

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
(ΤΟΜΕΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ)
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

«Δημήτριος Γουζέλης, *Η Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένη του Τορκουάτου Τάσσου* (1807):
οι δύο πρώτες ωδές»

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ 2015

Στην οικογένειά μου, ιδιαίτερα στην ανιψιά μου, την Ελένη Ιωάννη Παπαδάκη (15-11-2011)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4-34
1. Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ TASSO.....	4-5
2. Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ.....	5-10
2.1. Βιογραφία.....	5-8
2.2. Εργογραφία.....	8-10
3. ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ TASSO.....	11-15
4. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ.....	16-19
5. Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΓΟΥΖΕΛΗ (Γλώσσα-στιχουργία).....	20-27
6. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ.....	38-30
7. Η ΕΝΤΥΠΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ.....	31-33
8. Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΚΔΟΣΗ.....	33-34
ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ.....	35-94
1. Η αφιέρωση στον Ναπολέοντα Α'.....	37-38
2. «Πρόλογος».....	39-42
3. «Ο βίος του Τάσσου».....	43-45
4. Πρώτη Ωδή.....	46-70
5. Δεύτερη Ωδή.....	71-94
ΚΡΙΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.....	95-96
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ.....	97-99
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ.....	100-105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	106-108
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	109

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ TASSO

Η *Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ* (*Gerusalemme Liberata*) του Torquato Tasso είναι ένα από τα έργα που το σύγχρονο του Δημήτριου Γουζέλη αναγνωστικό κοινό στην Ελλάδα—δηλαδή εκείνο του τέλους του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα—το γνώριζε πολύ καλά. Ίσως σήμερα δεν το γνωρίζει τόσο καλά όσο τότε. Έτσι, το κείμενο του Tasso, αν και θεωρείται ως ένα από τα περισσότερο εμβληματικά και σημαντικά έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, άλλωστε έχει επηρεάσει τον William Shakespeare, τον John Milton και πολλές άλλες κορυφαίες μορφές των γραμμάτων άμεσα ή έμμεσα¹, μάλλον αγνοείται από τους σημερινούς Έλληνες, διότι δεν υπάρχει μία σύγχρονη ελληνική μετάφραση που να το καθιστά περισσότερο προσεγγίσιμο. Στην εποχή του, ωστόσο, ήταν από τα πλέον διαβασμένα κείμενα. Ο Tasso ήταν εξαιρετικά αγαπητός στην Ελλάδα². Δεν υπήρχε όμως ούτε και τότε ολοκληρωμένη μετάφραση του κυριότερου έργου του.

Από τη στιγμή που οι λόγιοι των παλαιότερων εποχών συνειδητοποίησαν αυτό το μεγάλο κενό στην ελληνική βιβλιογραφία, έθεσαν ως στόχο την μετάφραση του πολύ σημαντικού αυτού ποιήματος. Αυτό το δύσκολο έργο το διεκπεραίωσε ο Δημήτριος Γουζέλης που τύπωσε ολόκληρο το κείμενο της *Ιερουσαλήμ* το 1807 στην Βενετία. Η μετάφραση του έγινε σε γλώσσα καθαρεύουσα, αναμειγμένη με τύπους της δημοτικής. Δεν γνώρισε δεύτερη έκδοση. Δεν επρόκειτο δηλαδή για μία εκδοτική επιτυχία. Πώς εξηγείται αυτό;

Κάθε εποχή, βέβαια, έχει και διαφορετικές προτεραιότητες. Κάθε εποχή δίνει έμφαση σε διαφορετικά στοιχεία ενός έργου. Αλλιώς μεταφράζει ένας άνθρωπος του 1807 το έργο και αλλιώς οι μετέπειτα, ειδικά εφόσον μεσολαβήσει κάποιο εξαιρετικά μεγάλης σημασίας γεγονός, όπως ήταν η Ελληνική Επανάσταση του 1821. Με την έκρηξη της επανάστασης αυτής και την δημιουργία του Ελληνικού Βασιλείου, ήταν λογικό να εκλείψουν οι πολιτικοί λόγοι που υπαγόρευαν ίσως στον Γουζέλη συγκεκριμένες μεταφραστικές επιλογές. Υπήρχαν πια νέες συνθήκες, ώστε το έργο να ιδωθεί καθαρά λογοτεχνικά ή υπό άλλο πρίσμα, σύμφωνα με τις καινούριες συγκυρίες. Αλλιώς μεταφράζει και άνθρωπος από άνθρωπο, διαφορετικά ο λόγιος από τον λογοτέχνη. Άλλη απήχηση έχει ένα έργο που μεταφράζεται σε καθαρεύουσα και άλλη ένα σε δημοτική. Στην περίπτωση του Γουζέλη η γλώσσα που χειρίστηκε στην μετάφραση φαίνεται ότι ήταν το λάθος του.

Άλλωστε, οι διεκδικήσεις του Ελληνισμού δεν σταμάτησαν. Η *Μεγάλη Ιδέα*, που κυριάρχησε ως ιδεολόγημα στην Ελλάδα από την δεκαετία του 1840 και έπειτα, προέβαλε ακόμα μεγαλύτερες προσδοκίες για απελευθέρωση πατρικών εδαφών. Για τον λόγο αυτό, έκτοτε υπήρξαν άλλες δύο μεταφράσεις του έργου: 1) ο Αλέξανδρος Ρίζος-Ραγκαβής εκδίδει το 1859 (και συμπεριλαμβάνει το 1875 στους τόμους ΣΤ΄ και Ζ΄ των *Φιλολογικών Απάντων* του) ανάλογη μετάφραση, σε αρχαϊζουσα καθαρεύουσα³, ενώ, 2)

¹Βλ. C.P.Brand, *Torquato Tasso, A Study of the Poet and his contribution to English Literature*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 1965.

²Βλ. Nestor Camariano, "Torquato Tasso in literatura greca" στο περιοδικό *Studii italiene*, τχ. 3 (1936), p. 95-135.

³ Αλέξανδρος Ρίζος-Ραγκαβής, *Άπαντα τα Φιλολογικά*, Τύποις Ελληνικής Ανεξαρτησίας, Αθήνα 1875, τ. ΣΤ΄-Ζ΄.

ο Ιούλιος Τυπάλδος για ένα μεγάλο διάστημα της ζωής του ασχολείται με την μετάφραση του έργου, την οποία φαίνεται πως δεν ολοκλήρωσε ποτέ. Κάποια από τα έντεκα άσματα που μετέφρασε τα εντόπισα στο περιοδικό «Ζακύνθιος Ανθών». Δημοσιεύονται εκεί από το 1878 σε γλώσσα δημοτική αυτή τη φορά και μάλιστα «σολωμική», θα έλεγα, ως προς το λεξιλόγιο⁴. Αργότερα ο Ντίνος Κονόμος τα εξέδωσε στα *Άπαντα* του Τυπάλδου⁵.

Υπάρχει και μία άλλη αναφορά για μετάφραση στίχων του Tasso στα νέα ελληνικά νωρίτερα⁶. Πρόκειται για 12 στίχους από την τέταρτη Ωδή σε ένα έργο που αποδίδεται στον Ιωάννη Δονά Πασχάλη⁷, δηλαδή οι αντίστοιχοι στίχοι 15-22 της μετάφρασης του Γουζέλη. Η γλώσσα, όπως αναφέρεται στον τίτλο που προτάσσεται των στίχων, είναι «εις τὸ ἀπλοελληνικόν», η δημοτική, και δεν έχει μεγάλη σχέση με το γλωσσικό όργανο που επιλέγει ο Γουζέλης.

Έκτοτε δεν υπήρξε άλλη ελληνική μετάφραση του έργου του Tasso. Ίσως γι'αυτό και η μελέτη του έργου ως συνόλου να μην είναι ευχερής στους Έλληνες. Αυτό το κενό δεν μπορεί βέβαια σήμερα να το θεραπεύσει η μετάφραση του Γουζέλη, παρότι πλήρης, πληρέστερη από τις ατελείς προσπάθειες του Τυπάλδου τουλάχιστον, λόγω των ιδιαιτεροτήτων της, τις οποίες θα εξετάσουμε στη συνέχεια. Πρέπει, ωστόσο, να δούμε από κοντά την προσπάθειά του και να μιλήσουμε για τα θετικά και τα αρνητικά της, για τους στόχους της και το κατά πόσον μπόρεσε να ανταποκριθεί σε αυτούς τελικά, ώστε να γνωρίζουμε αν έχει κάτι να μας προσφέρει σήμερα το κείμενο αυτό.

2. Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

2.1. Βιογραφία

Για τον Δημήτριο Γουζέλη, την δράση και την πνευματική του παραγωγή υπάρχουν επαρκείς πληροφορίες από διάφορους μελετητές, καθώς και άλλες που παρέχει ο ίδιος ο ποιητής μέσα από τα έργα του⁸, κυρίως σε προλόγους και υποσημειώσεις σε αυτά⁹.

Ο Δημήτριος Γουζέλης γεννήθηκε το 1774 στην Ζάκυνθο. Ήταν γιός του εύπορου αστού Διονυσίου Γουζέλη και της αρχοντικής καταγωγής Ισαβέλλας Μαρτελάου¹⁰, αδελφής του λογίου Αντωνίου Μαρτελάου. Ο Γουζέλης είχε δύο αδέρφια, τον μεγαλύτερο του Ιωάννη και την Ρουμπίνη. Έμαθε τα πρώτα του γράμματα κοντά στον θείο του

⁴ Βλ. Ιούλιος Τυπάλδος, *Τορκουάτου Τάσσου Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ, Άσμα Γ΄*, στο περιοδικό *Ζακύνθιος Ανθών*, Έτος Δ΄(1878), σελ. 179-192 και Ιούλιος Τυπάλδος, *Τορκουάτου Τάσσου Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ, Άσμα Ζ΄*, στο περιοδικό *Ζακύνθιος Ανθών*, Έτος Δ΄(1878), Αύγουστος, σελ. 37-54.

⁵ *Τυπάλδου Άπαντα: ποιήματα-πεζά-μεταφράσματα-ιταλικά*, επ. Ντίνος Κονόμος, Πηγή, Αθήνα 1953, σελ. 131-302.

⁶ <http://poetry.ims.forth.gr/translations.php>.

⁷ [Ιωάννης Δονά Πασχάλης] *Επιστολή άπολογητική ενός μαρκίωνος Φραγκίσκου Άλβεργάτου Καπακέλλου κατά τής επιστολής του κυρ Άββά Κομπαγνώνου, άναστρεφομένης περι τήν όμοιότητα νεωστή παρ΄ εκείνου άνακαλυφθεισαν άνάμεσον Έβραίων και Έλλήνων*, Πάνος Θεοδοσίου, Βενετία 1802, σελ. 131.

⁸ Δημήτριος Γουζέλης, *Η κρίσις του Πάριδος*, Τεργέστη 1817, 1η Ωδή, σελ. 5-7, στ. 57-124.

⁹ *Ο.π.*

¹⁰ Σπυρίδων Δε Βιάζη, «Εισαγωγή» στο *Χάσης*, Πελεκάνος, Αθήνα 2005, σελ. 9, και Κωνσταντίνος Σάθας, *Βιογραφία των εν γράμμασι διαλαμψάντων Ελλήνων, από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής Εθνεγερσίας (1453-1821)*, Τυπογραφία τέκνων Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα 1868, σελ. 694-695, και Ζήσιμος Χ.Συνοδινός, «Εισαγωγή» στο *Χάσης*, Ωκεανίδα, Αθήνα 1997, σελ. 21.

Αντώνιο Μαρτελάο, αρχαία ελληνικά και λατινικά. Αργότερα διδάχτηκε ιταλικά και γαλλικά από Καθολικούς ιερείς της Ζακύνθου.

Στα 1793, ο Γουζέλης εντάχθηκε στη νεοσύστατη Λέσχη των Καρμανιόλων της Ζακύνθου, έγινε ιακωβίνος. Το 1797 παντρεύτηκε στην Ζάκυνθο την Αγγελική Βλάχου, αλλά τελικά ο γάμος διαλύθηκε και η σύζυγός του αποσύρθηκε σε γυναικείο μοναστήρι το 1802, χωρίς να έχουν αποκτήσει παιδιά. Κατά την διάρκεια της κατοχής των Επτανήσων από τους Γάλλους, το 1797, συντάχθηκε με τις ομάδες των δημοκρατικών ενάντια στους αριστοκράτες του νησιού του, πράγμα που το πλήρωσε ακριβά αργότερα:

Με την συνθήκη του Καμποφόρμιο τον Οκτώβριο του 1797, τα Επτάνησα έγιναν και επίσημα γαλλική κτήση. Όμως, το 1798, οι Ρώσοι και Τούρκοι εισέβαλαν στην Ζάκυνθο και την κατέλαβαν. Οι Γάλλοι αποχώρησαν έπειτα από σύντομη αντίσταση από τα Επτάνησα, ενώ ο Γουζέλης συνελήφθη με άλλους Επτανήσιους και στάλθηκε στις φυλακές της Κωνσταντινούπολης. Στα 1799 ο Γουζέλης απελευθερώθηκε με λύτρα και γύρισε στην Ζάκυνθο, όπου γνώρισε την δημόσια διαπόμπευση για την δημοκρατική του συμπεριφορά των προηγούμενων ετών. Έφυγε από την πατρίδα του τότε και πήγε στην Τεργέστη, όπου εργάστηκε ως γραμματέας σε εμπορικό οίκο¹¹.

Από την Τεργέστη πήγε, στα 1801, στο Μιλάνο, όπου κατατάχθηκε εθελοντικά στα στρατεύματα του Ναπολέοντα¹². Στα 1801-1802 βρισκόταν στο Παρίσι, ενώ από το 1802 ως το 1806 πολέμησε με τον στρατό του Ναπολέοντα σε διάφορες μάχες, όπως π.χ στην Ιένα το 1806¹³.

Τον Ιούνιο (Θεριστή) του 1807¹⁴, ο Γουζέλης ξεκίνησε να τυπώνει την μετάφραση της *Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένης* του Tasso στην Βενετία. Είχε φτάσει στον βαθμό του *Καπετάνιου*, αφού με αυτόν υπέγραψε την μετάφρασή του¹⁵. Υποθέτω, λόγω της καλής γενικά παράδοσης του κειμένου, ότι ο μεταφραστής ήταν παρών στην εκτύπωση και στην διόρθωση των δοκιμίων. Η αναφορά του Γουζέλη-στην αφιέρωσή του προς τον Γάλλο αυτοκράτορα Ναπολέοντα Α΄, που την εντάσσει στην μετάφρασή του ως χωριστό σώμα κειμένου-στην νικηφόρα για τον γαλλικό στρατό μάχη του Friedland (17 Ιουνίου του 1807), καθώς και η μεταφορά του πεδίου των μαχών στην Ισπανία τον Οκτώβρη του ίδιου έτους¹⁶, με οδηγούν στο εξής συμπέρασμα: η μεν έκδοση του έργου να έγινε τον Ιούνιο, η δε αφιέρωση να γράφτηκε στο ενδιάμεσο διάστημα. Ο Γουζέλης την έγραψε δηλαδή στα τέλη Ιουνίου έως τον Οκτώβρη του 1807 και τέθηκε μεταγενέστερα από την αρχική εκτύπωση στο corpus του εντύπου βιβλίου. Εξάλλου δεν υπάρχει σε όλα τα αντίτυπα του έργου¹⁷.

Έπειτα τα ίχνη του Γουζέλη χάθηκαν. Έχουμε μία δική του μαρτυρία ότι στα 1810 ή στα 1812 έπεσε τραυματισμένος σε μία μάχη στα χέρια πειρατών, καθώς και ότι πέρασε δύο χρόνια στην αιχμαλωσία στη Σικελία¹⁸. Όμως αγνοούμε περισσότερες λεπτομέρειες. Μόλις στα 1814 τον ξαναβρίσκουμε στην Τεργέστη, όπου δίδαξε ελληνικά γράμματα με ιδιαίτερα μαθήματα σε παιδιά Ελλήνων εμπόρων, καθώς και ως δάσκαλος στο σχολείο

¹¹ Ό.π., σελ. 21-25.

¹² Δε Βιάζη, ό.π., σελ. 12.

¹³ Συνοδινός, ό.π., σελ. 25-26.

¹⁴ Βλ. σελίδα τίτλου του έργου (frontespizio).

¹⁵ *Η Ίερουσαλήμ*, ό.π., σελ. 11.

¹⁶ Βλ. Thierry Lenz, *Napoléon, Que sais-je?*, Presses Universitaires de France, Παρίσι 2003, p. 8 (“Chronologie”, p. 5-9).

¹⁷ Συνοδινός, ό.π., σελ. 27.

¹⁸ *Η κρίσις του Πάριδος*, ό.π., σελ. xvi.

της εκεί ελληνικής παροικίας ως τα 1820. Στα 1817 είχε τυπώσει στην Τεργέστη το ποιητικό έργο του *Η κρίσις του Πάριδος*.

Γνωρίζουμε με βεβαιότητα ότι ο Γουζέλης είχε γίνει Φιλικός και, με το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης στα 1821, πήγε στην επαναστατημένη Ελλάδα με σώμα Επτανησίων. Συμμετείχε στις μάχες, αλλά αγωνιζόταν ακόμα και με τα γραπτά του για την επικράτηση των Ελλήνων. Είχε πολεμήσει εξακριβωμένα στην Τρίπολη, καθώς και στη Μεθώνη και στο Νεόκαστρο, αλλά και στην Ακρόπολη της Αθήνας¹⁹.

Κατόπιν, από το 1827, βρισκόταν στο Ναύπλιο, όπου είχε ξαναπαντρευτεί. Εκεί τύπωσε το ποίημα του *Σάλπισμα Πολεμιστήριον*. Από το 1829 και μετά έλαβε αξιώματα πολιτικά και δικαστικά ανά την Ελλάδα, έγινε μάλιστα και διευθυντής του Ορφανοτροφείου στην Αίγινα στα 1832-1833. Στην Αίγινα τύπωσε στα 1833 το έργο του *Τα κατά τους Έλληνας*²⁰.

Τον συναντάμε ξανά στην Πελοπόννησο το 1835-1836 που ήταν διευθυντής στο Βασιλικό Ορφανοτροφείο Ναυπλίου. Ο Γουζέλης απέκτησε εκεί το 1836 έναν γιό, τον Διονύσιο, τον οποίο όμως έχασε νωρίς²¹. Στο Ναύπλιο εξέδωσε το 1836 και ένα έργο του με γνωμικά που δεν σώζεται²².

Στα τελευταία χρόνια της ζωής του, τα 1840-1841, το Ελληνικό Βασίλειο του χορήγησε κάποια κτήματα στην Ηλεία ως αποζημίωση για την προσφορά του στον Αγώνα. Όταν επέστρεψε από μία επίσκεψη του στην Ζάκυνθο, τον βρήκε ο θάνατος στην Ηλεία στις 17 Απριλίου 1843 κάτω από ανεξακρίβωτες συνθήκες²³.

Στις αρχές του 20ου αιώνα έγινε μία προσπάθεια μετακομιδής των λειψάνων του από την εκκλησία της Ηλείας όπου είχε ταφεί, αλλά χωρίς επιτυχία. Έκτοτε η τύχη τους αγνοείται. Επίσης λανθάνουν και πολλά από τα χειρόγραφα του. Ο ίδιος αναφέρει στην διαθήκη του ότι τα είχε μαζί του όπου και να πήγαινε²⁴.

Ο Γουζέλης είχε ως το τέλος της ζωής του δημοκρατικά φρονήματα. Ακόμα και όταν ο Ναπολέοντας ηττήθηκε το 1815 και αφότου έσβησε οριστικά η παρουσία του με το θάνατό του στην Αγία Ελένη το 1821, ο Γουζέλης δεν άφησε πίσω του τα ιδανικά της νεότητάς του. Πολέμησε για την ελευθερία της πατρίδας του και είχε λάβει έντονα αντικαποδιστριακή στάση. Θεωρούσε τον τρόπο διακυβέρνησης του Καποδίστρια τυραννικό²⁵. Ούτε όμως και με την διακυβέρνηση του Όθωνα ήταν ικανοποιημένος²⁶. Για τα φιλελεύθερα ιδανικά του ο Κορδάτος τον αποκαλεί «ο δημοκράτης της Ζακύνθου»²⁷.

Ενδιαφέρον έχει η αυτοβιογραφική μαρτυρία του Δημήτριου Γουζέλη, καθώς το 1833, σε ένα από τα έργα των γηρατειών του, έγραψε τα εξής:

«Ἐστω μοὶ συγκεχωρημένον νὰ καυχηθῶ ἐν ἀληθείᾳ ὅτι καὶ στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ χρηματικῶς καὶ σπουδαίως ὑπηρετήσα τὴν πατρίδα' στρατιωτικῶς,

¹⁹ Δε Βιάζη, ό.π., σελ. 11-12.

²⁰ Συνοδινός, ό.π., σελ. 25-26.

²¹ Δε Βιάζη, ό.π., σελ. 13.

²² Συνοδινός, ό.π., σελ. 25-26.

²³ Ό.π., σελ. 36.

²⁴ Ό.π., σελ. 48.

²⁵ Δημήτριος Γουζέλης, *Τα κατά τους Έλληνας*, Αίγινα 1833, σελ. 15-23.

²⁶ Λήμμα «Γουζέλης Δημήτριος» στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σελ. 429.

²⁷ Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Επικαιρότητα, Αθήνα 1963, τ. Α', σελ. 192.

ἐπειδὴ ἦλθα ἀπὸ Ζάκυνθον ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως μὲ ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν φιλογενεστάτους συμπατριώτας μου καὶ, γινόμενος εὐθύς ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας τοῦ Νεοκάστρου ἐπὶ τοῦ πρίγκιπος Δ. Ὑψηλάντου μετὰ τὸν ἄριστον Κ. Γ. Διπάλδον, πολλάκις ἐκινδύνευσά νὰ ἀπολέσω καὶ τὴν ζωὴν εἰς πολέμους καὶ κακοπαθείας ἐκεῖ καὶ ἀλλαχοῦ· πολιτικῶς δὲ, ἐπειδὴ καὶ κριτὴς ἠξιώθην ὅλης τῆς Πελοποννήσου ἐν Τροπολιτζᾷ ἐπὶ τῆς Γερουσίας καὶ οὐ μόνον ἀμισθί, ἀλλὰ καὶ μὲ ἴδια ἐξοδα διὰ τὴν στρατιωτικὴν φρουρὰν καὶ ἐκτέλεσιν χρηματικῶς πάλιν, ἐπειδὴ καὶ συνεισφορὰς εἰς πολεμοφόδια ἐκ Τεργεστίου ὁ ἴδιος ἔφερα καὶ διεδίδοντο ἐν Καλαμάτᾳ εἰς τοὺς ἀόπλους Ἑλληνας τὰ ὄπλα μου δωρεὰν ὡσπερ ρόδα· λέγω δὲ καὶ σπουδαίως ἢ διὰ καλάμου, ἐπειδὴ καὶ συνέγραψα πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους καὶ μετὰ καὶ παντοτε γράφω ὡς δύναμαι ὑπὲρ πατρίδος. Ἐν τοσοῦτῳ δὲ ἔχω τὸ ἔνδοξον, ἀλλὰ κακοτυχὲς καύχημα νὰ εἶμαι πτωχότατος εἰς τὰ γηρατεῖα μου, ἐξηκοντούτης ὧν καὶ ἀπωλέσας καὶ τὴν ὑγείαν μου, ἀγωνιζόμενος σήμερον δώδεκα ἔτη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου καὶ ἐπέινασα καὶ ἐδίψησα καὶ ἐφθειρίασα»²⁸.

2.2. Εργογραφία

Το 1790, 16 χρονῶν, ὁ Γουζέλης ἔγραψε τὸν *Χάση*, μία ἀπὸ τις πιο γνωστὲς κωμωδίες τοῦ ἐπτανησιακοῦ δραματολογίου, ἡ ὁποία παραστάθηκε ἀπὸ νωρὴς στὴν Ζάκυνθο. Τὸ ἔργο αὐτὸ σημεῖωσε ὡς ἀνάγνωσμα μεγάλη ἐπιτυχία στὴν Ζάκυνθο, χωρὶς ἐντούτοις νὰ διαθέτει ἰδιαίτερα ἐπιτυχημένη πλοκή. Πρόκειται οὐσιαστικά γιὰ μία συρραφὴ ἐπιμέρους κωμικῶν σκηνῶν. Ἀρχικὰ δόθηκε ὡς τρίπρακτο ἔργο, ὁμῶς, σὲ μία δεύτερη, πιο ἐπεξεργασμένη μορφή του, στα 1795, ὁ Γουζέλης πρόσθεσε καὶ μία τέταρτη πράξη²⁹. Ἴσως ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς, μάλλον στα 1800, νὰ εἶχε δημοσιεύσει καὶ μία ἀκόμα νεανικὴ σύνθεση, τὴν ἀτέχνη μετάφραση ἐνός σατιρικοῦ ἔργου τοῦ François-Guillaume-Jean-Stanislas Andrieux, τὸ *Querelle de Saint Roch et de Saint Thomas sur l' ouverture du manoir céleste à mademoiselle Chameroy* με τίτλο *Τζάκωμα τοῦ ἁΐ Ρόκου καὶ τοῦ ἁΐ Θωμᾶ* (Παρίσι=Βενετία 1800-1802³⁰).

Το 1807 δημοσιεύει τὴν καθαρὸγλωσση μετάφραση τῆς *Ιερουσαλήμ Ἐλευθερωμένης* που ἐξετάζεται ἐδῶ. Φαίνεται πὼς τὴν εἶχε ξεκινήσει πρὶν ἀπὸ τὰ 1806 που υποστηρίζεται ἀπὸ τὸν Συνοδινό³¹. Πρόκειται γιὰ ἓνα πολύστιχο ἔργο, ἀπαιτητικὸ, καὶ ἡ ἐνασχόληση με αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ διήρκεσε μόνον δύο χρόνια. Ἴσως νὰ το ἐπεξεργάστηκε ὁ Γουζέλης πολλὰ περισσότερα.

Ἀς σημειωθεῖ ὅτι τὸ 1807 οἱ Γάλλοι καταλαμβάνουν τὰ Ἐπτάνησα ξανά. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δικαιολογεῖ τὴν ἐπιλογή του νὰ ἀφιερῶσει τὸ ἔργο στὸν Ναπολέοντα τότε, ὅπως θὰ ἐξετάσω στὴν συνέχεια. Εἶναι μία μετάφραση ὅπου διαπνέεται ὁ ἀέρας τοῦ ρομαντισμοῦ, ἤδη ἀπὸ τὴν μετάπλαση τοῦ βίου τοῦ Tasso ἕως καὶ τὴν γλωσσικὴ τῆς ἐκφραση, τὴν ἐπιλογή δηλαδὴ συγκεκριμένων τύπων λέξεων ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικά, ὅπως θὰ δείξω στὸ ἀντίστοιχο κεφάλαιο τῆς εργασίας.

²⁸ *Τα κατὰ τοὺς Ἑλληνας*, ὁ.π., σελ. 55-56 («Προσθήκη»).

²⁹ Θόδωρος Χατζηπανταζής, *Διάγραμμα Ἱστορίας τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου*, Πανεπιστημιακὲς Ἐκδόσεις Κρήτης, Ἡράκλειο 2014, σελ. 140-143.

³⁰ Συνοδινός, ὁ.π., σελ. 25. Βλ. καὶ Δημαρὰς, *Διαφωτισμός*, ὁ.π., σελ. 451-452.

³¹ Ὁ.π., σελ. 26.

Μετά την πτώση του Ναπολέοντα, ο Γουζέλης εμφανίζεται διαφορετικός ως προς την παραγωγή του, που γίνεται πια αυστηρά σε βαρεία καθαρεύουσα, ενώ μέχρι τότε είχε ακολουθήσει μία περισσότερο συμβιβαστική, κοραϊκή στάση. Πολιτικά πάντως δεν φαίνεται να επηρεάζεται και εκδηλώνει τα πάντα δημοκρατικά του φρονήματα στα έργα του.

Το 1817 δημοσίευσε στην Τεργέστη το έργο του *Η κρίσις του Πάριδος*. Στο έργο αυτό φανερώνεται μία έντονη προσπάθεια στροφής στην αρχαιολληνική παράδοση, σε ό,τι σήμερα αποκαλούμε ως «νεοκλασικισμό». Έτσι έχουμε μία υποσυνείδητη μεταστροφή όχι ασυνήθιστη στη λογοτεχνία, το πέρασμα από τον ρομαντισμό στον νεοκλασικισμό. Το παράδειγμα του Γκαίτε είναι το μεγαλύτερο. Βέβαια, κάποιες φορές σχετίζεται η λογοτεχνική παραγωγή των ρομαντικών ποιητών με μικρό σε έκταση έργο³², όπως στην περίπτωση του Κάλβου, και με πολλά ή λίγα αποσπάσματα ποιημάτων, όπως στην περίπτωση του Σολωμού. Όμως ο Γουζέλης συνέχισε να παράγει έργο, ακόμα και σε διαφορετικά πια γλωσσικά συμφραζόμενα. Η ουσία του έργου του δεν μεταβλήθηκε, εξακολούθησε να είναι δημοκρατικός και πολέμιος των τυραννικών εξουσιών.

Το 1827 δημοσίευσε τον θούριο του, το *Σάλπισμα Πολεμιστήριον*. Ως προς τον στόχο τουλάχιστον, αποτελεί μία συνέχεια αντίστοιχων έργων. Ανάλογο έργο, *Άσμα Πολεμιστήριον*, πεζό όμως, έχει γράψει και ο Κοραής³³. Ο Γουζέλης δηλαδή ακολουθεί την μακρά παράδοση που έχει σταθμούς τον Ρήγα Βελεστινλή, τον Κοραή αλλά και τον θείο του ίδιου Αντώνιο Μαρτελάο και το έργο του *Ύμνος εις την περίφημον Γαλλίαν, τον αρχιστράτηγον Βοναπάρτη και τον στρατηγόν Γεντίλλην*³⁴.

Η δεκαετία του 1830 είναι η πιο γόνιμη εκδοτικά περίοδος του Γουζέλη. Τότε εκδίδει ιδίως τα έργα του, έστω και αν ορισμένα λανθάνουν.

Το 1833 δημοσίευσε το πολιτικό κείμενό του *Τα κατά τους Έλληνας*, ενώ γνωρίζουμε σήμερα πως είχε γράψει και δημοσιεύσει και άλλα πολιτικά κείμενα. Επίσης έχει ανακοινώσει την έκδοση έργων του που τελικά δεν τυπώθηκαν παρά πολύ αργότερα. Πρόκειται για ρητορικούς λόγους κυρίως³⁵. Στα 1974 ο ερευνητής Ντίνος Κονόμος εντόπισε στο Αρχείο του Φιλελληνικού Κομιτάτου του Λονδίνου και εξέδωσε από χειρόγραφο ένα κείμενο του Γουζέλη, έναν από τους ρητορικούς του λόγους σχετικό με τον θάνατο του Λόρδου Βύρωνα με τίτλο *Λόγος επιθανάτιος του Λορδ Νόελ Βάύρον συγγραφείς και εκφωνηθείς παρά Δημητρίου Γουζέλη Ζακυνθίου επ' άμβωνος της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου εν Τριπόλει της Πελοποννήσου τη 5η Μαΐου 1824*³⁶.

Το 1834 είχε δημοσιεύσει στην Αίγινα το λανθάνον σήμερα έργο του *Η αρχοντιά και η φτώχεια*. Επρόκειτο για μία δίπρακτη κωμωδία που η κυκλοφορία της απαγορεύτηκε από την αστυνομία λόγω του βωμολοχικού και αντικαθεστωτικού περιεχομένου της.

Τον επόμενο χρόνο, το 1835 τύπωσε στο Ναύπλιο το πατριωτικό του δράμα *Η μεγαλοφιλία Φιντίου και Δάμωνος ή Διονύσιος ο τύραννος των Συρακουσών*. Είναι

³² Ανδρέας Κάλβος, *Ωδαί*, επ. Filippo Maria Pontani, Ίκαρος, Αθήνα 1988 (α' ανατύπ.), σελ.10: «σβήσιμο της έμπνευσης τυπικά ρωμαντικό».

³³ Δημαράς, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 256.

³⁴ Αντώνιος Μαρτελάος, *Ύμνος εις την περίφημον Γαλλίαν, τον αρχιστράτηγον Βοναπάρτη και τον στρατηγόν Γεντίλλην* στον τόμο *Η Λύρα Ανδρέου Κάλβου και ανέκδοτος ύμνος Αντωνίου Μαρτελάου, Ζάκυνθος 1881*, σελ. 137-144. Βλ. Δημαράς, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 319-321 («Θούριοι»).

³⁵ Συνοδινός, ό.π, σελ. 33.

³⁶ Ό.π., σελ.41.

έργο που το είχε συγγράψει έμμετρο γύρω στα 1821 και το είχε επεξεργαστεί ως πεζό στην συνέχεια.

Στα 1836 εξέδωσε στο Ναύπλιο τα λανθάνοντα σήμερα *Γνωμικά εκ διαφόρων ενδόξων ανδρών Ελλήνων και αλλογενών, έτι δε και αινίγματα και έτερα τινά*³⁷.

Σύμφωνα με το κείμενο της ιδιόγραφης διαθήκης του Γουζέλη³⁸, υπάρχουν και άλλα κείμενα του σε μορφή χειρογράφου που δεν εκδόθηκαν, όπως ο *Φαίδρος, Η ωραία παρθένος Ζακυνθία*³⁹, τα *Μπακιακούκια (τα κωμικά του Χάση)*, *Τα ιστορικά της Ελλάδος δια στίχων*, οι ρητορικοί λόγοι του και συλλογές από παροιμίες⁴⁰.

Σε όλη την παραγωγή του ο Γουζέλης κινούνταν με βάση συγκεκριμένες αρχές και απόψεις. Η φιλελεύθερη φύση του προσπαθούσε να εκφραστεί μέσα από την δράση στο πεδίο των μαχών, αλλά εξίσου και μέσα από την συγγραφή, την μετάφραση, κάθε είδους πνευματική δραστηριότητα. Είναι λοιπόν λογικό να προσπαθήσουμε να δούμε αν είναι προσωπική στάση ή αν συνδέεται με το όλο κλίμα της εποχής, με κύκλους και πρόσωπα συγκεκριμένα.

---

³⁷ Ό.π., σελ. 34-35. Πρβλ. Θόδωρος Χατζηπανταζής, *Το Ελληνικό Ιστορικό Δράμα, Από τον 19ο στον 20ο αιώνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2006, σελ. 64 (ειδικά υπ. 34) και 264-265 (περίληψη της υπόθεσης).

³⁸ Ό.π., σελ. 45-51 (“IV. Η Διαθήκη του Δημητρίου Γουζέλη”).

³⁹ Ίσως ταυτίζεται με την νεανική του μετάφραση *Τζάκωμα του άϊ Ρόκου και του άϊ Θωμά*.

⁴⁰ Ό.π., σελ. 47-48.

3. ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ TASSO

«Δὲν ἔλαβε ποιητὴς εἰς τὴν γῆν μῆτε νέος, μῆτε παλαιὸς ποτὲ τόσην δόξαν, ἴσως καὶ ὑπὲρ τὸ πρέπον, ὡσὰν τοῦτος ὁ ἰδικὸς μου. Δὲν ἔμεινε γλώσσα, δὲν ἔμεινε φωνὴ εἰς τὰς ὁποίας νὰ μὴ μεταφρασθεῖ τὸ κάλλιστον τοῦτο ποίημα σχεδὸν τὴν στιγμὴν ἐν ἧ εἶδε τὸν ἥλιον»⁴¹.

Στις αρχές του 19ου αιώνα ο Tasso, με βάση τις μεταφράσεις του σε άλλες γλώσσες, ήταν ένας ποιητής που τον γνώριζε όλη η Ευρώπη και ο οποίος τότε άρχιζε να επανεκτιμάται από τους ρομαντικούς. Η ζωή του έχει επηρεάσει τον Γκαίτε, ώστε να του αφιερώσει ένα δράμα, τον *Τορκουάτο Τάσσο* του⁴². Την εποχή που ο Γουζέλης μεταφράζει τον Tasso, η ρομαντικοποίηση της ζωής του Ιταλού ποιητή βρισκόταν στο απόγειό της, αν και λίγη σχέση είχε με τα αληθινά συμβάντα⁴³. Αυτό φανερώνεται και στην εξιστόρηση του βίου του που προτάσσει ο Γουζέλης στην μετάφρασή του⁴⁴. Όμως ποιά είναι η γνώση της ελληνικής πνευματικής κοινότητας γύρω από τον Tasso; Αν το δούμε αυτό από κοντά, θα κατανοήσουμε και την επιλογή του ποιητή από τον Γουζέλη.

Σε προγενέστερες εποχές, λοιπόν, στους δύο τελευταίους αιώνες της *Κρητικής Αναγέννησης* (16ος και 17ος), ο Tasso είχε γονιμοποιήσει την σκέψη όλων σχεδόν των συγγραφέων της Κρήτης. Ο Χορτάσης, μάλιστα, λίγο μεταγενέστερος από τον Ιταλό ομότεχνό του, έχει δώσει στην μορφή των τεσσάρων ιντερμεδίων της *Ερωφίλης* του (τέλη 16ου αιώνα) τα βασικότερα σημεία της δομής της *Ελευθερωμένης Ιερουσαλήμ*, ενώ δεν λείπουν και άλλες ομοιότητες. Ο Tasso είναι γνωστός στους Έλληνες του 19ου αιώνα και οικείος. Η παράδοση του έργου του είναι τόσο μεγάλη στην Ελλάδα, ώστε η παρουσίαση της να απαιτεί χωριστή μελέτη.

Η επιλογή, βέβαια, του συγκεκριμένου έργου του Tasso δεν έγινε απλά για λόγους αισθητικής απόλαυσης, αλλά και ως μια προσπάθεια διαπαιδαγώγησης του αναγνωστικού του κοινού, όπως ρητά δηλώνεται από τον Γουζέλη με το «Ἡθέλησα εἰ δυνατόν νὰ ὠφελήσω καὶ νὰ εὐφράνω»⁴⁵. Μαζί με τους λογοτεχνικούς σκοπούς μίας τέτοιας προσπάθειας, υπάρχουν, πιστεύω, καθαρά πολιτικοί λόγοι που ωθούν τον Γουζέλη στην επιλογή του συγκεκριμένου έργου ως μέσου διαπαιδαγώγησης του Ελληνισμού:

Η ίδια η εύρεση του θέματος του ιταλικού έπους από τον ποιητή του δεν είναι άσχετη. Υπήρξε αποτέλεσμα μεγάλης και ορισμένης σκέψης, μίας στροφής στο κλασικό έπος. Ο Tasso θέλησε να ανταγωνιστεί τα μεγάλα πρότυπα, τον Όμηρο και τον Βιργίλιο, και ταυτόχρονα να ξεπεράσει τα σύγχρονά του δημοφιλή δείγματα του έπους, δηλαδή τον *Μοργκάντε* του Πούλτσι (Luigi Pulci, *Morgante*, 1478), τον *Ερωτευμένο Ορλάνδο* του Ματτέο Μαρία Μποϊάρντο (Matteo Maria Boiardo, *Orlando Innamorato*, 1482), αλλά κυρίως την συνέχεια του, δηλαδή τον *Μαινόμενο Ορλάνδο* του Αριόστο (Ludovico Ariosto, *Orlando Furioso*, 1516). Τα έργα αυτά συνέχιζαν την παράδοση των γαλλικών ιπποτικών μυθιστοριών του κύκλου του Αρθούρου και του *Άσματος του Ρολάνδου*⁴⁶.

⁴¹ *Ἡ Ἱερουσαλήμ*, ὁ.π., σελ. 6-7.

⁴² Γ.Β.Γκαίτε, *Τορκουάτο Τάσσο*, Ἄγρα, Αθήνα 1999.

⁴³ Ναταλίνο Σαπένιο, *Ιστορία της Ιταλικής Λογοτεχνίας*, Ποσειδώνας, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 216.

⁴⁴ *Ἡ Ἱερουσαλήμ*, ὁ.π., σελ. 13-18.

⁴⁵ Ὁ.π., σελ. 7.

⁴⁶ Σαπένιο, *Ιστορία*, ὁ.π., σελ. 223.

Παράλληλα ήταν μια αναφορά στην Ιστορία, στην προσπάθεια των χριστιανών της εποχής του μέσω της *Ιερής Ένωσης (Sacra Lega)*, δηλαδή της από κοινού δράσης με πρωτοβουλία του Πάπα μεταξύ κυρίως της Βενετίας, της Γένοβας, της Νάπολης, της Σικελίας, της Ισπανίας και του παπικού κράτους, ώστε να νικήσουν τους Τούρκους και να περιορίσουν την δράση τους στην Μεσόγειο. Ας μην ξεχνάμε ότι το 1571 οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κύπρο και έθεσαν την ανάγκη συσπείρωσης των χριστιανικών δυνάμεων εναντίον τους. Η έννοια της *σταυροφορίας* σε αυτές τις πολεμικές αναμετρήσεις ήταν έντονη. Με την ναυμαχία της Ναυπάκτου (Lepanto) το ίδιο έτος (1571) και την νίκη των χριστιανικών δυνάμεων υπό την ηγεσία του Δον Χουάν της Αυστρίας, οι χριστιανικές ελπίδες για την τελική επικράτηση αναζωπυρώθηκαν.

Ο Tasso συμμετείχε στην πολιτική και ιδεολογική ζύμωση της εποχής του και θέλησε να παρακινήσει με το έργο αυτό σε μία νέα σταυροφορία. Μάλιστα παρακινεί ανοικτά στο έργο του τον δούκα Αλφόνσο Β΄ της Φερράρα να αναλάβει την ηγεσία της όλης κίνησης και να μοιάσει στον πρόγονο του, τον πρωταγωνιστή του έπους και θεμελιωτή του οίκου τον Έστε, τον Ρινάλδο.

Η βαθιά θρησκευόμενη φύση του Tasso, επίσης, τον ανάγκαζε να ασχοληθεί με ένα έργο που θα άφηνε να αναδυθεί και η θεολογική πλευρά της ποίησής του. Ήδη η Ιταλία γνώριζε στην εποχή του την Αντιμεταρρύθμιση και την όξυνση των θεολογικών αντιδικιών. Αποφάσισε λοιπόν ο Tasso, ύστερα και από την παρακίνηση φίλων του⁴⁷, να ασχοληθεί με την Πρώτη Σταυροφορία (1096-1099) που είχε ως αποτέλεσμα να καταλάβουν οι ένοπλοι χριστιανοί από τους Άραβες την Ιερουσαλήμ και να ιδρύσουν ορισμένα βασίλεια, πριγκιπάτα και ηγεμονίες στην πέρα από την θάλασσα γη, στην *Ουτρεμέρ των Γάλλων*⁴⁸.

Ήδη στην εποχή του Tasso άρχισαν να εκδίδονται τα χρονογραφικά έργα που σχετίζονται με την Πρώτη Σταυροφορία, π.χ ο *Γουλιέλμος της Τύρου*⁴⁹. Βέβαια, το έργο του Tasso έχει αμυδρή σχέση με τα ιστορικά γεγονότα. Μένει πιστός μονάχα στα πιο βασικά γεγονότα της σταυροφορίας, καθώς και στην αναφορά των κυριότερων από τους χριστιανούς αρχηγούς της αναμέτρησης. Το έργο, όπως άλλωστε και τα έπη του Ομήρου και του Βιργιλίου, διαθέτει μία ιστορική βάση, έναν πυρήνα αληθοφάνειας, αλλά ακολουθεί τις επινοήσεις της φαντασίας του ποιητή του. Είναι συνδυασμός «Ιστορίας και Θρησκείας»⁵⁰. Είναι το πιο πιστό έργο στην έννοια του έπους από αντίστοιχα ιταλικά έργα, όπως σημειώνει ο Bowra⁵¹. Σε αυτό, αλλά και στα υπόλοιπα έργα του υπάρχει έντονη η μελαγχολία, ο πόνος, γενικά η έννοια του «κοσμικού δράματος»⁵² που τόσο συγκίνησε, ειδικά τους μεταγενέστερους Ρομαντικούς.

Η *Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένη*, η οποία όταν πρωτοφανερώθηκε έγινε μεγάλη επιτυχία, εντούτοις δυσαρέστησε κάποια πνεύματα στην Ιταλία και ο ποιητής κρίθηκε αρνητικά

---

⁴⁷ Brand, ό.π., p. 76-77.

⁴⁸ Πρβλ. Ρενέ Γκρουσέ, *Ιστορία των Σταυροφοριών*, Γκοβόστης, Αθήνα 1988.

⁴⁹ Brand, ό.π., p. 87.

⁵⁰ Αλμπέρτο Αζόρ Ρόζα, *Ιστορία της Ιταλικής Λογοτεχνίας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 263 (κεφ.5 «Τορκουάτο Τάσο», σελ. 261-266).

⁵¹ Maurice Bowra στο Paul Merchant, *Το Έπος*, Ερμής, Αθήνα 1983, σελ. 87: «Αν λείπει από την *Ιερουσαλήμ* το χιούμορ και ο ανθρωπισμός που υπάρχουν στον *Μαινόμενο Ορλάνδο*, είναι ακριβώς γιατί το ποίημα του Tasso έχει τόση σοβαρότητα, ώστε μπορεί να διεκδικήσει τη θέση ενός πραγματικού έπους και όχι ενός ιπποτικού μυθιστορήματος».

⁵² Ρόζα, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 264-265.

για το έργο του από την *Ακαδημία της Κρούσκα* στην Φλωρεντία⁵³. Η Κρούσκα πρέσβευε περισσότερο αυστηρές αρχές για την οργάνωση του έπους· υποστήριζε την αριστοτελική αρχή της ενότητας χώρου και δράσης, ενώ στο έργο του Tasso υπάρχει μία χαλαρότερη δομή. Όσο κι αν προσπάθησε να περιορίσει αυτές τις αρνητικές δομές στο έργο του αναθεωρώντας το, ο Tasso δεν πέτυχε να ικανοποιήσει αυτήν την μερίδα του λογίου κοινού⁵⁴. Στα ίδια πλαίσια, υπαγόρευσε το 1576 την *Αλληγορία της Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένης* (*Allegoria della Gerusalemme Liberata*)⁵⁵, όπου, για να το απαλλάξει από τις μοφές περί παγανιστικής ελευθεριότητας, ουσιαστικά αποδίδει στο αριστούργημα του ένα «κρυφό ηθικό νόημα»⁵⁶. Επομένως η *Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ* ήταν ένα έργο πολιτικό, αλλά και συνάμα θρησκευτικό, έως και μυστικιστικό.

Ποιο άλλο έργο, λοιπόν, θα διάλεγε ένας Έλληνας πριν από την Επανάσταση για να προτρέψει στην κινητοποίηση του λαού εναντίον των Τούρκων και την ευαισθητοποίηση των πολιτικών ηγετών της εποχής, από το έπος των σταυροφοριών εναντίον των Οθωμανών; Ειδικά με τον Ναπολέοντα στην εξουσία, που έχει ήδη πολεμήσει στην Αίγυπτο εναντίον των Τούρκων, η ιδέα μίας αντιτουρκικής σταυροφορίας με Γάλλο ηγέτη είχε αναβιώσει. Οι Γάλλοι έχουν καταλύσει πρόσφατα την βενετική δημοκρατία και έχουν φτάσει στα Επτάνησα. Η απελευθέρωση της Ελλάδας φαινόταν πια μια υπόθεση κοντινή όσο ποτέ.

Στην *Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ* απελευθερώνεται από τους μωαμεθανούς με κοινή χριστιανική εκστρατεία και την συμμετοχή ακόμα και ελληνικών στρατευμάτων υπό την ηγεσία ενός Γάλλου ουσιαστικά ηγεμόνα-του Γοδεφρείδου της Βουλόνης-μία ιερή γη. Κάτι παρόμοιο έχει στο υποσυνείδητό του ο Έλληνας των προεπαναστατικών χρόνων, ειδικά με την εμφάνιση του Κορσικανού στρατηλάτη στην ηγεσία του γαλλικού έθνους. Θέλει και αυτός να δει την πατρίδα του ελευθερωμένη από τους μωαμεθανούς.

Η κατοχή των Επτανήσων από τους Γάλλους έμοιαζε ως το προανάκρουσμα αυτής της σταυροφορίας. Ανάλογη είναι η οπτική του Μαρτελάου όταν και αυτός απευθύνει τον θούριο του προς τον Ναπολέοντα. Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, ο Γουζέλης απευθύνει προς τον Γάλλο αυτοκράτορα την μετάφρασή του. Την αφιερώνει μάλιστα στον Ναπολέοντα και με ελληνικό και με γαλλικό κείμενο. Για τον ίδιο λόγο αφήνει στο κείμενο του Tasso μία στροφή που είναι καθαρά ανθελληνική, παρότι τον θλίβει, όπως δηλώνει: οι Έλληνες-γράφει ο Τάσσο-ήταν (και “είναι” ακόμα την εποχή που γράφει ο Γουζέλης) υπαίτιοι για την σκλαβιά τους, διότι τον καιρό των Σταυροφοριών έμειναν αδρανείς:

«Ω άμαρτία κ' έντροπή! Έλλάς πολλά σιμά σου
δέν ἦσαν κείν' οί πόλεμοι νὰ λύσεις τὰ δεσμά σου;
Πῶς σὺ θεάτρια, λοιπὸν, μὲ ἀδιαφορίαν
ἔμενες τὴν ἐπίδοσιν κ' ἤσουν εἰς ὀκνηρίαν;
Τώρα, ἀνίσως εἶσαι σὺ βεβυθισμένη οὐλή

⁵³ Πρβλ. Cristiano Luciani, «Μανιερισμός στο ύφος του *Ερωτόκριτου*» στο συλλογικό τόμο *Ζητήματα Ποιητικής στον Ερωτόκριτο*, επ. Στέφανος Κακλαμάνης, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2006, σ. 191-226 (ειδικά σελ. 201-202).

⁵⁴ Π.χ στην 2η Ωδή υπάρχει το επεισόδιο της Sofronia και του Olindo, που δεν προωθεί καθόλου την κυρίως δράση. Ωστόσο, σε αυτό έχουμε την πρώτη εμφάνιση της Clorinda.

⁵⁵ Σαπένιο, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 218.

⁵⁶ *Ο.π.*

εἰς τὴν αἰσχροὴν καταστροφὴν, ὡσὰν ἀχρεία δούλη,
ἀφορμὴ ἄκρ' εἶν' ὁ μικρὸς ζῆλος σου εἰς τὴν χρεῖαν
διὰ τὴν θεῖαν πίστιν σου καὶ τὴν ἐλευθερίαν.
Σὺ εἰς λαιμόν σου τὸν ζυγὸν κρεμάσασ' αἰτί' εἶσαι,
κατάπινε τὰ δάκρυα καὶ μὴ παραπονεῖσαι»⁵⁷.

Ἄσχετα με τὴν ιστορική βασιμότητα μιας τέτοιας τοποθέτησης, ὁ Γουζέλης τὴν αφήνει. Ὁ σπόρος τῆς ιδέας ἔχει ωστόσο ριχτεῖ: ἀν οἱ Ἕλληνες μείνουν καὶ πάλι ἀδρανεῖς, τότε θα παραμείνουν ξανά ὑπόδουλοι γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα καὶ ἡ ἱστορία θα τοὺς κατηγορήσει γιὰ ἐκ νέου ἀτολμία.

«Ὅμιλεῖ ὁ Τάσσος εἰς τινὰς περικοπὰς ἐναντίον ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων. Μὲ ἔβλαψε, καὶ μὲ ἐσύγχυσε· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀποδώσω πᾶσαν ἰδέαν τοῦ εἰς τὴν μετάφρασιν ἵνα μὴ πλανήσω τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅ,τι περιέχει τὸ βιβλίον τοῦ, καὶ ἵνα ἐξεύρει καὶ τὸ γένος μου τί τοῦτος κακῶς ἐλάλησεν ἐναντίον μᾶς. Ἔκρινα προσέτι ὅτι δύναται νὰ εὑρεθῆ κανεῖς τῶν φιλογενῶν καὶ πεπαιδευμένων Ἑλλήνων νὰ ἀπολογηθῆ εἰς τὸ πρᾶγμα. Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν καταλαμβάνω τὸ αἷτιον διὰ τὸ ὁποῖον τοιοῦτοτρόπως ὁ Τάσσος ἔγραψεν τὸ ὀλιγότερον ἂν δὲν εἶναι ὅπως κολακεύσει τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν οὕσαν εἰς τὸ σχίσμα μὲ τὴν ἰδικὴν μᾶς καταλαμβάνω ὅμως ὅτι εἶναι ἀπρεπὲς τὸ νὰ ὀμιλεῖ κανεῖς ἐναντίον ἑνὸς γένους, τὸ ὁποῖον ἔδωσε σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας τοῦ τῶν ἀρετῶν ὅλων τὰ ἐκλαμπρότερα παραδείγματα. Ἄλλ' ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τὰ πάθη των, ὅθεν χάριν τῶν ἄλλων ἀρετῶν τοῦ, ὦ Ἕλληνες, ἄς τὸν συγχωρήσομεν»⁵⁸.

Ὁ Γουζέλης φαίνεται νὰ λέει στους συμπατριώτες τοῦ ὅτι, ἀν θέλουν νὰ θεωροῦνται σοφοί, δὲν πρέπει γιὰ δευτέρη φορά νὰ αφήσουν τὴν ευκαιρία νὰ πάει χαμένη, νὰ «αμαρτήσουν» ξανά. Καλύτερα νὰ δοξασθοῦν πολεμώντας τοὺς Τούρκους καὶ νὰ μοιάσουν στους ἥρωες τοῦ ἔπους τοῦ Τάσσο. Προκειμένου νὰ δικαιολογηθῆ ὁ Τάσσο καὶ πάλι προβάλλονται αἰσθητικοὶ καὶ παιδαγωγικοὶ λόγοι:

«Τὸ σέβας, ὅπερ προσφέρω εἰς τὸν ποιητὴν μου δὲν μὲ τυφλοῖ τόσο ὥστε μὴ εἶδω τὰς ὀλίγας ἐλλείψεις τοῦ ποιήματος τούτου, ἐν ᾧ θαυμάζω καὶ τὰ ἀμίμητα κάλλη τοῦ. Ἀλλὰ ποῖος δὲν σφάλλει; Ἐρωτῶ, τὸ ποῖημα τούτο εἶναι τὸ περισσότερο καὶ σοφὸν καὶ νοητικὸν καὶ χαριτωμένον; Καὶ λοιπὸν τοιοῦτον τὸ εἶπομεν ὅλον»⁵⁹.

Ἡ ἐκκλήση τοῦ Γουζέλη στους συμπατριώτες τοῦ νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας μὲ τρόπο ἀποφασιστικὸ, μὲ ἐνόπλη σύγκρουση μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς, διατυπώθηκε καὶ ἀργότερα, στὰ 1817, στὸ ἔργο τοῦ *Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος*. Εκεί, σὲ μια υποσημείωση, ἀναφέρει τὰ πλεονεκτήματα τῆς στρατιωτικῆς καριέρας γιὰ τοὺς Ἕλληνες νέους⁶⁰. Μὲ τρόπο, λοιπὸν, ἔμμεσο καὶ τις δύο φορές, ὁ Γουζέλης ἀπευθύνεται στὸ συναίσθημα τῶν Ἑλλήνων γιὰ νὰ τοὺς κινητοποιήσῃ. Ἀκόμα καὶ μὲ τὴν ἐναρξη τῆς

⁵⁷ *Ἡ Ἱερουσαλήμ*, ὁ.π., σελ. 19-20, στ. 523-532.

⁵⁸ Ὁ.π., «Πρόλογος», σελ. 10-11.

⁵⁹ Ὁ.π. σελ. 11.

⁶⁰ *Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος*, ὁ.π., σελ. 192-202 (υποσημείωση).

Επανάστασης το 1821, οι προσπάθειές του εξακολουθούν να συγκλίνουν προς την κατεύθυνση της απελευθέρωσης.

Σε λογοτεχνικό επίπεδο, ο Γουζέλης είναι πολύ ενημερωμένος για την πνευματική κίνηση της εποχής του, ακολουθεί τις προτιμήσεις της, όπως ανιχνεύεται μέσα από τα δημοσιευμένα ποιήματά του στις αναφορές του σε ξένα έργα⁶¹. Έχει γνωρίσει κατά την περιπλάνησή του με τον στρατό του Ναπολέοντα στην Ευρώπη τον ρομαντισμό στο απόγειό του. Μπορούμε να πούμε ότι ο Γουζέλης αποτελεί έναν ενδιάμεσο μεταξύ Ελλάδας και Ευρώπης στην μετάδοση των πνευματικών κινημάτων της εποχής, όπως ακριβώς πράττουν οι περισσότεροι Επτανήσιοι μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα.

Ο ίδιος Ο Γουζέλης πέρασε το 1806 από την Ιένα, πολύ κοντά στα μέρη που έζησαν, συνέθεσαν και έδρασαν οι μεγάλες μορφές του Ρομαντισμού, όπως π.χ ο Γκαίτε και ο Σίλλερ. Δεν γνωρίζουμε αν ήταν παρών αργότερα ως μέλος του γαλλικού στρατού στην συνάντηση του Ναπολέοντα με τον Γκαίτε στην Ερφούρτη τον Οκτώβριο του 1808⁶², όμως η επιλογή του Tasso, του αγαπημένου μαζί με τον Σαίξπηρ ποιητή των ρομαντικών και δη του Γερμανού λογοτέχνη (που του αφιέρωσε το ομώνυμο έργο του *Τορκουάτο Τάσσο* το 1790)⁶³, ίσως συνέτεινε έμμεσα στην προσπάθεια γνωριμίας του ελληνικού κοινού με τον μεγάλο Ιταλό ποιητή, καθώς και με το βαθύτερο πνεύμα του κινήματος. Η βιογραφία του Ιταλού ποιητή από τον Γουζέλη είναι καθαρά ρομαντική και μέσα στο πνεύμα του ομότιτλου έργου του Γκαίτε για τον Tasso⁶⁴.

---

⁶¹ Ο.π., σελ. 295-302.

⁶² Thierry Lenz, ό.π., p. 8.

⁶³ Γ.Β.Γκαίτε, *Τορκουάτο Τάσσο*, Άγρα, Αθήνα 1999, σελ. 15.

⁶⁴ *Η Ίερουσαλήμ*, ό.π., σελ. 13-18.

4. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την επιλογή προς μετάφραση του συγκεκριμένου έργου από τον Γουζέλη, είναι απαραίτητο να δώσουμε το περιεχόμενό του πρώτα:

Τα χριστιανικά στρατεύματα της πρώτης σταυροφορίας, έπειτα από έξι χρόνια άκαρπης πολιορκίας της Ιερουσαλήμ, βρίσκονται σε τελμάτωση⁶⁵. Οι αρχηγοί του στρατεύματος έχουν αρχίσει να αδρανούν, ο καθένας για δικούς του λόγους. Ο Θεός στέλνει τον Αρχάγγελο Γαβριήλ στον πιο ευσεβή από όλους, τον Γοδεφρείδο⁶⁶, για να ξεκινήσει ξανά τον πόλεμο. Ο Γαβριήλ εκτελεί τις εντολές του και ο εκστασιασμένος Γοδεφρείδος καλεί πολεμικό συμβούλιο, όπου αποφασίζεται η εκ νέου ανάληψη δράσης και, ύστερα από πρόταση του Πέτρου του Ερημίτη, ανατίθεται η αρχιστρατηγία στον ίδιο τον Γοδεφρείδο.

Στο εσωτερικό της Ιερουσαλήμ ο μάγος Ισμήνης προσπαθεί να αναζωπυρώσει την οργή του σουλτάνου Αλαδίνου εναντίον των χριστιανών. Τον ωθεί να μετακινήσει μία εικόνα της Παναγίας από την εκκλησία της στο τζαμί της πόλης. Έτσι και γίνεται, αλλά η εικόνα τελικά αποσπάται από τους αγγέλους και οδηγείται στον ουρανό. Ο Αλαδίνος, μόλις το ανακαλύπτει, εξοργισμένος δίνει εντολές να συλληφθούν οι κλοπείς και να τιμωρηθούν με θάνατο στην πυρά. Μία ενάρτη κοπέλα, η Σοφρονία, αναλαμβάνει την ευθύνη. Ο Όλυνδος, νέος που είναι ερωτευμένος κρυφά μαζί της, προσφέρεται ο ίδιος ως ένοχος για να σώσει την αγαπημένη του. Ο σουλτάνος αποφασίζει να καούν και οι δύο στην πυρά. Η Κλορίνδη, μουσουλμάνα πολεμίστρια μεγάλης φήμης, μπαίνει στην πόλη, βλέπει το σκηνικό και μεσολαβεί ώστε να ελευθερωθούν με εντολή του σουλτάνου οι δύο νέοι. Εντωμεταξύ η πρεσβεία δύο μουσουλμάνων, του Αργάντη και του Αλέτη, προς τους χριστιανούς ερεθίζει περισσότερο τα πνεύματα και κηρύσσεται και επίσημα ο πόλεμος.

Οι χριστιανοί την επόμενη μέρα φτάνουν μπροστά από την Ιερουσαλήμ και αρχίζουν οι συμπλοκές. Η εθνική πριγκίπισσα Ερμηνία, κρυφά ερωτευμένη με τον χριστιανό αρχηγό Τακρίδη, δείχνει στον σουλτάνο τους αρχηγούς των χριστιανών, έπειτα από δικές του ερωτήσεις. Ο Τακρίδης μονομαχεί με την Κλορίνδη, την οποία έχει ερωτευθεί από παλιά. Ο Δουδών, σημαίνων αρχηγός των σταυροφόρων πέφτει νεκρός από τον Αργάντη. Μάχες γύρω από το σώμα του. Τελικά επικρατούν οι χριστιανοί. Γίνονται προετοιμασίες για την ταφή του. Είναι φανερό ότι οι χριστιανοί χρειάζονται ξυλεία για πολιορκητικές μηχανές, αλλιώς δεν θα επικρατήσουν.

Τότε στον Κάτω Κόσμο ο Πλούτωνας συγκαλεί σε συνάθροιση τους δαίμονες και τους συσπειρώνει εναντίον των χριστιανών. Ο μάγος Ιδραότης καλεί σε ενίσχυση την ανηψιά του, την πανέμορφη και δεινή μάγισσα Αρμίδα, προκειμένου να σαγηνεύσει τους αρχηγούς των χριστιανών και όσους πιο πολλούς στρατιώτες μπορεί. Πράγματι, η Αρμίδα φτάνει στο χριστιανικό στρατόπεδο και με μία πλαστή ιστορία, ζητά την ενίσχυση των πολεμιστών. Ο Βαλδοβίνος, ο αδερφός του Γοδεφρείδου, πέφτει θύμα της. Την οδηγεί στον αδερφό του και, όταν εκείνος της αρνείται την βοήθεια, με λόγο του ο Βαλδοβίνος μεταστρέφει την απόφαση και πετυχαίνει να δοθούν δέκα μαχητές ενίσχυση στην Αρμίδα. Δύσθυμος ο Γοδεφρείδος.

⁶⁵ Βέβαια, ιστορικά η Πρώτη Σταυροφορία κράτησε μόλις τρία χρόνια (1096-1099),

⁶⁶ Τα ονόματα τίθενται σε αυτό το κεφάλαιο όπως τα μεταφράζει ο Γουζέλης.

Οι χριστιανοί, καθώς προσπαθούν στην συνέχεια να βρουν διάδοχο του Δουδώνα, αντιμετωπίζουν ένα πολύ δυσάρεστο γεγονός. Ο Γερνάνδος της Νορβηγίας υποτιμά και βρίζει τον νεαρό πολεμιστή Ρινάλδο, έναν ήρωα της χριστιανικής εκστρατείας. Ο νεαρός τον καλεί σε μονομαχία και τον σκοτώνει. Προκειμένου να μην τιμωρηθεί, γεγονός που το θεωρεί αβάσταχτο για την τιμή του, ο Ρινάλδος, μετά από σύσταση του θείου του Γουέλφου, αποχωρεί και αυτοεξορίζεται. Ο Γοδεφρείδος ανακουφίζεται, διότι έχει σκοπό να τιμωρήσει παραδειγματικά τον Ρινάλδο: ως χριστιανοί οφείλουν να έχουν ομόνοια και η ενότητα του στρατοπέδου είναι δική του υπόθεση.

Η Αρμίδα αποτυγχάνει να σαγηνεύσει τον Γοδεφρείδο και τον Τακρίδη, αλλά διεκδικεί τους υπεσημένους σε αυτήν ιππότες. Γίνεται κλήρωση και όσοι κληρώνονται την ακολουθούν, μαζί επίσης και με αυτόβουλους θαυμαστές της, όπως ο Βαλδοβίνος.

Οι μουσουλμάνοι στο ενδιαμέσο οχυρώνονται, ενώ ο δεινός πολεμιστής Αργάντης δυσφορεί για τον εγκλεισμό του και πετυχαίνει να του δοθεί η άδεια από τον Αλαδίνο για να προκαλέσει σε μονομαχία έναν χριστιανό. Οι χριστιανοί δέχονται και ορίζουν ως μονομάχο τον Τακρίδη, που είναι πολύ χαρούμενος. Όταν όμως προχωρά στο πεδίο της μάχης, αντικρύζει την Κλορίνδη και μένει αδρανής. Ο Οτών μονομαχεί αντ'αυτού, αλλά τελικά ο Τακρίδης συνέρχεται και μάχεται ο ίδιος με τον Αργάντη που έχει αιχμαλωτίσει με δόλιο τρόπο τον Οτών. Δεινή μονομαχία. Η Ερμηγία αγωνιά για τον Τακρίδη. Το βράδυ έχει πέσει και η μονομαχία σταματά. Θα συνεχιστεί σε έξι μέρες. Η Ερμηγία αποφασίζει να βγει σε αναζήτηση του Τακρίδη. Φορά την πολεμική ενδυμασία της συγκατοίκου της Κλορίνδης και κατευθύνεται στο χριστιανικό στρατόπεδο με υπηρέτες της. Στέλνει μήνυμα στον Τακρίδη ότι τον ψάχνει αυτή που τον αγαπά και ο Τακρίδης νομίζει πως του απευθύνεται η Κλορίνδη. Όμως και οι φρουροί των χριστιανών την περνάνε για την Κλορίνδη και της επιτίθενται. Ο Τακρίδης ενθαρρυσμένος, αλλά ουσιαστικά ξεγελασμένος, βγαίνει προς αναζήτησή της.

Η Ερμηγία εισχωρεί στο παρακείμενο δάσος για να γλιτώσει. Οι φρουροί την χάνουν. Βρίσκει έναν βοσκό και την οικογένειά του, ο οποίος την πείθει για την μακάρια ζωή των ποιμένων και, έτσι, η Ερμηγία αποφασίζει να ζήσει ως βοσκοπούλα. Την ίδια ώρα ο Τακρίδης, έχοντας χαθεί, δέχεται να ακολουθήσει έναν γέρο ως οδηγό του. Είναι ο μάγος Ισμένης όμως και τον παρασύρει στο κάστρο της Αρμίδας. Εκεί ο Τακρίδης δέχεται επίθεση από τον αρνησίθρησκο Βάσκο ιππότη Ραμβάλδο και με την συνεργεία της Αρμίδας αιχμαλωτίζεται στο κάστρο της, στη Νεκρά Θάλασσα, από όπου δεν θα μπορέσει να βγει εγκαίρως για να μονομαχήσει με τον Αργάντη ξανά. Ο Αργάντης ανυπομονεί για την μάχη και την ορισμένη μέρα βγαίνει από την Ιερουσαλήμ. Η φυγή του Τακρίδη γίνεται γνωστή και τελικά στη θέση του μονομαχεί ο ακμαίος γέροντας κόμης της Τουλούζης, ο Ραυμούνδος. Άγγελος από τον ουρανό, χωρίς να γίνει αντιληπτός από κανένα, τον προστατεύει και τον καθιστά άτρωτο στις φονικές επιθέσεις του Αργάντη που απορεί για την αντοχή του. Ο Βεελζεβούλ, με την μορφή της Κλορίνδης, παρακινεί τον τοξευτή Οραδίνο να ενισχύσει τον Αργάντη. Αυτός τοξεύει τον Ραυμούνδο. Οι όρκοι παραβιάζονται και η μάχη αρχίζει και πάλι γενικευμένη. Ο Σατανάς προστατεύει τους μουσουλμάνους εξαπολύοντας καταιγίδες. Η Κλορίνδη οδηγεί τους μουσουλμάνους σε νίκη.

Στο χριστιανικό στρατόπεδο, η Αληκτώ, προσπαθεί να σπείρει την διχόνοια. Έχει έρθει η είδηση ότι ο Δανός πρίγκιπας Σβένος, που ξεκίνησε από την Κωνσταντινούπολη με σχετική αργοπορία για να βοηθήσει, έπεσε νεκρός κάτω από την πίεση ενός ισχυρού μουσουλμανικού στρατεύματος. Παράλληλα χριστιανοί ιππότες φέρνουν την είδηση ότι

βρήκαν την εσθήτα, το θώρακα και το κράνος του Ρινάλδου, που θεωρείται πια νεκρός. Η Αληκτώ πείθει τον Ιταλό ιππότη Αργιλλανό ότι υπεύθυνος για τον θάνατο του Ρινάλδου και τα δεινά του στρατεύματος είναι ο Γοδεφρείδος και οι ευνοούμενοι του δήθεν Γάλλοι. Ελβετοί, Βρεταννοί και Ιταλοί ξεσηκώνονται εναντίον των Γάλλων και του Γοδεφρείδου, ο οποίος σπεύδει και με την ενίσχυση του Θεού κατορθώνει να καταστείλει με την προσωπική του παρουσία και την πειθώ την εξέγερση.

Η Αληκτώ φεύγει απογοητευμένη για την αποτυχία της. Βρίσκει κοιμισμένο τον σουλτάνο της κατεκτημένης από τους χριστιανούς Νίκαιας, τον Σολιμάνο, και τον επιτιμά που αργοπορεί να ενισχύσει τους μουσουλμάνους. Ο Σολιμάνος σπεύδει και ενισχύει τους ομόθρησκούς του και αριστεύει στο πεδίο της μάχης. Ο Θεός στέλνει τον Μιχαήλ στη γη, που κατακόπτει τους δαίμονες. Σκληρές μάχες όπου αριστεύουν και οι χριστιανοί και οι μουσουλμάνοι, αν και η πλάστιγγα γέρνει πια υπέρ των χριστιανών.

Ο Σολιμάνος εξουθενωμένος φεύγει από το πεδίο της μάχης. Ο Ισμένης τον βρίσκει και τον παρακινεί να φτάσουν στην Ιερουσαλήμ. Από μία κρυφή είσοδο, ένα χάσμα της γης και ένα μυστικό πέρασμα, εισχωρούν στο παλάτι του Αλαδίνου, όπου συσκέπτονται οι αρχηγοί και τους βλέπουν καλυμμένοι με ένα σύννεφο. Ο Σολιμάνος, όταν τον κατηγορούν, χωρίς να ξέρουν ότι είναι εκεί, για δειλία, κάνει την εμφάνισή του και κατακεραυνώνει τους αντιπάλους του. Ωθεί το συμβούλιο σε αντίσταση. Οι χριστιανοί παράλληλα πληροφορούνται από τον Γουλιέλμο της Βρεταννίας που έχει επιστρέψει από το παλάτι της Αρμίδας τις πλεκτάνες και την άσχημη συμπεριφορά της. Δηλώνει ότι ο Ρινάλδος ζει. Ο Πέτρος ο Ερημίτης σε έκσταση επιβεβαιώνει τα λεγόμενά του.

Ο Πέτρος ζητά από τον Γοδεφρείδο να κάνει ο στρατός λιτανεία γύρω από τα τείχη της Ιερουσαλήμ, όπως και γίνεται, για την τόνωση του ηθικού του στρατεύματος. Έπειτα, επιτίθενται. Ο Γοδεφρείδος τραυματίζεται από την Κλορίνδη, αλλά με θεία επέμβαση θεραπεύεται. Αριστεία Σολιμάνου, Αργάντη, Κλορίνδης. Υποχώρηση των χριστιανών. Οι πολιορκητικές μηχανές τους καθηλώνονται.

Η Κλορίνδη θεωρώντας ότι υστέρησε στην μάχη, αναζητά την δόξα. Θα βγει να κάψει τις μηχανές. Ο τροφός της, ο ευνούχος Αρσέτης, προσπαθεί να την αποτρέψει. Αποκάλυψη της καταγωγής της ως κόρης του χριστιανού βασιλιά της Αιθιοπίας. Παρά τις ειδοποιήσεις του, η Κλορίνδη δεν υποχωρεί. Βγαίνει με τον Αργάντη, καίνε τις πολιορκητικές μηχανές, αλλά στην επιστροφή η Κλορίνδη μένει εκτός των τειχών. Ο Τακρίδης την βρίσκει, δεν την αναγνωρίζει. Μονομαχούν και την πληγώνει θανάσιμα. Προτού να πεθάνει, η Κλορίνδη του ζητά να την βαπτίσει. Ο Τακρίδης της λύνει το κράνος, την αναγνωρίζει και θρηνεί. Την βαπτίζει και την σώζει. Θέλει να αυτοκτονήσει, αλλά τον μεταπείθουν. Θα ζήσει για να την τιμά.

Ο Ισμένης μαγεύει τον παρακείμενο στην πόλη δρυμό για να μην μπορέσουν οι χριστιανοί να λάβουν ξυλεία και να φτιάξουν νέες πολιορκητικές μηχανές. Πράγματι οι χριστιανοί αποτυγχάνουν να κόψουν ξύλα από εκεί. Οι μουσουλμάνοι δηλητηριάζουν τα πηγάδια. Απόγνωση των χριστιανών ώσπου ο Γοδεφρείδος προσεύχεται στον Θεό και Εκείνος ρίχνει βροχή που ανακουφίζει τους πιστούς του μαχητές.

Ο νεκρός Ούγων σαν οπτασία μέσα στη νύχτα φανερώνει στον Γοδεφρείδο το μάταιο της ζωής και τον καλεί να αναζητήσει τον Ρινάλδο και να τον παρακαλέσει να επιστρέψει. Ο Γουέλφος ζητά το ίδιο το επόμενο πρωινό. Ο Γοδεφρείδος συγκαταναύει και στέλνουν δύο ιππότες, τον Δανό Κάρλο και τον Ιταλό Ουβάλδο τους οποίους ο Πέτρος ο Ερημίτης κατευθύνει πλήρως με οδηγίες. Οι ιππότες βρίσκουν τον άνθρωπο του Πέτρου, τον πρώην μάγο Σίμωνα, που τους φιλοξενεί και τους παρέχει οδηγίες.

Οι δύο ιππότες, με τα μαγικά όπλα και βοηθήματα που τους δίνει ο Σίμων οδηγούνται από μία θείκη οδηγό στο νησί όπου ζει η Αρμίδα, η οποία έχει ερωτευθεί και συζητεί με τον Ρινάλδο. Ο Κάρολος και ο Ουβάλδος αντιμετωπίζουν με επιτυχία τις επιθέσεις των τεράτων και των πειρασμών που φυλάνε το νησί.

Τελικά οι δύο σταυροφόροι εισχωρούν στο μαγευτικό παλάτι της Αρμίδας. Εντοπίζουν το ζεύγος και κατορθώνουν σε μία στιγμή που η Αρμίδα έχει φύγει, να συνεννοηθούν τον Ρινάλδο και να τον επαναφέρουν, δείχνοντας του σε μία αδαμάντινη ασπίδα-καθρέπτη την θηλυπρέπεια και την κατάντιά του. Η Αρμίδα αντιλαμβάνεται τη φυγή του εραστή της, αλλά δεν καταφέρνει με τις ικεσίες της να τον μεταπείσει. Τότε τον καταριέται και σε μία έκρηξη θυμού καταστρέφει το παλάτι. Θα πάει στους αρχηγούς των μουσουλμάνων και θα προσπαθήσει να τους ωθήσει να σκοτώσουν τον Ρινάλδο με έπαθλο την ίδια.

Στην Γάζα τώρα έχει μαζευτεί ένα τεράστιο αιγυπτιακό στράτευμα που θα ενισχύσει την άμυνα της Ιερουσαλήμ. Η Αρμίδα βρίσκει εύκολα προστάτες. Ωστόσο, ο Ρινάλδος, αφού ο Σίμωνας προφητεύει το λαμπρό μέλλον της γενιάς του, επιστρέφει στο στράτευμα.

Μπροστά στον Γοδεφρείδο ο Ρινάλδος ζητά συγχώρεση και του παρέχεται. Ο Πέτρος τον επιτιμά για την ανήθικη ζωή του. Τελικά ο Ρινάλδος εξαγνισμένος, κατορθώνει και καθαρίζει το μαγεμένο δάσος, επιστρέφει θριαμβευτής. Ο Γοδεφρείδος στέλνει κατάσκοπο στο αιγυπτιακό στράτευμα τον υπηρέτη του Τακρίδη Βαφρίνο. Επίθεση σε τρία μέτωπα στην Ιερουσαλήμ, όπου, παρά την ανδρεία του Σολιμάνου, εισχωρούν οι χριστιανοί.

Ο Αργάντης και ο Τακρίδης μονομαχούν. Ο Αργάντης πέφτει νεκρός. Ο Τακρίδης σωριάζεται εξουθενωμένος και τραυματισμένος. Ο Ρινάλδος ανίκητος, ο Ραυμούνδος τραυματίζεται από τον Σολιμάνο. Ο Βαφρίνος κατασκοπεύει τους Αιγύπτιους και ανακαλύπτει σκευωρία εναντίον του Γοδεφρείδου. Η Ερμηνία τον εντοπίζει, του αποκαλύπτεται και αποχωρούν μαζί. Βρίσκουν τον τραυματισμένο Τακρίδη και τον επαναφέρουν. Ο Βαφρίνος αποκαλύπτει στους αρχηγούς την συνωμοσία των μουσουλμάνων κατά του Γοδεφρείδου.

Έχει φτάσει η ώρα για την τελική επίθεση. Οι χριστιανοί σαρώνουν την γενναία, αλλά μάταια άμυνα των μουσουλμάνων με ηγέτη τον Σολιμάνο. Ρινάλδου αριστεία. Ο άρρωστος Τακρίδης σώζει τον Ραυμούνδο από την μανία του Σολιμάνου ξανά. Ο Ρινάλδος δέχεται την αποτυχημένη επίθεση της ακόμα ερωτευμένης μαζί του Αρμίδας που αποχωρεί αγανακτισμένη. Την ακολουθεί και την αποτρέπει από την αυτοκτονία. Της ομολογεί τον έρωτά του και της προτείνει να αλλάξει πίστη και να τον παντρευτεί. Εκείνη δέχεται. Ο Γοδεφρείδος εντωμεταξύ θριαμβεύει. Αρνείται να σώσει εξαγοράζοντας τον με λύτρα τον αρχηγό των μουσουλμάνων, τον Εμιρενό, διότι η πίστη, ο ιερός σκοπός του δεν το επιτρέπει. Τον σώζει χωρίς να δεκτεί υλικά αγαθά. Έπειτα, μέσα σε μία αιματοχυσία, μπαίνει στον Πανάγιο Τάφο και αποθέτει τα όπλα του, όπως το είχε τάξει. Η Ιερουσαλήμ είναι πια ελευθερωμένη.

5. Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΓΟΥΖΕΛΗ (Γλώσσα και στιχουργία)

Ο Γουζέλης στην μετάφρασή του μοιάζει να ασπάζεται τις γλωσσικές απόψεις του Κοραή⁶⁷. Η παρουσία του ονόματος του διάσημου Έλληνα λογίου στο έργο του δεν είναι τυχαία⁶⁸. Ο λόγος του Γουζέλη είναι καθαρεύων. Μάλιστα, στον πρόλογο του έργου, ο Γουζέλης διακρίνει την γλώσσα που χρησιμοποιούν οι λόγιοι, οι «σπουδαίοι», δηλαδή οι σπουδαγμένοι, από την φθαρμένη γλώσσα της εποχής του, και την θέτει ως κινητήριο μοχλό της μετάφρασής του:

«Τὸ ὕφος τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθην ἦτον ἐξ ἀνάγκης: ἀφ’ οὗ ἡ γλῶσσα μας ἐνοθεύθη, ὁ σπουδαῖος δὲν εὐρίσκει πλέον γραφικὴν δύναμιν. Εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς νὰ φυλάξει κανεὶς καὶ τὸ ὀρθὸν μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ ἀποφύγει τὸ βάρβαρον μὲ τελειότητα καὶ νὰ γίνεταί εὐληπτος μὲ εὐκολίαν. Εἰς ἓν ὕφος ὡσὰν ἐκεῖνο τοῦ Τάσσου, ποιητικὸν καὶ ὑψηλότατον, πεφορτωμένον ἀπὸ ρητορικὰ σχήματα, γέμον ἀπὸ φράσεις ὑπὲρ τὴν ἀπλὴν συνήθειαν καὶ πεπλουτισμένον ἀπὸ τὰς ἐκλεκτοτέρας λέξεις, ἂν ἤθελα μεταχειρισθῶ ταπεινότερον τρόπον τοῦ γράφειν, ἴσως ὀλιγότερον εὐδοκίμουν. Οἱ κανόνες τῶν μεταφραστῶν δὲν εἶναι ἴσοι διὰ ὅλα τὰ βιβλία. Εἰς μίαν ἱστορίαν π.χ. ἢ γεωγραφίαν, ἢ ἄλλο τι παρόμοιον τούτοις πόνημα, ἔνθα τὸ τελικὸν αἴτιον τοῦ συγγραφέως δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ νὰ διδάξει τὸν ἀναγνώστην, πρέπει νὰ γίνονται αἱ ἐξηγήσεις μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν, διατὶ εἰς τὰ τοιαῦτα ἡ γλυκύτης τῆς ἀναγνώσεως εἶναι μία ἐπακολούθησις καὶ τὰ πράγματα μόνον σχηματίζουν τὸ οὐσιώδες ἐκεῖνου τοῦ εἴδους τῶν συνθεμάτων. Δὲν συμβαίνει ὅμως τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ἐποποιίαν καὶ εἰς ἄλλα ποιήματα, ὅπου τοῦ ποιητοῦ ὁ σκοπὸς εἶναι τὸ νὰ καθηδύνει καὶ νὰ εὐφραίνει τὰ ὦτα καὶ τὴν καρδίαν: ὅθεν στοχάζομαι πῶς αἱ μεταφράσεις τοῦ ὑστέρου τούτου εἴδους εἶναι αἱ καλλιότεραι ὅσαι εὐαρεστοῦν περισσότερο. Ἄν ὁ καιρὸς καὶ αἱ περιστάσεις δὲν μοι συνεχώρησαν νὰ δώσω μίαν μετάφρασιν ὡς ἐπόθουν καὶ ἴσως ἐμπόρουν, αὐτὴ ὅμως ἡ ἰδέα εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦ συνθέματος ἦτον πάντοτε εἰς τὸν νοῦν μου»⁶⁹.

Η χρήση μιας τέτοιας γλώσσας έχει θεωρηθεί και ως αιτία της αποτυχίας της μετάφρασης αυτής. Νομίζω όμως ότι, όπως είχε διαμορφωθεί η γλωσσική συνήθεια στην εποχή του Γουζέλη, ήταν δικαιολογημένη αυτή η επιλογή του. Ο Γουζέλης κινείται στο εξωτερικό, στην ελληνική διασπορά. Στις εστίες αυτές του ελληνισμού η γλώσσα που συνηθίζουν να χρησιμοποιούν οι Έλληνες στα γραπτά τους είναι η γλώσσα των Φαναριωτών, καθώς και η καθαρεύουσα, όπως την προκρίνει το νέο γλωσσικό πρόγραμμα του Κοραή. Έτσι θα δείξουν στους ξένους, στους Ευρωπαίους με τους οποίους προσπαθούν να συνομιλήσουν, την ένδοξη καταγωγή τους και θα τους θέσουν άμεσα ή έμμεσα το αίτημα για την επανένταξη τους στους πολιτισμένους λαούς.

Μάλιστα, με τον τρόπο αυτό, το γλωσσικό σύστημα της καθαρεύουσας, οι Έλληνες του 19ου αιώνα μοιάζουν να θέτουν αφ' υψηλού τις διεκδικήσεις τους: ένας λαός που

⁶⁷ Κορδάτος, *Ιστορία*, ό.π., ' , σελ. 199.

⁶⁸ Η *Ίερουσαλήμ*, ό.π., 12η Ωδή, στ. 762, σελ. 300, υπ. Πρβλ. Αδαμάντιος Κοραΐς, *Προλεγόμενα στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς*, τ.Α', «Επιστολή προς Αλέξανδρον Βασιλείου», ΜΙΕΤ, Αθήνα 2008 (ανα-τυπ.), σελ. 29.

⁶⁹ Ό.π., *Η Ίερουσαλήμ*, σελ. 7-8.

ομιλεί σχεδόν την ίδια γλώσσα με τους φωτοδότες αρχαίους Έλληνες ουσιαστικά δεν μπορεί και δεν πρέπει να αγνοηθεί από τους ευεργετηθέντες λόγω της μεταλαμπάδευσής της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς στο πνεύμα τους σύγχρονους λαούς της Υψηλίου.

Προγενέστερες βέβαια προσπάθειες ανάδειξης της κοινής νεοελληνικής ως γλώσσας και του γραπτού λόγου, όπως εκείνη π.χ του Ιώσηπου Μοισιόδακα στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, έχουν αποτύχει⁷⁰. Όμως η προσπάθεια συνεχιζόταν με τον Βηλαρά και τον Χριστόπουλο, που έδωσαν έργο σημαντικό στην ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας σε γλώσσα δημοτική. Ο Γουζέλης ακολουθεί εντελώς άλλο δρόμο.

Ο Γουζέλης, λοιπόν, στα 1801 έχει μεταβεί στο Παρίσι. Ο Κοραΐς είναι εγκατεστημένος πολλά χρόνια ήδη στην πόλη. Ίσως ο Γουζέλης να έχει συναντήσει τον Κοραΐ και να έχει επηρεαστεί άμεσα από την γνωριμία τους. Ίσως τον έχει γνωρίσει μονάχα έμμεσα, από τα διαβάσματά του και το γλωσσικό του πρόγραμμα ιδιαίτερα. Ήδη από τον πρόλογο του Γουζέλη στο έργο αυτό φαίνονται οι προθέσεις του. Αναφέρεται απαξιωτικά στον *Πιστικό Βοσκό (Pastor Fido)* του Guarini και στην όχι ιδιαίτερα επιτυχημένη-σύμφωνα με τον ίδιο-μετάφραση του *Αμύντα* του Tasso:

«Εἰς τοῦτο τὸ διάστημα τῶν ἑπτὰ ἢ ὀκτῶ χρόνων συνέγραψε καὶ τὸν Ἀμύνταν του, τὸ ποιμενικὸν καὶ περίφημον ποίημα, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν διάλεκτόν μας, ἀλλὰ ἦτον πολὺ καλύτερον νὰ μὴ ἤθελε μεταφρασθεῖ»⁷¹.

Το πιθανότερο με τα λόγια αυτά ο Γουζέλης να αναφέρεται στην μετάφραση του *Αμύντα* από τον Κυθηραίο ιατροφιλόσοφο Γεώργιο Μόρμωρη στα 1745⁷². Το νόημα της τελευταίας πρότασης είναι σκοτεινό. Ο Γουζέλης, όπως φανερώνει το δικό του αντίστοιχο εγχείρημα της μετάφρασης ενός έργου του Tasso, ίσως να θεωρεί ως ένδειξη κακής ποιότητας την γλώσσα της μετάφρασης, την απλοελληνική-δημοτική. Ο ίδιος με την μετάφραση του θέλησε να δώσει έναν άλλο τόνο, υψηλότερο, με την χρήση της καθαρεύουσας. Με όχημα την ανώτερη για τον ίδιο γλώσσα του έχει στόχο καθαρά πατριωτικό, την πνευματική ανύψωση του γένους του, το οποίο υστερεί έναντι των υπολοίπων, μέσω της σύνδεσής του με τους αρχαίους Έλληνες. Δεν λείπουν βέβαια και οι διδακτικοί, αλλά και οι καθαρά ψυχαγωγικοί στόχοι, όμως και αυτοί συνδέονται με την γλώσσα:

«Τὴν μετάφρασιν λοιπὸν ἑνὸς τοιοῦτου συγράμματος, ᾧ Ἕλληνες ὁμογενεῖς μου, τὴν ὁποῖαν ὑστερεῖτο τὸ γένος μας καθὼς κατὰ δυστυχίαν καὶ ἕτερα πολλὰ πράγματα, τολμῶ ἐγὼ πρῶτος νὰ προσφέρω εἰς τὰ ὄμματά σας. Καταλαμβάνω πῶς αὐτὴ δὲν εἶναι ἱκανῶς ἀρκετὴ νὰ ἀποδώσει εἰς τὸν ποιητὴν μου καὶ ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλλήνων τὴν πρέπουσαν δόξαν, ἀλλ' ἐλπίζω τοῦλάχιστον δι' αὐτῆς τινὰ ἰδέαν νὰ δώσω τῆς ὑψηλοτάτης ἀξίας του. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου μου δὲν ἦτον ὅμως μόνον τοῦτος. Ἠθέλησα, εἰ δυνατόν, νὰ ὠφελήσω καὶ νὰ εὐφράνω, καὶ τόσον σφοδρὰ ἦτον ἡ ἐπιθυμία μου, ὥστε ὑπερέβη καὶ τὰς δυνάμεις μου καὶ τὰς περιστάσεις μου»⁷³.

⁷⁰ Πρβλ. Δημαράς, *Ιστορία*, ὁ.π., σελ. 195.

⁷¹ *Ἡ Ἱερουσαλήμ*, ὁ.π., σελ. 14.

⁷² Γεώργιος Μόρμωρης, *Ο Αμύντας του Τάσσου*, (επ. Σπύρος Ευαγγελάτος), ΜΙΕΤ, Αθήνα 2012.

⁷³ *Ἡ Ἱερουσαλήμ*, ὁ.π., σελ. 6-7.

Παρόλα αυτά, στις υποσημειώσεις του ο Γουζέλης χρησιμοποιεί λόγο καθημερινό, της κοινής γλώσσας, για να γίνει περισσότερο κατανοητός από τους αναγνώστες του:

«Τὰ μικρὰ ὑποσημειώματα τῶν λέξεων καὶ ἄλλων τινῶν δὲν εἶναι διὰ τοὺς σπουδαίους, ἀνίσως ἀξιωθῶ νὰ κάμω δευτέραν ἔκδοσιν, εἶμαι εὐελπὶς νὰ διορθώσω αὐτὸ μου τὸ πόνημα, ὥστε νὰ φανεῖ ἀρεστότερον καὶ ἐμοὶ καὶ ὑμῖν»⁷⁴.

Με άλλα λόγια, αναγνωρίζει την διττή χρήση της ελληνικής γλώσσας και, ενώ θεωρεί την αρχαΐζουσα γλώσσα του έργου ως ένα αναπόσπαστο μέρος της προσπάθειας του νέου ελληνισμού να εξυψωθεί «ηθικά», με τον τρόπο που το θέλει και ο Κοραΐς⁷⁵, με την παράθεση των υποσημειώσεων σε λαϊκή γλώσσα δείχνει ότι έχει σε υψηλή θέση και την επίτευξη της σαφήνειας, όπως και ο Χιώτης λόγιος⁷⁶. Σε αυτό επανέρχεται και σε άλλες περιπτώσεις, όπως π.χ στην 14η Ωδή, όπου παραθέτει δικές του παρατηρήσεις σχετικά με την ελληνική γλώσσα, καθώς έπραττε και ο Κοραΐς στα *Προλεγόμενα* του, ήδη από το 1804-1805⁷⁷:

«Τὸ δὰ εἶναι ἀντὶ τοῦ δῆ, ὅπου ἔχομεν κατὰ συνήθειαν τῶν Δωριέων, οἵτινες τὸ α εἰς ἠ τρέπουν, ὡς Ἄλιος λέγουν ἀντὶ Ἥλιος καὶ τ. Οὕτως καὶ οἱ Κεφαλλῆνες λέγουσιν ἀμά ἀντὶ ἡμή, οἱ Κερκυραῖοι ἀμγιά πλέον νενοθευμένον. Τὸ δὲ γαμά τῶν Λευκανθίων ἀπὸ τὸ γεμήν, ὅπου θέλει νὰ εἴπει ὄμως, καὶ ἕτερα, ὅπου δὲν εἶναι τώρα ἔργον ἐδικόν μου νὰ ἀπλωθῶ περισσότερο».⁷⁸

Πέρα από αυτήν την τάση του να διδάσκει και να διαπαιδαγωγεί στις υποσημειώσεις, σε θέματα καθαρά ποιητικής σύνθεσης ο Γουζέλης αποδεικνύεται ένας χειριστής της γλώσσας επαρκής και εφευρετικός. Χρησιμοποιεί λέξεις πολυσύνθετες, όπως «πιστοκαυχομανία» (2.240), «σπαθοκαμπυλοφέροντες» (17.88).

Δεν διστάζει ακόμα και να προβεί σε μεταθέσεις στοιχείων, προκειμένου να δημιουργήσει την απαραίτητη ομοιοκαταληξία. Γράφει π.χ «κόπλον» (3.236) αντί για «κόλπον», ώστε να ομοιοκαταληκτήσει με το «όπλων», και «Ροβέτρον» (11.570) αντί «Ροβέρτον» για να ομοιοκαταληκτήσει με το «πέτρον» (=πέτρα) . Με λίγα λόγια, φτάνει σε ακραίες χρήσεις της γλώσσας, σε έναν βιασμό της, ο οποίος προκαλεί ένα αισθητικά άσχημο αποτέλεσμα.

Όμως, πέρα από τις υπόλοιπες επιλογές του, κάποιες φορές ο Γουζέλης χρησιμοποιεί λέξεις και τύπους όχι απλά από την κοινή καθομιλουμένη, αλλά κυρίως από την γλώσσα που μιλιόταν στην ιδιαίτερη πατρίδα του, δηλαδή την επτανησιακή διάλεκτο. Εντάσσει στο έργο του τύπους λέξεων που ξενίζουν έναν Έλληνα αναγνώστη προερχόμενο από κάποιο άλλο μέρος της Ελλάδας. Π.χ καταργεί την χρονική αύξηση στον αόριστο και αντί για “ἔρριψε” γράφει “ρίψε” στον στίχο 1.70. Είναι μία

⁷⁴ Ό.π., σελ. 11.

⁷⁵ Κοραΐς, *Προλεγόμενα*, ό.π., σελ. 36. Πρβλ. Peter Mackridge, *Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στην Ελλάδα, 1766-1976*, Πατάκης, Αθήνα 2013, σελ. 140-141 («4.0 Αδαμάντιος Κοραΐς ως γλωσσικός μεταρρυθμιστής»).

⁷⁶ Ό.π., Κοραΐς, σελ. 235: «πρώτη λοιπὸν ἀρετὴ τοῦ λόγου, καθὼς προεῖπα, εἶναι ἡ σαφήνεια», και σελ. 243 (υποσ.).

⁷⁷ Ό.π., σελ. 57 κ.ε.

⁷⁸ *Ἡ Ἱερουσαλήμ*, ό.π., σελ. 320 , 14η Ωδή, σελ. 320, στ. 7. Βλέπε και 1η Ωδή, σελ. 18, υπ. στ. 494.

συνηθισμένη στον Γουζέλη χρήση του αορίστου, την συναντάμε και σε άλλα έργα του⁷⁹. Μετρικά βέβαια ο στίχος λειτουργεί καλύτερα έτσι, όμως η μορφή της λέξης είναι ασύμβατη με την προσπάθειά του Γουζέλη για γλωσσική εξομάλυνση. Έχει, λοιπόν, κάποια παράδοξα από γλωσσικής άποψης, μια ασυνέπεια, το μετάφρασμά του.

Αν τώρα το γλωσσικό όργανο του Γουζέλη απετέλεσε μία επιλογή όχι ιδιαίτερα επιτυχημένη, όπως αντίστοιχα θεωρεί ο Δημαράς εκείνη του Κάλβου⁸⁰, δεν πρέπει να θεωρήσουμε κείμενα όπως η μετάφρασή του Tasso από τον Γουζέλη ως άσχετα με την όλη γλωσσική ζύμωση της εποχής. Ίσως με αφετηρία τέτοιου είδους κείμενα να φτάσουμε ως την ανίχνευση της δημιουργίας του γλωσσικού συστήματος του Ανδρέα Κάλβου.

Οι ασυναίρετοι τύποι του Γουζέλη, όπως π.χ το πορφύρεον⁸¹, θυμίζουν αντίστοιχους του Κάλβου, π.χ. το χάλκεον⁸². Η προσήλωση και των δύο σε ένα ύφος υψηλό ως στόχο της πνευματικής τους παραγωγής, όπως φυσικά το είχε θέσει και ο Σολωμός σε διαφορετικό γλωσσικό επίπεδο, οδήγησε στην επιλογή ενός λόγου κοντινού προς τα αρχαία, διάσπαρτο από πολλούς νεοελληνικούς τύπους, π.χ *νά δώσει*⁸³, *σχολάσαν*⁸⁴ κ.α, ένα μείγμα γλωσσικών τύπων ανορθόδοξων. Όμως, ενώ στον Κάλβο θεωρούμε ότι λειτουργεί αυτό το φαινόμενο και δημιουργεί ένα είδος υποβλητικότητας στο έργο του, στον Γουζέλη οι επόμενοι του το απέρριψαν συστηματικά, παρά την αντίθετη άποψη του Παλαμά⁸⁵.

Μπορούμε να πούμε ότι σε επίπεδο γλωσσικής επεξεργασίας της μετάφρασής του και για τον Γουζέλη ισχύουν στο ακέραιο όσα παρατήρησε ο Δημαράς για τον Κάλβο:

«Την χυδαία νεοελληνική, γλώσσα αγοραία, θα την πάρει για βάση έτσι γινόταν στον κύκλο του Φώσκολου, εκεί όπου διαμορφώθηκε ο ποιητής των *Ωδών*, εκεί όπου απέκτησε την λογοτεχνική του πείρα. Κι όπως γινόταν στον ίδιο κύκλο, αυτήν την γλώσσα θα την πλουτίσει, θα την διαστίξει με λέξεις και *τρόπους αρχαιότητας*: παίρνει λέξεις από τους αρχαίους, ακόμη και από τα γλωσσάρια, ανακατώνει τύπους της αρχαίας μέσα στους τύπους της κοινής»⁸⁶

Μπορεί, λοιπόν, η γλώσσα του Γουζέλη να μοιάζει στο σημείο αυτό με την γλώσσα του Κάλβου, έστω και αν είναι δύσκολο από την απλή αυτή παρατήρηση να πει κάποιος ότι την επηρέασε, αλλά η τέχνη του τελευταίου ξεπέρασε την δική του. Η υπαινικτικότητα του καλβικού λόγου και μία μεγαλύτερη ισορροπία στην χρήση του υλικού του συντέινε σε αυτό. Ο Γουζέλης αντίθετα έπρεπε να δώσει σε πολλή μεγάλη έκταση το γλωσσικό του σύστημα, λόγω του όγκου του έργου που μετέφραζε. Η ευρεία αυτή κλίμακα δεν προκαλεί αισθητική απόλαυση, με απώτερο αποτέλεσμα να καθιστά δυσχερή μια θετικότερη αποτίμηση.

⁷⁹ Πρβλ. *Η κρίσις του Πάριδος*, ό.π., σελ. 153, 5η Ωδή, στ. 59: «μ' άφηκες και μοῦ 'φύγες». Η χρήση β' προσώπου ενικού της προστακτικής εδώ δεν θα μπορούσε να υποστηρικτεί λόγω του περιεχομένου του κειμένου, του νοήματός του.

⁸⁰ Δημαράς, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 294.

⁸¹ *Η Ίερουσαλήμ*, ό.π., 1η Ωδή, στίχος 60, σελ. 3.

⁸² Κάλβος, *Ωδαί*, ό.π., σελ. 119.

⁸³ Όπ. υπ. 82.

⁸⁴ Ό.π., στ. 67.

⁸⁵ Παλαμάς, *Άπαντα*, ό.π., σελ.28-59.

⁸⁶ Δημαράς, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 291-292.

Πάντως, αν δούμε τις επιρροές του, ο Γουζέλης έχει χρησιμοποιήσει περισσότερο γλωσσικούς τύπους από την περιοχή της επικής ποίησης, από τους δραματικούς και τους λυρικούς ποιητές⁸⁷. Οι επιλογές του είναι ενδεικτικές του πνεύματός του ως μεταφραστή: μετέφραζε σε γλώσσα υψηλή και για αυτό προέκρινε την χρήση όρων από το αντίστοιχο κειμενικό είδος, το αρχαίο έπος. Έτσι οι λέξεις που ενσωματώνει στο κείμενό του είναι ομηρικές κυρίως (*ἄλκιμος, ἀμύμων, ἀργικέραunos, δυσθαλής, πορφύρεον*), αλλά και ησιόδειες (*μῶλον, σμερδαλέος, φερέσβιον*), ακόμα και από τον Απολλώνιο τον Ρόδιο (*ταχινός*). Επίσης είναι συχνές οι λέξεις από τους τρεις τραγικούς, τον Αισχύλο (*βροντοειδής, πολύφαιδρος, πρόσπαιοι, στέφη*), τον Σοφοκλή (*ἀγλαίζω, κραταιός, ὑπερβριθή*) και τον Ευριπίδη (*περιτραχήλου, χαλινός*), καθώς και από τον Αριστοφάνη (*πρεπωδέστατον, τρίμματα*), αλλά και τον Πίνδαρο (*χαῦνος*), ποιητή που έχαιρε μεγάλης εκτίμησης από τους ρομαντικούς⁸⁸.

Χρησιμοποιεί ενίοτε λέξεις τόσο από την *Παλαιά Διαθήκη* (*ἀντιλήπτωρ, ἀνδρίζου, κροπία*), όσο και από την *Καινή Διαθήκη* (*κοράσιον, κουστωδία, κράσπεδον*). Είναι λογικό άλλωστε αφού τα χρόνια εκείνα οι ρομαντικοί σε πανευρωπαϊκό επίπεδο είχαν στραφεί στον χριστιανισμό και την μελέτη της Αγίας Γραφής. Είναι γνωστό ότι τους *Ψαλμούς του Δαβίδ* τους έχει μεταφράσει ο Κάλβος. Αυτή η σχέση στις επιλογές τους πιθανόν να δικαιολογεί την σύνδεση των δημιουργών ως μελών ενός κοινού κύκλου, των *προσολωμικών* της Ζακύνθου, καθώς και των οπαδών των απόψεων των ρομαντικών. Εξάλλου η Παλαιά Διαθήκη, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής του ρομαντισμού, είναι ένα έπος⁸⁹.

Αν ασχοληθούμε τώρα με την σύνταξη του Γουζέλη, θα διαπιστώσουμε ότι είναι η νεοελληνική της εποχής του: η μείξη με νεότερες λέξεις είναι συναφής με την τέχνη πολλών ομοτέχνων του, ειδικά όμως του Κάλβου, δημιουργώντας αρκετές φορές ένα στρυφνό και επιτηδευμένο ύφος όμοιο με των *Ωδών* του τελευταίου.

Κατά την άποψή μου, ωστόσο, η χρήση αυτή της γλώσσας δεν είναι τόσο κακή. Υπάρχουν αρκετά σημεία της μετάφρασης του Γουζέλη που θέλγουν και που δείχνουν την μελέτη εκ μέρους του της Κρητικής Λογοτεχνίας ως προς την απόδοση ενός συγκεκριμένου, ερωτικού, κλίματος. Φυσικά η χρήση ενός τέτοιου γλωσσικού οργάνου από τον Γουζέλη δεν ευνοεί την σύγκριση. Εντούτοις, σε κάποια αποσπάσματα η γλώσσα του γίνεται πιο απλή, δεν αποτελεί εμπόδιο, και η αισθητική απόλαυση είναι έντονη. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα βρίσκεται στην τρίτη ωδή. Είναι η στιγμή που ο Τακρίδης, έχοντας πρωτοαντικρίσει παλαιότερα και ερωτευτεί την μουσουλμάνα πολεμίστρια Κλορίνδη, όταν την συναντά ξανά στο πεδίο της μάχης, μένει άναυδος:

«Τὰ θεῖα κείνα κάλλη της ἔμεινε κί ἀτενίζει
κί οὔτε νὰ ὑπερασπισθεῖ ὀλοτελῶς φροντίζει[...]
μήτε ἀστράπτουσι ποτὲ χωρὶς νὰ βασανίζουν,

⁸⁷ Για την σύνδεση αρχαίων συγγραφέων με συγκεκριμένες λέξεις, συμβουλευτήκα τα αντίστοιχα λήμματα στο LSJ=Henry George Lidell-Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of Roderick McKenzie, Clarendon Press, Οξφόρδη 1940.

⁸⁸ Σολωμός, *Ποιήματα*, ό.π., σελ. 85 .

⁸⁹ Victor Hugo, «Το μανιφέστο του ρομαντισμού (πρόλογος στον *Κρόμβελ*)» (1828), στο περ. *Νέα Εστία*, τεύχος 110, *Τα Εκατόν Πενήντα Χρόνια του Ελληνικού Ρομαντισμού (και ο Ρομαντισμός στον 19^ο αιώνα)*, Αθήνα 1981, σελ. 145.

χωρίς να μὲ φλογίζουσι, χωρίς να μ' ἀφανίζουν»⁹⁰.

Ενδιαφέρον είναι και το στοιχείο πως ο Γουζέλης στην γλώσσα που χρησιμοποιεί προσαρμόζει την λαϊκή ονομασία των μηνών. Στον τίτλο χρονολογεί με ακρίβεια «1807, Θεριστίου». Το έργο δηλαδή εκδίδεται τον Ιούνιο, τον *Θερίστιο*, προφανώς εννοώντας πιο λογιότροπα τον *Θεριστή*, του 1807. Σε μεταγενέστερο έργο του δηλώνει αυτήν την συνήθειά του και την συνδέει με πατριωτικούς στόχους και πάλι. Θέλει να χρησιμοποιεί ελληνικά ονόματα και όχι ρωμαϊκά:

«Περιπλέον τὸ ἐπὶ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ' κατὰ τὸ 1582 μηνολόγιον εἶναι κατὰ πάντα τρόπον κακοφραδέστατον, ὡς ἀκατάλληλον καὶ ἀνάρμοστον καὶ μὲ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν ὀνομάτων καὶ μὲ τὴν φύσιν τῶν τεσσάρων ὠρῶν τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἐθνῶν. Τὶ ἔχομεν νὰ κάμομεν μὲ τοὺς κυρίους Ρωμαίους Ἰανουάριον, Φεβρουάριον, κτλ; Τὶ ἔχει νὰ κάμει ἢ ἰδία φύσις; Ἐδὼ εἶναι τὸ τῆς παροιμίας: «Τὶ κηφήσι καὶ μελίσαις;»

Δύο ἢ τρία μόνον ὀνόματα μηνῶν ἔχομεν εἰς τὴν διάλεκτόν μας ὠραῖα καὶ καλὰ ὡς ἐξηγοῦντα τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ μὴ ἔχοντα σχέσεις ἀλλοκότους, οἷον Θεριστής, Ἀλωνάριος, Τρυγητής, ἀπὸ τοῦ θερίζω, ἀλωνίζω, τρυγῶ, καὶ οἱ κύριοι σπουδαῖοι τῶν Ἑλλήνων τὰ παραβλέπουσι τελείως, προτιμῶντες ἀντὶ τούτων καλλίωτερον νὰ γράφουσι καὶ νὰ λέγουσι Ἰούνιος, Ἰούλιος, Σεπτέμβριος, τάχα διὰ νὰ μὴ βαρβαρίζουσι, ἀλλὰ τότε βαρβαρίζουσιν ἀναντιρρήτως. Πλὴν, τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν συνήθειαν, ἣτις παρασύρει καὶ αὐτοὺς νὰ ἀμαρτάνουσιν ὅπου ἡδύνατο νὰ μὴ ἀμαρτάνουσιν. Οἱ Γάλλοι εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐπαναστάσεώς των, κατὰ τὸ 1793, ἔκαμαν εἰς τοὺς μήνας ὠραιωτάτην μεταρρυθμίσιν. Τοὺς ἀπεκατέστησαν ὅλους ἐξίσου τριάκοντα ἡμερῶν, ἐπονομάσαντες προσηγορικῶς ἕκαστον αὐτῶν μὲ προσφυδέστατον ἐπίθετον ληφθὲν ἀπὸ τὴν φύσιν»⁹¹.

Ἐχουμε δηλαδή μία εκδήλωση γλωσσικού πατριωτισμού, γεγονόςτος συνηθισμένου στην εποχή του στους κύκλους των Ελλήνων λογίων. Ὅμως, βλέπουμε και ένα άλλο ενδιαφέρον φαινόμενο, ὅτι ο παλιός ιακωβίνος, ο Γουζέλης, εξακολουθεῖ να συνδέεται πνευματικά ως τα βαθειά γηρατειά του με την σκέψη του Διαφωτισμού και της Γαλλικῆς Επανάστασης, σε ὅλα τα επίπεδα. Ἐχει ἀποψη για ὅλα τα ζητήματα, τις περισσότερες φορές μάλιστα εἶναι δέκτης και, με την σειρά του, μέσω της εκδοτικῆς παραγωγῆς του, πομπός πρωτοποριακῶν ιδεῶν.

Παρομοίως και στα κύρια ονόματα των ηρώων του προσπαθεῖ να ερμηνεύσει και να διδάξει, να δώσει μία ετυμολογική χροιά, μετατρέποντας το *Sofronia* σε *Σωφρονία*, το *Erminia* σε *Ερμηνία*. Βέβαια και σε λατίνους ποιητές της κωμωδίας, βλ. Τερέντιο, σε κάποια έργα τους υπάρχει σύνδεση ονόματος και ποιότητας χαρακτήρα. Ἐτσι π.χ στην

⁹⁰ *Ἡ Ἱερουσαλήμ, ὁ.π., σελ. 70.*

⁹¹ *Τὰ κατὰ τοὺς Ἑλληνας, ὁ.π., σελ. 52.*

κωμωδία *Ο ευνούχος*⁹² η γριά παραμύθια της Αθηναίας ηρωίδα *Παμφίλης* ονομάζεται *Σωφρόνη* (*Sophrona nutrix*). Αλλά και στον *Ερωτόκριτο* η νένα ονομάζεται *Φροσύνη*, όπως και ο σύμβουλος *Φρονίστας*, ή καθώς στον *Ροδολίνο* ο αντίστοιχος σύμβουλος *Ερμίνος*. Στο όνομα του τελευταίου είναι ορατή η επίδραση του Tasso, μέσω της επανάληψης ουσιαστικά του ονόματος της δευτεραγωνίστριας της *Ελευθερωμένης Ιερουσαλήμ*, της *Erminia*, αν και το όλο έργο είναι απομίμηση άλλου έργου του Ιταλού ποιητή, του *Il re Torrismondo*. Ο Γουζέλης ακολουθεί μία μακρά παράδοση λοιπόν γύρω από την ονοματοδοσία των ηρώων ενός έργου.

Ωστόσο κάποιες μεταφραστικές επιλογές του χρήζουν περισσότερο εξέτασης από άλλες. Έτσι, τον *Raimondo* τον μετατρέπει σε *Ραυμούνδο*, καθιστώντας το όνομα αυτό τρισύλλαβο, αντί για το τετρασύλλαβο *Ραιημούνδος/Ραϋμούνδος/Ραΐμούνδος* που περιμένει κάποιος και που συμφωνεί περισσότερο με την φωνητική απόδοση του ονόματος. Προφανώς οι λόγοι είναι μετρικοί. Ακόμα μεταφράζει το *Clorinda* ως *Κλορίνδη* και όχι ως *Κλορίνδα*, το *Tancredi* ως *Τακρίδης* και όχι ως *Τανκρέδης*. Αυτές οι επιλογές είναι κατά την άποψή μου περισσότερο συνειδητές ως προς το να μοιάζουν τα ονόματα αρχαιοπρεπέστερα.

Επίσης υπάρχουν χωρία του έργου του Tasso που ο Γουζέλης τα μεταφράζει εντελώς ελεύθερα, καθιστώντας το έργο του Ιταλού ομοτέχνου του περισσότερο όργανο των δικών του προγραμματικών στόχων, όπως τους εκθέσαμε. Η δική του μετάφραση αποσκοπεί στην δημιουργία αντιτουρκικού κλίματος. Στο επεισόδιο όπου λύνονται οι σπονδές κατά την διάρκεια της μονομαχίας Ραυμούνδου-Αργάντη από τον Οραδίνο⁹³, ο Ραγκαβής⁹⁴ και ο Τυπάλδος⁹⁵ παρέχουν ένα κείμενο λιγότερο επιθετικό εναντίον των Τούρκων. Ο Γοδεφρείδος δεν φωνάζει με οργή «έβιασον οί σκύλοι τήν συνθήκη»⁹⁶ ούτε κινείται τόσο επιθετικά εναντίον των αντιπάλων. Άρα υπάρχει κάποια μετάπλαση σύμφωνα με την πρόθεση του Γουζέλη να δώσει δραματικότητα στο κείμενο εκεί που δεν υπάρχει στο πρωτότυπο του Tasso.

Σε ό,τι αφορά την στιχουργία του ο Γουζέλης εκφράζει και ο ίδιος εξαρχής τις επιφυλάξεις του για το αποτέλεσμα των κόπων του⁹⁷.

Ο Γουζέλης στην μετάφραση αυτή χρησιμοποιεί πέρα από την γλώσσα και τον συνήθη στίχο της εποχής, τον πολιτικό δεκαπεντασύλλαβο, παροξύτονο, με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία. Δεν ακολουθεί δηλαδή το μέτρο του ποιήματος, που είναι ο

---

⁹² Τερέντιος, *Ο ευνούχος*, μτφ. Κώστας Παναγιωτάκης, Στιγμή, Αθήνα 2001.

⁹³ *Η Ιερουσαλήμ*, ό.π., 7^η ωδή, σελ. 191, στ. 730-736.

⁹⁴ Ραγκαβής, *Άπαντα τα Φιλολογικά*, ό.π., τ. ΣΤ', σελ. 228.

⁹⁵ Τυπάλδος, «Ζακύνθιος Ανθών», ό.π., Έτος Δ' (Αύγουστος), σελ. 51-52 και *Τυπάλδου Άπαντα: ποιήματα-πεζά-μεταφράσματα-ιταλικά*, επ. Ντίνος Κονόμος, Πηγή, Αθήνα 1953, σελ. 238.

⁹⁶ *Η Ιερουσαλήμ*, όπως υπ. 96, στ. 734.

⁹⁷ Ό.π., «Πρόλογος», σελ. 11: «Καθείς γινώσκει τήν δυσκολίαν τοῦ νὰ μεταφράζει ἀπό στίχους εἰς ἄλλους στίχους, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχομεν μῆτε βεβαίους κανόνας, μῆτε τήν αὐτὴν κοινήν μας διάλεκτον εἰς μίαν διορισμένην συνθήκην».

εντεκασύλλαβος και θεωρείται ως ιταλικό μέτρο⁹⁸. Έτσι έπραξε π.χ πολύ μεταγενέστερα ο Νίκος Καζαντζάκης στην μετάφραση της *Θείας Κωμωδίας* του Δάντη⁹⁹. Ο Ζακύνθιος ποιητής όμως ακολουθεί τις μετρικές συνήθειες των σύγχρονών του Ελλήνων. Δεν ταυτίζει την μετρική του με εκείνη του κειμένου του, αλλά με τις μετρικές συνήθειες των Ελλήνων ομοτέχνων και αναγνωστών του. Στόχος του είναι η ευχερέστερη παρακολούθηση του νοήματος. Για τον λόγο αυτό μάλλον δεν χωρίζει και σε οκτάστιχες στροφές (stanzas) το κείμενο της μετάφρασης, αλλά παραθέτει ακέραιο το έργο. Έτσι προσδίδει και την αίσθηση του συνόλου σε κάθε ωδή (Canto) του έργου. Η ομοιοκαταληξία του είναι τέλεια.

Πιο συγκεκριμένα, ο στίχος στον οποίο μεταφράζει ο Γουζέλης την *Ιερουσαλήμ* είναι ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος, παροξύτονος, τονίζεται δηλαδή στην δέκατη τέταρτη συλλαβή. Υπάρχει τομή στην όγδοη συλλαβή, η οποία συνήθως τονίζεται. Τονίζεται επίσης και η έκτη, η δέκατη και η δωδέκατη συλλαβή στους περισσότερους στίχους. Ο Γουζέλης, επίσης, δεν κάνει εκτεταμένη χρήση της συνίζησης στο έργο του. Στο κείμενο που εκδίδω η στιχουργία συνήθως είναι ομαλή και δεν χρειάστηκε κάποια αποκατάσταση των στίχων για λόγους μετρικούς.

Πολλές φορές παρατηρείται το απολύτως συνηθισμένο φαινόμενο οι στίχοι της *Ιερουσαλήμ* να ξεκινάνε ως τροχαϊκοί στο πρώτο ημιστίχό τους, εφόσον τονίζεται η πρώτη τους συλλαβή, όπως είναι π.χ ο πρώτος στίχος του έργου («Άδω τὰ ὄπλα τὰ σεμνά καὶ στρατηγὸν ἐκείνον»). Οι περιπτώσεις αυτές είναι αρκετές και αγγίζουν μεγάλο μέρος της παραγωγής του.

Ένα άλλο από τα στοιχεία που καθιστούν το ύφος στην στιχουργία του Γουζέλη ιδιαίτερα δύσκολο είναι η χρήση σχημάτων του λόγου όπως οι αναστροφές και το πρωθύστερο, που αναφέρει και ο ίδιος στον πρόλογο του έργου¹⁰⁰. Η απομάκρυνση των συντακτικών ὀρων από την θέση που κανονικά θα τους αναμέναμε, δυσχεραίνει την παρακολούθηση του νοήματος. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το εξής:

«Τὰς χάριτάς του ἂν ἴμπορεῖ σφάλμα ν' ἐπισκιάζει,
ὁ Ἔρωσ εἶναι μοναχὸν κὶ αὐθάδης τὸν πατάζει»¹⁰¹.

Ο στίχος του Γουζέλη δεν ρέει με άνεση. Ίσως για τον λόγο αυτό ο Γουζέλης, όχι μόνο ως μία επίπλαστη εκδήλωση ποιητικής μετριοφροσύνης, αλλά αναγνωρίζοντας πραγματικά τα τρωτά της μετάφρασής του, να γράφει ότι η απόδοσή του δεν είναι εκείνης της στάθμης που επιθυμούσε ακριβώς¹⁰².

⁹⁸ Γεράσιμος Σπαταλάς, *Η στιχουργική τέχνη, μελέτες για την νεοελληνική μετρική* (επ. Ευριπίδης Γαραντούδης-Αννα Κατσιγιάννη), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997, σελ. 115-127 («Για τον εντεκασύλλαβο»).

⁹⁹ Πρβλ. Νίκος Καζαντζάκης, *Η Θεία Κωμωδία*, Εκδόσεις Ελένης Καζαντζάκη, Αθήνα 2010.

¹⁰⁰ *Η Ιερουσαλήμ*, ὀ.π., σελ. 8: «Ὀλίγαι μεταβολαὶ εἰς τινὰς φράσεις, ὀλίγαι ἀποβολαὶ εἰς τινὰς οὐχὶ τόσον ἀξιολόγους περιστάσεις, ὀλίγαι παρεκβάσεις, ὀλίγαι μεταθέσεις στροφῶν ἢ σχήματα πρωθύστερα, ἰδοὺ ὅλη ἡ ἐλευθερία».

¹⁰¹ Ὀ.π., 1η Ὠδή, σελ. 17, στ. 467-8.

¹⁰² Ὀ.π., σελ. 10: «Ἄν ὁ καιρὸς καὶ αἱ περιστάσεις δὲν μοι συνεχώρησαν νὰ δώσω μίαν μετάφρασιν ὡς ἐπόθουν καὶ ἴσως ἐμπόρουν, αὐτὴ ὅμως ἡ ἰδέα εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦ συνθέματος ἦτον πάντοτε εἰς τὸν νοῦν μου»

6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Στην εποχή που πρωτοτυπώθηκε η μετάφραση της *Ιερουσαλήμ*, ο Κωνσταντίνος Οικονόμος, σύγχρονος του Γουζέλη, είχε εκφέρει αυστηρή κρίση για το μεταφραστικό αυτό έργο του και προκάλεσε την οργισμένη αντίδραση του Ζακύνθιου λογοτέχνη¹⁰³. Συγκεκριμένα ο Οικονόμος είχε γράψει τα εξής:

«Ὁ Τάσσος μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μας ὑπὸ Δημητρίου Γουζέλη Ζακυνθίου. 1807. ἐν Βενετία. Ὁ Μεταφραστὴς εἶναι ἀξιέπαινος καὶ διὰ τὴν φιλογένειαν καὶ διὰ τοὺς κόπους του· ἀλλ’ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἦτο ὀλίγον προσεκτικώτερος εἰς τοὺς κανόνους τῆς μεταφράσεως»¹⁰⁴.

Το μεταφραστικό αυτό έργο όντως ξεχάστηκε. Αργότερα όμως υπήρξαν ευνοϊκότερες κρίσεις. Ο Θεόδωρος Ορφανίδης, στην έκδοση του δικού του έπους (*Ὁ Ἅγιος Μηνάς*) το 1860 γράφει πολύ κολακευτικά λόγια για την μετάφραση του Γουζέλη, ενώ υποβαθμίζει εντελώς την αντίστοιχη μετάφραση του έργου από τον Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή στα 1859. Βέβαια ο Ορφανίδης δεν έχει δει την ανέκδοτη ακόμα μετάφραση του Τυπάλδου και μοιάζει να κρίνει υποκειμενικά με κύριο στόχο να καταδικάσει την μετάφραση του έργου από τον Ραγκαβή:

«Παραβαλὼν στίχον πρὸς στίχον τοῦ Τάσσου τὸ κείμενον μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ Γουζέλη καὶ τὴν ἰδικήν σας [ενν. του Ραγκαβή] ἔφθασα εἰς τὸ ἐξῆς κωμικὸν μὲν, ἀλλ’ ἀπλούστατον καὶ βέβαιον πόρισμα [...] Τῷ ὄντι· ὁ γέρων Γουζέλης καίτοι κακόζηλος, καίτοι χυδαῖζων καὶ βαρβαρίζων, εἶναι πολὺ πιστότερος μεταφραστὴς τοῦ Τάσσου ἀπὸ ὑμᾶς· καὶ ἐὰν συγκρίνη τις τὴν ἐποχὴν καθ’ ἣν μετέφρασε καὶ ἐστιχούργησε, μὲ τὴν σήμερον, ἀποβαίνει, νῆ Δία, καὶ γλαφυρώτερος σχεδὸν»¹⁰⁵.

Το σημαντικό όμως σχόλιο για την μετάφραση έρχεται μισό αιώνα μετά: ο Παλαμάς, σε μια ομιλία του στον Παρνασσό στα 1916 για τον Ιούλιο Τυπάλδο, δείχνει ότι γνωρίζει καλά την μετάφραση του Γουζέλη και φαίνεται να συμμερίζεται την κρίση του Ορφανίδη για τις δύο καθαρεύουσες αποδόσεις του ιταλικού έπους. Ουσιαστικά, με την πνευματική επιβολή του, ο Παλαμάς μοιάζει να καλεί το κοινό της εποχής του να γνωρίσει από κοντά το παραμελημένο μετάφρασμα του Γουζέλη:

«Ὅμοια διδαχτικὸ καὶ γὰρ τὸ μεταχείρισμα τῆς καθαρῆς καὶ γὰρ τῆς διαφορᾶς που παίρνει ἡ ἰδία γλωσσικὴ ἀρχὴ ἐφαρμοσμένη ἀπὸ ἀπὸ διαφορετικὸς τεχνίτες καὶ σε διαφορετικὸς καιροὺς θὰ εἶταν καὶ τὸ παράθεμα στίχων τῆς “Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλήμ” ἀπὸ τὴν μετάφραση τοῦ Δημητρίου Γουζέλη Ζακυνθίου που εἶδε τὸ φῶς “Ἐἰς Ἐνετίας” στα 1807»¹⁰⁶

¹⁰³ Κωνσταντίνος Οικονόμος, *Αλληλογραφία*, τ. Β΄, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2002, σελ. 25-27.

¹⁰⁴ Ὁ.π., *Γραμματικά*, σελ. 274, σημ. β΄, ἀναφορά στο γράμματα τοῦ ἴδιου, ὀ.π., σελ. 306.

¹⁰⁵ Βλ. Θεόδωρος Ορφανίδης, *Ὁ Ἅγιος Μηνάς (ἐπεισόδιον τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως), ποίημα λυρικο-ἐπικὸ εἰς ἄσματα τέσσερα*, Αθήνα 1860, σελ. 200-201. Τὴν πληροφορία γὰρ τὶς δύο αὐτὲς κρίσεις τὴν ἀντλήσα ἀπὸ τὴν ἱστοσελίδα τοῦ Ἰνστιτούτου Μεσογειακῶν Σπουδῶν τοῦ Ι.Τ.Ε:

<http://poetry.ims.forth.gr/translations.php>.

¹⁰⁶ Κωστής Παλαμάς, *Ἄπαντα*, Μπίρης-Γκοβόστης, Αθήνα 1972, τ. Η΄, σελ. 300, υπ. 1 («Ἰούλιος Τυπάλδος», σελ. 285-310).

Παρόλα αυτά, ακόμα και μετά από αυτόν τον μεγάλο έπαινο του Παλαμά, το έργο τελικά ξεχνιέται από το κοινό. Έτσι, φτάνοντας, λοιπόν, στα μέσα του εικοστού αιώνα, όταν αρχίζουν και εκδίδονται οι πρώτες αξιόλογες ιστορίες της λογοτεχνίας, ο Κ.Θ.Δημαράς θεωρεί την μετάφραση της *Ελευθερωμένης Ιερουσαλήμ* ως «πολύ κακή»¹⁰⁷. Μάλιστα θεωρεί ότι ο Γουζέλης, μετά το ελπιδοφόρο ξεκίνημα του με τον Χάση, «έχασε το ταλέντο του»¹⁰⁸. Έκτοτε δεν έχει υπάρξει άλλο σχόλιο. Οι υπόλοιποι ιστορικοί της λογοτεχνίας σιωπούν, πέρα από τον Κορδάτο που κρίνει περισσότερο τον λογοτέχνη ως ιστορικό πρόσωπο, όπως διαπιστώσαμε στο υποκεφάλαιο το σχετικό με τα βιογραφικά του.

Ποιοί, λοιπόν, είναι οι στόχοι της έκδοσης μιας μετάφρασης που εδώ και αρκετές δεκαετίες έχει θεωρηθεί έτσι; Η μετάφραση του Γουζέλη, ειδικά αν ιδωθεί συγκριτικά με την μεταγενέστερη του Τυπάλδου, πραγματικά δεν θέλγει. Μπορούμε να βασιστούμε μονάχα στο ότι αποτελεί μια πλήρη απόδοση του έργου για να προχωρήσουμε σε μια τέτοια ενέργεια;

Νομίζω πως οι σημερινές αισθητικές αποφάνσεις για την ποιότητα της μετάφρασης, όσο και αν είναι σωστές, είναι μονομερείς. Ξεχνάμε ότι εμείς έχουμε ωστόσο δει πιο καλές αισθητικά μεταφράσεις, τόσο άλλων έργων, όσο και του ίδιου του έπους του Tasso. Θα άξιζε περισσότερο να μετρήσουμε την λειτουργία του κειμένου αυτού ως έκφρασης της συγκεκριμένης εποχής στην οποία δόθηκε, καθώς και των βλέψεων του μεταφραστή σε σχέση και με και το εκδοτικό πρόγραμμά του. Αν αντικρύσουμε την μετάφραση αυτή ανεξάρτητα, ως το προϊόν μιας συγκεκριμένης εποχής και αισθητικής, μέσα στα πλαίσια δηλαδή τα χωροχρονικά που εκδόθηκε, ίσως η άποψή μας να αλλάξει. Με λίγα λόγια, η έκδοση αυτής της μετάφρασης θα μας βοηθήσει να βελτιώσουμε τις γνώσεις μας για την πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα, αλλά και τον Γουζέλη.

Με παρόμοιο σκεπτικό οι εκδόσεις της Οξφόρδης κυκλοφόρησαν στα 1972 την επίσης θεωρούμενη ως «κακή» μετάφραση του *Μαινόμενου Ορλάνδου (Orlando Furioso)* του Ariosto από τον John Harrington (1591) ως ένα μνημείο της αγγλικής λογοτεχνίας που δεν έπρεπε να χαθεί¹⁰⁹. Όμοια, υπάρχει ακόμα μεγάλος σεβασμός για την μετάφραση της *Gerusalemme Liberata* από τον Edward Fairfax ως *Jerusalem Delivered* (1600). Οι λόγοι που θεωρώ ότι η έκδοση της μετάφρασης του Γουζέλη είναι απαραίτητη είναι ακόμα πιο σύνθετοι:

Εκτός από όλα όσα εκθέσαμε μέχρι τώρα, επιπλέον ο Γουζέλης μας μεταφέρει την αίσθηση της λογιούνης του γένους πριν από την επανάσταση. Μας δίνει στίχους του Μαρτελάου από την ανέκδοτη μετάφραση του ίδιου ποιήματος¹¹⁰, χρησιμοποιεί και σχολιάζει τις εκδόσεις των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων από τον Κοραή¹¹¹, μας

¹⁰⁷ Δημαράς, *Ιστορία*, ό.π., σελ. 319: «Ο Δ.Γουζέλης, ύστερα από τις πρώτες επιτυχίες του, επηρεάστηκε από τον νεοκλασικισμό στα 1807 είχε δημοσιεύσει μετάφραση της *Ιερουσαλήμ* του Τάσσο, πολύ κακή».

¹⁰⁸ Δημαράς, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Ερμής, Αθήνα 1983, σελ. 451-452, υποσημ. 26. Αυτή η άποψη, βέβαια, είναι στερεότυπη για τους ρομαντικούς λογοτέχνες, όπως θα δείξω και παρακάτω.

¹⁰⁹ Robert McNulty (ed.), *Ludovico Ariosto's Orlando Furioso: Translated into English Heroical Verse by Sir John Harrington (1591)*, Clarendon Press, Οξφόρδη 1972.

¹¹⁰ *Η Ιερουσαλήμ*, ό.π., σελ. 318, στ. 521-530 (βλ. υπ. στ. 13.530).

¹¹¹ Ό.π., σελ. 300, στ. 12.762

παρέχει πληροφορίες για μεταφράσεις έργων που προηγήθηκαν¹¹². Είναι ένας καλός αγωγός της προεπαναστατικής παιδείας.

Ο Γουζέλης αποτελεί τον τελευταίο ίσως εκφραστή μίας σειράς λογίων, των *προσολωμικών*, που υπηρέτησαν το ελληνικό γένος πριν από την ολοκλήρωση της παλιγγενεσίας και δείκτης των αλλαγών που συνέβησαν στον κύκλο των μορφωμένων Ελλήνων από τα προεπαναστατικά στα επαναστατικά χρόνια και ως την εδραίωση του πρώτου οργανωμένου ελληνικού κράτους, δηλαδή από τα 1830 και εξής. Αξίζει να σταθούμε λίγο στα εκδοτικά του σχέδια και τις πραγματώσεις τους. Μπορούμε να μάθουμε πολλά πράγματα από αυτόν τον άοκνο πνευματικό άνθρωπο και μεγάλο πατριδολάτρη.

---

¹¹² Ο.π., «Πρόλογος», σελ. 14.

7. Η ΕΝΤΥΠΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

Η βενετική έκδοση του 1807 που χρησιμοποιώ για την έκδοση των δύο πρώτων ωδών της μετάφρασης αυτής της *Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένης του Τάσσου* από τον Δημήτριο Γουζέλη είναι η μοναδική γνωστή έκδοση του κειμένου¹¹³. Το αντίτυπο που χρησιμοποιώ βρίσκεται στην βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο. Ανήκει στα βιβλία της συλλογής του Γεωργίου Αρβανιτίδη. Το αντίτυπο αυτό διαθέτει τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Είναι σχήματος 8ου. Το χαρτί του είναι καλής ποιότητας¹¹⁴.
2. Στο εξωφυλλο (frontespizio) το έντυπο φέρει τον εξής τίτλο σε διπλωματική μεταγραφή:

«|Η ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ |ΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ|ΠΟΙΗΜΑ ΗΡΩΪΚΟΝ |ΤΟΥ|ΤΟΡΚΟΥΑΤΟΥ ΤΑΣΣΟΥ|,
Μεταφρασθὲν ἐκ τῆς ἰταλικῆς ἐποποιΐας εἰς τὴν |ἀπλὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον κατὰ
στοιχογραφίαν|μετὰ τινων ὑποσημειώσεων, καὶ καλλωπισθὲν |μεθ' ὄλων τῶν
χαλκογραφίων του| ΠΑΡΑ ΤΟΥ |ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΟΥΖΕΛΗ | ΖΑΚΥΝΘΙΟΥ| Πρώτη ἔκδοσις
| Εἰς ἐνετίασ|ΚΑΙ ΤΥΠΟΥΣ| Πάνου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων| 1807|Θεριστίου...|»

3. Το κείμενο αποτελείται από 476 σελίδες, δηλαδή 29 τυπογραφικά φύλλα των δεκαέξι σελίδων και ένα ακόμα τυπογραφικό φύλλο των 12 σελίδων. Έχουμε σύνολο 30 τυπογραφικά φύλλα δηλαδή, αριθμημένα σε αύξουσα σειρά με γράμματα από το λατινικό αλφάβητο (A-Gg: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, F(f), Gg).

4. Υπάρχουν και άλλες 24 σελίδες, που προτάσσονται στο κείμενο ως εισαγωγή, διαιρεμένη σε τρία μέρη: α. “Πρόλογος”, β. “Ο βίος του Τάσσου” και, γ. “Διόρθωσις κατὰ τὸ χειρόγραφον καὶ ἕτερα τινά” (δηλαδή κατάλογος “errata corrige”). Συνολικά η έκδοση αριθμεί 512 σελίδες. Στις πρώτες 8 σελίδες, σε κάθε πρόσθια σελίδα (recto) υπάρχει ένα γράμμα του λατινικού αλφαβήτου, που, από την δεύτερη ως την τέταρτη πρόσθια σελίδα, το συνοδεύει ένας αραβικός αριθμός (2-4). Έχουμε δηλαδή την αρίθμηση A, A2, A3, A4, στην συνέχεια B, B2, B3, B4 κ.ο.κ. Στην συνέχεια του δεκαεξασέλιδου τυπογραφικού φύλλου, στις τελευταίες 8 σελίδες, η αρίθμηση εκλείπει.

5. Κάθε σελίδα έχει στο κάτω μέρος της υπομνηστικό πέντε (5) ή λιγότερων τυπογραφικών χαρακτήρων, δηλαδή την λέξη ή μέρος της λέξης από την οποία αρχίζει η επόμενη σελίδα. Υπάρχει πλήρης συνέπεια στην χρήση των υπομνηστικών στις τρεις ωδές που εκδίδω. Ωστόσο, εντόπισα τις εξής αναντιστοιχίες σε ολόκληρο το κείμενο: α. στη σελ. 133 υπάρχει το υπομνηστικό “μ' εἰς” ενώ η σελίδα 134 ξεκινά “μ' ὡς”, β. στη σελ. 309 υπάρχει το υπομνηστικό “Ζὰν” ενώ η σελίδα 310 ξεκινά με το “Ἐὰν”. Πρόκειται φανερά για τυπογραφικό σφάλμα και στις δύο περιπτώσεις.

6. Σε αυτές τις σελίδες έχει προστεθεί και ένα επιπλέον δεκασέλιδο με αφιέρωση στα ελληνικά και στα γαλλικά προς τον Ναπολέοντα Α΄.

¹¹³ Πρβλ. Émile Legrand, *Bibliographie Ioniennne. description raisonnee des ouvrages publies par les Grecs des Sept-Iles ou concernant ces iles du quinzieme siecle a l'annee 1900*, τ. Α΄, Παρίσι 1910, σελ. 218.

¹¹⁴ Πρόκειται για ακριβή έκδοση, όπως γνωρίζουμε και από τον κατάλογο των βιβλίων που τυπώθηκαν στους Θεοδοσίου στην διάρκεια της λειτουργίας του τυπογραφείου τους. Η τιμή του έργου ήταν 16 λίρες. Βλ. Γ.Σ.Πλουμίδης, *Το βενετικόν τυπογραφείον του Δημητρίου και Πάνου Θεοδοσίου (1755-1824)*, Αθήνα 1969, σελ.138.

7. Επίσης, έχουν προστεθεί 20 δισέλιδα που περιλαμβάνουν 20 χαλκογραφίες, 1 ανά δισέλιδο¹¹⁵. Όπως έχουν ενσωματωθεί οι χαλκογραφίες στο κείμενο, μπορούμε να διαπιστώσουμε το εξής: η θέση των χαλκογραφιών είναι συνηθέστερα στην αριστερή σελίδα πριν από την έναρξη κάθε ωδής. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που αυτό δεν τηρείται. Μετά τη σελίδα 114, στην αρχή της Πέμπτης Ωδής, έχει τεθεί στην δεξιά σελίδα η χαλκογραφία. Το ίδιο συμβαίνει στις σελίδες 138-139 (Έκτη Ωδή), 168-169 (Έβδομη Ωδή), 196-197 (Όγδοη Ωδή), 238-239 (Δέκατη Ωδή), 320-321 (Δέκατη τέταρτη Ωδή), 338-339 (Δέκατη πέμπτη Ωδή), 392-393 (Δέκατη όγδοη Ωδή). Στην αρίθμηση του εντύπου δεν συγκαταλέγονται τα 20 δισέλιδα με τις 20 χαλκογραφίες. Μαζί με αυτές και την εισαγωγή η έκδοση αριθμεί συνολικά 552 σελίδες.

8. Στο έντυπο υπάρχουν διακοσμητικά (βινιέτες). Συγκεκριμένα υπάρχουν δύο προσωπογραφίες υπό τον τύπο μεταλλίου στις σελίδες 12 και 18 και άλλη μία με έναν μικρό άγγελο ή ερωτιδέα (cupidus) ανάμεσα σε δύο κεφαλές δρακόντων στην σελίδα 24.

9. Σε πολλές σελίδες υπάρχουν υποσημειώσεις σε αύξοντα αραβικό αριθμό και σε γλώσσα νεοελληνική, δημοτική, αλλά και σε ιταλική και γαλλική.

10. Οι σελίδες που δεν έχουν υποσημειώσεις δίδουν κείμενο 33 στίχων. Οι σελίδες που έχουν υποσημειώσεις δίδουν κείμενο λιγότερων στίχων. Οι στίχοι δεν είναι οργανωμένοι σε στροφές (stanzas), όπως στο κείμενο του Tasso, αλλά σε συνεχή ροή. Υπάρχει είσοδος μόνο όταν αλλάζει το επεισόδιο ή τελειώνει τον λόγο του ο εκάστοτε ομιλητής. Σε ό,τι αφορά την στίξη, τα ερωτηματικά είναι του λατινικού αλφαβήτου (“?”).

11. Από το εξώφυλλο της έκδοσης λείπει ο βυζαντινός δικέφαλος αετός των καταστημάτων Δημητρίου και Πάνου Θεοδοσίου¹¹⁶. Υπάρχει αναγραφή στον τίτλο ότι πρόκειται για την πρώτη έκδοση του έργου¹¹⁷.

12. Ο Γουζέλης εντάσσει στην μετάφραση στίχους από ανέκδοτη μετάφραση του ίδιου ποιήματος από τον Μαρτελάο¹¹⁸ και σχολιάζει τις εκδόσεις των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων από τον Κοραή¹¹⁹.

Η μετάφραση της *Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένης* του Torquato Tasso από τον Δημήτριο Γουζέλη στην Βενετία το 1807 πρόκειται για μία έκδοση υψηλής ποιότητας. Τα ελάχιστα

---

¹¹⁵ Πιθανόν να είναι επαναχρησιμοποιημένες οι πρωτότυπες χαλκογραφίες του Bernardo Castello-σύγχρονου και προσωπικού φίλου του Τάσσο. Οι χαλκογραφίες του Castello κοσμούσαν την πρώτη γενοβέζικη έκδοση του έργου το 1590. Στη Γένοβα επανατυπώθηκε το ποίημα το 1617 με ορισμένες από αυτές τις χαλκογραφίες, αλλά όχι όλες. Πιθανόν οι χαλκογραφίες της μετάφρασης του Γουζέλη να είναι απλά εμπνευσμένες από τις αρχικές του 1590 ή του 1617. Βλ. *Encyclopédie de L'Art*, Livre de poche| Garzanti Editore, Μιλάνο 32000, p. 189.

¹¹⁶ Νίκος Ε. Σκιαδάς, *Χρονικό της Ελληνικής Τυπογραφίας, Σκλαβιά-Διαφωτισμός-Επανάσταση*, τ. Α' (1476-1828), Gutenberg, Αθήνα 1976, σελ. 40-41.

¹¹⁷ Αυτό το στοιχείο αποτελεί μία καινοτομία την οποία εισήγαγε στην ελληνική τυπογραφία ο Πάνος Θεοδοσίου. Βλ. Φίλιππος Ηλιού, «Η διόρθωση των κειμένων. Ιστορικές διαστάσεις και κακές συνήθειες» στο *Ιστορίες του ελληνικού βιβλίου* (επ. Άννα Ματθαίου-Στρατής Μπουρνάζος-Πόπη Πολέμη), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2005, «Οι αριθμημένες εκδόσεις του Θεοδοσίου (1807-1820)», σελ. 571-581, ειδικά σελ. 572-3: «Ο μόνος τυπογράφος των χρόνων αυτών [εννοεί εδώ της Τουρκοκρατίας] που αρίθμησε, συστηματικά, τις εκδόσεις του είναι ο Πάνος Θεοδοσίου. Κι αυτός, όμως, από μια στιγμή και πέρα: από τα 1807 και μετά, στην τελευταία, δηλαδή, περίοδο της λειτουργίας του τυπογραφείου των Θεοδοσίου» (παραπομπή Ηλιού στο Γ.Σ. Πλουμίδης, *Το βενετικόν τυπογραφείον του Δημητρίου και Πάνου Θεοδοσίου (1755-1824)*, Αθήνα 1969).

¹¹⁸ *Η Ιερουσαλήμ*, ό.π., σελ. 318, στ. 521-530 (βλ. υπ. στ. 13.530).

¹¹⁹ Ό.π., σελ. 300, στ. 12.762

τυπογραφικά σφάλματα, η συνέπεια στην σελιδαρίθμηση και στα υπομνηστικά, με λίγα λόγια η άριστη εκτύπωση, επιτρέπουν αυτήν την διαπίστωση.

8. Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΚΔΟΣΗ

Το κείμενο της μετάφρασης του Γουζέλη δεν εμφανίζει μεγάλα προβλήματα. Η έκδοσή του είναι σε καλό επίπεδο για τα μέτρα της εποχής, των αρχών του 19ου αιώνα. Όμως, αν την επεξεργαστεί κάποιος πιο προσεκτικά, κατανοεί πώς είναι μία «βιαστικά διορθωμένη έκδοση». Υπάρχουν πολλά λάθη τα οποία εντοπίζονται σε εσφαλμένες γραφές λέξεων, που δεν ετέθησαν στον κατάλογο *errata corrige*. Επίσης, υπάρχουν λάθη στον τονισμό και στην ορθογραφία των λέξεων, καθώς έχουν εισαχθεί ή αφαιρεθεί κάποια γράμματα. Ωστόσο, όπου εμφανίζονται σφάλματα στην παράδοση του κειμένου, βγαίνει εύκολα το νόημα και δεν υπάρχουν πολλά σημεία που η απόδοσή του να είναι δύσκολη. Επιπλέον χρειάζονται ορισμένες ρυθμίσεις προκειμένου να εκσυγχρονιστεί η έκδοση αυτή και να σταθεί στις μέρες μας.

Διατήρησα το πολυτονικό σύστημα από σεβασμό στην παράδοση του κειμένου, στην «ιστορικότητα του», όπως την έχει θέσει ο Φίλιππος Ηλιού¹²⁰. Διατήρησα και τον διπλασιασμό των συμφώνων σε περιπτώσεις χρονικής αύξησης, π.χ «έρριξαμεν» (1.210). Ωστόσο, δεν δασύνω το «ρ», ούτε βάζω πνεύματα στο σύμπλεγμα των δύο «ρ», δηλαδή το «ρρ». Ακόμα κατάργησα την γραφή της υποτακτικής, π.χ το «νὰ δώση» (1.60) έγινε «νὰ δώσει» καὶ τὸ «νὰ μὴ ἦναι» σε «νὰ μὴ εἶναι» (Πρόλογος, 17). Διαλυτικά τέθησαν όπου έπρεπε να τονιστεί η εκφορά της λέξεως χωρίς συνίζηση.

Διατήρησα τις υποσημειώσεις του Γουζέλη, ώστε να φανεί η πρόθεση του ίδιου για επεξηγήσεις σε λόγο ρέοντα, της κοινής γλώσσας. Νομίζω πως είναι ένα ενδιαφέρον στοιχείο του μεταφράσματος η σύζευξη του καθαρεύοντος λόγου του κυρίως κειμένου με τον προφορικό, συχνά μάλιστα ιδιωματικό, των υποσημειώσεων. Σε κάποιες από αυτές τις υποσημειώσεις άλλωστε, οι επεξηγήσεις συνδυάζονται και με γλωσσικές θεωρίες που αποτελούν μέρος της κοραϊκής διδασκαλίας, αλλά και της προσωπικής του αντίληψης¹²¹.

Αποκατέστησα την ορθογραφία σύμφωνα με τις αρχές της νεοελληνικής γραμματικής, π.χ τις γραφές των καταλήξεων των ρημάτων σε -όνω στην οριστική ενεστώτα τις έτρεψα σε -ώνω και τα σε -ήσω στην οριστική μέλλοντα σε -ίσω, όπου χρειαζόταν, π.χ «ἀρχίσω» αντί «ἀρχήσω» (2.33). Επίσης γράφω την οριστική ενεστώτα ως «σβήνει» αντί για «σβείνει» (2.128). Την λέξη «παιγνύδι» (1.435) την έγραψα ως «παιγνίδι». Το αριθμητικό «δύω» έγινε σε όλες τις περιπτώσεις «δύο». Το «ὡς τόσον» το έγραψα μονολεκτικά ως «ὡστόσον». Όλες οι καταλήξεις του υπερθετικού στα επίθετα σε «-ώτατος», «-ωτάτη», «-ώτατον» τράπηκαν σε «-ότατος», «-οτάτη», «-ότατον». Εξαιρέθηκαν το «άνώτερος», «κατώτερος», όσα παραθετικά προέρχονται από επιρρήματα που λήγουν σε -ω.

¹²⁰ Φίλιππος Ηλιού, «Η διόρθωση των κειμένων. Ιστορικές διαστάσεις και κακές συνήθειες» στο *Ιστορίες του ελληνικού βιβλίου* (επ. Άννα Ματθαίου-Στρατής Μπουρνάζος-Πόπη Πολέμη), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2005, σελ. 618: «Πρώτο μέλημα του μελετητή (και του εκδότη) είναι η ανάδειξη της ιστορικότητας των κειμένων, πράγμα που σημαίνει και τον σεβασμό της μορφής που έδωσε στα κείμενα η κάθε εποχή και ο κάθε συγγραφέας».

¹²¹ *Η Ίερουσαλήμ*, ό.π., 14η Ωδή, σελ. 320, στ. 7.

Επίσης, σημείωσα την σελιδαρίθμηση της βενετικής έκδοσης στα αριστερά του κειμένου με τον εξής τρόπο «σ.(αύξων αριθμός)» και στιχαρίθμηση στα δεξιά ανά πέντε στίχους. Διατήρησα την είσθεση στα σημεία του κειμένου που υπήρχε ως δηλωτική της μετάβασης σε άλλο επεισόδιο της πλοκής.

Κατάργησα την χρήση κεφαλαίου γράμματος στα αξιώματα, όπως «στρατηγός», «βασιλεύς», «ιερέυς», αλλά την έχω διατηρήσει, ή εισάγει όπου δεν τηρούνταν, στα εθνικά ονόματα και στην λέξη «Θεός», καθώς και σε έννοιες αφηρημένες.

Η στίξη είναι ένα από τα σημεία που με προβληματίσε. Είναι η τυπική στίξη της εποχής, με κόμμα στο ημιστίχιο και στο τέλος κάθε στίχου. Κατάργησα τα πολλά κόμματα και τα διατήρησα μόνο στις περιπτώσεις που είναι όντως απαραίτητα. Επίσης, φρόντισα να υπάρχουν τα ελληνικά σημεία στίξης, π.χ για το ερωτηματικό το σύμβολο «;» και όχι το «?» που χρησιμοποιείται στο κείμενο.

Σε περιπτώσεις μονολόγων ή διαλόγων των πρωταγωνιστών φρόντισα να διατηρήσω μόνο το αρχικό και το τελικό εισαγωγικό και συμπλήρωσα τα εισαγωγικά στις περιπτώσεις που έλειπαν. Σε περιπτώσεις όπου ο ο πρωταγωνιστής σκέφτεται κάτι ή μιλάει στον εαυτό του, τότε χρησιμοποίησα τα γαλλικά εισαγωγικά (“...”)¹²².

Σε περιπτώσεις διπλοτυπιών/πολυτυπιών, έκρινα σκόπιμο, για λόγους γλωσσικής ποικιλίας, να παραμείνουν στο κείμενο οι διπλές γραφές. Έτσι, π.χ, έχουμε «Γοδεφρείδος», αλλά και «Γοτιφρίδος». Σε περιπτώσεις διπλοτυπιών ονομάτων, όπως π.χ «Έρρίκος»(1.690) και «Αίρρηγον» (1.719), όταν αυτό συμβαίνει για λόγους μετρικούς, όπως στην συγκεκριμένη εδώ δεύτερη εμφάνιση του ονόματος, διατήρησα την ποικιλία της γραφής. Σε περιπτώσεις που έχει επεμβεί ο ίδιος ο Γουζέλης ή ο επιμελητής του κειμένου και δηλώνεται στα errata corrige του βιβλίου, ακολούθησα σε όλες τις περιπτώσεις την δεύτερη γραφή, πράγμα που το θέτω στο κριτικό υπόμνημα του κειμένου με την λέξη “errata” μέσα σε παρένθεση δίπλα στην διορθωμένη γραφή της λέξης. Π.χ το «Ταγρίδης» διορθώνεται σε «Τακρίδης» και το «Γβίδος» διορθώνεται σε «Γουΐδος». Γενικά, έχω ακολουθήσει όλες τις διορθωμένες γραφές που βρίσκονται στον κατάλογο των διορθώσεων στην έκδοση του 1807.

Μετρικά το κείμενο είναι σχεδόν άρτιο, δεν χρειαζόταν η παρέμβασή μου σε πολλά σημεία. Μονάχα στις περιπτώσεις όπου εμφανίζεται το όνομα του άρχοντα της Τουλούζης, του «Ραυμούνδου», υπήρξε η επιλογή της διατήρησης του τύπου αυτού αντί του ιστορικά και φωνητικά ορθότερου «Ραϋμούνδος» καθαρά για λόγους μετρικής ισορροπίας των στίχων. Για μετρικούς λόγους κράτησα στο κείμενο και τον τύπο «καυμούς» (1.803) αντί «καϋμούς», «καημούς».

Για ευκολία του αναγνώστη, έχω προσθέσει ευρετήριο ονομάτων στο τέλος του κειμένου, ενώ σε περιπτώσεις κάποιας δυσνόητης λέξης, προσπάθησα να δώσω το νόημα με περισσότερο εύληπτο τρόπο. Έτσι το λεξιλόγιο που έχω συντάξει είναι χρηστικό.

Στην έκδοσή μου, δεν έδωσα τις διορθώσεις σε κριτικό υπόμνημα στο υποσέλιδο, αλλά στις σελίδες που έπονται του κειμένου. Περιπτώσεις απλών ορθογραφικών λαθών διορθώθηκαν σιωπηρά.

---

¹²² Σύμφωνα με την άποψη του Σαββίδη στην δική του έκδοση του *Ερωτόκριτου*. Βλ. Βιτσέντζος Κορνάρος, *Ερωτόκριτος*, επ. Γ.Π.Σαββίδης Ερμής, Αθήνα ³2010, σελ. 400 («4δ»).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΟΥΖΕΛΗΣ

Η
ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ
ΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ

ΤΟΥ
ΤΟΥΡΚΟΥΑΤΟΥ ΤΑΣΣΟΥ

ΡΕΘΥΜΝΟ 2015

Η ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ
ΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ
ΠΟΙΗΜΑ ΗΡΩΙΚΟΝ
ΤΟΥ
ΤΟΡΚΟΥΑΤΟΥ ΤΑΣΣΟΥ

Μεταφρασθὲν ἐκ τῆς ἰταλικῆς ἐποποιΐας εἰς τὴν
ἀπλὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον κατὰ στιχουργίαν
μετὰ τινῶν ὑποσημειώσεων καὶ καλλωπισθὲν
μεθ' ὄλων τῶν χαλκογραφιῶν του.

ΠΑΡΑ ΤΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΟΥΖΕΛΗ
ΖΑΚΥΝΘΙΟΥ

Πρώτη ἔκδοσις

ΕΙΣ ΕΝΕΤΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΥΠΟΥΣ

Πάνου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

1807. Θεριστίου...

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ
ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΑ Α΄,
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΤΩΝ ΓΑΛΛΩΝ,
ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ
καὶ προστάτην τῆς συμμαχικῆς
συστάσεως τοῦ Ρήνου

ΑΡΧΕ¹²³,

Ἐπειδὴ, ὦ μέγιστε βασιλεῦ, δὲν ἀπαξιοῖς νὰ μοι δώσεις τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ προσφέρω εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου σου τὴν|ⁱ διὰ στίχων ταύτην μετάφρασιν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐλευθερωμένης τοῦ Τάσσου, ἐτίμησας περισσότερο εἰς μίαν στιγμὴν αἰώνως τὸν ποιητὴν τῆς μετὰ τὸ ἀθάνατον ὄνομά σου ἀπὸ ὅσων ὁ μεταφραστής τῆς μετὰ τοὺς μεγάλους του κόπους. Τοιοῦτοτρόπως εἰς ἀρχιτέκτων ἐγείρει τινὰ ναὸν δι' ἀμέτρων ἀγώνων, ἀλλ' ὅλη ἡ τέχνη του δὲν προξενεῖ τόσην ὑπόληψιν, ὅσην ἐμπνέει εὐλάβειαν τὸ μόνον ὄνομα τῆς θεότητος εἰς τὴν πρόοψιν τῆς οἰκοδομῆς ἐγκεχαραγμένον.

Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Ἰταλία, ὦ αὐτοκράτορ, φαίνονται ὅτι συνερίζονται εἰς τὸ νὰ σοὶ ὁμολογήσουσι διὰ τοῦτο τὰ εὐχαριστήρια: ἡ μὲν ὅτι τιμᾶς τὴν διάλεκτόν της, ἡ δὲ ὅτι ὑπερασπίζεσαι τὸν περίφημον ποιητὴν τῆς ἡ μίᾳ καυχᾶται διοικουμένη ὑπὸ τοὺς νόμους σου, ἡ ἑτέρα ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τῶν δυστυχημάτων της ἀναπέμπει σοὶ τὰς ἐνθέρμους εὐχὰς της καὶ τὰς ψυχρὰς της ἐλπίδας. Τὸ φοβερὸν ὄνομά σου, ὦ κράτιστε βασιλεῦ, ἐξίσου μετὰ τὰ μεγάλα ὀνόματα τῶν Λεωⁱⁱ νίδων καὶ Θεμιστοκλέων, ἤχει εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἑλισσοῦ καὶ τοῦ Εὐρώτα: ἐνοῦται καὶ μετὰ τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τῆς Μακεδονίας τὰ ὄρη.

Τὴν σήμερον τοῦτο τὸ σεβάσιμον ὄνομα προβαίνει μετὰ τῶν ἐπισήμων ἐκείνων τοῦ Γοτιφροῦ, τοῦ Ρινάλδου, τοῦ Τακρίδου: καὶ εἰς μὲν τὴν τάξιν τῆς χρονολογίας ἀκολουθεῖ εἰς τοὺς ἐνδοξότερους ἄνδρας τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ποιήσεως, εἰς δὲ ἐκείνην τῶν κατορθωμάτων προέρχεται καὶ ὑπερβαίνει τοὺς πάντας.

Ἄλλὰ ποῖος νοῦς, ποῖα γλῶσσα ἤθελε δυνηθεῖ ποτὲ νὰ ἐγκωμιάσει κατ' ἀξίαν τὰ τόσα τεράστια σου, τῶν ὁποίων εἶναι μάρτυς ὅλη ἡ οἰκουμένη; Οἱ πόλεμοι τοῦ Μαρέγκου, τῆς Οὐλμης καὶ τοῦ Ὀστερλίτζ ἐξίσωσαν κατὰ τὸν ἠρωισμόν ὅλα τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἀλλ' οἱ τῆς Ἰένας τὰ ἐπέκτειναν καὶ οἱ τοῦ Φριεδλὰν τὰ ὑπερέβησαν.

Ἐκεῖ, ὦ ἀξιάγαστε, ἐθριάμβευσας διὰ τῆς|ⁱⁱⁱ ὑψινοίας σου τὴν Εὐρώπην, ἐκεῖ ἐνίκησας διὰ τῆς ἀγαθοεργίας σου τὴν Νίκην τὴν ἰδίαν, ἐκεῖ ἐξέπερασας διὰ τῆς μετριότητός σου καὶ τὴν αὐτὴν σου ἐκείνην δόξαν τὴν ἤδη ἀνωτέραν πάσης ἄλλης καὶ ἔθεσας τὸ θάμβος τῶν ἀριστείων σου ὑπὲρ τὸ θάμβος τῆς μυθολογίας.

Αὐτοκράτορ, ἡ ποιητικὴ, τὴν ὁποίαν τιμᾶς μετὰ τὰς εὐεργεσίας σου, δὲν δύναται καὶ ἐκείνη νὰ σὲ τιμήσει μετὰ ὅλα τὰ πλάσματά της. Τόσα κατόρθωσεν ἡ ἀγχίνοιά σου, ὅσα ἡ ἀγχίνοια τῶν εὐφρευστέρων ποιητῶν δὲν ἤθελε δυνηθεῖ νὰ ἐφεύρει, μήτε κἂν ἤθελε τολμήσει. Ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Τάσσος, μὴ εὐρίσκοντες πλέον τόπον εἰς τὰς ἐφευρέσεις των ἀφ' οὗ ἐπλάτυνας τὴν ἱστορίαν μετὰ ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τῆς ἐποποιίας, ἤθελαν μείνουσιν ἄφωνοι ἔμπροσθεν τῶν ταραξίων τῆς βασιλείας σου.

Αὐ^{iv} τοκράτορ, σὺ ἐξήντησας τὸ θάμβος καὶ ἐκκένωσας τὴν δόξαν. Ἡ γενναία ψυχὴ σου δὲν δύναται πλέον νὰ εὕρει νέας ἀγαλλιάσεις παρὰ εἰς τὴν ἀκένωτον ἀγάπην τῶν ὑπηκόων σου.

¹²³ Μετὰ τὴν κάθετο δηλώνεται ἀλλαγὴ σελίδας στὸ ἐντυπο. Ὡς ἀρίθμηση, τίθεται πάνω δεξιὰ ἓνας ἐκθέτης.

Μὲ τὸ βαθύτατον σέβας

Ἄρχε,
τοῦ σοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὕψους

Ὁ ταπεινότατος καὶ ὑπηκοότατος
καὶ πιστότατος ὑποκείμενος

Δημήτριος Γουζέλης
Καπετάνιος¹²⁴.

124

A.S.M.
NAPOLEON I
EMPEREUR DES FRANCAIS,
ROI D' ITALIE
ET PROTECTEUR DE LA CONFÉDÉRATION
DU RHIN

SIRE,

V.M. en daignant me permettre de lui dédier cette traduction en vers grec de la Jerusalem delivrée a plus fait en un moment pour la gloire de Tasse que les longs efforts de son traducteur. C' est ainsi qu' un architecte ne parvient que par d' immenses travaux à élever un temple, auquel tout son art attire moins de vénération que le seul nom de la divinité placé sur le frontispice.

Sire, la Grèce & l' Italie semblent se lever pour vous rendre grace, l' une de la faveur que vous accordez à sa langue, & l' autre de l' accueil que vous avez fait à son première poète. celle-ci se glorifie de vivre sous vos loix ; celle-là vous adresse du milieu de ses ruines, ses vœux ardents & ses timides esperances. Le grande nom de Napoleon retentit sur les rives de l' Illissus & de l' Eurotas avec les noms des Leonidas & des Themistocles: il s' unit à celui d' Alexandre dans les montagnes de la Macedoine.

Aujourd' hui ce nom auguste paroitra à côté des noms fameux des Godefrois, des Renauds, des Tancredés. Placé dans l' ordre des temps à la suite de tant de Heros de l' histoire & de la poésie, le Heros de la France les précède tous dans l' ordre des renommées.

Quel genie, quelle langue pouroit célébrer dignement les prodiges dont nous sommes les témoins ? Marengo, Ulm, Austerlitz avoient atteint les bornes de la puissance humaine dans l' héroïsme, mais Jena les a reculées, & Friedland les a franchies.

C' est là, Sire, que vous avez triomphé de l' Europe par votre seul genie ; que vous avez vaincu la Victoire elle même par votre modération ; que vous avez surpassé votre propre gloire qui surpassoit déjà toutes les autres renommées, & mis les merveilleux de vos actions au dessus du merveilleux de la fable.

Sire, la poésie que vous honorez de vos faveurs ne peut vous honorer de ses fictions : votre génie a fait ce que le genie des plus grands poètes n' auroit pu ou n' auroit osé inventer. Homère & le Tasse se tairoient devant les prodiges de votre regne, ne trouvant plus de place à leurs creations depuis que vous avez agrandi par vos actions le domaine de l' histoire de tout le domaine de l' épopée.

^{iv} Sire, vous avez épuisé l' admiration & consume la gloire. Le cœur de V.M. ne peut plus trouver des joissances nouvelles que dans l' inépuisable affection de ses sujets :

Je suis avec le plus profond respect.

Sire

De Votre Majesté.

Le très humble, très obeissant,
& très fidelle sujet

Démétrius Guseli Capitaine.

Ἄγκαλὰ δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ ἐνοχλήσω τὸν ἀναγνώστην μὲ ἐκτεταμένους προλόγους, εὐρίσκω εὐλογον ὅμως νὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ παρόντος ποιήματος διὰ περισσοτέραν σαφήνειαν, καθὼς καὶ περὶ ταύτης τῆς μεταφράσεώς μου, τὴν ὁποίαν λαμβάνω το θάρρος νὰ προβάλω εἰς τοὺς σκοπέλους τῆς κατακρίσεως.

Καιρὸς παρήρχετο εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ὀρθόδοξοι εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἀπίστων τυράννων βαρέως ἐστέναζον. Πέτρος τις ἐρημίτης, Γάλλος τὸ γένος, περὶ τοῦ ὁποῖου ὁμιλεῖ συχνάκις ὁ Τάσσος εἰς τὸ βιβλίον, πορεύεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα νὰ προσκυνήσῃ τοῦ Σωτήρος τὸν τάφον. Φιλοξενίζεται τοῦτος ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Σίμωνα Πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ συγκλαίουσιν ἀμφοτέρω τὴν δυστυχίαν τῶν ὑποχειρίων συναδελφῶν των. Ὁ Σίμων εὐρίσκει ἄξιον τὸν εὐλαβῆ τοῦτον Πέτρον καὶ στέλλει γράμματα διὰ μέσου του πρὸς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν δευτέρου εἰς τὸ⁴ Κιαραμόντιον, ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειάν του εἰς μίαν τοιαύτην ἀνάγκην. Ὁ Πέτρος ἐκτελεῖ τὸ ἐγχείρημα. Μόλις ἀνέγνωσε ὁ Πάπας τὰς ἐπιστολάς ἐκείνας τοῦ Σίμωνος, αἱ ὁποῖαι ἐζωγράφιζον τῶν ὁμοπίστων τὰ μεγάλα δυστυχήματα, εὐθὺς κινεῖται εἰς εὐσπλαχνίαν.

Κατὰ τὸ 1095 ἔτος συγκροτεῖ λοιπὸν ταχέως ὁ αὐτὸς Πάπας ἀγαθόανδρον σύνοδον εἰς τὴν ὁποίαν ἦλθον ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, ἡγεμόνες, ἄρχοντες καὶ ἄλλοι διάφοροι, τῶν ὁποίων ὅλων ἀφ' οὗ ἐκεῖνος ἀνῆψε τὸν ζῆλον μὲ ἔνθερον ὁμιλίαν εἰς τὸ νὰ ἐγείρουσι πόλεμον ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν, κρεμᾶ τους ἕνα σταυρὸν εἰς τὸ στήθος¹²⁵ καὶ μίαν σπάθην εἰς τὸν μηρόν των καὶ τοὺς ἀφήνει μὲ τὴν ἀποστολικὴν εὐλογίαν. Ἴδου ταχὺ ἕνα στράτευμα ἀπὸ τριακοσίων χιλιάδων πεζῶν καὶ ἑκατὸν χιλιάδων ἵππέων καὶ ἐκστρατεῖ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς Σιών καὶ μάχεται ὑπὲρ τῆς πίστεως.

Κατὰ τὸ 1097 Γοδεφρίδος ἡ Γοτιφρῆς Βουλιόνης, δούξ τῆς Λοθαριγγίας, εἰς τὴν Γαλλίαν, υἱὸς τοῦ κόμητος Εὐσταθείου, ἀφ' οὗ ἔδωσε πρῶτον μεγάλα σημεῖα τῆς ἀνικητοῦ ἀνδρείας του καὶ τῶν λαμπρῶν ἀρετῶν του εἰς τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας τὰ χῶματα, ἐψηφίσθη⁵ ἀρχιστράτηγος εἰς ταύτην τὴν ἐκστρατείαν¹²⁶.

Κατὰ τὸ 1099 Ἀλωναρίου 15, ἀφ' οὗ ὁ ἥρωος τοῦτος ἐκπόρθησεν ἄλλας πολλὰς ἀκαταμάχους πόλεις, ἀπελευθέρωσε τὰ Ἱεροσόλυμα. Οἱ συνοδοὶ του ἀρχηγοὶ τὸν ἀναγορεύουσι τότε βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἄλλ' ὡς εὐλαβῆς καὶ ταπεινόφρων δὲν φορεῖ ἄλλον στέφανον παρ' ἀκάνθινον κατὰ μίμησιν τοῦ Ἐσταυρωμένου.

Κατὰ τὸ 1100 ὕστερῃ ο ἥθνος σχεδὸν τοὺς χριστιανοὺς ὅλους τῆς οἰκουμένης ἀπὸ τὴν ἐλπίδα των καὶ ἀπὸ τὸ προπύργιον καὶ βασιλεύει μετὰ τοῦτον Βαλδουῖνος, ὁ ἀδελφός του, δευτέρου βασιλεὺς χριστιανὸς τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἡ ἔνδοξος ρομφαία τοῦ Γοδεφρίδου πρεπωδέστατον ἦτον νὰ ἀπαθανατισθεῖ ἀπὸ τὸν ἐξαίσιον κάλαμον τοῦ Τάσσου διὰ τοῦ πολυθρυλήτου τούτου ποιήματος, τὸ ὁποῖον εἶναι τῆς Ἰταλίας τὸ ἀκριβέστερον ἀπομνημόνευμα. Αὐτὴ ἡ Ἱερουσαλήμ ἔδωσε τόσον κρότον

¹²⁵ Διὰ τὸ ὁποῖον πρᾶγμα ἐκεῖνο τὸ στράτευμα ὀνομάσθη *Σταυροφορία*.

¹²⁶ Αὐτὴν τὴν χρονολογίαν ἔλαβα ἀπὸ τὸν M.L. abbé Ladvoat Docteur &c. μὰ βλέπω μίαν διαφορὰν ἐποχῆς περίπου τεσσάρων χρόνων ὅταν ἐνθυμηθῶ *gia 'l sesto anno volgea, ché in Oriente* &c. ὡδῆ πρώτη & στροφῆ ἕκτη, ἐπειδὴ τότε δὲν ἦτον ἔτι Ἀρχιστράτηγος.

εἰς τὸν κόσμον, ὥστε ἔξω τῆς ἀκαδημίας τῆς Κρούσκας, ἡ ὁποία μάλιστα τὴν ἐπετίμησε μὲ τὸ μεγαλύτερον μῖσος διὰ τὰς αἰτίας ἐκείνας ὅσας ἐγὼ νὰ σιγήσω εὐλογον ἔκρινα μῆπως παραβαρύνω τὴν ὑπομονὴν τῶν ἀναγνωστῶν μου, ὅλοι οἱ ποιηταὶ τῆς Ἰταλίας, ὅλοι οἱ φιλόμουσοι, ὅλοι οἱ σοφοὶ, οἵτινες ἦσαν τότε περισσότεροι ἀπὸ τῶρα, ὅλοι αἱ ἄλλαι ἀκαδημαῖαι μὲ μεγαλότατα ἐγκώμια τὸν συγγραφέα τῆς ὑπερύψωσαν. Δὲν ἔλαβε ποιητῆς εἰς τὴν γῆν μῆτε νέος, μῆτε παλαιὸς ποτὲ τόσην δόξαν, ἴσως καὶ ὑπὲρ τὸ πρέπον, ὡσὰν τοῦτος ὁ ἰδικός μου. Δὲν ἔμεινε γλώσσα, δὲν ἔμεινε φωνὴ εἰς τὰς ὁποίας νὰ μὴ μεταφρασθεῖ τὸ κάλλιστον τοῦτο ποίημα σχεδὸν τὴν στιγμὴν ἐν ἣ εἶδε τὸν ἥλιον.

Τὴν μετάφρασιν λοιπὸν ἐνὸς τοιούτου συγγράμματος, ὧ Ἑλληνες ὁμογενεῖς μου, τὴν ὁποίαν ὑστερεῖτο τὸ γένος μας, καθὼς κατὰ δυστυχίαν καὶ ἕτερα πολλὰ πράγματα, τολμῶ ἐγὼ πρῶτος νὰ προσφέρω εἰς τὰ ὄμματά σας. Καταλαμβάνω πῶς αὐτὴ δὲν εἶναι ἱκανῶς ἀρκετὴ νὰ ἀποδώσει εἰς τὸν ποιητὴν μου καὶ ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλλήνων τὴν πρέπουσαν δόξαν, ἀλλ' ἐλπίζω τοῦλάχιστον δι' αὐτῆς τινὰ ιδέαν νὰ δώσω τῆς ὑψηλοτάτης ἀξίας του. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου μου δὲν ἦτον ὅμως μόνον τοῦτος. Ἠθέλησα εἰ δυνατόν νὰ ὠφελήσω καὶ νὰ εὐφράνω καὶ τόσον σφοδρὰ ἦτον ἡ ἐπιθυμία μου, ὥστε ὑπερέβη καί' τὰς δυνάμεις μου καὶ τὰς περιστάσεις μου. Τὸ ὕφος τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ἦτον ἐξ ἀνάγκης: ἀφ' οὗ ἡ γλῶσσα μας ἐνοθεύθη, ὁ σπουδαῖος δὲν εὐρίσκει πλέον γραφικὴν δύναμιν. Εἶναι ἀδύνατον ἠθικῶς νὰ φυλάξει κανεὶς καὶ τὸ ὀρθὸν μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ ἀποφύγει τὸ βάρβαρον μὲ τελειότητα καὶ νὰ γίνεται εὐληπτος μὲ εὐκολίαν. Εἰς ἐν ὕφος ὡσὰν ἐκεῖνο τοῦ Τάσσου, ποιητικὸν καὶ ὑψηλότατον, πεφορτωμένον ἀπὸ ρητορικὰ σχήματα, γέμον ἀπὸ φράσεις ὑπὲρ τὴν ἀπλήν συνήθειαν καὶ πεπλουτισμένον ἀπὸ τὰς ἐκλεκτοτέρας λέξεις, ἂν ἤθελα μεταχειρισθῶ ταπεινότερον τρόπον τοῦ γράφειν, ἴσως ὀλιγότερον εὐδοκίμουν. Οἱ κανόνες τῶν μεταφραστῶν δὲν εἶναι ἴσοι διὰ ὅλα τὰ βιβλία. Εἰς μίαν ἱστορίαν π.χ ἡ γεωγραφίαν ἢ ἄλλο τι παρόμοιον τούτοις πόνημα, ἔνθα τὸ τελικὸν αἷτιον τοῦ συγγραφέως δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ νὰ διδάξει τὸν ἀναγνώστην, πρέπει νὰ γίνονται αἱ ἐξηγήσεις μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν, διατὶ εἰς τὰ τοιαῦτα ἡ γλυκύτης τῆς ἀναγνώσεως εἶναι μία ἐπακολούθησις καὶ τὰ πράγματα μόνον σχηματίζουσι τὸ οὐσιώδες ἐκείνου τοῦ εἶδους τῶν συνθεμάτων. Δὲν συμβαίνει ὅμως τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ἐποποιίαν καὶ εἰς ἄλλα ποιήματα, ὅπου τοῦ ποιητοῦ ὁ σκοπὸς εἶναι⁸ τὸ νὰ καθηδύνει καὶ νὰ εὐφραίνει τὰ ὦτα καὶ τὴν καρδίαν: ὅθεν στοχάζομαι πῶς αἱ μεταφράσεις τοῦ ὑστεροῦ τούτου εἶδους εἶναι αἱ καλλιότεραι ὅσαι εὐαρεστοῦν περισσότερον. Ἄν ὁ καιρὸς καὶ αἱ περιστάσεις δὲν μοι συνεχώρησαν νὰ δώσω μίαν μετάφρασιν ὡς ἐπόθουν καὶ ἴσως ἐμπόρουν, αὐτὴ ὅμως ἡ ιδέα εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦ συνθέματος ἦτον πάντοτε εἰς τὸν νοῦν μου.

Ἄλλὰ παρακαλῶ μὴ νοήσει κανεὶς διὰ τοῦτο πῶς ἀπέφυγα τοῦ ποιητοῦ κανὲν νόημα. Ἐχρειάζετο ἀπαραιτήτως μία κάποια ἐλευθερία, ἂν ἤθελεν ἦτον καὶ εἰς τὸ πεζὸν ἢ μετάφρασις. Αὐτὴν ὅμως τὴν ἐλευθερίαν δὲν ἐξέτεινα ὑπὲρ τὰ ὅρια. Ὀλίγαι μεταβολαὶ εἰς τινὰς φράσεις, ὀλίγαι ἀποβολαὶ εἰς τινὰς οὐχὶ τόσον ἀξιολόγους περιστάσεις, ὀλίγαι παρεκβάσεις, ὀλίγαι μεταθέσεις στροφῶν ἢ σχήματα πρωθύστερα, ἰδοὺ ὅλη ἡ ἐλευθερία. Ἐπροσπάθησα νὰ οἰκαιοποιηθῶ τὰς ιδέας τοῦ Τάσσου εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ

φαίνονται ιδικαί μου. Μέσον ἀσφαλές ἐφάνη μοι τοῦτο, ἵνα φυλάξω εἰς τὴν μετάφρασίν μου ἓν μέρος τῶν εὐμορφιῶν ἐκείνων ὅσας θαυμάζουσιν ὅλοι εἰς τὰ ποιήματά του. Λέγω ὅμως εἰς τιμὴν τοῦ Τάσσου ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς ποτὲ νὰ κρίνει ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τὸ πρωτότυπον, διατὶ εἰς ἓν ἄριστον πόνημα, ἂν εἶναι ἀνάξιος ὁ μεταφραστής,⁹ τὶς κρίσις ἔχει τόπον; Καὶ πάλιν εἰς ἓν ἕτερον ψυχρὸν, ἂν εἶναι ἀνάξιος ὁ μεταφραστής, τὶς κρίσις ἔχει τόπον; Δὲν φθάνει εἰς ὁμοίωσιν τοῦ πρωτοτύπου τὸ νὰ ἀποδώσει ὁ μεταφραστής τὰς ιδέας τοῦ ποιητοῦ του, εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀποδόσεως, ὁ ὁποῖος ἢ τὰς κάμνει νὰ λάμπουν ἢ τὰς σκοτίζει. Ἡ ἀληθινὴ εὐμορφία, ἢ ἀληθινὴ ἀσχημοσύνη δὲν φυλάττονται παρὰ εἰς τὰ ἀρχέτυπα. Εἶδα βιβλία εἰς ἄλλας γλώσσας τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων καὶ ποιητῶν μας παντάπασι διεφθαρμένα ἀπὸ τῶν μεταφραστῶν τὸν ἀνεξέργαστον κάλαμον: εἶδα κανὲν ὠραιότερον τοῦ πρωτοτύπου: ὅθεν πρέπει εἰς τοὺς μεταφραστὰς ἢ ἀτιμία, καθὼς καὶ ἢ συμπάθεια. Εἰς τὴν ὠδὴν ἐκκεδεκάτην ἐν ὀγδόῃ 41 δὲν ἐφάνη μοι εὐλογος ἢ ιδέα ἐκείνη τοῦ Τορκουάτου, ὅστις βάλλει τὸν Οὐβάλδον νὰ παρακινεῖ τὸν Ρινάλδον ὅπως προσμείνει τὴν Ἀρμίδα εἰς μίαν περίστασιν ὅπου ἔπρεπε τὸ ἐναντίον καὶ τὴν ἄφρησα. Αἱ συχναὶ ὁμοιώσεις εἰς ἓν ποίημα ἀντὶ τοῦ νὰ θερμαίνουσι τὴν φαντασίαν κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ποιητοῦ τὴν ψυχραίνουσι. Ὁ Τάσσο, ἀκριβῆς μιμητὴς τοῦ Ὀμήρου, δὲν ἀπέφυγε τοῦτο τὸ σφάλμα διὰ τὸ ὁποῖον ἐλέγχεται καὶ αὐτὸς τῶν ποιητῶν ὅλων ὁ κορυφαῖος. Ἡδύνατο εἰς πολλοὺς τόπους νὰ τὰς ἀποφύγει, ἀλλὰ φαίνει¹⁰ται ὅτι τὰς ἐνόμιζε καλλωπίσματα, τὰς μετέφρασα ὅλας. Τὸ σέβας, ὅπερ προσφέρω εἰς τὸν ποιητὴν μου, δὲν μὲ τυφλοῖ τόσον, ὥστε μὴ εἶδω τὰς ὀλίγας ἐλλείψεις τοῦ ποιήματος τούτου, ἐν ᾧ θαυμάζω καὶ τὰ ἀμίμητα κάλλη του. Ἀλλὰ ποῖος δὲν σφάλλει; Ἐρωτῶ, τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι τὸ περισσότερον καὶ σοφὸν καὶ νοητικὸν καὶ χαριτωμένον; Καὶ λοιπὸν τοιοῦτον τὸ εἶπομεν ὅλον.

Ὅμιλεῖ ὁ Τάσσο εἰς τινὰς περικοπὰς ἐναντίον ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων. Μὲ ἔβλαψε καὶ μὲ ἐσύγχυσε· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀποδώσω πᾶσαν ιδέαν του εἰς τὴν μετάφρασιν, ἵνα μὴ πλανήσω τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅ,τι περιέχει τὸ βιβλίον του καὶ ἵνα ἐξεύρει καὶ τὸ γένος μου τί τοῦτος κακῶς ἐλάλησεν ἐναντίον μας. Ἐκρίνα προσέτι ὅτι δύναται νὰ εὑρεθεῖ κανεὶς τῶν φιλογενῶν καὶ πεπαιδευμένων Ἑλλήνων νὰ ἀπολογηθεῖ εἰς τὸ πρᾶγμα. Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν καταλαμβάνω τὸ αἴτιον διὰ τὸ ὁποῖον τοιοιτοτρόπως ὁ Τάσσο ἐγράψεν, τὸ ὀλιγότερον ἂν δὲν εἶναι ὅπως κολακεύσει τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν οὕσαν εἰς τὸ σχίσμα μὲ τὴν ἰδικὴν μας· καταλαμβάνω ὅμως ὅτι εἶναι ἀπρεπὲς τὸ νὰ ὁμιλεῖ κανεὶς ἐναντίον ἐνὸς γένους τὸ ὁποῖον ἔδωσε σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας του τῶν ἀρετῶν ὅλων τὰ ἐκλαμπρότερα παραδείγματα. Ἀλλ'¹¹ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τὰ πάθη των, ὅθεν χάριν τῶν ἄλλων ἀρετῶν του, ᾧ Ἑλληνας, ἄς τὸν συγχωρήσομεν.

Τέλος πάντων, δέχθητε μετ' εὐνοίας τὴν μετάφρασιν ταύτην. Καθεὶς γινώσκει τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ μεταφράζει ἀπὸ στίχους εἰς ἄλλους στίχους, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχομεν μήτε βεβαίους κανόνας, μήτε τὴν αὐτὴν κοινὴν μας διάλεκτον εἰς μίαν διορισμένην συνθήκην. Συγχωρήσατε τὰ σφάλματα τὰ ἐξ ἀγνοίας, τὰ ἐκ γνώσεως, τὰ ἐξ ἀπροσεξίας, τὰ ἐξ ἀνάγκης, τὰ ἐκ τύπου καὶ ὅσα ἄλλα εἰς τὴν αὐτὴν μου μετάφρασιν. Τὰ

μικρὰ ὑποσημειώματα τῶν λέξεων καὶ ἄλλων τινῶν δὲν εἶναι διὰ τοὺς σπουδαίους. Ἄνίσως ἀξιωθῶ νὰ κάμω δευτέραν ἔκδοσιν, εἶμαι εὐελπὶς νὰ διορθώσω αὐτὸ μου τὸ πόνημα, ὥστε νὰ φανεῖ ἀρεστότερον καὶ ἐμοὶ καὶ ὑμῖν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, χάριν τοῦ πρωτοτύπου, δύνανται νὰ εὕρουσι τερπνὴν ἀνάγνωσιν ὅσοι ἔχουσι τὴν κλίσιν εἰς τὰ πράγματα. Τοῦτο τὸ ποίημα καθ' αὐτὸ θέλει χαροποιήσει τοὺς πολεμάρχους, τοὺς ἐρωτικούς, τοὺς ἱερεῖς μας, τοὺς ἐπιποθούντας τὰ ποιητικά, τοὺς τιμῶντας τὰ ἠθικά, τοὺς καταγινομένους εἰς τὰ γεωγραφικά, τοὺς ἐξετάζοντας τὰ μυθολογικά καὶ γενικῶς πάντας τοὺς ἀγαπῶντας πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ πᾶσαν τέχνην, πᾶσαν ἀρετὴν καὶ¹² πᾶσαν χάριν, διατὶ ἐδῶ περιέχονται ὅλα ταῦτα καὶ διὰ ὅλους τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι περιέργον.

Καὶ σεῖς, ὦ ἀγαπητοὶ μου σπουδαῖοι Ἕλληνες καὶ ἑλληνίζοντες, τῶν ὁποίων ἡ σοφία ἀρκεῖ νὰ μὲ νουθετήσῃ, ἀνίσως αὐτὸ μου τὸ σύνθεμα δὲν φανεῖ ἰκανῶς ἄξιον τῆς προσοχῆς σας, κατακρίνατέ το ἐγγράφως μὲ ὅλην τὴν ἐλευθερίαν. Φθάνει νὰ ἀποβλέπει ὁ σκοπὸς σας εἰς διόρθωσίν μου: θέλω σᾶς ὁμολογήσω πολλὰς χάριτας. Διδαχθεῖς δὲ ὑπὸ τῆς ὑμῶν ἐπιγνώσεως καὶ ἀγαθοεργίας, θέλω κοπιάσω ἄλλην φορὰν μὲ περισσότερον ὄφελος τοῦ γένους μου καὶ ἴσως καὶ περισσοτέραν τιμὴν τῶν ἰδρώτων μου. Ὑγιαίνετε.

Ὁ Τορκουάτος Τάσσο, υἱὸς τοῦ Βερνάρδου Τάσσου ἀπὸ τὸ Βέργεμον ἢ Βέργομον ἢ κοινότερον Βέργαμον, ποιητοῦ περιφήμου καὶ αὐτοῦ, καὶ τῆς Πορκίας Ρόσση ἐξ οἴκου εὐγενεστάτου ἀλλὰ πτωχοῦ, φαίνεται ὅμως ὡς πρὸς τὴν πλέον κοινήν γνώμην ὅτι ἐγεννήθη εἰς τοὺς 1544 Ἀπρι-λίου 10 εἰς τὸν Σουρέντον ἢ Σουρρεντινὸν καὶ χώραν Νεαπόλεως, ἔνθα, κατὰ τὸ λέγειν τὸ Πλινίου, κατώκουν ἓνα καιρὸν αἱ Σειρήνες, ὅθεν πόλις ἀξία φαίνεται ἵνα εἶναι πατρίς ποιητοῦ τόσον μεγάλου.

Ἄν αἱ πράξεις τῆς πλέον τρυφερᾶς ἡλικίας προμηνύουν ἐκείνας τῶν ἄλλων χρόνων, ποτὲ παιδίον ὡσὰν αὐτὸς (καθὼς εἶδα εἰς τὴν ζωὴν του καὶ καθὼς λέγει καὶ ὁ Ἰωάννης Βαπτιστῆς Μαρχέσιος) δὲν ἔδειξε τόσα σημεῖα μεγαλυτέρας μαθήσεως. Ἐξ μηνῶν μόλις ἦτον ὅταν ὠμίλει χωρὶς νὰ ψελλίζῃ: εἰς τοὺς τρεῖς χρόνους του ἤξευρε τὰ γραμματικὰ ὡσὰν ἐκείνους ὅπου τὰ διδάσκουσι. Τὸν στέλλει ὁ πατὴρ του εἰς τὸ Πατάυιον ἀπὸ τεσσάρων χρόνων ἵνα μάθῃ τὴν νομικὴν εἰς βοήθειαν τοῦ οἴκου, ἀμὴ τὸ παιδίον δὲν ἔμαθεν ἄλλους νόμους κατὰ κλίσιν παρὰ ἐκείνους τῆς ποιητικῆς ἀρμονίας· ἑπταετῆς δὲν ἦτον ὅταν ἤξευρεν ἐντελῶς τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων τὴν ἔντεχνον γλῶσσαν καὶ μετρίως τὴν σοφὴν τῶν προπατόρων μας. Εἰς τοὺς ἕξ¹⁴ καὶ δέκα χρόνους του ἐσύνησε τὸ χαρίεν του ποίημα ἐπιγραφόμενον «Ρινάλδος». Εἰς τὸν εἰκοστὸν του χρόνον ἤρχισε τὴν *Ἱερουσαλήμ ἀπελευθερωθεῖσαν*, τὴν ὁποίαν ἔπειτα ἀπὸ ἑπτὰ χρόνων ἀπειργάσθη εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἔλαβε καὶ ἐκεῖ πολλὰς τιμὰς καὶ μεγάλας. Εἰς τοῦτο τὸ διάστημα τῶν ἑπτὰ ἢ ὀκτῶ χρόνων συνέγραψε καὶ τὸν Ἀμύνταν του, τὸ ποιμενικὸν καὶ περίφημον ποίημα, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν διάλεκτόν μας, ἀλλὰ ἦτον πολὺ καλύτερον νὰ μὴ ἦθελε μεταφρασθεῖ. Εἰς μίμησιν τοῦ *Ἀμύντα* συνέθεσεν ἔπειτα καὶ ὁ Γουερῖνος τὸ εὐμορφον ποίημα του “Pastor Fido”, ὁ *Πιστὸς Βοσκὸς*. Ἐγραψε προσέτι ὁ Τάσσο καὶ τὴν τραγωδίαν τοῦ *Τορισμόνδου*. Καὶ ἔπειτα τὴν *Ἱερουσαλήμ τὴν ἀποκτημένην* ὡς μίαν ἀπολογίαν τῆς Κρούσκας, ἣτις τοῦ κατηγορήσῃ τὴν *ἐλευθερωμένην*. Αὐτὴ ὅμως ἢ ὑστέρᾳ, μεολονότι ὁ ποιητὴς φαίνεται μία μίμησις ὀλόκληρος τοῦ Ὀμήρου, μεολονότι ὁ ποιητὴς ἠκολούθησεν ἀκριβῶς τοὺς κανόνας τῆς ποιητικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ εἶναι κατωτέρα· μετέπειτα ἔδωσεν εἰς φῶς καὶ τὸ σοφὸν ποίημα «Αἱ ἑπτὰ ἡμέραι τῆς πλάσεως τοῦ κόσμου».

Ἄλφόνσος, ὁ δούξ τῆς Φερραρίας, καὶ Ἀλουῖσιος, ἀδελφὸς του, καρδινάλις τῆς Ἑστοανίας, εἶχον ἤδη προσκαλέσουν τὸν ποιητὴν τοῦτον ἀπὸ τὸν εἰκοστὸν δεῦτερον χρόνον του νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ, καὶ τὸν ἠγάπων καὶ τὸν ἐτίμων μὲ ὑπερβολὴν διὰ τὸ πνεῦμα του, ὅθεν ὁ Τάσσο εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν εὐνοϊκῶν κινήματων τους, καὶ εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης τῶν χαρίτων ὁ¹⁵ ποῦ ἐκ τούτων ἐλάμβανε, καθιέρωσε καὶ τὴν *Ἱερουσαλήμ* του εἰς τὸν Ἀλφόνσον καὶ ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ᾠδὴν 17 στροφῆ 91. Αὐτοὶ εἶχον μίαν ἀδελφὴν ὀνόματι Λεωνόραν. Ἡ κυρία εἶχε χάριτας: ὁ Τάσσο ἐρωτεύθη: κοινολογεῖ ἀνοήτως τὸν ἔρωτά του εἰς ἓνα ψευδῆ του φίλον: ἐκεῖνος τὸν παραδίδει. Ὁ Τορκουάτος μαθαίνει τὸ πρᾶγμα καὶ ἐλέγχει μίαν ἡμέραν εἰς τὸν ψευδεπίπλαστον φίλον τὴν αὐτὴν του κακοπραξίαν· ἐκεῖνος ἀντὶ τοῦ νὰ προφασισθεῖ τὸ

ὀλιγότερον ἤρχισε νὰ τὸν περιπαίξει. Ὁ Τάσσοσ παροξυνθεὶς δὲν κυριεύει τὸν θυμὸν του καὶ του ραπίζει το πρόσωπον· ἦσαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἀλφόνσου: ὁ τόπος ἐκεῖνος δὲν συγχωρεῖ περισσότερον καὶ τρέχουν εὐθέως ἔξω τῆς πόλεως νὰ τελειώσουν τὴν ἔριν τους· τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ προδότου μανθάνουν τὸ πρᾶγμα καὶ κινούνται κατὰ τῆς ὥρας ἐνοπλισμένοι ἐναντίον τοῦ Τάσσου: τοὺς εὐρίσκουν καὶ δὲν ἐντρέπονται νὰ κτυπήσουν εἰς ἓνα καιρὸν καὶ οἱ τέσσαρες ἓνα· ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐστάθη τόσον ἀνδρείος, ὥστε πληγώνει τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ κυνηγεῖ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον.

Εἰς τὴν τοιαύτην ἀνδραγαθίαν ἐπεφημίσθη ὁ Τάσσοσ καὶ διὰ τὰ συγγράμματά του καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἐξαίσιος.

Εἰδοποιηθεὶς ὁ δούξ τῆς Φερραρίας περὶ ὅλης τῆς ὑποθέσεως καταβάλλει εἰς φυλακὴν τὸν ποιητὴν μας προφασιζόμενος νὰ τὸν φυλάξει ἐκ τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ φιλόσοφος ὅστις ἐγένωσκε ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ μεγάλοι αὐθένται νομίζουν μίαν φανταστικὴν βλάβην ὡς¹⁶ ἴσάν πραγματικὴν φοβεῖται τὸν Ἀλφόνσον καὶ δίδοται εἰς πλεον βασιανιστικὸς στοχασμὸς: δι' ἀτυχίας ἦτον ὁ Τάσσοσ μελαγχολικότατος καὶ παιδιόθεν δὲν τοῦ εἶδε κανεὶς εἰς τὸ στόμα τὸν γέλωτα καὶ ὁμοίως σχεδὸν τὸν κλαυθμὸν εἰς τὰ ὄμματα. Εἰς τοὺς μελαγχολικοὺς εἶναι μεγάλη δυστυχία κάθε μικρὸν συμβεβηκός· φαντάζεται φάρμακα, μαρτύρια, θανάτους. Τέλος πάντων εὐρίσκει τρόπον εἰς ὀλίγον καιρὸν καὶ φεύγει εἰς ἄλλας χώρας μὲ ἄλλο ὄνομα καὶ ἠγνοημένος ὑπὸ βοσκικὰ καὶ λαθραῖα ἐνδύματα. Ὁ Ἔρωσ του πάντοτε ἦτον ὁμοῦ καὶ τὸν ἐβασάνιζε τοσοῦτον εἰς κάθε τόπον, ὥστε δὲν ἦτον δι' αὐτὸν ἡσυχία καὶ ἤρχιζε νὰ τὸν ρίπτει καὶ εἰς παραλογισμοὺς καὶ μανίαν. Εἰς τὴν Νεάπολιν ἦτον, ἔνθα κατοικεῖ ἡ ἀδελφὴ του, ὅταν λαμβάνει ἀπὸ τὴν ποθουμένην κυράν του μίαν φιλτάτην ἐπιστολὴν, τὴν ὁποῖαν δὲν ἄλλαττε βέβαια διὰ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ τὸν ἐπιστοποῖει διὰ τῆς ὁποίας πῶς θέλει δεχθῆ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς της μὲ ὄλην τὴν εὐμένειαν καὶ φιλοφροσύνην· πείθεται καὶ ἐπιστρέφει· ἐκεῖνοι ἐμπράκτως τὸν ἐδέχθησαν τοιοῦτοτρόπως· ἀλλ' ὡς ὁ Ἀλφόνσοσ τὸν κατέλαβε ὀλίγον παραφρονοῦντα, ἀπεστρέφεται τὴν συναναστροφὴν του καὶ ἐμποδίζει εἰς τοῦτον καὶ ἐκείνην τῆς Λεωνόρας· ἦτον τὸ ὅμοιον ὡσάν νὰ ἤθελε τοῦ ἐπάρει κάθε ἰατρικὸν τῆς ὑγιείας του. Τὸ κακὸν αὐξάνει· ὁ δυστυχὴς δὲν ὑπομένει τὴν σκληρὰν ἐκείνην διαφορὰν τοῦ νὰ μὴ εἶναι δεκτός ὅθεν πρῶτον ἐλατρεύετο· φεύγει εἰς ἄλλα μέρη: ὁ κόσμος ὅλος εἶναι στενότατος διὰ τοιοῦτον. Στρέφει πάλιν ἐρω¹⁷μανὴς ὅθεν ἦσαν αἱ ὠραῖαι του φλόγες. Τότε ὁ Ἀλφόνσοσ ἢ ἔμαθε περισσότερον περὶ τῆς ἀδελφῆς του, ἢ ὁποῖα εἰς τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ποθητοῦ της δὲν ἠδύνατο νὰ κρύψει τὴν πίκραν της, διατὶ τὸν ἠγάπα καὶ αὐτὴ, δὲν ἤξεύρω ἂν ὀλιγότερον ἀπὸ τὴν καρδίαν της, ἢ ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἐντροπὴν τοῦ οἴκου, καθὼς τὸ πρᾶγμα ἐθεατρίσθη, τὸν βάλλει εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ δὲν συγχωρεῖ τελείως τὴν ἔξοδον. Λέων εἰς τὰς ἀλύσεις, ὅταν ἀνάψει ἀπὸ θυμὸν, δὲν ἐφάνη ποτὲ ὡσάν ἐκεῖνον τότε μὲ τόσην ἀγανάκτησιν. Ὡστόσοσ, ἔπειτα ἀπὸ ἑπτὰ χρόνων φυλακὴν, ἀπὸ μακρὰς ἀρρωστίας, ἀπὸ παρεπιδημίας, ἀπὸ πτωχίας, ἀπὸ καταδρομὰς, ἀπὸ κινδύνους, ἀπὸ ἔρωτα, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλα ταῦτα πάντοτε ἐστιχοῦργει καὶ ἔγραφεν ἐναντίον ἐκείνων ὁποῦ ἐκατηγόρησαν τὴν *Ἱερουσαλήμ* του, φαινόμενος ἀληθῶς πῶς ἔ-

λαβε τὰς ἡμέρας ἀπὸ τὴν φύσιν ἵνα τὰς ἀφιερῶσει εἰς τὰς Μούσας, ἔλαβε τέλος τὸ πλέον ἔνδοξον.

Ἐπικληθεὶς εἰς τὴν Ρώμην ὅπως λάβει τὸν δάφνινον στέφανον καὶ τὸν θρίαμβον εἰς τὸ Καπιτώλιον κατὰ τὴν παλαιὰν τῶν Ρωμαίων συνήθειαν, ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Κλήμεντα Πάπαν Ὁγδοον τοὺς γλυκεῖς τούτους λόγους: «Ἐλθὲ, μέγαλε ποιητὰ, νὰ δεχθεῖς ἓνα στέφανον, τὸν ὁποῖον τόσον θέλεις τιμήσεις, ὅσον αὐτὸς ἐτίμησεν ἐκείνους οἵτινες τὸν ἐδέχθησαν πρότερόν σου». Ἀκολουθῶς ἠτοιμάσθη μία τόσον λαμπρὰ πομπὴ περὶ τοιαύτης τιμῆς του, ὥ¹⁸στε ὀλίγοι πρότερόν του ἔλαβον οὕτως καὶ ἴσως διὰ τὴν ὁποίαν ποτὲ κανεὶς ὡσὰν τοῦτον ἔγινεν ἄξιος. Ἀλλὰ τότε ἔπεσεν ὁ μακάριος εἰς αἰφνίδιον καὶ χαλεπὴν ἀσθένειαν καὶ, ἀφ' οὗ ὡς καλὸς χριστιανὸς καὶ μὲ σώας τὰς φρένας μεταλαμβάνει τὰ ἄχραντα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, εἰς ὀλίγας ἡμέρας καὶ [εἰς τοὺς] 1595 ἀφήνει τὸ σῶμα εἰς τὸν ἅγιον Ὀνούφριον καὶ πετᾶ εἰς τὰ οὐράνια παλάτια νὰ λάβει τὸν ἄλλον στέφανον, τὸν ἀληθινὸν καὶ τὸν ἀμάραντον.

ᾠδὴ πρώτη

- σ. 1 Ἄιδω τὰ ὄπλα τὰ σεμνὰ καὶ στρατηγὸν ἐκεῖνον¹²⁷
τὸν μέγαν τάφον σώσαντα Χριστοῦ διὰ κινδύνων.
Ὁ ἔνδοξός του θρίαμβος τὸν ἔκαμε νὰ στάξει
πολλοὺς ἰδρώτας καὶ ψυχροὺς ἐν λόγῳ τε καὶ πράξει.
Ματαίως ἐνωπλίσθησαν ἡ Ἀφρική κὶ Ἀσία 5
κὶ ὅλος ὁ Ἄιδης κατ' αὐτοῦ καὶ ἅπασ' ἐξουσία.
Εἶν' ἀντιλήπτωρ ὁ Θεὸς κ' ἐνίκησ' αὐτὸς πάντα¹²⁸
τὰ φοβερότατα κακὰ καὶ τ' ἄρρητα συμβάντα
καὶ εἰς σημαίαν ἱερὰν ἔνωσε διὰ τάχους¹²⁹,
διασπαρέντας συνοδοὺς κ' ἐτέρους του συμμάχους¹³⁰. 10
ᾧ Μοῦσα, ὅπου τὸ λαμπρὸν μέτωπον δὲν στολίζει
ἀπ' Ἐλικῶνος τῶν φθαρτῶν δαφνῶν κ' οὔτω φωτίζεις,
ἄλλ' ἔχεις μεγαλοπρεπῶς εἰς ἀοράτους σφαίρας
στέμμα χρυσοῦν κ' αἰώνιον μ' αἰφεγγεῖς ἀστέρας¹³¹,
σὺ πνεῦσον μοι πολλὰ θερμὰς φωτίας νὰ μ' ἀνάψουν 15
κ' εἰς τὰς ὠδὰς μου χάριν δὸς νὰ λάμψουν καὶ ν' ἀστράψουν
καὶ ἄφες, ἄφες ἂν ἐγὼ ποτὲ σοῦ παραβαίνω
κ' εἰς τὴν ἀλήθειαν στολὴν ἄλλοδαπῆ ὑφαίνω¹³²
ἢ μ' ἠδονὰς ἄλλης θεᾶς τὸν πόλεμον σαλπίζω
- σ. 2 κὶ αὐτὰ μου τὰ πονήματα καὶ στίχους καλλωπίζω. 20
Σὺ οἶδας πόσον ὁ καθεὶς διψᾷ νὰ δοκιμάζει
τὸ γλυκὺ μέλι τῶν ἐπῶν ὅπου τὸ ὄρος στάζει¹³³
κὶ ὅτ' ἡ ἀλήθεια δοκεῖ 'ς εἰκόν' εὐμορφοτάτην¹³⁴,
πῶς καταπεῖθει τὴν ψυχὴν τὴν πλέον κωφοτάτην.
Οὔτως εἰς βρέφος ἀσθενὲς προβάλλομεν ρανθέντα¹³⁵ 25
τὰ ἄκρ' ἀγγείου μὲ τινὰ γλυκάσματ' ἐπιθέντα¹³⁶
καὶ, πλανεμένον ἀπ' αὐτὰ, τὸ φάρμακον ροφίζει,
ἀλλὰ ἡ πλάνη τὴν ζωὴν κ' ὑγίαν τῷ χαρίζει.
Ἄλφόνσε μεγαλόκαρδε, ὅπου ἀπὸ τὰς χεῖρας

¹²⁷ Τραγουδάω τὰ σεβάσματα ἄρματα κτ.

¹²⁸ Βοηθός.

¹²⁹ Εἰς μπαντιέρα.

¹³⁰ Σκορπισμένους συντρόφους.

¹³¹ Στεφάνι.

¹³² Ξένην.

¹³³ Τῶν στίχων.

¹³⁴ Φαίνεται.

¹³⁵ Ραντισμένα.

¹³⁶ Ἐπανωβαλμένα.

μ' ἀρπάζεις τῆς πολλὰ κακῆς καὶ μισαντέας μοίρας, 30
 ἀπὸ τὸ μέσον τῶν σκληρῶν καὶ τῶν κωφῶν κυμάτων
 καὶ τῶν σκοπέλων καὶ ζαλῶν τῶν πλέον φρικτοτάτων,
 τῶρ' ἀπ' ἐδῶ, τῶρ' ἀπ' ἐκεῖ, παντοῦ δεδιωγμένον
 ὡσὰν κακοῦργον καὶ ληστήν παράνομον καὶ ξένον,
 ἀπαύστως κινδυνεύοντα κακῶς νὰ ναυαγήσω 35
 καὶ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν καὶ πρόσω καὶ ὀπίσω,
 ἄχ λυπηρὰ ἐνθύμησις! πνιγμένος ἤμουν μᾶλλον¹³⁷,
 ὁ τάλαντος καὶ δυστυχῆς παρ' ἄνθρωπον τιν' ἄλλον
 καὶ σὺ, γενναῖε βοηθὲ, ἐκ τῶν δεινῶν με σῶσας
 καὶ εἰς λιμένα μ' ἔφερες καὶ τὴν ζωὴν μοι δῶσας, 40
 αὐτὰ μου τὰ συγγράμματα, ὦ σῶτερ, δέξου τώρα,
 ὅτ' ὡς εὐχὰς τ' ἀφιερωῶ κ' εὐγνωμοσύνης δῶρα¹³⁸.
 Ἴσως ἐγὼ ἓνα καιρὸν νὰ ψάλλω πρὸς τιμὰς σου
 καὶ ἰδικὰς σου ἀρετὰς καὶ δόξας ἰδικὰς σου,
 ἀνίσως, ὡς ἐπιθυμῶ, δὲν λανθασθῶ εἰς κεῖνο 45
 ὅπου τὴν σήμερον ἐγὼ προβλέπω καὶ προκρίνω:
 ἂν εἰρηνεύσουν οἱ πιστοὶ καὶ σταθερῶς θελήσουν
 διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τοὺς Τούρκους νὰ κτυπήσουν
 σ. 3 καὶ ν' ἀναπάρουν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἄρπαγας καὶ λύκους 50
 ὅλα τὰ πρῶτα τοὺς καλὰ καὶ ἱερούς τοὺς οἴκους,
 τὶς ἀξιότερος ὡς σὺ εἰς τὸ τοιοῦτο πρᾶγμα
 τὸ σκῆπτρον εἰς τὴν δεξιὰν νὰ ἄρχεις κάθε τάγμα;
 Σὲ, σὲ πάντες ἐκλέγομεν γῆς κ' ὕδατος μονάρχην,
 σὲ, σὲ πάντες βουλόμεθα στρατάρχη καὶ στολάρχη¹³⁹. 55
 Τοῦ Γοτιφροῦς συνεριστὰ τῶρ' ἄκουσον τὰ ἔπη
 κὶ ὡστόσον ἔτοιμος γενοῦ εἰς μάχην ὅπως πρέπει.
 Σχεδὸν ἕξ ἔτη στρέφοντο δωδεκαμηνιαῖα
 ὅπου ὁ ἱερὸς λαὸς ἐν τοῦ Χριστοῦ σημαία
 διέβη κατ' ἀνατολὰς τὰ Σόλυμα νὰ σώσει 60
 κ' εἰς τοὺς ἀπίστους θάνατον πορφύρεον νὰ δώσει
 κ' ἥδ' εἶχε διὰ εἰσβολῆς κ' ἥδ' εἶχε δι' ἐφόδου¹⁴⁰
 Νίκαιαν τὴν πολλ' ἀκουστὴν εἰς δόξαν τῆς συνόδου
 κ' ἥδη τὴν Ἀντιόχειαν διὰ στρατηγημάτων
 τὴν τετρακοσιόπυργον κὶ ἄκρων ὀχυρωμάτων.
 Εἶτα τὴν ὑπεράσπισε κατὰ Περσῶν παμπόλλων¹⁴¹ 65

¹³⁷ Μάλιστα.

¹³⁸ Ὡς τάματα.

¹³⁹ Ὅλοι σὲ θέλομεν αὐθέντην τῶν στρατευμάτων τῆς γῆς καὶ θαλάσσης.

¹⁴⁰ Per assalto.

¹⁴¹ Ἐπειτα.

καὶ ἐξεπολιόρησε τὴν Ὀρθωσιν μὲ μῶλον¹⁴².
Μ' ὡς ἦτον δυσθαλπῆς χειμῶν, σχόλασαν τοὺς πολέμους
καὶ ἔμμενον ὥραν καλὴν καὶ γλυκεροὺς ἀνέμους.
Ἦτον εἰς τέλος ὁ καιρὸς ὅτ' ὁ πατὴρ αἰώνων
'ρίψε τὸ βλέμμα κατὰ γῆν ἀπ' οὐρανοῦ τὸν θρόνον, 70
θρόνον τοσοῦτον ὑψηλὸν ἐπάνω τῶν ἀστέρων,
ὅσον ἀστέρες ἀπὸ γῆς βύθων ἀεισπέρων,
κί ὡς ἔνευσ', εἶδε τότε ὁμοῦ κ' εἰς ἓν συναθροισμένα¹⁴³
ὅλα τοῦ κόσμου παντελῶς καὶ ἔργα του τὰ ξένα,
μ' εἰς τὴν Συρίαν περισσῶς τὸ θεῖον πρόσεξ' ὄμμα¹⁴⁴ 75
σ. 4 ὄντων πριγκίπων παμπληθῶν εἰς τῆς αὐτῆς τὸ χῶμα
καὶ μὲ τὸ νεῦμα του τ' ὄξυ ὁποῦ διαπεράει
καὶ ἐγχωρεῖτ' εἰς τὰς ψυχὰς ὡς θέλει κί ἀγαπάει
καὶ τ' ἄδηλα καὶ κρύφια κείμεν' ἐκεῖ μανθάνει,
ὄλ' ἀσκεπῆ καὶ φανερά κί οὐδέν αὐτὸν λανθάνει, 80
εἶδε τὰ ἔσω καθαρῶς τοῦ μέγα Βουλιόνου,
ὁποῦ 'ς ἀπίστους ἔθνικοὺς μ' ἄκραν μελέτην πόνου
θέλει νὰ δώσει διωγμὸν ἀπὸ τὴν θεῖαν πόλιν
καὶ νὰ λυτρώσει τῶν πιστῶν τὴν ἐκκλησίαν ὄλην
διὰ τὸν ζῆλον τοῦ Θεοῦ εἰς τρίμματα μυρία 85
νὰ κόπτει σκῆπτρα δυνατὰ ἐν ἄκρα καρτερία¹⁴⁵,
τὰ στέφη νὰ καταπατεῖ, τὰ πλούτη νὰ σκορπίζει¹⁴⁶
καὶ πᾶσαν δόξαν κοσμικὴν ἀέρα νὰ νομίζει.
Εἶδε νὰ ἔχει φλογερὰν δίψαν ὁ Βαλδοβίνος
διὰ τιμὰς προσωρινὰς καὶ νὰ φρονεῖ γηϊνῶς, 90
εἶδε δι' ἔρωταν κωφὸν ν' ἔχει ὁ Τακρίδης πόνους
καὶ τὴν ζωὴν του νὰ μισεῖ καὶ τοὺς γλυκεῖς του χρόνους,
εἶδε διὰ τ' ἀπόκτημα καινὸν Ἀντιοχείας
τὸν Βοεμόνδον, τὸν ἀρχὸν καὶ δούκα Καλαυρίας,
ὄλον καθόλου ἀληθῶς μὲ στοχασμοὺς ἐνδόξους, 95
ἄνδρ' ἀπὸ τοὺς πολλ' ἀγαθοὺς κί ἀξίους ὀρθοδόξους,
νόμους εὐθεῖς, ἦθη χρηστὰ, τέχνας λαμπρὰς ν' ἐμβάσει
κ' ἐκεῖ λατρείαν ἀληθοῦς θεοῦ ν' ἀναβιβάσει,
μὰ ν' εἶναι τόσον στοχαστῆς εἰς τὰς τοιαύτας κρίσεις,
ὥστε δὲν ἔμελλε ποσῶς δι' ἄλλας ἐγχειρήσεις, 100
εἶδε Ρινάλδον ἔξοχον, τὸν Ἄρην τοῦ πολέμου¹⁴⁷,

¹⁴² E Tortosa espugnata, παρμένη με πόλεμον.

¹⁴³ Ὡς ἔστρεψε τὸ νεῦμά του.

¹⁴⁴ Μάτι.

¹⁴⁵ Δύναμιν.

¹⁴⁶ Le corone.

	μισήσυχον καὶ κεραυνὸν παντὸς ἀντιπολέμου ¹⁴⁸ .	
σ. 5	Δὲν ἀγαπᾶ τοῦτος χρυσὸν, μήτ' ἄργυρον καὶ θρόνους, μ' εἶναι δοξομανῆς πολλὰ μὲ δριμυτάτους πόνους, Γουέλφος, θεῖος τοῦ παιδὸς, ἐπαίνει τοὺς ἀνδρείους κὶ ὁ νέος ἐμιμεῖτ' αὐτοὺς μ' ἡρωϊσμοὺς ἀρείους ¹⁴⁹ .	105
	Ἄλλ' ὅτ' ἐρέυνησ' ὁ Κριτῆς καθένα κατὰ βάθος κ' εἶδε τοῦ καθενὸς τὸν νοῦν καὶ ἀρετὴν καὶ πάθος, καλεῖ τὸν θεῖον Γαβριήλ ἀπ' ἄσβεστα τὰ φῶτα ὀποῦ τ' ὁ δεῦτερος αὐτὸς εἰς τάγματα τὰ πρῶτα	110
	κ' ἐξηγητῆς πολλὰ καλὸς, τερπνὸς ἀγγελιώτης ¹⁵⁰ εἰς μακαρίους τοῦ θεοῦ κ' ἰδί' ἡ ἀξιότης. Τὰ δόγματ' οὗτος τὰ σεπτὰ κάτωθεν ἐδῶ φέρει ¹⁵¹ καὶ στρέφειτ' ἄνωθεν εὐθὺς καὶ προσευχὰς προσφέρει καὶ εἶπεν: «Ἄγγελε, ταχὺ εἰς Ὁρθωσίαν πέτα	115
	κ' ἐκεῖ εὐρὲ τὸν Γοτιφρῆ κὶ ὡς ἀντ' ἐμοῦ γ' εἶπέ τα: “Ἦ Γοτιφρῆ, ἀπόμαχος πῶς τῶρ' εἶσαι καὶ μένεις ¹⁵² καὶ ἔπαυσεν ὁ πόλεμος ἐν τοῖς ἀντικειμένοις ¹⁵³ ; Πῶς τὴν ρομφαίαν ἔβαλες εἰς θήκην κὶ ἀπραξίαν καὶ δὲν κινεῖται κατ' ἐχθρῶν δεινὴ καὶ μ' εὐπραξίαν;	120
	Ὁ πόλεμος ὁ ἱερὸς πῶς δὲν ἀνακαινεῖται; Πῶς ἡ ἀγία μου Σιών βαρεῖ ζυγῶ τε κεῖται; Εὐθέως κράζον συμβουλήν ὅλους τοὺς ἡγεμόνας καὶ σπεῦσον, ὅσον ἐμπορεῖς, εἰς ὠφελεῖς ἀγῶνας.	125
	Εἶπε πῶς στρατηγὸν αὐτὸν ἐν οὐρανῷ ἐκλέγω καὶ ἐν τῇ γῇ οἱ συνοδοὶ, καὶ φθάνει κὶ οὕτως λέγω».	
	Ὡς εἶπε, καὶ τὸ πνεῦμ' εὐθὺς εἰς λόγια τὰ θεῖα εὐρίσκειτ' ἐτοιμότατον κὶ ὅλον ἐν εὐπειθείᾳ καὶ τὴν οὐσίαν τὴν σεπτὴν κὶ ἀόρατόν του κείνην μὲ τὸν ἀέρα καὶ μορφὴν ἔνδυσεν ἀνθρωπίνην	130
σ. 6	καὶ μέλη πῆλια θνητὰ ὁ μὴ θνητὸς λαμβάνει καὶ τὰ συνθέτει θαυμαστῶς (κὶ ὁ ὦν ἀπολαμβάνει) ¹⁵⁴ . Ἐπήρε χρόνους μαλακοὺς, πλοχμοὺς χρυσᾶς ἀκτῖνας ¹⁵⁵ κ' ἐστόλισε τὴν κεφαλὴν μὲ εὐμορφίας ξείνας,	

¹⁴⁷ Τὸν θεὸν τῆς μάχης.

¹⁴⁸ Ἀστροπελέκιν κάθε ἐχθροῦ.

¹⁴⁹ Μὲ ἔργα τοῦ θεοῦ Ἄρεως.

¹⁵⁰ Χαροποιὸς μηνυτῆς.

¹⁵¹ I decreti.

¹⁵² Τραβισμένος ἔξω ἀπὸ τὴν μάχην.

¹⁵³ Ἐναντίον εἰς τοὺς ἐχθροὺς.

¹⁵⁴ Καὶ ὁ Θεὸς κάνει χάρι. Se la gode.

¹⁵⁵ Πλεξίδα.

ἴβάλ' ἔπειτα λευκὰ πτερὰ εἰς τ' ἄκρα χρυσωμένα, 135
 ἀκούραστ', ἄφθαστ', ἄφθαρτα, λαμπρὰ, χαριτωμένα,
 κί ἀνέμους σχίζει καὶ περᾶ ἐπὶ γαιῶν καὶ πόντων¹⁵⁶
 πολυθαρρῶς καὶ βοηθεῖ ὁ βασιλεὺς τῶν ζώντων.
 Κί οὕτως κατέβη κ' ἦλθ' ἐκεῖ εἰς κόσμου τ' ἄκρον μέρος
 ὁ θεῖος πρέσβυς οὐρανοῦ ἀμπολλα ταχυπτέρως. 140
 Εἰς τοῦ Λιβάνου τὸ βουνὸν ἐπάνω τῶν περυγῶν
 πρῶτ' ἰσοζυγιάζεται κί ἀπέμεινεν ὀλίγον.
 Ὑστερον εἰς τὴν Ὀρθωσιν ρίπτεται κατ'εὐθειάν
 κ' ἦδ' ἔφθασεν, ὅτι πετᾶ με βοηθειάν θείαν.
 Μόλις ἔφαινε ὁ ἥλιος οὐχ ὅλος ἐκβλημένος, 145
 ἀλλ' ἡμῖσιν ἔς ὠκεανὸν πρὸς τούτοις κεκρυμμένος,
 ὀπόπ' ὁ Γάλλος εἰς Θεόν, ὡς εἶχε συνηθείαν,
 τὴν προσευχὴν γονατωδῶς ἔλεγε μ' εὐπειθείαν.
 Δύ' εἶδε φῶτα καθαρὰ, τὸ πνεῦμα καὶ φωσφόρον¹⁵⁷,
 μὰ κείνο περισσότερον ἐκ κείνου λαμπροφόρον, 150
 καὶ πρὸς αὐτὸν, πῶς στρατηγὸν ἔκλεξ' ὁ θεῖος φίλος,
 εἰς τοῖον τρόπον ὀρατῶς λέγει ὁ Γαβριήλος:
 «ὦ Γοτιφρῆ, ἀπόμαχος πῶς τῶρ' εἶσαι καὶ μένεις
 καὶ ἔπαυσεν ὁ πόλεμος ἐν τοῖς ἀντικειμένοις;
 Πῶς τὴν ρομφαίαν ἔβαλες εἰς θήκην κί ἀπραξίαν 155
 καὶ δὲν κινεῖται κατ' ἐχθρῶν δεινὴ καὶ μ'εὐπραξίαν;
 Ὁ πόλεμος ὁ ἱερὸς πῶς δὲν ἀνακαινεῖται;
 Πῶς ἡ Σιών τοῦ δυνατοῦ βαρεῖ ζυγῶ τε κεῖται;
 Εὐθέως κράξον συμβουλήν ὅλους τοὺς ἡγεμόνας
 σ. 7 καὶ σπεῦσον, ὅσον ἐμπορεῖς, εἰς ὠφελεῖς ἀγῶνας. 160
 Σὲ στρατηγὸν ὁ βασιλεὺς ἐν οὐρανῶ ἐκλέγει
 καὶ ἐν τῇ γῆ οἱ συνοδοὶ καὶ φθάνει κί οὕτως λέγει.
 Ἄγγελος εἶμαι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶρ' εἰς τ' ὄνομά Του
 ἀνακαλύπτω σοι σαφῶς τὸ θεῖον θέλημά Του¹⁵⁸.
 ὦ μάκαρ, ὦ πανεύδαιμον, πόσον ν' ἐλπίζεις πρέπει!» 165
 Κί ἀναπετᾶ ἔς τὸν οὐρανὸν εὐθύς κί οὐδεὶς τὸν βλέπει.
 Εἰς τὴν τοιαύτην ὄρασιν ἔμεινε θαμβωμένος
 ὁ εὐσεβὴς χριστιανὸς κί ἄλαλος, ταραγμένος,
 μ' ὡς ἔλαβεν ἀναψυχὴν καὶ εἰς μελέτην δόθη
 τίς ἦλθε, τίς ἐμίλησε, τί εἰς αὐτὸν εἰπόθη, 170
 τὸ πνεῦμα του ἀγαλλιᾶ, σκιρτᾶ του ἢ καρδία

¹⁵⁶ Ἀπὸ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν.

¹⁵⁷ Τὸν ἄγγελον καὶ τὸν ἥλιον.

¹⁵⁸ Σοῦ φανερώνω.

κ' ἔως ὅστων διαπερᾶ ἡ ἡδονὴ ἡδεῖα¹⁵⁹.
 Ἄν προθυμίαν περισσὴν τὸ πρὶν εἰς μάχας εἶχε,
 τὸ τώρα φλόγας ὡς Θεοῦ τῆς γνώμης ἐπετύχε.
 Οὐχὶ ἀνωφελὴς χαρὰ ἐμπνευματοῖ τὸ στήθος 175
 πῶς προτιμᾶται τῶν λοιπῶν κί ὀρίζει μόνος πλήθος,
 μ' ἡ γνώμη του μεγαλουργοῦ πῶς 'ς τὴν αὐτοῦ ἰσάζει,
 καὶ, ὡς σπινθὴρ εἰς μέγα πῦρ, αὔξει κ' ὑπερπυράζει.
 Οἱ πρίγκιπες, λοιπὸν, εὐθύς προστάζει νὰ κραχθῶσιν
 ὄντες περὶ τὴν Ὀρθωσιν κ' ἐκεῖ νὰ συναχθῶσιν. 180
 Στέλλει γραφὰς ἐπὶ γραφὰς κί ἀγγέλους ἐπ' ἀγγέλους
 ν' ἔλθουν ἀφεύκτως, ταχινοὶ εἰς δρόμον καλοῦ τέλους.
 Εἰς ὅσας ἔγραφε βουλὰς, πάντοτ' εἰς τὰς ζητήσεις
 καὶ πειστικὰς κ' εὐγενικὰς ἔνωνε παρακλήσεις¹⁶⁰.
 Τὸ μίαν δυνατὴν ψυχὴν χαροποιεῖ κ' ἐγγίζει, 185
 τὸ μαλθακοῖ ἓνα τραχὺν τὸ δάκρυ νὰ στραγγίζει¹⁶¹
 σ. 8 κί ὅ,τ' ἐξυπνεῖ τὴν ἀρετὴν τὴν κατακοιμισθεῖσαν
 κί ὅ,τ' εἰς τὴν φύσιν ἐμπορεῖ τὴν εἰς ἡμᾶς δοθεῖσαν,
 θαυμαστοτρόπως ὅλ' αὐτὰ ἐπινοεῖ καὶ γράφει,
 ὥστε βιάζει, μ' ἀρεστεῖ κί οὐδεὶς 'ς τὰ ζήτει στράφει. 190
 Ἦλθον οἱ πρίγκιπες, λοιπὸν, καὶ ὁ κάθ' ἥρωσ ἦλθε¹⁶²
 κί ὁ Βοεμόνδος μοναχὸς ἐνθάδεν οὐ συνῆλθε,
 ἄλλ' εἰς τὴν πόλιν ἀπ' αὐτῶν καὶ ἄλλ' εἰς τὰ χωρία
 ἔλαβον καταλύματα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μυρία¹⁶³,
 ὥστ' οἱ πλησίον κ' οἱ μακρὰν κί ὅσ' εἰς τὴν πεδιάδα 195
 εἰς τέλος ὅλ' ἐνώθησαν εἰς τὴν Ὀρθωσιάδα
 κί εἰς μίαν ὥραν τότε ἐκεῖ καιροῦ ἔορτασίμου,
 ἔνθ' ἔκαμον συνάθροισιν βουλῆς πολλ' ἐπισήμου¹⁶⁴.
 Ὁ Γοδεφρεῖδος ὁ σεμνὸς μὲ ὄψιν σεβασμίαν
 ὡς εἰς τὴν στρατιὰν αὐτοῦ λαλεῖ τὴν ἐρασμίαν: 200
 «᾿Ω στρατιῶται ἱεροί, ὁποῦ ἐκλελεγμένοι
 σεῖς εἶσθ' ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κί αὐτοῦ διορισμένοι
 τὴν πίστιν νὰ στηρίζετε τὴν ἀληθῆ καὶ μίαν
 'ς ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς μὲ κρατεροθυμίαν
 κί ὁποῦ ὡς Κεῖνος ἐπ' αὐτὸ μ' ἀγάπην ἔκλεξέ σας 205
 ἀπ' ἀναρίθμητα κακὰ πάντοτ' ἐφύλαξέ σας,

¹⁵⁹ Ἔως εἰς τὰ κόκκαλά του ἡ χαρὰ γλυκεῖα.

¹⁶⁰ Persuadevoli preghi.

¹⁶¹ Ἐκεῖνο ὁποῦ ἀπαλύνει ἓνα σκληρόκαρδον.

¹⁶² Κάθε λεβέντης.

¹⁶³ Κονάκια.

¹⁶⁴ Συμβούλιον ἔνδοξον.

	ἀπὸ πολέμους κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν κινδύνους κί ἀπὸ πλοκάς φίλων κ' ἐχθρῶν κί ὀλοῦθεν ἀκινδύνους, ναὶ κ' ὑποτάξαμεν λαοὺς πολλοὺς ἔς ὀλίγους χρόνους καὶ βασιλέων κραταιῶν ἐρίξαμεν τοὺς θρόνους.	210
	Τόσ' ἔθνη βάρβαρ' ἀσεβῆ ὅπου ἐνικηθῆκαν, τάχ' ἄλλ' ἀπὸ τὸ σύμβολον σταυροῦ ἐφοβηθῆκαν; Ἄλλ' ὅμως δὲν ἀφήκαμεν διὰ φθαρτὴν ἐλπίδα ὄ,τ' ἔχομεν καὶ χαίρομεν εἰς τὴν τερπνὴν πατρίδα: τὰ φίλα τέκνα, τοὺς γονεῖς τοὺς πεπαλαιωμένους,	215
σ. 9	τὰς μαλακάς γυναῖκας μας κ' οἴκους μας ποθουμένους (ἐνέχειρα γλυκύτατα εἰς τοίας περιστάσεις), ἔνθ' ἔνθ' ἐρχόμενοι παντοῦ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης ¹⁶⁵ , καὶ πολεμοῦμεν, θνήσκομεν μὲ τόσ' ἄμετρα πάθη διὰ τιμὴν προσωρινὴν, ὅπου ὡς λάμψις ἔχθη.	220
	Ἄχ στρατιῶται τοῦ Θεοῦ! Καὶ στρέφεται ἐκεῖ βλέμμα; Κ' εἶν' αὕτη πληρωμὴ καλὴ εἰς τόσον χυθὲν αἷμα; Ἀπεφασίσαμεν ἡμεῖς μὲ σταθερὰς ἐννοίας νὰ σώσομεν τοὺς ἀδελφοὺς ἀπὸ τῆς τυραννίας καὶ τὸν βαρύτετον ζυγόν ἐν τῇ τοιάδε χρεία	225
	ἡμεῖς νὰ κατακόψομεν εἰς τρίμματα μυρία καὶ εἰς τὴν ἱερὰν Σιών, μὰ δυστυχὴ κί ἀθλίαν, νὰ στήσομεν θρόνον λαμπρὸν καὶ νέαν βασιλείαν, ἵνα καθέδρ' εἶναι στερρὰ εἰρήνης κ' εὐσεβείας καὶ ἀσφαλούς καταφυγῆς κ' εὐθείας εὐλαβείας,	230
	ὁ ξένος ν' ἔρχεται ἀδεῖς ἀπὸ παντοῖον κλίμα, νὰ ἀποδίδει τὰς εὐχὰς, νὰ προσκυνεῖ τὸ μνῆμα. Τὰ ὅσα πράξαμεν ἡμεῖς μ' ἰδρῶτάς μας καὶ κόπους κί ὅσα μέλλομεν πράξομεν προσέτ' εἰς ἄλλους τόπους δι' ἄλλας νίκας μετ' αὐτὰς ἢ μοῖρ' ὅθε μᾶς φέρει	235
	στρέψαντες ὄπλων τὴν ὀρμὴν εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰ μέρη, ὦ φίλ', εἰς τὰ κακ' ὄλ' αὐτὰ, μικρὰ εἶν' ἢ τιμὴ μας καὶ δίχως κἄν νὰ πληρωθοῦν μηδὲν οἱ στοχασμοὶ μας. Τὶ ὠφελεῖ τὸ μεθ' ἡμῶν νὰ ἦλθ' ὄλ' ἢ Εὐρώπη ἐφοπλισμένη κ' ἰσχυρὰ νὰ φρίζουν ὄλ' οἱ τόποι	240
σ. 10	καὶ τὸ ν' ἀνάψαμεν μαχῶν πυρὰν φοβεροτάτην εἰς τὴν Ἀσίαν τὴν πτωχὴν καὶ τὴν θλιβεροτάτην, ἂν δὲν ζητῶμεν πανταχῆ παρὰ δεινὰς συγχύσεις κί ἀποθρονίσματα κοινὰ καὶ αἱμάτων πυκνὰς χύσεις καὶ ἀμελῶμεν νὰ κτισθεῖ ἀγία βασιλεία,	245

¹⁶⁵ Ἐδῶ κί ἐκεῖ.

ὥστε δὲν λάμπουν εἰς ἡμᾶς ἄφθαρτα μεγαλεῖα;
 Δὲν δύνατ' ἀφ' ἡμῶν οὐδεὶς στερρὰν ἀρχὴν νὰ στήσει
 εἰς ἓνα τόπον ἔνθ' οὐδὲν, οὐδὲν 'μπορεῖ ν' ἐλπῖσει
 κί οὐτ' ἔχει μηδαμῶς ἐκεῖ συμπατριώτας φίλους,
 μ' εἶν' ἀπὸ ξένους σφαλιστὸς καὶ ἀλλοθρήσκους σκύλους. 250
 Σκύλους ἢ λύκους μάλιστα κακοὺς τόσους καὶ τόσους,
 βαρβάρους, ἑτερογενεῖς, ἀλλήθεις, ἀλλογλώσσους.
 Κ' ἔνθα δὲν πρέπει νὰ θαρρεῖ τὴν χεῖρα τῶν Ἑλλήνων¹⁶⁶
 κ' εἶν' ἐκ τῶν φίλων του μακρὰν τῶν δυτικῶν ἐκείνων:
 οἰκοδομεῖ, μ' οἰκοδομὴ κτισμένη 'ς ἄμμον, σκάπτει 255
 ὁ ἴδιος τὸν τάφον του καὶ πίπτουσα τὸν θάπτει.
 Ἐδῶ ἡμεῖς Ὀθωμανοὺς νικῶμεν μεγαθύμους,
 ἐκεῖ ἡμεῖς Ἀντιοχεῖς ζυγοῦμεν περιφήμους,
 ἀλλόθ' ἡμεῖς Πέρσας πολλοὺς σκορπίζομεν, χαλῶμεν 260
 κί ὄλουθ' ἡμεῖς κί ὄλους ἡμεῖς κτεῖνομεν, ἀτιμῶμεν.
 Αὐτὰ τ' ἀνδραγαθήματα τὰ πολυδοξοφόρα
 δὲν εἶν' ἡμῶν, δὲν εἶν' ἡμῶν, μ' ἔργα Θεοῦ καὶ δῶρα,
 κί ἂν ἀλλοτέλως λάβομεν ὡς ὁ δοτὴρ δὲν θέλει,
 φοβοῦμαι χάνομεν αὐτὰ καὶ πλέον δὲν μᾶς μέλει.
 Ἄχ, τοῖα δῶρα μὴ ποτὲ κανεῖς ἀμνημονήσει 265
 καὶ τόσων κόπων τὸν καρπὸν μᾶς πάρει καὶ στερήσει
 κ' ἡ φήμη μας, ὁ κρότος μας, ὁ καθαρὸς μας βόμβος,
 μῦθος ψευδῆς κατασταθοῦν κί ὅλα χαθοῦν ὡς στρόμβος¹⁶⁷.
 Εἰς τὴν μεγάλην μας ἀρχὴν καὶ μέγα τέλος πρέπει,
 ἢ δόξα δόξαν νὰ γεννᾷ, κ' εἰς χάριν νὰ τὴν τρέπει. 270
 Ἡ ἄνοιξις τῶρ' ἤκμασε καὶ ὁ χειμῶν ἰδιώχθη
 καὶ ἡ διάβασις Σιῶν πολλ' ὀμαλὴ ἀνώχθη.
 Τὶ ἀναβάλλομεν λοιπὸν; Ποῖος μᾶς ἐμποδίζει
 σ. 11 καὶ δὲν πετῶμεν νὰ σωθεῖ, μὰ κλαίει, στοναχίζει;
 Πόλεμον φίλοι, πόλεμον διὰ τὴν πίστιν οὐλοῖ 275
 κ' εἶν' ἐντροπή μας κ' ἐμπαιγμὸς νὰ μένει τώρα δούλη!
 Πρίγκιπες, σᾶς δηλοποιῶ καὶ τὰς δηλοποιήσεις
 ὁ παρῶν κόσμος κί ὁ ἀπῶν καὶ ἡ καθόλου φύσις
 θέλει ἀκούσει καὶ καλῶ μεγάλην μαρτυρίαν
 τὴν ἅπασαν Ἀνατολὴν κί ἅπασαν Ἑσπερίαν, 280
 ὄλους τοὺς ζῶντας ἐπὶ γῆς, ὄλους τοὺς οὐρανίους
 τῶν ἀθανάτων οἰκιῶν μὲ τοὺς ἐπιχθονίους¹⁶⁸

¹⁶⁶ Τὴν βοήθειαν.

¹⁶⁷ Στρούφουλας.

¹⁶⁸ Τοὺς γηϊνοὺς.

καὶ πρῶτ' ἀπ' οὐλ' ἐγὼ καλῶ ν' ἀκούσει τὴν φωνὴν μου
τὸν μέγαν Παντοκράτορα, τὸν μέγαν ποιητὴν μου. 285
'Ακούσατ' ὅλοι τὸ λοιπὸν, ὅλοι 'ς ἐμὲ δότ' ὦτα¹⁶⁹,
διαμαρτύρομ' ἐμφανῶς εἰς καθ' ἀκηκοότα,
ὅτι ἐπέστη ἡ καλὴ κ' ἰδιοτάτη ὥρα
νὰ λυτρωθεῖ, ν' ἐξαρπαχθεῖ τοῦ Ἰησοῦ ἡ χώρα
κί ὅτ' ὠριμος εἶν' ὁ καιρὸς τοιάσδ' ἀνδραγαθίας¹⁷⁰
τὸ ἔργον νὰ τελειωθεῖ εἰς τὰς ἐπιποθίας 290
καί, ὅσον περισσότερον ἡμεῖς ἀργοποροῦμεν,
τοσοῦτον ὀλιγότερον ὠφέλειαν θαρροῦμεν
κί ἐκεῖνο ὅπου σήμερον βέβαιον θεωροῦμεν
ἀβέβαιον νὰ εἶδομεν αὔριον ἐμποροῦμεν.
Προβλέπω, ἂν δὲν σπεύσομεν, ὅτ' ὅλ' ἡ Παλαιστίνη 295
ἔχει Αἰγύπτου τὴν ἰσχὺν μεγάλα νὰ θαρρύνει¹⁷¹.
Πόλεμον, φίλοι, πόλεμον διὰ τὴν πίστιν οὐλοὶ
κ' εἶν' ἐντροπή μας κ' ἐμπαιγμὸς νὰ μένει τώρα δούλη!».
'Αφ' οὗ τὰ εἶπ' ὁ Γοτιφρῆς, οἱ φίλ' ὑποφωνοῦσι¹⁷²
καὶ φάνη πῶς εἰς ὅλ' αὐτὰ οἱ ὅλοι συμφωνοῦσι, 300
τότε ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐρημίτης Πέτρος,
καὶ θεῖος κ' ὑπεράξιος νὰ κελαδεῖτ' ἀμέτρως,
ὅστις εἰς τὴν ἐκστράτευσιν τῶν Ἱεροσολύμων
ὑπῆρχεν ὁ πρωταίτιος ἀπ' ὅλων ὡς ζηλήμων¹⁷³,
κάθητο ἰδιωτικῶς μετὰ τῶν τρανοτέρων¹⁷⁴ 305
κ' ἠγέρθη κί οὕτως ὁμιλεῖ εἰς μέσον τῶν ἐταίρων:
«Εὐλογημένοι μαχηταὶ τοῦ μέγ' ἀργικεραύνου
καὶ βασιλέως ὑψηλοῦ κί οὐχὶ γηίνου, χαύνου,
ὃ,τ' εἶπεν ὁ θεοσεβῆς κύριος Γοδεφρεῖδος,
ἀλήθει' εἶν' ὡς ὁ θεὸς τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος. 310
'Αλλ', ἐπειδὴ εὐαρεστεῖ βλέπω εἰς τὰς ψυχὰς σας
ν' εἶπω κ' ἐγὼ λόγον τινὰ, δότε τὰς προσοχὰς σας.
'Όταν συνάψω νοερῶς γνώμας τὰς διαφορούς
καὶ τὰς αἰσυχὰς διατριβὰς κί ἔχθρας τὰς θυμοβόρους,
τὰς ἀνετοίμους κί ἀμελεῖς καὶ κεκομένας πράξεις 315
καὶ πότε; Σ κάλλιον καιρὸν καὶ καλυτέρας τάξεις.
Δὲν ἀποδίδω ἀφορμὴν 'ς αὐτὴν τὴν ἀταξίαν

¹⁶⁹ Αὐτία.

¹⁷⁰ Οὐρμος ἢ ἀρμόδιος.

¹⁷¹ Ἔχει τὰ στρατεύματα τῆς Αἰγύπτου νὰ ἐλπίζει πολὺ.

¹⁷² Μουρμουρίζουν.

¹⁷³ Ζηλωτής.

¹⁷⁴ Privatamente.

παρὰ καθένας διατὶ μ' ἴσην τιμὴν κί ἀξίαν
 θέλει νὰ εἶν' αὐτὸς ἀρχὸς χωρὶς τε ανωτέρων
 οὐδὲν συλλογιζόμενος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον. 320
 Τοῦτ' εἶν' ὅλων τὸ χεῖριστον εἰς τὴν ἡμῶν στρατείαν
 καὶ φέρει τὴν λογοτριβὴν καὶ τὴν περιπετείαν.
 Ὅλοι 'σεῖς ἴσοι ἀρχηγοὶ μὲ στοχασμοὺς ἀνίσους
 ἀπαραιτήτως πίπτετε εἰς σκοτεινὰς ἀβύσσους.
 Ἐνθα δὲν εἶν' εἰς ἀρχηγὸς τὸ πταῖσμα νὰ παιδεύει 325
 ἐξίσου καὶ τὴν ἀρετὴν ἐξ ἴσου νὰ βραβεύει¹⁷⁵
 καὶ δὲν ὑπάρχουν μεριστὰ τὰ ἔργα καὶ τὰ χρέη,
 εἶν' ἡ κυβέρνησις φθαρτὴ κί οὐδόλως ἐπιρρέει.
 Αἰ, στήσατ' ἕναν κοίρανον, ὅλ' εἴσθε 'σεῖς ἐν σῶμα,
 ἐταῖροι δι' ἐν αἴτιον ὦδ' εἰς τὸ ξένον χῶμα. 330
 σ. 13 Ἐνας ἄς εἶναι κεφαλὴ καὶ πάντ' ἄς διευθύνει,
 τὸ ἔργον νὰ τελειωθεῖ κ' ἡ δόξα νὰ πληθύνει.
 Αἰ, στήσατ' ἕνα μόναρχον, ἐκεῖνος μόνος ν' ἄρχει
 καὶ βασιλεὺς καθολικὸς τῶν ὅλων ἄς ὑπάρχει». 335
 Ἐνθάδε ἔπαυσ' ὁ σεπτὸς. Τῶρ', ὦ ἀγία λαῦρα,
 θεοληψία ἱερὰ καὶ οὐρανία αὔρα¹⁷⁶,
 ποῖα τραχὴ στήθη ποτὲ εἰς σὲ εἶναι κλεισμένα;
 Σὺ εἰς τὸν γέροντ' ἔμπνευσας τοὺς λόγους ἕνα κ' ἕνα:
 σὺ εἰς τὰ στήθη τῶν δουκῶν ριζοῖς ὡς τοὺς ἐμβάλλεις
 κί ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦ καθενὸς κάθε σκοπὸν ἐκβάλλεις, 340
 κάθε σκοπὸν τυραννικὸν τοῦ ἄρχειν τῶν ἐτέρων
 καὶ προτιμᾶσθαι τῶν λοιπῶν κ' εἶν' ἐκ τῶν ανωτέρων:
 καὶ σὺ τὴν φύσει καθενὸς φίλην ἐλευθερίαν
 νὰ μὴ ὑπόκειται 'ς τινὸς τὴν δύναμιν κί ἀνδρείαν
 διώκεις ἐκ τῶν καρδιῶν καὶ ταπεινοὺς χαρίζεις 345
 καὶ σώφρονας τοὺς λογισμοὺς κί ὡς πρέπει σὺ φωτίζεις,
 ὥστ' ὁ Γουέλφος παρευθὺς κί ὁ Γουλιέλμος κράζουν
 τὸν Γοδεφρεῖδον ἀρχηγὸν οἱ πρῶτοι, κί ἀλαλάζουν.
 Τὴν ψῆφον οἱ λοιποὶ τιμοῦν καὶ τὸν ἐπευφημίζουσιν
 κύριον ἡγεμόνα τους, ὡς ἱκανὸν γνωρίζουσιν, 350
 καὶ ἐξουσίαν παντελεῖ δίδουσιν ὅλοι συμφώνως
 'ς ἔργα μεγάλα καὶ μικρὰ νὰ κυβερνάει μόνος,
 μονότατος καὶ συγκροτεῖ τὴν μάχην ὅπως θέλει¹⁷⁷
 κί ὅπου ποθεῖ κ' εἰς ὅποιον κί ὁπότε αὐτὸς ἀγγέλει¹⁷⁸

¹⁷⁵ ἴσια.

¹⁷⁶ Inspiratione divina.

¹⁷⁷ Dichiarar la guerra.

	κ' εἰς πάντα τὸν νικόμενον νόμους νὰ διορίζει	355
	ὅποιουσδήποτε ποθεῖ καὶ δῆποτε γνωρίζει	
	καὶ πράττει καθὼς ἀγαπᾷ κὶ ὡς ἤθελ' ἀγαπήσει	
	καὶ ν' εἶν ὅλ' ὑποχεῖρα του κὶ ὡς πρότερον οὐκ ἴσοι.	
	Πέτατ' ἡ φήμη πανταχοῦ ἀπ' ὧτ' εἰς ἄλλα ὦτα	
σ. 14	κ' ἐγκώμια πλέκει σωρούς κὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα πρῶτα.	360
	Εἰς τοὺς στρατούς του φαίνεται κὶ ἄξιος φανεροῦται	
	τοῦ ὑψηλοῦ τούτου βαθμοῦ, ἔνθ' ἀπ' αὐτῶν ὑψοῦται	
	καὶ δέχεται τοὺς ἀσπασμοὺς σεμνοπρεπῆς τὸ σχῆμα	
	καὶ κρότους τῶν στρατιωτῶν, ὅπου καθεὶς τὸν ἴτιμα.	
	Βλέπει πολλὴν ὑπακοήν, κινήματ' ὅλα φίλα,	365
	κὶ ὅλους ὑπερευχαριστεῖ μὲ γλυκὺ μέλ' εἰς χεῖλα.	
	Ἔπειτα δίδει προσταγὴν πρὸ ὀφθαλμῶν ἰδίων	
	τὴν ἐφεξῆς ν' ἐπισκεφθοῦν ὄλοι 'ς πλατὺ πεδῖον.	
	Ὁ Φοῖβος ἔστρεφ' ἐκ δυσμῶν τὰς ὀλοχρύσους κείνας	
	παρὰ ποτὲ τόσον λαμπρὰς καὶ καθαρὰς ἀκτῖνας,	370
	ὅτ' εἰς ἐκείνου τὴν αὐγὴν ὄλοι οἱ στρατιῶται	
	φάνησαν σκευασάμενοι παρὰ μαχίμους τότε ¹⁷⁹	
	ὑπὸ τοὺς στρατηγούς αὐτῶν ἐν ὄπλοις καὶ συμβόλοις	
	'ς πλατὺ πεδῖον καὶ μακρὸν τῆς εὐχρηστίας ὄλης ¹⁸⁰ ,	
	πρῶτ' οἱ ἰππεῖς κ' εἴτ' οἱ πεζοὶ, εὐτάκτως κ' εὐδαιμόνως,	375
	κ' ἐπίσκεψιν ἐπέραον ἔμπροσθεν ἡγεμόνος ¹⁸¹ .	
	Ἦ μνήμη, εἰς τὰ πράγματα ἡ φύλαξ κ' οἰκονόμος,	
	τῆς ἀμνησίας ἡ ἐχθρὰ, τῆς ἀμαρτίας τρόμος ¹⁸² ,	
	σύ εἰς τὸν νοῦν μου τῶρ' ἔλθε καὶ ὄλον φώτισόν μου,	
	κ' ἐκ τῶν χρυσῶν σου θησαυρῶν τὴν γλώσσαν στόλισόν μου	380
	διὰ νὰ εἶπω ἀψευδῶς ἐγὼ ὡς μὲ διδάξεις,	
	τὰ ἀκουστὰ ὀνόματα καὶ τὰς εὐφήμους πράξεις	
	κείνων τῶν καθαρῶν ἀνδρῶν χριστιανῶν πριγκίπων,	
	τόσον τε τῶν πεζευτικῶν, ὅσον τε τῶν ἐφ' ἵππων	
	ὅπου συνῆλθον ἐπ' αὐτὸ εἰς τὴν σταυροφορίαν,	385
	διὰ τὸν ζῆλον τοῦ Χριστοῦ εἰς ἀδελφῶν τὴν χρεῖαν	
	καὶ ἐπισκίασ' ὁ καιρὸς εἰς τὸ μακρὸν του μάκρος	
σ. 15	κὶ ἄς ἀναλάμψει ἡ τιμὴ διαπαντὸς κ' ἐπάκρως.	
	Οἱ Γάλλοι πρότεροι περοῦν καὶ ἦσαν τούτοι χίλι'	
	ἀπὸ Γαλλίας ἐκλεκτοὶ τὴν νῆσον ὄλοι φίλοι,	390

¹⁷⁸ Ἦθελε φανερώσει.

¹⁷⁹ Ἐνδεδυμένοι καλλιότερα ἀπὸ κάθε ἄλλους στρατιώτας.

¹⁸⁰ Campo di tutta comodita.

¹⁸¹ Revista.

¹⁸² Ἀλησμονησίας.

νήσον τεσσάρων ποταμῶν καὶ εὐρυχωροτάτην,
 εὖμορφον τόπον, καρπερὸν καὶ γῆν εὐτυχεστάτην.
 Ὁ Οὕγων ὠρίζεν αὐτοὺς καὶ κείνου τεθνεῶτος
 ὀρίζει τῶρ' ὁ Κλοταρεὺς ἐν κεφαλῇ τε πρῶτος
 καὶ εἰς σημαίαν τρομερὰν μὲ διαχρύσους κρίνους 395
 ἕξοχος εἶναι στρατηγὸς εἰς τοὺς μαχίμους κείνους.
 Ἄν αἴμ' ἀπὸ τὰς φλέβας του βασιλικὸν δὲν τρέχει,
 τὸν ἀγλαΐζουν ἀρεταὶ κί αὐτοῦ χρεῖαν δὲν ἔχει.
 Ἀκολουθοῦν οἱ Νορμανοὶ ὀπισθεν, ἄλλοι τόσοι,
 γαλλοειδεῖς κ' ἐναλλαγὴν οὐδεὶς ἔμπορεῖ νὰ δώσει¹⁸³. 400
 Ἰσότητ' ἔχουσι πολλὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν
 καὶ φύσιν τους καὶ ἦθη τους καὶ κείνων πανοπλίαν¹⁸⁴.
 Ροβέρτος εἶν' ἀρχὸς αὐτῶν, ὁμόφυλος τὸ γένος
 καὶ πρίγκιψ γενητὸς ἐκεῖ κ' ἐκεῖ ἐκτεθραμμένος.
 Ὁ Γουλιέλμος ἔπειτα κί Ἀδέμαρος μ' ὀσίους, 405
 δύο ποιμένες τῶν λαῶν, πασεῖς τετρακοσίους¹⁸⁵.
 Τοῦτ' ἦσαν θεῖ' ἀρχιερεῖς 'ς θείας ὑπηρεσίας
 καὶ διὰ ζῆλον στράτευσαν εἰς αἵματεκχυσίας.
 Στεφάνας εἰς τὰς κεφαλὰς ἐφόρεσαν βαρέας¹⁸⁶
 καὶ κρύπτουν ἔσωθεν αὐτῶν τὰς κόμας τὰς μακρέας. 410
 Θώρακας βάλλουν εἰς ψυχὰς καὶ σπάθας εἰς μηρούς των¹⁸⁷
 κ' ἐνδύθησαν τὰ μαχικὰ νὰ κτυπηθοῦν μ' ἐχθρούς των.
 Τὸν ἐν αὐτῶν ἐγέννησεν ἡ πόλις Ἀραυσίων,
 τὸν ἄλλον ἡ Ποδίου γῆ κ' εἶν' ἴσ' ἐκ θαυμασίων.
 σ.16 Μ' ἑκατοντάδας δώδεκα ἰδοὺ κί ὁ Βαλδοβῆνος, 415
 ὀπίσω Βουλλωνίους του ὁποίων ἦρχε κείνος.
 Ὁ Γοτιφρῆς πρῶτ' εἶχ' αὐτὸς κ' ἐκλελεγμένος ἤδη
 ἀρχὸς ἀπάντων τῶν ἀρχῶν εἰς ἀδελφόν του δίδει.
 Εἶτ' ἀκολουθεῖ κεφαλῇ κατόπι τῶν τοιούτων
 ὁ πρόχειρος κί ὁ εὐβουλος ὁ κόμης τῶν Καρνούτων 420
 μὲ εἰκοσάδας εἴκοσι κρατερονύχων ἵππων,
 τὸ τρίτον ὀλιγότερον ἀπὸ τῶν ἐπιλοίπων.
 Τῶρ' ὁ Γουέλφος δὴ περᾶ ὁ ἐκβεβοημένος
 κί ἀπὸ τὴν τύχην κί ἀρετὴν εἰς τ' ἄστρ' ἀνεβασμένος.
 Αἱ χάριτές του αἱ λαμπραὶ ἔμποροῦν νὰ συγκριθῶσιν 425
 'ς τὴν τύχην τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ κί ἄμφω νὰ θαυμασθῶσιν.

¹⁸³ Ὁμοιάζουν τῶν Φραντζέζων καὶ διαφορὰν κτ.

¹⁸⁴ Ἀρματωσία.

¹⁸⁵ Καθένας εἶχε 400.

¹⁸⁶ Περικεφαλαίας.

¹⁸⁷ Σιδεροπουκάμισα εἰς τὰ στήθη.

Οἱ πρόπαπποί του παλαιᾶς πολλῆς εἶν' εὐγενείας,
 κ' ἔνθα κατάγεται ὁ τρανὸς οἶκος Ἑστοανίας¹⁸⁸.
 Εἶν' ὁ Γουέλφος Ἴταλός, μὰ Γερμανὸς ἐκλήθη
 διότ' ἀπ' ἄφνει' ἀγαθὰ μεγάλως ὠφελήθη. 430
 Τὴν Καρινθίαν κυβερνᾷ κί ὅ,τι τῷ καιρῷ κείνῳ
 οἱ Σουεὺ' εἶχον κί οἱ Ραιτοὶ παρ' Οἴστρω τε καὶ Ρήνω¹⁸⁹.
 Εἰς τὰ μητρῷ' αὐτὰ καλὰ προσέθηκεν ἔτ' ἄλλα
 εὐδαίμον' ἀποκτήματα κ' ἔνδοξα καὶ μεγάλα.
 Ἐντεῦθεν ἔκβαινε λαὸς ὅπου παιγνίδι εἶχεν 435
 ὑπὸ ἀρχὸν νὰ πολεμῆ, 'ς τὸν Χάροντ' ὅθε τύχεν.
 Εἰς Θερμοὺς Οἴκους συγκερνοῦν, τὰ κρύ' ὅτ' ἀκούάζουν,
 καὶ μὲ προσκλήσεις φιλικὰς συμπόσι' ἐορτάζουν.
 Μισεύσαντες ἀπὸ πατρῶν πεντάκις χίλοι γ' ἦτον¹⁹⁰,
 μ' οἱ Πέρσ' ἀναίρεσαν πολλοὺς κ' εἶναι μόλις τὸ τρίτον¹⁹¹. 440
 Ὑστερον τούτων κί ὁ στρατὸς ἰδοὺ τῶν ξανθοκόμων
 καὶ κατοικούντων μεταξὺ Γαλλογερμάνων πρόμων
 σ. 17 καὶ τῆς θαλάσσης, ἔνθ' ἐκεῖ ὁ Ρῆνος τε κί ὁ Μώσας
 ἀκαταπαύστως πλημμυροῦν μὲ ἐκβολὰς τὰς τόσας
 χῶματα γῆς πολύβοσκα καὶ χόρτ' ὅλα μυρία 445
 καὶ μ' ἄγρι' ὑπὲρ ἀριθμὸν πάσης λογῆς θηρία.
 Ἐκεῖ οἱ δεξιότατοι κ' ἔμπειροι νησιῶται
 ἐργάσθησαν ἀντιφραγμοὺς νὰ σώζοντ' αὐτοὶ τότε,
 ὁπότεν ὁ ὠκεανὸς ἀπὸ θυμὸν ἀφρίζει
 καὶ τ' ἀγαθὰ τοῦ καθενὸς ριπίζει κί ἀφανίζει, 450
 ὁ μολοβρὸς ὠκεανὸς, ὅπου μετ' εὐκολίας¹⁹²
 δὲν πίνει πλοῖα μοναχὰ, μὰ χώρας, βασιλείας.
 Ἐννεακόσι' ὄλ' αὐτοὶ καὶ ἑκατὸν μετροῦνται
 κί ὑπὸ Ροβέρτον ἕτερον στρατεύουν καὶ θωροῦνται.
 Εἶτα περῶσ' οἱ Βρεταννοὶ καὶ εἶν' οἱ αὐτοὶ ὅλοι 455
 περσσότερ' ἔτ' ἐπιποσὸν κ' ὑπέροχ' ἐκηβόλοι¹⁹³.
 Ὁ Γουλιέλμος τοὺς κρατεῖ, υἱὸς τοῦ βασιλέως,
 δευτεροτότοκος υἱὸς, εἰς μάχην διψαλέος,
 καὶ μετ' αὐτῶν εἶναι τινὲς δασύτριχες, φρικώδεις,
 ἀπ' Ἰβερνίας τοὺς δρυμοὺς τοὺς πλέον ἐρημώδεις. 460
 Μὰ τὸν Τακρίδην ἴδετε τὸν μαχητὴν τὸν δῖον¹⁹⁴,

¹⁸⁸ La casa Estense.

¹⁸⁹ Σιμὰ εἰς τούτους τοὺς δύο ποταμούς.

¹⁹⁰ Ὅταν ἐμίσεισαν ἀπὸ τὰς πατρίδας των ἦτον 5.000.

¹⁹¹ Ἐφόνευσαν.

¹⁹² Ἀδηφάγος.

¹⁹³ Σαῖτευται ἐξαίρετοι.

όπου μετὰ τὸν ἔξοχον Ρινάλδον, τὸ παιδίον¹⁹⁵,
 δὲν εἶναι ἄλλος ὡς αὐτὸς ἐκ τόσων ἐρχομένων,
 οὕτως εἰς μάχην κραταιὸς κατ' ἐπανισταμένων¹⁹⁶,
 οὕτως εἰς ὄψιν εὐειδῆς, οὕτως χρηστὸς εἰς τρόπους, 465
 οὕτως γενναῖος εἰς ψυχὴν ὑπὲρ τῆς γῆς ἀνθρώπους.
 Τὰς χάριτάς του ἂν ἔμπορεῖ σφάλμα ν' ἐπισκιάζει,
 ὁ Ἔρωσ εἶναι μοναχὸν κί, αὐθάδης, τὸν πατάζει.
 Γεννήθη 'ς πόλεμον αὐτὸς ἀπ' ἓν καὶ μόνον βλέμμα,
 ὅθ' ἀπὸ πάθη τρέφεται, ποτίζειτ' ἀπὸ αἶμα 470
 καὶ παίρνει δύναμιν καινὴν κί αυξάνει καὶ πληθύνει
 σ. 18 κ' ἐρίζωσεν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ θλίβει καὶ βαρύνει.
 Λέγεται λόγος πῶς ποτὲ ἐκείνην τὴν ἡμέραν,
 ἔνθ' ἐκ πιστῶν νικῆθησαν οἱ Πέρσ' ὅλ' ἐκεῖ πέραν,
 ὅτ' ὁ Τακρίδης νικητῆς κυνήγει τοὺς φυγάδας 475
 κ' ἐράντιζ' ἀπ' αἶμ' ἀσεβῆς πλατείας πεδιάδας,
 ὁ τλήμων ταλαιπωρηθεὶς ἀπὸ τὸν ἄκρον κόπον¹⁹⁷
 κί ἀπὸ τὴν δίψην του καυθεὶς μὲ πλεόν θερμὸν τρόπον
 ὑπῆγεν ἔνθ' εἶδε σκιάς δροσώδεις κ' εὐφροσύνους 480
 εἰς μίαν βρύσιν κρυερὰν μὲ καθεσμούς πρασίνους
 νὰ ἀναπαύσει μικροντὶ τὰ κοπωθέντα μέλη,
 νὰ σβέσει τὴν φωτίαν του ὡς περισσῶς ὠφέλει:
 ἐκεῖ μί' ἔλαμψ' εἰς αὐτὸν ἐξαίφνης προβαλμένη
 ἀνδρεία κόρη καὶ καλὴ κί ὅλη καθοπλισμένη.
 Ἄπιστος ἦτον ἐθνικὴ κί ὁμοίως νὰ ποτίσει 485
 τὴν δίψαν καὶ ν' ἀναπαυθῆ, ἔνθ' ἦλθε νὰ καθίσει.
 Τὴν εἶδε κ' ἔμειν' ἔκθαμβος εἰς τὰ τερπνὰ τῆς κάλλη
 καὶ Ἦρα χρυσοπέδιλος ἐφάνη 'ς αὐτὸν ἄλλη.
 ὦ θαῦμα! Μόλις ἔνοπλος ὁ Ἔρωσ ἐγεννήθη,
 πέταται μέγας εἰς ψυχὴν καὶ ἡ ψυχὴ νικῆθη! 490
 Ἦ νέα τὴν στεφάνην της προχειροτάτη βάλλει,
 κί ἀνίσως τότε τυχηρῶς δὲν ἤθελε προβάλλει¹⁹⁸
 ἔν στρατεύμα χριστιανὸν, τὸν κτύπει ἀνημέρωσ
 νὰ τὸν νικήσει κ' ἦδ' αὐτὸν εἶχ' ἠττηθέντ' ὁ Ἔρωσ¹⁹⁹.
 Τότ' ἐξ ἀνάγκης ἔφυγε, μὰ διὰ μέγ' ἀγῶνα 495
 ἀφῆσ' ὀπίσω τὴν λαμπρὰν καὶ μαχικὴν εἰκόνα

¹⁹⁴ Θεῖον.

¹⁹⁵ Ὑστερον ἀπὸ τὸν Ρινάλδον.

¹⁹⁶ Ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

¹⁹⁷ Ὁ δυστυχῆς κουρασμένος.

¹⁹⁸ Κατὰ τύχην.

¹⁹⁹ Εἶχε νικημένον. Τὸ ἦδη καὶ διατὶ ἀκολουθεῖ φωνῆεν. Ἦδ' εἶναι τὸ *gia* τῶν ἰταλῶν.

	τῆς ὠραιότητος αὐτῆς εἰς ἔραστην εὐθέως ²⁰⁰ κεχαραγμένην ἐν ψυχῇ κατὰ πολλὰ βαθέως καὶ πάντοτ' εἶναι ζωντανὴ κί ἀπαύστως ἀνακράζει	
σ. 19	τόπον καὶ τρόπον τῆς κυρᾶς ὡς εἶδε καὶ σπαράζει. Αὐτοὶ οἱ μαλακοὶ σκοποὶ, πληγαὶ τῆς ἐρωτίας, δαμάζουσί τον δυστυχῶς κ' εἶν' ἵχνη τῆς φωτίας ²⁰¹ . Ἵστις τοῦ ἴδει τὴν μορφήν, εὐθὺς ἀναγινώσκει: «μ' ἔκασ' ὁ Ἔρωσ, μ' ἔκασε καὶ ἐξωλῶς τιτρώσκει» ²⁰² . Οὕτως ὁ ἥρωσ ἔγινε πολυστενάζων ὅλως καὶ μελαγχολικὸς πολλὰ καὶ πολλ' ὀλιγογόλος. Ἵκτακοσίους εἶχ' ἵππεῖς ἀπὸ τὴν Καπανίαν ²⁰³ , γῆν τὴν πλουσίαν παντελῶς εἰς πάντα μ' ἀφθονίαν, καὶ πεδιάδας καὶ βουνὰ πολλ' εὐτερπῆ ἀφῆσαν καὶ τὸν τοιοῦτον στρατηγὸν μὲ ζῆλον ἀκλουθήσαν.	500
	Ἵρχοντ' ὀπίσω τῶν αὐτῶν Ἑλληνες διακόσι', ὄλοι γυμνίτ' , ἵν' εὐχερῶς κί ἀκόπως πολεμῶσι ²⁰⁴ . Καμπύλας σπάθας συγκρεμοῦν κ' ἠχοῦν ἐπὶ τῶν ὤμων ²⁰⁵ τὰ τόξα κ' αἰ φαρῆτρ' αὐτῶν, ὀποῦ ἐμπνέουν τρόμον. Ταχύδρομ' ἔχουν τ' ἄλογα κί ἀκούραστ' εἰς τὸν κόπον κί ὀλιγαρκέ' εἰς τὴν βοσκὴν πασῶν γαιῶν καὶ τόπων ²⁰⁶ . Εἰς εἰσβολὴν εἶν' ἀστραπαί, εἰς συστολὴν θηρία ²⁰⁷ , κί ἄτακτοι μάχοντ' ἀληθῶς, μὰ φρίκη ἴν' ἡ θωρία. Τατῖνος, Ἑλληνας, τοὺς κρατεῖ καὶ τόσ' ὀλίγοι μόνον μίχθησαν μετὰ δυτικῶν ἐκείνων τὸν χρόνον, ὡς σύμμαχοι μερίσουσι τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος πῶς πολεμοῦν δι' ὄνομα τοῦ πάντων βασιλέως. Ἵω ἀμαρτία κ' ἐντροπή! Ἑλλάς πολλὰ σιμά σου δὲν ἦσαν κείν' οἱ πόλεμοι νὰ λύσεις τὰ δεσμὰ σου; Πῶς σὺ θεάτρια λοιπὸν μὲ ἀδιαφορίαν ²⁰⁸ ἔμενες τὴν ἐπίδοσιν κ' ἦσουν εἰς ὀκνηρίαν ²⁰⁹ ;	505
	Τώρα ἀνίσως εἶσαι σὺ βεβυθισμένη οὐλὴ εἰς τὴν αἰσχροὴν καταστροφὴν, ὡσὰν ἀχρεία δούλη,	510
	Ἵρχοντ' ὀπίσω τῶν αὐτῶν Ἑλληνες διακόσι', ὄλοι γυμνίτ' , ἵν' εὐχερῶς κί ἀκόπως πολεμῶσι ²⁰⁴ . Καμπύλας σπάθας συγκρεμοῦν κ' ἠχοῦν ἐπὶ τῶν ὤμων ²⁰⁵ τὰ τόξα κ' αἰ φαρῆτρ' αὐτῶν, ὀποῦ ἐμπνέουν τρόμον. Ταχύδρομ' ἔχουν τ' ἄλογα κί ἀκούραστ' εἰς τὸν κόπον κί ὀλιγαρκέ' εἰς τὴν βοσκὴν πασῶν γαιῶν καὶ τόπων ²⁰⁶ . Εἰς εἰσβολὴν εἶν' ἀστραπαί, εἰς συστολὴν θηρία ²⁰⁷ , κί ἄτακτοι μάχοντ' ἀληθῶς, μὰ φρίκη ἴν' ἡ θωρία. Τατῖνος, Ἑλληνας, τοὺς κρατεῖ καὶ τόσ' ὀλίγοι μόνον μίχθησαν μετὰ δυτικῶν ἐκείνων τὸν χρόνον, ὡς σύμμαχοι μερίσουσι τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος πῶς πολεμοῦν δι' ὄνομα τοῦ πάντων βασιλέως. Ἵω ἀμαρτία κ' ἐντροπή! Ἑλλάς πολλὰ σιμά σου δὲν ἦσαν κείν' οἱ πόλεμοι νὰ λύσεις τὰ δεσμὰ σου; Πῶς σὺ θεάτρια λοιπὸν μὲ ἀδιαφορίαν ²⁰⁸ ἔμενες τὴν ἐπίδοσιν κ' ἦσουν εἰς ὀκνηρίαν ²⁰⁹ ;	515
σ. 20	Τώρα ἀνίσως εἶσαι σὺ βεβυθισμένη οὐλὴ εἰς τὴν αἰσχροὴν καταστροφὴν, ὡσὰν ἀχρεία δούλη,	520
	Ἵρχοντ' ὀπίσω τῶν αὐτῶν Ἑλληνες διακόσι', ὄλοι γυμνίτ' , ἵν' εὐχερῶς κί ἀκόπως πολεμῶσι ²⁰⁴ . Καμπύλας σπάθας συγκρεμοῦν κ' ἠχοῦν ἐπὶ τῶν ὤμων ²⁰⁵ τὰ τόξα κ' αἰ φαρῆτρ' αὐτῶν, ὀποῦ ἐμπνέουν τρόμον. Ταχύδρομ' ἔχουν τ' ἄλογα κί ἀκούραστ' εἰς τὸν κόπον κί ὀλιγαρκέ' εἰς τὴν βοσκὴν πασῶν γαιῶν καὶ τόπων ²⁰⁶ . Εἰς εἰσβολὴν εἶν' ἀστραπαί, εἰς συστολὴν θηρία ²⁰⁷ , κί ἄτακτοι μάχοντ' ἀληθῶς, μὰ φρίκη ἴν' ἡ θωρία. Τατῖνος, Ἑλληνας, τοὺς κρατεῖ καὶ τόσ' ὀλίγοι μόνον μίχθησαν μετὰ δυτικῶν ἐκείνων τὸν χρόνον, ὡς σύμμαχοι μερίσουσι τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος πῶς πολεμοῦν δι' ὄνομα τοῦ πάντων βασιλέως. Ἵω ἀμαρτία κ' ἐντροπή! Ἑλλάς πολλὰ σιμά σου δὲν ἦσαν κείν' οἱ πόλεμοι νὰ λύσεις τὰ δεσμὰ σου; Πῶς σὺ θεάτρια λοιπὸν μὲ ἀδιαφορίαν ²⁰⁸ ἔμενες τὴν ἐπίδοσιν κ' ἦσουν εἰς ὀκνηρίαν ²⁰⁹ ;	525

²⁰⁰ All' amante.

²⁰¹ Ἵσκα.

²⁰² Ἵλεθρίως πληγῶνει.

²⁰³ Capua τῆς Ἵταλίας.

²⁰⁴ Γυμνίται λέγονται οἱ legermente armati.

²⁰⁵ Στραβόσπαθα.

²⁰⁶ Ἵποῦ χορταίνουσι μὲ ὀλίγον.

²⁰⁷ Nell' assalto, e nella ritirata.

²⁰⁸ Spettatrice.

²⁰⁹ Τὸ τέλος.

ἀφορμὴ ἄκρ' εἶν' ὁ μικρὸς ζῆλος σου εἰς τὴν χρεῖαν
 διὰ τὴν θείαν πίστιν σου καὶ τὴν ἐλευθερίαν. 530
 Σὺ εἰς λαιμόν σου τὸν ζυγὸν κρεμάσασ' αἰτί' εἶσαι,
 κατάπινε τὰ δάκρυα καὶ μὴ παραπονεῖσαι.
 Ἴδου ὁ ὕστερος στρατὸς ἔς ἐπίσκεψιν καὶ τάξιν,
 μὰ πρῶτος εἰς κραταίωμα καὶ γύμνασιν καὶ πράξιν.
 Εἶν' αὐτοκάλεστος στρατὸς εἰς τὰς ἀνδροκτασίας, 535
 ἀστροπελέκῃα Θεοῦ καὶ τρόμος τῆς Ἀσίας.
 Τὰ ἔργα τῶν Ἀργοναυτῶν κ' ἐκεῖνα τῶν εὐφήμων
 Ἄρτους, τοῦ Ἄγγλου τοῦ ἀρχοῦ, ἀνδρῶν παρεπιδήμων²¹⁰,
 ἃς παύσουν ὄλ' ὀλοτελῶς κ' ἡ φήμη των ἃς εὔδει²¹¹,
 διότ' εἶν' ὄλ' ὀλοτελῶς μυθολογίαί, ψεύδη. 540
 Ἄνδραγαθῖαι παλαιαὶ πρὸ τούτων δὲν ἀξίζουσιν,
 ὅποιαισδῆποτ' εἶν' αὐταί, τὰς βλάπτουν, τὰς σκοτίζουν.
 Τώρα τοιούτων μαχητῶν ἀλκίμων καὶ θρασύνων²¹²,
 τίς ἔσσετ' ἄξιος ἀρχὸς ν' ὑποταχθοῦν εἰς κεῖνον;
 Ἄξιοι ὅλοι ν' εἶν' ἀρχοὶ διὰ λαμπρῶν αἱμάτων, 545
 διὰ μεγάλων ἀξιῶν καὶ ἀνδραγαθημάτων.
 Δυσκόλως ἔκλεξαν ἀρχὸν τὸν σεβαστὸν Δουδὸνα
 καὶ τὸν τιμῶσι κεφαλὴν καὶ ὄλων ἡγεμόνα,
 διότι πλέον ἀπ' αὐτῶν τῶν ὀνοματοκλύτων
 πολυῖδῶν, πολυπαθῆς καὶ πολυπράκτωρ ἦτον²¹³ 550
 καὶ, μολονότι γέρων εἶν' ὁ ἀγαθὸς ἰππότης,
 τίς νέος τὸν ἰσοτιμᾷ, τίς εὐσθενῆς νεότης;
 Οἱ μάρτυροι τῶν ἔργων του εἶναι πληγῶν σημεῖα,
 λαμπρὰ τοῦ σώματος στολή, λαμπρὰ εὐδοκιμία.
 σ. 21 Καὶ μεταξὺ τούτων αὐτῶν τῶν πρώτων στρατοπέδου 555
 εἶν' ὁ μικρὸς Εὐστάθεις, ὁ ἀδελφὸς Γοφρέδου,
 καὶ, ὡς τοιοῦτος, εἰς αὐτὸν ὅλοι τιμὴν χαρίζουσιν,
 μὰ καὶ αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ τὰ μάλιστα στολίζουν.
 Εἶν' ὁ Γερνάνδος μετ' αὐτῶν ἐκ τῆς Νορουεγίας,
 ὀπλίτης τοῦ Χριστοῦ κί αὐτὸς καὶ μάχης τῆς ἀγίας, 560
 ἀλλ' ὡς βασιλικὸς υἱὸς κ' αἷμα ἀπὸ τυράννου,
 καυχᾶται πάντοτε πολὺ τίτλους, σκῆπτρα, στεφάνους,
 εἶν' ὁ Ἐγκερλανὸς ἐκεῖ κί ὁ Ρουγιέρης ἅμα
 ἀπὸ τὸ Οὐερνόλλιον, κλυτοῖς ἀρχαῖα φάμα²¹⁴,

²¹⁰ Erranti.

²¹¹ Ἄς κοιμᾶται.

²¹² Δυνατῶν καὶ ἀνδρείων.

²¹³ Ὅπου εἶδε καὶ ἔπαθε καὶ ἔπραξε περισσότερα πράγματα.

²¹⁴ Μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν ἢ παλαιῆ φήμη. Ditto familiare del Poeta che ho voluto seguire.

	εἶν' ὁ Ροσμόνδος τοῦ λαμπροῦ δουκάτου Λαγκαστρίας κληροῦχος ὁ πολλ' εὐτυχῆς κί ἄκρας εὐημερίας, εἶν' εἷς Γεντόνιος ἐκεῖ καὶ δύο τῶν Γεράρδων, Οὐβάλδος εἷς, Ραμβάλδος εἷς κί ὄλ' ἐκ μεγαλοκάρδων, εἶναι ὁ Ὅβιτος ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἐτρουρίαν, ἀείμνηστος κί ἀθάνατος εἷς ἀρετὴν κί ἀνδρείαν,	565
	εἶν' ὁ Ὅτων, ὅπου κρατεῖ 'ς ἀσπίδ' ὄφιν γλυμμένον κί αἰμοῦντ' ἀπὸ τὸν λάρυγγα παῖδα γεγυμνωμένον ²¹⁵ , εἶναι ὁ Σφόρτης κί Ἀχιλλεὺς κί ὁ Παλαμήδης εἶναι, τρεις Λογγοβάρδων ἀδελφοὶ, τρεις 'ς μίαν ἀνδροσύναι, μήτε Ριδόλφον ἀμνηστῶ καὶ Γερνιέρην μήτε ²¹⁶ ,	570
	ὅτι κί ὁ εἷς κί ὁ ἕτερος αὐτῶν συναριθμεῖται κί ὀπίσω δὲν ἀφήνω 'γὼ τοὺς δύο καλοὺς Γουΐδους καὶ Ἐβεράρδον δὲν σιγῶ κί ὄλ' εἶν' ἀπ' Ἄρου εἵδους ²¹⁷ . Μὰ ποῦ μοῦ φεύγεται ἐκ νοδὸς τοῦ τώρα κουρασμένου εἷς τόσην ἐπαρίθμησιν ἀνδρῶν θεοῦ ἐπαίνου	575
	Γιλδίπη κί Ὀδοάρδε σὺ, νὰ μὴ σᾶς καταλέξω, σ. 22 δικαίως νὰ σᾶς εὐφημῶ καὶ στέμμα νὰ σᾶς πλέξω; ᾧ φίλτατον ἀνδρόγυνον, κ' εἷς μάχας ἅμα ζεῖτε; Δὲν σᾶς χωρίζει θάνατος κί ἂν τὴν ζωὴν ἀφεῖτε.	580
	Εἷς τὸ σχολεῖον τοῦ θεοῦ υἱοῦ τῆς Ἀφροδίτης τὶ δὲν μανθάνει ὁ καθεὶς ν' ἀξιωθεῖ τεχνίτης; Ἔνθ' ἔμαθ' ἡ καλὴ γυνὴ κατὰ τὴν προθυμίαν τὴν φοβερὰν πολεμικὴν μὲ νοῦν καὶ μ' εὐτολμίαν. Πάντοτε εἶν' εἷς τὴν πλευρὰν τοῦ ποθεινοῦ ἀνδρός της κί ὁ θάνατός του θάνατος εἶναι ὀλόκληρός της.	585
	Κρεμῶντ' αἱ δύο τῶν ζωαὶ ἀπ' ἕνα λαχμὸν μόνον ²¹⁸ κί ὅταν ὁ μὲν ἔχει πληγὴν ὁ δ' ἔλαβε τὸν πόνον: καὶ τόσον εὐόρκος πολλὰ ἡ ἔνωσις ἐκείνη, ὅπου, ἂν χάσει πνεῦμ' ὁ εἷς, ὁ ἄλλος αἶμα χύνει. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦτον τὸν στρατὸν τῶν μαχητῶν ἀπάντων	590
	κί ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρείονας πλέον ἀνδρῶν προφάντων Ρινάλδος εἶν' ὁ ἀμπρωτος δι' ἔργων αἰδίων, τὸ ξένον θέαμα τῆς γῆς κί ἀσύγκριτον παιδίον. Μὲ θηριῶδες, μὰ γλυκὺ, παρρησιάσθη νεῦμα καὶ ἤλκυσε καθ' ὀφθαλμὸν κ' ἔφριξε κάθε πνεῦμα.	595
		600

²¹⁵ Ὅπου ξερνάει.

²¹⁶ Ἀλησμονῶ.

²¹⁷ Κί ὄλοι εἶναι ἀπὸ τὸν θεὸν τοῦ πολέμου.

²¹⁸ Τύχην.

Κί ἄν ὅμως δένδρον τρυφερόν μόλις νὰ δείξει φύλλα,
 ἔδειξεν ἄνθη καὶ καρπούς κί ἀμάραντα τὰ μῆλα.
 Ἦ λάμπις τῶν ἐργάτων του τὴν ἡλικίαν ἅμα
 καὶ τὴν ἐλπίδ' ἐπέρασε κ' εἶν' ὅλος ἓνα θάμα.
 Ἦν ἴδεις τον νὰ πολεμεῖ, τὸν λογιάζεις Ἦρην, 605
 καὶ Ἦρωσ εἶν' εἰς καλλονὴν κί ἄγγελος εἶν' εἰς χάριν²¹⁹.
 Παρ' ὄχθας τοῦ Ἀθέσεως ἡ εὐτεκνος Σοφία²²⁰,
 Σοφί' ἡ μήτηρ ἡ χρυσὴ κ' ἰδία εὐμορφία,
 εἰς τὸν Βερτόλδον τὸν δεινόν, Βερτόλδον τὸν πατέρα,
 ἀφροδισίως παίζουσα τοιόνδ' ἔφερ' ἀστέρα. 610
 σ. 23 Δὲν ἦτον ἀπογάλακτος ὅπου ἡ δαιμονία²²¹
 Ματίλδη τὸν ἠθέλησεν ἐν πόθῳ τε κ' εὐνοία
 κί ἀνάθρεψε βασιλικῶς καὶ ἔμαθέ τον πάντα
 τὰ πρέποντ' εἰς καλὸν ἀρχὸν καὶ τὰ πρεπόντως στάντα,
 ἕως ὅτ' ἄκουσεν αὐτὸς τὴν σάλπιγγα μακρόθεν 615
 τῆς μάχης τῆς Ἀνατολῆς ἡχήεσαν παντόθεν.
 Πέντε καὶ δέκα δὲν μετρεῖ χρόνους ἀκόμ' ὁ νέος,
 ὁπότ' ἐκ τῆς αὐτοῦ τροφοῦ ἐξέφυγε γενναίως
 κί ὁδοὺς ἀγνώστους καὶ πολλὰς διῆλθε καταμόνας
 ἵνα προφθάσει ταχυνὸς εἰς μαχικοὺς ἀγῶνας. 620
 Αἰγαῖον πέλαγος περᾶ καὶ αἰγιαλοὺς Ἑλλάδος
 καὶ ἦλθ' εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἦρωσ ὁ κλάδος.
 Φυγὴ λαμπρὰ κ' ἡρωϊκὴ καὶ μιμητεοτάτη
 ἀπ' ἀπογόνους ἀγαστοὺς ἐν δόξῃ τε καὶ κράτει.
 Τῶρ' εἶναι τρεῖς χρόνοι Θεοῦ ὅπου ὡσάν μαγνήτης 625
 ὁ πόλεμος τὸν ἐπισπᾶ καὶ μόλις ὑπηνήτης²²².
 Ἦφοῦ ἡ ἵππικὴ περᾶ καὶ ἡ πεζὴ ἀρχίζει
 καὶ ὁ Ραυμοῦνδος παρευθὺς ὁ κόμης προβαδίζει²²³.
 Ἦρχὸς Τολώσης εἶν' αὐτὸς μὲ ἔργατα γενναῖα
 κί ἀπὸ Γαρούμνην ποταμὸν κί ἀπ' Ἦρη Πυρηναία 630
 διὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐπ' ὅλους τῆς ἐχθροῦς του
 ἔκλεξε καὶ συνάθροισε τοὺς μαχικοὺς πεζοὺς του.
 Τετρακισχίλι' εἶν' αὐτοὶ κί ὅλοι ἀνδρειομένοι,
 εὐόπλοι καὶ παθητικοὶ καὶ εὐπεπαιδευμένοι.
 Καλὸς λαὸς κί οὐτ' ἐμπορεῖ νὰ ἄρχετ' ἀπ' ἐτέρου²²⁴ 635

²¹⁹ Ἦρωτας εἰς εὐμορφίαν.

²²⁰ Εἰς τὴν παραποταμίαν τοῦ Ἦδιγε.

²²¹ Κυρά.

²²² Τὸν σύρει. Καὶ μόλις γενειάζει.

²²³ Ὅ κόντες πηγαίνει ὀμπρός.

²²⁴ Νὰ ἐξουσιάζεται.

	πλέον πολύφρονος ἀνδρὸς καὶ καλλισθενεστέρου ²²⁵ .	
σ. 24	Ἔπειτ' ἔρχετ' ὁ Στέφανος ἀπὸ τὴν Ἀμβακίαν κί ἀπὸ Πλουβήριον καὶ Τοῦρς μὲ πίστιν κ' εὐδοκίαν εἰς τοῦ πολέμου ὁδηγεῖ κείνας τὰς πεδιάδας σταυροστολίτους εὐσεβεῖς πενήντ' ἑκατοντάδας. Αὐτοὶ δὲν εἶναι δυνατοὶ εἰς τὰ πολέμι' ἴχνη, μολονοποῦ φωτοβολοῦν 'ς τὰ ὄπλα τους ὡς λύχνοι. Οὕσα εὐφρόσυνος ἢ γῆ γεννᾶ ψυχὰς ἀμάχους, εἰς ξεφαντώσεις ἀρκετὰς μ' οὐχὶ δι' ἀντιμάχους, εἶν' εἰς τὰ πρῶτ' ὀρμητικοὶ κί ὡσάν τυφλοὶ κτυποῦσι, ἄλλ' εὐκολοκουράζονται κ' εὐθὺς λιποθυμοῦσι. Τρίτατος φαίνεται Ἄλκαστος ὡς ἄλλον Καπανῆα τότ' εἰς τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν ἐν τόλμῃ καὶ μανίᾳ. Ἐξ χιλιάδας ὑπ' αὐτὸν εἶχ' Ἐλουϊητίους ²²⁶ κί ἀπ' Ἄλπεις τοὺς κλησίασεν ἀγρίους, τεραστίους ²²⁷ . Τὰ ἄροτρα κί ἀξίνας τῶν ὀποῦ ἐσκάπτον τράφους, εἰς ὄπλ' ὅλα μετήλλαξαν διὰ ἐχθρῶν τῶν τάφους. Κί ὁ ἄγροικος κείνος λαὸς, ἂν πρῶτ' ἔβοσκε χοίρους, τώρα νὰ ρίψει βασιλεῖς τολμᾶ κλυτοὺς κ' εὐμοίρους. Μ' ὦδ' ἀνεμίζει ὁ σταυρὸς, δόξα εἰς τ' ὄνομά του, ἅγιος Πέτρος μὲ τὰς κλεῖς, μὲ τὸ διάδημά του. Ἐπτακίσχίλι' εἶν' αὐτοὶ κ' εἶν' εἰς τὰ στήθη κάστρα κ' εἶν' εἰς τὰ ὄπλα κεραυνοὶ κ' εἶν' εἰς τὴν λάμψιν ἄστρα. Κάμιλλος εἶν' ἐν κεφαλῇ κ' ἔχει χαρὰν μεγάλην πῶς ἠξιώθη ν' εὐρεθεῖ εἰς τοῦ Θεοῦ τὴν πάλιν ²²⁸ . Ἐπόσχετ' εἰς τὸ βλέμμα του τοῦτος ν' ἐξαπεράσει Ρωμαίους τοὺς προγόνους του ἢ κἄν νὰ τοὺς ἰσάσει κ' οἱ παλαιοὶ του, ἂν ποτὲ τοὺς μεταγενεστέρους ἐξέβησαν κ' ἐπικαλοῦν τοὺς νῦν ὑποδεστέρους, νὰ δείξει πῶς δὲν εἶν' οἱ νῦν κατώτεροι προγόνων κ' ἢ οὐδὲν λείπει κ' εἰς τοὺς νῦν ἢ τακτικὴ τε μόνον. Ὅλα τὰ τάγματα περοῦν μετ' ἄκρας εὐπρεπείας κ' ἦτον τὸ ὕστερον αὐτὸ τῆς πεζικῆς κ' ἵππειας. σ. 25 Ὁ Γοτιφρῆς τότε καλεῖ τοὺς πρώτους κί ὡς ὠμίλει: «Πρέπει νὰ φύγωμεν εὐθὺς τὴν αὔριον, ὦ φίλοι. Ὅλ' ἐτοιμάσθητε, λοιπὸν, χωρὶς ἀργοπορίας,	640 645 650 655 660 665 670

²²⁵ Καὶ πλέον δυνατοῦ.

²²⁶ Σβίτζερους.

²²⁷ Ἐμάζωξε.

²²⁸ Τὸν πόλεμον.

ν' υπάγομεν εἰς τὴν Σιών ταχεῖς κατὰ τὰς χρείας.
 Αἶ, ἃς μᾶς εἶδουσιν ἐκεῖ ἥρωας ἀνικήτους
 καὶ, ὅσον εἶναι δυνατὸν, πλέον ἀπροσδοκίτους²²⁹.
 Εἰς πόλεμον γίνεσθ' ὄξεις κί ὅσον διὰ τὴν νίκην, 675
 θαρσεῖτε κ' ἐνικήσαμεν μ' ἐχθρῶν μεγάλην φρίκην».

Το εὐτολμον τοῦτο λαλεῖν, διότ' ἀπὸ μετρίου
 τοσοῦτον ἔκβαινε ἀνδρὸς, εἶν' οἴστρος καθ' ἀνδρείου²³⁰,
 κ' ἰδοῦ, ὄλ' ἐτοιμότατοι καὶ εἰς ἀδημονίαν,
 ὥστ' ἡ ἀύγη νὰ δώσει φῶς καὶ κρίνουν αἰωνίαν. 680
 Ὁ Γοτιφρῆς ὁ προβλεπτής ἔχει τινὰ δειλίαν,
 μ' ὡς εἶναι γνωστικός πολλὰ, τὴν κρύπτει μ' εὐκολίαν.
 Μανθάνει (κ' εἶν' ἡ εἴδησις διὰ νὰ ὑποπτεύσει)
 πῶς ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς τότ' εἶχεν ἐκστρατεύσει
 ἐπὶ τὴν Γάζην, ἥτις εἶν' ἄρκιος γῆ νὰ δώσει 685
 Συρίας πέραμ' εἰς αὐτὸν ξένα νὰ κατορθώσει²³¹.
 Μήτ' ἐμπορεῖ νὰ στοχασθεῖ πῶς ζῆ τῶρ' ὡς εὐήθης
 κ' εἰς ἀπραξίαν ὁ παντὸς εἰς ἔργ' ὠμὰ συνήθης:
 Ὅθεν φοβούμενος αὐτὸν ἐχθρὸν ὑπὲρ καθήκον²³²,
 εἰς τὸν πιστόν του ὁμιλεῖ ἀπόστολον Ἑρρῖκον: 690
 «Ἐπόθουν χάριν ἀπὸ σοῦ, ν' ἔμβεις εἰς μικρὸν πλοῖον
 διὰ Κωνσταντινούπολιν καὶ μὴ βραδύνεις πλεῖον.
 Νὰ φθάσει ἔμελλεν ἐκεῖ (οὕτως εἰδοποιεῖ με
 εἷς ἀξιόπιστος υἱὸς καὶ πεπεισμένος εἶμαι)
 ὁ Σβένος, νέος δυνατὸς καὶ μ' ὑψηλὰς ἐννοίας, 695
 βασιλικὸν τέκνον αὐτὸ ἄνακτος τῆς Δανίας²³³

σ. 26 καὶ σύμμαχος, φέρει ἔς ἡμᾶς ἄμετρον ἓνα στόλον
 ἀπὸ τῶν πλέον κρυερῶν περιοχῶν εἰς Πόλον.
 Ἄλλ' ὡς εἰς τὸν Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ἐκεῖνον,
 τὸν ψεύστην αὐτοκράτορα κί αὐθέντην τῶν Ἑλλήνων, 700
 ἔχω κατὰ τὴν κεφαλὴν μεγάλας ἀπορίας
 εἰς τὰς συνήθεις του πλοκάς, συνήθεις πονηρίας,
 μήπως καὶ πείσει τῶρ' αὐτὸς μὲ λόγους πολλὰ πλάνους
 τοὺς μέλλοντας μας βοηθοὺς εὐτολμοτάτους Δάνους
 ὀπίσω τὴν δεινὴν ὀρμὴν τῶν ὄπλων νὰ γυρίσουν 705
 ἢ ἐφορμήσουν ἀλλαχοῦ μακρὰν κ' ἡμᾶς ἀφήσουν,
 σὺ, σύμβουλε ἀληθινὴ κ' ἔμπιστε μηνυτά μου,

²²⁹ Inaspettati.

²³⁰ Παρακίνημα.

²³¹ Μεγάλα πράγματα νὰ κάμει.

²³² Πολλὰ μεγάλο.

²³³ Βασιλέως τῆς Δανιμάρκας.

κίνησον νὰ ἐκστρατευθοῦν εἰς τὰ ζητήματά μου.
 Εἰπέ εἰς τοῦτον τὸν υἱὸν ἀλλέως νὰ μὴ κάμει,
 εἰμὴ εὐθύς μὲ τὸν λαὸν ἐδῶ ᾿ς ἡμᾶς νὰ δράμει. 710
 Εἰπέ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὅτι τὸν κράζει
 τιμὴ καὶ κέρδος μας κοινὸν, τὶ ἐπιχωριάζει;
 Εἰπέ πῶς ἡ βραδύτης του...εἰπέ μὲ προπετεῖαν²³⁴
 τὸν ἀτιμάζει περισσῶς δι' ἅπασαν αἰτίαν.
 Σὺ δὲ μὴ στρέφου μετ' αὐτοῦ, εἰς τὸν δεσπότην μείνε 715
 κί ἀνάγκασον νὰ δώσει μας (ὡς πρόπον πάμπολλ' εἶναι)
 τὰ συνεχῶς ὑπόσχετο καὶ τὰ κατὰ συνθήκην
 καὶ τώρα δὲν μᾶς βοηθεῖ καὶ πράττει παρὰ δίκην»²³⁵.
 Τὰς προσταγὰς κ' ἐπιστολάς ἔδωσ' εἰς τὸν Αἰρρηγῶνα
 κ' ἐμίσεισε κί ὁ στρατηγὸς ἡσύχασεν ὀλίγον. 720
 Τὴν ἐπακόλουθον αὐγὴν ὀλοῦθ' εἶχον ἠχήσουν
 τὰ τύμπανα κ' αἱ σάλπιγγες διὰ ν' ἀναχωρήσουν.
 Δεν εἶναι οὕτως ἀρεστή ποτὲ βροντὴ μεγάλη
 καὶ προμηνύουσα βροχὰς χορταστικὰς ν' ἐκβάλει
 εἰς ἕνα τόπον φλογερὸν ὅπου καταμαράνθη, 725
 καθὼς τῶν ὄπλων ἡ ὀρμὴ, ἔνθ' ὁ καθεὶς εὐφράνθη.
 σ. 27 Ἐξάπινα τὰ τοῦ στρατοῦ σήματα ἐφανήσαν²³⁶
 κ' ἐξάπιν' ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ὄλ' ἔτοιμ' εὐρεθῆσαν.
 Ἴδου, ἴδου εἰς ἕν αὐτῶν, τὸ κύριον καὶ μεῖζον²³⁷,
 λάμπει ὁ θριαμβευτικὸς σταυρὸς μας ἀνεμίζων. 730
 Ὡστόσοσον τότε ὁ ἥλιος ἐγίνετο τότε ὄλος
 ὅσον ἀνάβαιν' ὑψηλῶς, τόσοσιν ἀκτινοβόλος,
 καὶ, ὡς ἐφ' ὄπλων τοὺς κτυπεῖ, ταῦθ' οὕτως σπινθηρίζουν,
 ὅπου σχεδὸν πυρπολισμὸν φαίνεται εἰκονίζουν.
 Τὸ καθαρότατόν του φῶς ὅπου παντόθ' ἀστράπτει, 735
 ὅλα τὰ ὄμματα θαμβεῖ κ' ἡ ἄκρα λάμψις βλάπτει.
 Τῶν ἵππων οἱ χρεμετισμοὶ, αἱ ἀλαλαὶ τῶν ὄλων²³⁸,
 σμίγνυντο κί ἀντιβόασον ἀπ' ἕν' εἰς ἄλλον πόλον.
 Στέλλει ὁ Γοτιφρῆς ἵππεῖς γυμνίτας νὰ σκοπεύσουν
 ὀλοῦθεν μήπως πλανερωῶς ἐκ λόχων κινδυνεύσουν²³⁹, 740
 κ' ἤδη προέπεμψον αὐτὸς ρηξήνορας μεγάλους²⁴⁰

²³⁴ Τόλμην.

²³⁵ Ἄδικα.

²³⁶ Εὐθύς οἱ μπαντιέρες κτ.

²³⁷ Εἰς τὴν μεγαλύτερη καὶ πρώτη.

²³⁸ Οἱ φωνές ἐνὸς στρατεύματος.

²³⁹ Ἀπὸ μετερίζια posti.

²⁴⁰ Quastatori.

ν' ἰσάζουν κί ὀμαλίζουσι δρόμους τοὺς ἀνωμάλους.
 Μὰ μήτε ὄλ' ἐχθροὶ τῆς γῆς, μήτε οὐδὲν ἐμπόρει
 νὰ ἐμποδίσει τοὺς ποτέ, δριμοὶ, χεῖμαρροι, ὄρη²⁴¹.
 Ἴσα καὶ ὁ Ἡριδανὸς ὀπότ' ὑπερογκώσει²⁴², 745
 τὰς πεδιάδας πλημμυρεῖ καὶ ἔπνιξ' ὄθ' ἀπλώσει:
 μήτ' εἶναι κατ' αὐτοῦ ποτέ ἐμποδισμὸς τί πρᾶγμα
 κί οὐδὲν ἀρκούντως ἐμπορεῖ 'ς αὐτὸν νὰ βάλει φράγμα.
 Ὁ βασιλεὺς Τριπόλεως διὰ τειχῶν εὐκτίτων²⁴³
 κί ὄπλων πολλῶν καὶ θησαυρῶν αὐτοῦ ἀνεξαντλήτων 750
 ἴσως ἐμπόρει μοναχὸς κείνος νὰ τοὺς βαρδύνει,
 ἀλλά, δειλὸς, δὲν τόλμησε τὴν μάχην νὰ προκρίνει
 σ. 28 κ' ἐκλείσθη καὶ διάβημα γ' ἔδωσ' ἐλευθερίας
 εἰς τῶν πιστῶν τὰς στρατιάς κί ὄχλους τῆς σωτηρίας
 κ' ἔπεμψε πρέσβεις περισσοὺς κ' ἔπεμψ' ἀγλαὰ δῶρα 755
 διὰ εἰρήνην καὶ νὰ ζῆ ἀτάραχος ἡ χώρα,
 κλίνας, ὡς θέλον οἱ πιστοὶ, ἐν βλαβεραῖς συνθήκαις,
 ὥστ' ἤκουσε τὰ ἦπατα κακῶς νὰ πλήττουν σφῆκες.
 Ἄπο τὸ ὄρος τὸ Σεῖρ ὀποῦ τε γειτονεύει
 εἰς πόλιν κατ' ἀνατολὰς πολλὴ πληθὺς κατέβη 760
 χριστιανῶν πάσης λογῆς καὶ χρόνων τε καὶ γένους²⁴⁴
 καὶ φθάνουν 'ς τὸ στρατόπεδον μὲ δωρεὰς κ' ἐπαίνους,
 προσφέροντές τὰ σεβαστῶς εἰς νικητὴν τὸν Γάλλον,
 κ' ἔχαιρον νὰ συνομιλοῦν περὶ τῶν ἀντιπάλων²⁴⁵.
 Εἰς ὄψιν ἐζωγράφιζον καθῶς κ' εἰς τὴν φωνὴν τους 765
 τὴν ζωντανὴν ἐλπίδα τους καὶ ἄκραν ἡδονὴν τους
 καὶ ἐμαρτύρουν ἐν τ' αὐτῷ τὸ θάμβος τοῦ νοός τους
 θωροῦντες τόσους ἀδελφοὺς ξένους, δεινοὺς κί ἀγνώστους.
 Ὁ στρατηγὸς 'ς τὰ πόθησεν ἐπήρεν ὀδηγίαν
 ἀπο αὐτοὺς πολλ' ἀσφαλῆ κί ἀφήκαν εἶτ' ὑγείαν. 770
 Ἐκεῖνος τὰ στρατεύματα πάντοτε διευθύνει
 'ς τὸ μέρος τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔνθ' εἶν' οἱ στόλοι κείνοι
 τῶν ἐπιλοίπων μαχητῶν καὶ περιστροφαλίζουσιν²⁴⁶,
 τροφὰς 'ς τοὺς ὄντας τῆ ξηρᾷ εὐλόγως νὰ χαρίζουν.
 Ἄλλ' ἔξω κείνων τῶν τροφῶν τῶν στόλων τῶν πλουσίων 775
 δὲν εἶχε χρεῖαν ὁ στρατὸς ἐκ τῶν ἐπιουσίων²⁴⁷.

²⁴¹ Μήτε λόγγοι, μή ποτάμια, μήτε βουνά.

²⁴² Τὸ Ρο.

²⁴³ Διατὶ εἶχε καλὰ τεῖχη καὶ τζ.

²⁴⁴ D' ogni età, e d' ogni sesso.

²⁴⁵ Τῶν ἐχθρῶν.

²⁴⁶ Bordeggiano.

	Ἄπασα νῆσος ἑλληνὶς ὅ,τι τρυγᾶ θερίζει, Κρήτη καὶ Χίος κ' αἱ λοιπαί, αὐτὸς τὸ συναθροίζει. Ἐγέμισε τὸ πέλαγος ἀπὸ πιστῶν τοὺς στόλους κὶ ὄλον ἐστοναχίζετο ἐπ' ὤμων ἔχον ὄλους.	780
σ. 29	Ἐκλείσθη τὸ μεσόγειον ἀπ' οὕτως ἐχθροὺς πλείστους καὶ θάνατος ἢ δίοδος διὰ τοὺς ἀβαπτίστους ²⁴⁸ . Ἐκτὸς ὀπόσων ἔστειλαν στόλων πολλῶν αὐτάρκως ²⁴⁹ , οἱ Λιγυρίας κ' Ἐνετοί, Γεώργιος καὶ Μάρκος ²⁵⁰ , κὶ ἄλλους ἢ Ὀλλανδί' ἐκεῖ κὶ ἄλλους Γαλλί', Ἀγγλία κὶ ἄλλους προσέτ' ἢ καρπερὰ καὶ πία Σικελία ²⁵¹ κ' ἐνούμενοι διὰ δεσμῶν μονίμων τε κὶ ἀλύτων κ' ἔχοντες ὅ,τ' εἰς τοὺς στρατοὺς διὰ ἀνάγκην ἦτον, ἀνεμποδίστως καὶ ταχεῖς ὑπάγουν εἰς τὸν τόπον ἔνθ' ἔλαβ' ὁ Χριστὸς σταυρὸν δι' ὄφελος ἀνθρώπων.	785 790
	Ἡ ψευδαλήθης παρευθὺς φήμη ἀδιαφόρως λέγουσα ψεύδη κὶ ἀληθῆ πρόδραμε πτεροφόρως κ' ἐκήρυξε παντοῦ φρικτὴ ὅτ' ὄλ' οἱ σταυροφόροι ἐνώθησαν κ' ἐκστράτευσαν καὶ ἦλθον νικηφόροι. Εἶπε τοὺς θεῖους μαχητὰς κὶ ὀνόματα καὶ πράξεις καὶ τοῦ στρατεύματος παντὸς τοὺς τρόπους καὶ τὰς τάξεις. Εἶπε πῶς τόσ' εἶν' ὄλ' αὐτοῖ, τόσοι καὶ πάλι τόσοι, ὀποῦ μηδεῖς, ὀποῦ μηδεῖς ἐξεύρει ν' εἶπει πόσοι: καὶ ἡ ἀγρία τῆς φωνῆ ἀσπλάγχχνως φοβερίζει τὸν ἄρπαγα θείας Σιών, ὀποῦ κακῶς ὀρίζει.	795 800
	Συχνῶς κακὸν τὶς νοερῶς ὀπόταν δοκιμάζει εἶναι χειρότερον παντὸς καὶ ὄντως τὸν τρομάζει. Μεγάλη εἶν' ἢ ταραχὴ κ' ἢ πόλις ἄνω κάτω, σφαγμοὺς, καυμοὺς καὶ σπαραγμοὺς τρομάζουν ἐν θανάτῳ. Τὰ ὦτα κλίνουν εἰς κακὸν καὶ αἱ ψυχαὶ παγώνουν κὶ ὄλ' εἶχον ταραγμοὺς πολλοὺς καὶ θρήνεον κ' ἐπόνουν. Μὰ πλέον ἀπ' ἄλλου τινὸς ἀγανακτεῖ καὶ φρίττει ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως ἢ φήμη 'ς τὰ κηρύττει. Εἶν' Ἀλαδῖνος τ' ὄνομα καὶ φύσιν κακὸς λέων,	805
σ. 30	σκληρότερος, κωφότερος ἀπάντων βασιλέων. Χρόνοι ἀπάλυνον μικρὸν τὴν θηριότητά του, ἀλλ' εἶναι τέρας πάντοτε εἰς τ' ἄσχημ' ἔργατά του.	810

²⁴⁷ Δεν εἶχε χρειάν το στράτευμα τῆς γῆς ἀπὸ φαγητά.

²⁴⁸ Ἡ περασία.

²⁴⁹ Ξέχωρα.

²⁵⁰ Γενοβέζοι καὶ Βενετζιάνοι.

²⁵¹ Ταχειά.

Πολλή δὲν εἶν' ἡ ἐποχὴ ὅπου αὐτὴν ὀρίζει
 καὶ κακοτρόπως τὴν κρατεῖ κί ἀγάπην δὲν γνωρίζει. 815
 Ἀπαύστως πρῶτ' ὑπόπτειε τοὺς ὑπηκόους μόνους,
 τῶρα φοβεῖτ' αὐτοὺς κ' ἐχθροὺς κί ἀκούει δριμεῖς πόνους.
 Ἔσω τῆς Ἱερουσαλήμ συνάμα κατοικοῦσιν
 λαοὶ Μωάμεθ καὶ Χριστοῦ, μ' οἱ πρῶτ' ὑπερτεροῦσιν²⁵²
 εἰς ἀριθμὸν, κί ὁ βασιλεὺς αὐτὴν ὅτ' εἶχε πάρει 820
 προσωπολείπτως τοὺς αὐτοῦ ἐλάφρως ἀπὸ βάρη
 καὶ τοὺς ἀθλίους τοῦ Χριστοῦ ἐφόρτωσ' ἀπὸ φόρους²⁵³
 μὲ τρόπους ἐνοχλητικούς πολλὰ κί ἀνυποφόρους:
 Ὅθεν τοιαῦτα κατὰ νοῦν ὡς εἶχεν ἡδημόνει
 κί ὅλος ὀργίζετο κακῶς καὶ ἄφριζε κ' ἐπόνει.
 Ἡ φυσικὴ σκληρότης του εἰς τὴν ὠμὴν καρδίαν, 825
 τὸ κακὸν αἶμα του θολοῖ ἀπὸ θηριωδία²⁵⁴.
 Ἡ ἡλικί' ἀδυνατεῖ νὰ σβήσει τὸν θυμὸν του
 κί ὅλος διψᾷ νὰ ποτισθεῖ εἰς αἶμα τῶν ἐχθρῶν του.
 Ἴσα κί ὁ ὄφιν ἀρεστὸς φαίνεται' εἰς μέγα πάγος,
 ἀλλ' εἰς τὸ θέρος παρευθὺς στρέφεται' ἀνθρωποφάγος. 830
 Πάταξον λέοντα τινὰ οἰκιακὸν κί ἂν ζήσεις,
 ἂν εἶσαι κί ἄλλος Δανιήλ, τότε νὰ μ' ὀμιλήσεις.
 Ἔλεγ' ὁ σκύλος: «Ἄχ, θωρῶ τοῦτ' οἱ ὑπήκοοί μου,
 τοῦτ' οἱ κυνόμυιοι σταυροῦ, ὅλ' εἶν' ἀντίδικοί μου²⁵⁵.
 Ζωγραφημένη φανερῶς εἰς ὄψιν ἡ χαρὰ τους 835
 καὶ ἡ κοινὴ καταστροφὴ δὲν εἶναι συμφορὰ τους.
 Εἰς τὸν καθόλου ὀδυρμὸν δὲν κλαίουσιν, δὲν πονοῦσι
 κ' ἴσως πλοκάς τῶρα κακὰς γελῶντες ἐνεργοῦσι.
 σ. 31 Ὡς εἶν' ὀμόπιστ' εἰς ἐχθροὺς, ἄχ, δύνανται νὰ δώσουν 840
 κρυφίως εἴσοδον 'ς αὐτοὺς καὶ νὰ μὲ θανατώσουν!
 Μὰ δὲν ἀφήνω νὰ χαροῦν, 'ς ὅλα θέλω προβλέψω
 καὶ διὰ τοὺς σκληροὺς σκοποὺς τοὺς τυραννῶ, τοὺς ἔψω²⁵⁶.
 Ρομφαίαν 'ς ἀπαξάπαντα, φωτίαν ἐγὼ βάλλω
 κ' ἐντόσθι' ἔξω κ' ἔντερα ἐκ καρδιῶν ἐκβάλλω.
 Σφαγὰς μεγάλας καὶ πολλὰς, ἐλεῖνους θανάτους, 845
 ἐλεῖνους κάμνω 'ς αὐτοὺς μ' ἀνήκουστα δεινά τους.
 Τὰ βρέφη πάντ' ἀπὸ μητρὸς ὡς λύκος διασχίζω,
 τοὺς οἴκους τοὺς καὶ τοὺς ναοὺς τοὺς καίω, τοὺς φλογίζω,

²⁵² Εἶναι περισσότεροι.

²⁵³ Χαράτζια.

²⁵⁴ Θολώνει.

²⁵⁵ Σκυλόμυγες χριστιανοί.

²⁵⁶ Τοὺς βράζω.

καὶ ἄνω τάφου μιαιροῦ ὅλους τοὺς λατροχρίστους
 συνθυσιάζω μ' ἐντροπὰς καὶ πρώτους ἱερεῖς τους». 850

Ὡς ἐφοβέριζ' ὁ σκληρὸς ἐκείνας τὰς ἡμέρας,
 ἀλλ' οἱ σκοποὶ οἱ πονηροὶ δὲν ἔλαβον τὸ πέρασ.
 Ὅμως οἱ ἄπταιστοὶ λαοὶ ἀνίσως συγχωρῶνται,
 δὲν συγχωροῦντ' ἀπ' ἔλεος (κ' οἱ τύραννοὶ δὲν χρῶνται),
 μάλιστ' εἶν' ἀποτέλεσμα τῆς θηριότητός του, 855
 ὅτ' ἐφοβήθη πρὸς ἐχθροὺς μήπως φανεῖ θυμὸς του
 μία αἰτία δυνατὴ πολλὰ νὰ τοὺς σκληρύνει,
 ὅπου νὰ μὴ ἔχει ποτὲ τόπον μ' αὐτοὺς εἰρήνη:
 ὅθ' ἂν ὁ φόβος τὸν κινεῖ εἰς ἔργατ' ἀνομίας,
 ἢ ὑποψία τοῦ κρατεῖ τοῖας ἐπιθυμίας. 860

Νοεὶ ὁ τύραννος λοιπὸν νὰ παύσει τὴν ὀργὴν του
 ἢ ἄλλως νὰ τὴν ἐργασθεῖ κατὰ τὴν βούλησίν του
 κ' οἴκους πεδίων ὁ ὤμὸς κρημνίζει καὶ χωρία
 κ' ἐκρήμνισ' ἱεροὺς ναοὺς νὰ φρίττει ἢ θωρία.
 Οἰκήματα περὶ Σιών, ἃ πόσ' ὅπου ριπίζει! 865
 Ἀνάπτει φλόγας ὑψηλὰς κ' εἰς κόνιν τὰ γυρίζει!
 Τὰ δένδρα καὶ τὰ πρὸς τροφήν αὐτόθ' εὐρισκομένα
 θέρισ', ἔκαυσ', ἠφάνισε κατὰ θυμὸν καὶ φρένα.

σ. 32 Τὰς βρῦσεις ἐφαρμάκωσε κ' ἐμόλυνε τὸ πῶμα
 κί οὐκ εἶχεν ὁ πιστὸς τροφήν κί οὐκ εἶχ' ὁ πιστὸς στρῶμα. 870
 Ὡ θηριώδης πρόβλεψις! Κί ὡστόσον ταχύτερος
 ἐνδυναμεῖ τὰ Σόλυμα πρὸς τοῦ βορρᾶ τὸ μέρος.
 Τὰ τρία ἄλλ' εἶν' ἀσφαλῆ ἐξόχως τοῦ βορείου
 καὶ τείχη ἠγειρεν ἐκεῖ ἕως νεφῶν Κυρίου
 καὶ πλήθη πλήθη σύναζε μετὰ σπουδῆς καὶ φρίκης, 875
 ὑποκειμένων, μισθωτῶν κ' ἐτέρων ἄνευ δίκης.

Τέλος τῆς Πρώτης Ὡιδῆς

ᾠδὴ Δευτέρα

- σ. 33 Ὅτ' ὁ ἀπίστων βασιλεὺς ἐφρόντιζ' εἰς ἀγῶνας,
ἦλθ' ὁ Ἰσμήνης πρὸς αὐτὸν καὶ εὗρε καταμόνας.
Ἰσμήνης ὁ δυνάμενος νεκρὸν νὰ ἀναστήσει
καὶ νὰ τὸν κάμει παρευθὺς νὰ πνεύσει, νὰ λαλήσει.
Ἰσμήνης ὅπου τοὺς ψαλμοὺς ὁπότεν ψιθυρίζει 5
εἰς ἄδου τὰ βασίλεια, τὸν Πλούτωνα συγχίζει,
κί ὡς ἀγαπᾶ, τὰ πνεύματα εἰς τ' ἀσεβήματά του
δεσμεύονται καὶ λύνονται κ' εἶν' ὡς αἰχμάλωτά του.
Τούτος ὁ μάγος τὸν Χριστὸν μίαν φορὰν προσκύνει
καὶ τὸν Μωάμεθ τὸ παρὸν κ' ἡ πίστις τούτου κείνη, 10
μ' ὡς ἡ προτέρ' ἀπὸ τὸν νοῦν δὲν ἔφυγε τελείως,
μετέχει καὶ τῶν δὴ αὐτῶν κί ἀνόμως καὶ δολίως
κακομεταχειρίζεται καὶ ἀσεβῶς συγχίζει,
ὅτι καμμίαν ἀπ' αὐτὰς ὁ σκύλος δὲν γνωρίζει,
καὶ τῶρ' ἀπὸ τὰ σπήλαια ἔνθα μακρὰν φωλεύει 15
ἀπ' ὄχλους καὶ γυμνάζεται πάντοτε νὰ μαγεύει
ἔρχεται εἰς τὸν πονηρὸν ἀρχὸν τοῦ Ἀλαδῖνον,
σύμβουλος πονηρότερος περὶ κοινῶν κινδύνων,
καὶ ὡς ὠμίλει: «Βασιλεῦ, ἡμεῖς τοὺς δειλιῶμεν
νικητικούς ἐχθροὺς στρατοὺς ταχὺ ν' ἔλθουν ὀρώμεν, 20
ἀλλ' ἄς μὴ λείψωμεν ἡμεῖς οὐδὲν τῶν ὅ,τι χρήζει
εἰς τὰς ψυχὰς τὰς δυνατὰς ὅπου μηδὲν κλονίζει.
Αὐτὰς ὁ Πλάστης βοηθεῖ καὶ σὺ καλοῦ στρατάρχου
τὰ χρέη πλήρωσας ὁμοῦ μὲ κεῖν' ἐνὸς μονάρχου.
Σὺ πρόβλεψας 'ς ὅλα μακρὰν κί ἂν μιμηθεῖς κί ἀπ' ἄλλων, 25
- σ. 34 αὐτὴ ἡ γῆ εἶναι ταχὺ μνημεῖον ἀντιπάλων²⁵⁷.
Ὅσον περὶ ἐμοῦ, ἀρχὲ, ἔρχομ' ἐγὼ καὶ στέργω
νὰ βοηθῶ σὲ φίλος σου ἐν λόγῳ τε κ' ἐν ἔργῳ.
Τὰ μάγος δύναται ποτὲ, τὰ γέρων νὰ βουλεύσει,
ὑπόσχομαι τὰ πάντ' ἐγὼ κί οὐδεὶς μὴ ὑποπτεύσει. 30
Τοὺς διωγμένους δαίμονας ἀπὸ τοῦ Παραδείσου
παρακινῶ νὰ βοηθοῦν εἰς σὲ κ' εἶν' ἰδικοί σου.
Μὰ πόθεν τὰς μαγείας μου βούλομ' ἐγὼ ν' ἀρχίσω
καὶ τίνι τρόπῳ τῶρ' ἐδῶ, ἄκουσον νὰ λαλήσω.
Εἰς τὴν κλησίαν τοῦ σταυροῦ κεῖται κατακρυμμένος 35
ἕνας ὑπόγειος ναὸς, ἔνθ' ἀφιερωμένος

²⁵⁷ Ἐχθρῶν.

	εἶναι ὁ χαρακτήρ κ' εἰκὼν ἐκείνης ὅπου κράζου “μητέρα τοῦ Ἐμμανουήλ” κί ὡς θέαιναν δοξάζου. Μὲ ἔν' ἰστὸν κείτ' ἢ εἰκὼν ἐκεῖ ἐσκεπασμένη ²⁵⁸ καὶ ἀενάως πρὸ αὐτῆς λαμπὰς εἶν' ἀναμμένη	40
	καὶ ἀναθήματα πολλὰ περὶ αὐτὴν κρεμῶνται, σημεῖα εὐλαβῶν ψυχῶν ὅπου ὑπερτιμῶνται. Τ' ἄγαλμα τοῦτο τώρα σὺ ἐκεῖθεν ἴν' ἐκβάλεις, ποθῶ δι' ἰδίας σου χειρὸς κ' εἰς τὸ βωμόν μας βάλεις καὶ φυλαγμένον προσεχῶς ἐκεῖ ἐκ κουστωδίας καὶ μεταχειριζόμενος ἐγὼ τὰς ψαλμωδίας κ' ὑψηλοτάτας τέχνας μου ὑπόσχομαι νὰ μείνεις ἀκίνδυνος καὶ νικητῆς μετ' ἄκρας εὐφροσύνης».	45
	Ὡς εἶπε καὶ κατέπεισε κί ὁ βασιλεὺς εὐθέως ἔτρεξ' εἰς οἶκον τοῦ Θεοῦ πολλ' ἀσεβῶς κί ἀθέως καὶ τοὺς πιστοὺς μας ἱερεῖς ἀνευλαβῆς πατάζει καὶ τὴν εἰκόνα τὴν σεπτὴν ἐκεῖθεν καθαρπάζει κ' εἰς κείνου φέρει τὸν βωμόν ἔνθα συχνῶς ἐκείνη τῇ προσκυνήσει τῇ μωρᾷ τὸ θεῖον παροξύνει.	50
σ. 35	Ἄλλ' εἰς τὸν ὄρθρον τῆς αὐγῆς τ' ἄγαλμα κείνο 'χάθη καὶ ὁ καθεὶς τῶν κουστωδῶν φοβήθη πολλὰ πάθη. Ἐνθα καὶ ἔνθα τὸ ζητοῦν καὶ πανταχοῦ ματαίως καὶ τρέμοντες εἰδοποιοῦν τὸν βασιλέ' εὐθέως. Κεῖνος ἐθύμωσε πολλὰ εἰς τὸ τοιόνδε νέον κ' ἐνόμισε χριστιανῶν ἔργον αὐτὸ γενναῖον.	55
	Ἄλλ' ἢ εἶν' ἔργον τῶν αὐτῶν ἢ ἱερῶν ταγμάτων ὅπου εἰς ἔν' ἀνίερον τόπον ἀμαρτημάτων τὴν ἀναμάρτητον θωροῦν ὁμοίωσιν ἐκείνης τῆς σεβασμίας των θεᾶς καὶ ὑψηλῆς δεσποίνης κ' ἐπέταξαν ἐξ οὐρανοῦ κί αὐτὴν ἐπήραν ἅμα, τὸ πρᾶγμ' εἶν' ἔτ' ἀμφίβολον ἂν τέχνασμ' εἶν' ἢ θάμα.	60
	Ἄλλ' ὅστις εἶναι ζηλωτῆς εἰς πίστιν κ' ἔχει πείραν, νὰ εἴπει πρέπει: «Ἄγγελοι κί οὐκ ἄνθρωποι τὸ πῆραν». Εἶν' ἐξετάσεις φοβεραὶ τοῦ βασιλέως τώρα εἰς ἅπαντ' οἶκον καὶ ναὸν καὶ τρέμει ὄλ' ἢ χώρα.	65
	Εἶναι χαρίσματα λαμπρὰ νὰ μάθει τίς τ' ἀρπάξε κ' εἰς τὸν ἀρπάξαντα ποιναι, ὅπου καθεὶς τρομάξε. Ὁ μάγος μὲ τὰ μαγικὰ οὐδὲν ἀνακαλύπτει, εἰς ἐντροπὴν τοῦ ὁ Θεὸς τοῦτο τὸ πρᾶγμα κρύπτει. Ὁ βασιλεὺς ὁ δυσεβῆς ἀπὸ θυμὸν ἀφρίζει	70
		75

²⁵⁸ Μ' ἓνα πανί.

κ' ἐκδίκησιν κατ' εὐσεβῶν σκληρὰν ἀποφασίζει.
 «Ἀποθανήτω (λέγ' αὐτὸς) ὁ κλέπτης ὁ λαθραῖος²⁵⁹
 εἰς τὴν κοινήν καταστροφὴν τῶν ἀσεβῶν βαρέως.
 Κάθε ἀθῶος ἅς χαθεῖ ἵνα καὶ ὁ κακοῦργος,
 μὰ τίς ἀθῶος ἔξ αὐτῶν; Καθεὶς κακὸς πανοῦργος. 80
 Τὶς ἐκ τοῦ ἔθνους των ποτὲ μᾶς ἔδειξε φιλίαν;
 Τώρα, ἂν ἄπταιστος τίς εἶν', εἶναι ἀπὸ δειλίαν.
 Ἄρπάξτ', ἀρπάξτε τ' ὄπλα σας, πιστοὶ μου, καὶ κτυπεῖστε,
 φονεῦστε, σφάξτε, δείρατε, καύσατε, ἀφανίστε».
 Ὡς εἶπ' εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ κ' εὐθὺς εἰδοποιοῦνται 85
 σ. 36 οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ καὶ τρέμουν καὶ φοβοῦνται.
 Εἰς ποῖον νὰ προφασισθοῦν; Ποῦ τότε νὰ κρυφθῶσι;
 Τὶς νὰ ὑπερασπίσει τοὺς; Πῶς νὰ ἀντισταθῶσι;
 Ἄλλ' εἰς τὴν ἀγωνίαν τοὺς, ὅθεν δὲν εἶχον θάρρος,
 ἠπήντησαν βοήθειαν καὶ ἔφυγον τὸ βάρος. 90
 Ἐνα κοράσιον λαμπρὸν, μία ψυχὴ μεγάλη,
 μ' ὑψηλοτάτους στοχασμοὺς καὶ μ' Ἀφροδίτης κάλλη,
 πλάσμα ἀξιοθαύμαστον μετ' ἀρετῶν ἀρρήτων,
 μετὰ τιμῶν ἀληθινῶν, μετ' ἀκριβῶν χαρίτων,
 μεταξὺ κείνων τῶν λαῶν εὐρίσκειτ' ἐκεῖ τότε, 95
 ἴς τ' ὅποῖον ὅλ' οἱ ἄνθρωποι μεγάλην δόξαν δότε:
 ἀλλὰ τὰ κάλλη του τ' αὐτὰ δὲν λάτρευε κὶ ἀμέλει
 καὶ εἰς σωματικὰς στολὰς ὀλοτελῶς δὲν μέλει:
 διαπαντὸς ἐφαίνετο μ' ἓνα τοιόνδε τρόπον
 ὡς δύναται μί' ἀρετὴ ἀύστηροτέρ' ἀνθρώπων: 100
 δὲν ἔξευρεν ἄλλην στολὴν καὶ ἄλλην εὐμορφίαν
 παρὰ νὰ κρύπτει ὅλ' αὐτὰ μὲ μέτρον κ' εὐφυΐαν:
 ν' ἀναχωρεῖ ἀπ' ἐραστὰς, νὰ φεύγει τοὺς ἐπαίνους
 καὶ σκάνδαλα τὰ σαρκικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους:
 ἐσκεπασμένον πάντοτε ὀλοῦθεν νὰ μονάζει 105
 κὶ οὐδ' ἄλλα εἰ τὰ τῆς ψυχῆς παντὸς νὰ λογιάζει.
 Μ' ὡς πότε τόσην καλλονὴν πρέπει λοιπὸν νὰ μένει
 ἀπόθητος, ἀλάτρευτος, ἀθαύμαστος, κρυμμένη;
 Μήτε καὶ σὺ τῶν καρδιῶν ὁ νικητὴς μαγνήτης
 πρᾶγμα τοιοῦτον συγχωρεῖς, υἱὲ τῆς Ἀφροδίτης, 110
 μὰ τὴν προβάλλεις ὡς θεὰν εἰς ἓνα νεανίαν
 καὶ καίετ' ἀπὸ τῶν φλογῶν μὲ ἔρωτομανίαν,
 σὺ ὅπου τῶρ' εἶσαι τυφλὸς δι' ἄκρων καλυμμάτων
 καὶ Ἄργος τῶρ' ὄξυδερκῆς μετὰ πολλῶν ὀμμάτων.

²⁵⁹ Ὁ κρυφός.

	Πόσαις φοραῖς εἰς φυλακτοῦς, εἰς ἀποκρύφους τόπους δὲν εἰσχωρήθης κ' ἔκαυσας πάσης λογῆς ἀνθρώπους; Καλεῖτ' ἡ κόρη 'ς τ' ὄνομα τὸ μέγα ΣΩΦΡΟΝΊΑ, κί ο νέος οὔτος ὈΛΥΝΔΟΣ (χρηστή θεοτεκνία!).	115
σ. 37	Ὅμοπιστ', ὁμοπάτριοι καὶ συνηλικιῶται, παράδειγμα πολλὰ λαμπρὸν ζήλου κί ἀγάπης τότε. Αὐτὸς τοσοῦτον ταπεινὸς, ὅσον ὦραί' ἡ κόρη, πολὺ ποθεῖ, λίγον θαρρεῖ κί οὐδὲν νὰ εἶπει 'μπόρει. Δὲν ἔξευρε τὰ πάθη του 'ς αὐτὴν νὰ φανερώσει καὶ ἐραστῆς της νὰ δειχθεῖ, ἴσως νὰ τὸν λυτρώσει, ἢ δὲν τολμᾷ ὅπου θωρεῖ εἰς τὴν κυράν του κείνην τοσαύτην μετριότητα, τοσαύτην σωφροσύνη καὶ ἡ παρθένος παρορᾷ ἢ δὲν ὄρᾷ, δὲν κρίνει πόσον ὁ νέος δι' αὐτὴν ζωὴν καὶ πνεῦμα σβήνει: οὕτως τῶρ' ἐδούλευσεν εἰς Ἔρωτ' ὁ θλιμμένος ἢ ἄβλεπτος ἢ ἄγνωστος ἢ μὴ προειλημμένος ²⁶⁰ .	120 125
	Μ' ἀκούεται τὸ θλιβερὸν κήρυγμα τοῦ θανάτου κί, ὦ φόβος, τρόμος, δάκρυα κλήρου δυστυχεστάτου! Ἦλθε γενναῖος στοχασμὸς εἰς νοῦν τῆς Σωφρονίας, νὰ σώσει τοὺς συμφύτους της ἐκ τῆς φονομανίας ²⁶¹ . Ἡ εὐψυχία 'ς τὸν λαμπρὸν σκοπὸν παρακινεῖ την κ' ἡ παρθενία της τιμὴ κ' ἡ ἐντροπὴ κρατεῖ την: ἡ εὐψυχία της νικᾷ, κ' εἰς ἐντροπὴν ἐνώνει δύναμιν ὅπου κάμνει τὴν νὰ μὴ τὴν φθείρουν χρόνοι. Ἐκβαῖνοι μόνη 'ς τὸν λαὸν χωρὶς νὰ φανερώσει πῶς αγαπᾷ νὰ κρύπτεται ἢ σκάνδαλον νὰ δώσει: βάλλει τὰ ὄμματ' εἰς τὴν γῆν, τὸ πέπλον εἰς τοὺς ὤμους κ' εὐτόλμως καὶ σεμνοπρεπῶς περιπατεῖ τοὺς δρόμους. Νὰ κρίνω δὲν εἶμαι καλὸς πόθεν εὐρήκε κείνην τὴν τόσην εὐμορφίαν της, τὴν θαυμαστὴν καὶ ξείνην, ἂν ἀμελία ἢ στολὴ, ἂν τέχνη ἢ συμβάντα ἔκαμε τότε νὰ φανεῖ μία θεὰ 'ς τὰ πάντα:	130 135 140
σ. 38	Ἄλλ' οἶδα πῶς αἰ ποθηταὶ κείν' ἀπειροκαλῖαι ²⁶² . Ἔρωτος εἶναι κί οὐρανοῦ τέχνη, φιλοκαλῖαι ²⁶³ . Περᾷ κί οὐδένα δὲν θωρεῖ ἢ ὄλων θωρουμένη, ἢ σεβασμία ἡρωῖς κ' ἡ κεχαριτωμένη ²⁶⁴ .	145 150

²⁶⁰ Μὴ καλὰ δεκτός.

²⁶¹ Ὅμογενεῖς της.

²⁶² Quelle sue negligenze nel far la toeletta. Ἦγουν νὰ φτιασθεῖ.

²⁶³ Eleganze.

²⁶⁴ Eroina.

κ' εἰς τὸν μονάρχην τὸν σκληρὸν κείνον παρρησιάσθη
 νὰ εἶπει τὸ ἐνάρετον ψεῦδος ὡς ἐφαντάσθη:
 τὸν εἶδε τίγριν εἰς ὀργήν, μ' οὐκ ἔστρεψε τὸν πόδα,
 ἀλλ' ἔδειξ' ἄφοβον μορφὴν μιγμένην μὲ τὰ ρόδα.
 «Ἐρχομαι (λέγει), βασιλεῦ, νὰ παύσω τὴν ὀργήν σου, 155
 νὰ χαλινώσω τὸν λαὸν ὅπου χαλᾷ τὴν γῆν σου.
 Τὸν πταίστην ὅπου σ' ἔβλαψε κ' ἠδίκησέ σε τόσω,
 εἰς χεῖρας μου τῶρ' ἔχω 'γὼ κ' ἦλθον εἰς σὲ νὰ δώσω».
 Εἰς τὴν αἰφνίδιον στραπήν τῶν ἀρετῶν ἐκείνων
 κ' ἐκείνην εὐτολμίαν της εἰς ὄνειδος κινδύνων 160
 ὁ βασιλεὺς τaráσεται, φρίττει, συγκατανεύει
 καὶ τὴν ὀργὴν του χαλινεῖ καὶ ὄψιν εἰρηνεύει.
 Ἄν οὐ τοσοῦτὸν αὐστηρὰν ἐκείνην εἶχ' ἢ πίστις,
 κί αὐτὸς δὲν ἦτον ὡς κακὸς, ἐγίνετ' ἐραστής της.
 Μὰ εὐμορφία σοβαρὰ, μὰ σοβαρὰ καρδιά, 165
 νὰ ἀπαλύνει τὴν κακὴν ψυχὴν δὲν εἶν' ἰδία:
 μήτε ἀνάπτει παντελῶς ἐρωτικὰς φωτίας,
 οἱ τρόπ' εἶναι προσάναμα αὐτῆς τῆς τραυματίας²⁶⁵.
 Δὲν εἶναι ἔρωτος τὸ λοιπὸν κείνο ὅπου πραῦνει
 τὸν βασιλέα τὸν ὠμὸν καὶ τὴν ὀργὴν ἀφήνει: 170
 θάμβος καὶ περιέργεια μεγαλοτάτη εἶναι,
 καὶ «διηγῆθητι (λαλεῖ), λοιπὸν, τὰ πάντ', ὦ γύναι.
 Ἴδου, εἰρήνην ἀγαπῶ εἰς τοὺς χριστοπονύμους,
 τὸν κλέψαντα σὺ τῶρ' εἶπέ μὲ λόγους επιτίμους».
 Κεῖνη ἔδωσ' ἀπόκρισιν: «Τὸν κλέψαντ', Ἀλαδῖνε, 175
 σὺ πρὸ προσώπου θεωρεῖς κ' ἐδῶ παρῶν τῶρ' εἶναι.
 Ὁ κλέπτῃς εἶμ', αὐθέντ', ἐγὼ ὅπου μ' αὐτὴν τὴν χεῖρα
 σ. 39 τῆς Παντανάσσης τοῦ Θεοῦ κείνην εἰκὸν' ἐπήρα.
 Μὴ ζήτει ἄλλους τὸ λοιπὸν ἀδίκως νὰ φονεύσεις,
 μὲ μονοτάτην, βασιλεῦ, σὺ πρέπει νὰ παιδεύσεις». 180
 Οὕτως προσφέρει τὴν ζωὴν δι' ἄλλων σωτηρίαν
 μὲ τόσην γενναιότητα κ' ἠρωϊκὴν ἀνδρείαν.
 ὦ ψεῦδος θείας ἀρετῆς καὶ ὑψηλῆς εὐκλείας
 κ' ἱατρικὸν φερέσβιον δυσμοίρου ἀπωλείας²⁶⁶!
 Τὶς τῶρ' ἀλήθεια χρυσὴ κί ὠραία πότ' ἐκείνη 185
 ὅπου μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ κί ὁμότιμος νὰ μείνει;
 Ἐπαυσ' ὁ ἄναξ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν μωρὰν μανίαν²⁶⁷

²⁶⁵ Τῆς πληγῆς.

²⁶⁶ Ὅπου φέρει ζωὴν.

²⁶⁷ Ὁ βασιλεὺς.

κί ὡς ὀμιλεῖ εἴτ' εἰς αὐτήν τήν θείαν Σωφρονίαν:
 «Θέλω νὰ μάθω τίς αὐτὸς (κ' εἶπε εἰς ὄφελός σου)
 ὁ συνεργὸς ὁ τολμηρὸς κ' ὁ ἄφρων σύμβουλός σου». 190
 Λέγει: «Δὲν ἤθελ' οὐδαμῶς τὴν δόξαν νὰ μερίσω
 μὲ σύμβουλον καὶ συνεργὸν κί οὐδένα νὰ γνωρίσω.
 Ἐσφράγισα τὰ χεῖλη μου ζήλου ἐμψυχωμένη
 μὲ τὴν σφραγίδα τῆς σιγῆς ἀποκεχωρισμένη
 καὶ δίχως ἀπεργαστικοῦ, δίχως τινὸς συνέδρου²⁶⁸, 195
 μόνη τὰ πάντ' ἔπραξ' ἐγὼ ἐκ στήθους πολυφαίδρου».

«Μόνη (τὴν εἶπε) τὸ λοιπὸν σήμερον τὴν ὀργὴν μου
 σὺ δοκιμάζεις τὴν φρικτὴν καὶ ἐκδικητικὴν μου».

«Μάλιστα (εἶπε τὸν κί αὐτὴ), εἰς δόξαν ἤμουν μόνη,
 κ' εἰς θάνατον οὕτως ποθῶ κί ἄς εἶν' ὅς' εἶν' οἱ πόνοι». 200
 Τότε ἐθύμωσ' ὁ κριτὴς καὶ μὲ κακὸν ἀγῶνα
 λέγει: «Εἶπε ποῦ ἔκρυψας τὴν βδελυρὰν εἰκόνα!».
 «Δὲν ἔκρυψα (τὸν εἶπ' αὐτῇ) ἐγὼ ποτὲ καμμίαν
 εἰκόν' ὡς λέγεις βδελυρὰν μὲ ἀμαρτοστομίαν.

Ἦλιον μέγαν ἔκαυσα τῆς ἀοράτου σφαίρας, 205
 ὅπως μὴ πλέον εἶν' αὐτὸς εἰς μολυσμένας χέρας.

σ. 40 Μὰ τὸν εἰκονοκλέπτην σὺ ἢ θέλεις καὶ τὸ κλέμμα;
 Αὐτὸ δὲν θεωρεῖς ποτὲ, αὐτὸν ἔχεις πρὸς βλέμμα:
 ἄγκαλ' αὐτὸ κλέμμα δὲν εἶν', ἢ κλέπτρια ποτ' εἶμαι,
 ἐπήρα τὸ δυναστικῶς μᾶς πήρτε καὶ πονεῖ με 210
 καὶ σὺ εἶς' ἱερόσυλος, σὺ εἶς' εἰκοναρπάκτης,
 ἐχθρὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κί ἄφοβος πιστολάκτης²⁶⁹».

Ὁ τύραννος ὁ δύστροπος εἰς τοὺς τοιοῦτους λόγους
 ἐπιγελαῖ φαρμακερῶς κ' ἔχει θυμοὺς ἀλόγους.
 Ὡ μεγαλόκαρδος γυνή, σῶφρων, ὠραί', ὑψίνους, 215
 μέλλει νὰ καταδικασθεῖς εἰς κολασμοὺς πυρίνους
 καὶ προσπαθεῖ ἀνωφελῶς εἰς τὸν ὠμὸν ἐχθρὸν σου
 ὁ Ἔρωσ μὲ τὰ κάλλη σου νὰ κάμει θυρεὸν σου²⁷⁰.

Ὁ τύραννος ἐν τῇ πυρᾷ αὐτὴν καταδικάζει
 κί ὁ μισθωτὸς βασιανιστῆς εὐθύς τὴν καθαρπάζει. 220
 Τὸ πέπλον γίνετ' ἄφαντον κί ἀχρεία ποδοστράβη²⁷¹
 τὴν μαλακὴν κ' εὐγενικὴν ἀμέσως εἶχε λάβει.
 Ἡ δ' ἐσιώπα κ' ἡ ψυχὴ δὲν ἦτον τρομασμένη,

²⁶⁸ Συντρόφου εἰς τὸ ἔργον καὶ συμβούλου.

²⁶⁹ Πιστοκλοτζίστης.

²⁷⁰ Sendo. Νὰ σὲ λυτρώσει.

²⁷¹ Ὅργανον ὁποῦ στρέφει πόδας καὶ χεῖρας. Ritorta.

μ' ἐπιποσὸν τῷ δυνατῷ στήθει της συγχυσμένη. 225
 Τὰ ρόδα τοῦ προσώπου της μαραίνοντ' εἰς ἓν χρῶμα,
 ὅπου ὠχρότης δὲν εἶναι, μὰ λευκασμὸς εἰς τ' ὄμμα.
 Κοινολογεῖτ' ἡ συμφορὰ κ' ἐκεῖ ἔτρεχε πλήθος
 κί ὁ Ὀλυνδος τῷ μεταξὺ μὲ τρόμον εἰς τὸ στήθος
 μήπως ἡ Σωφρονία του ἡ πολυποθουμένη 230
 εἶν' εἰς τὸν θάνατον πυρᾶς καταδεδικασμένη,
 ὅτι καθεὶς τότε ἔξευρε τὴν εἰκονοκλοπίαν,
 μ' εἰκονοκλέπτῃν ὁ κανεὶς καὶ δι' αἰτίαν ποίαν.
 Δὲν ἔννοεῖ κακοποιὸν ποτὲ τοιόνδε πλάσμα
 καὶ ἱκανὴν νὰ κρημνισθεῖ εἰς ἀτιμίας χάσμα,
 σ. 41 ἀλλ' ἡ κακία ἡ πολλὴ κείνου τοῦ βασιλῆος 235
 τὸν ἔκαμε νὰ φαντασθεῖ βαθέως καὶ σχετλίως.
 Φθάνει καὶ ποῦ εἶδεν αὐτήν; Ἐς χεῖρας τῶν δημίων!
 Βοᾶ καὶ ἤγερν' ἡ φωνὴ νεκρὸν ἀπὸ μνημείων:
 «Μονάρχα, δὲν εἶν' ὁ κλοπεὺς αὐτὴ ἡ Σωφρονία,
 μωρία τὴν παρακινεῖ, πιστοκαυχομανία. 240
 Τοσοῦτον εὐτολμος δὲν εἶν', οὐδὲ ποσῶς ἐμπόρει
 πράξιν τοιαύτην ὑψηλὴν νὰ ἔννοήσῃ κόρη,
 κόρη δειλὴ κί ἀδόκιμος καὶ μοναχὴ κ' εἰς τόπον
 φόβου πολλοῦ καὶ περισσῶν ὀμμάτων τῶν ἀνθρώπων.
 Πῶς πλάνησε τοὺς κουστωδοὺς κ' ἐπῆρε τὴν εἰκόνα; 245
 Ἄς εἶπει, ἄς διηγηθεῖ, δὲν εἶν' εἰς τὸν αἰῶνα!
 Ἐγὼ, αὐθέντ', ἔκλεψ' αὐτήν μὲ ἀληθολογίαν
 καὶ καῦσον με καὶ καίομαι διὰ τὴν Παναγίαν.
 Ἴδου, μεγάλε βασιλεῦ, ἴδου πῶς τότε ἐπῆρα
 τὴν χάριν της ἐγὼ θρασὺς μὲ ταύτην μου τὴν χεῖρα: 250
 ἀπὸ θυρίδος τοῦ βωμοῦ διὰ νυκτὸς ἐμβῆκα
 λαθραῖος κ' ἐπιδέξιος, ὥστ' ὅπου τὴν εὐρήκα
 κ' εὐθὺς ἀρπάξας ἔφυγα πάντοτε διὰ δρόμων
 δυσαναβάτων καὶ κακῶν, μὰ μοίρας εἴμ' εὐγνώμων.
 Σ' ἐμὲ ἀρμόζουν μοναχὸν ἡ δόξα καὶ τὰ πάθη 255
 κί αὐτὴ δὲν πρέπει, δὲν μπορεῖ οὐδὲν, οὐδὲν νὰ πάθει».

Ὡ δύναμις ποθητικὴ εἰς ποθητὸν καὶ μήτε
 ἀπὸ τῆς ποθουμένης του ὅπου ποθεῖ ποθεῖται!
 Στρέφει τὸ ὄμμα ἡ θεὰ ὡς ἦτον εἰς τὸ δέμα
 κί αὐτὸν τὸν νέον θεωρεῖ μὲ εὐσπλαγχνίας βλέμμα. 260
 Λέγει: «Τὶ ἦλθες τῶρ' ἐδῶ, ἀθῶε τεθλιμμένη;
 Σπλάγχνος; Ὀργή; Τί σὲ κινεῖ; Τί κίνημα τοῦτ' ἔναι;
 Δὲν εἴμ' ἐγὼ, λοιπὸν, καλὴ πρᾶγμ' ἀνδρικὸν νὰ πράξω

- χωρίς τινός νοῦ καὶ χειρὸς κί οὐδὲν νὰ μὴ τρομάξω;
 Ἔχω κ' ἐγὼ στήθος ὡς σὺ καὶ ἀρκετὴν ἀνδρείαν 265
 εἰς τοῦ θανάτου τὴν μορφήν μὲ ἀδιαφορίαν».
- Οἱ λόγοι κεῖνοι μηδαμῶς τὸν ἐραστὴν ἀλλάσσουν,
 σ. 42 ὦ θαύματα πολλὰ τρανὰ, ὅπου τὸν νοῦν ταράσσουν!
 Σήμερον εἶναι πόλεμος, λαμπρὰ μονομαχία,
 μάχετ' ὁ Ἔρωσ ὁ θεὸς κ' ἡ μεγαλοψυχία. 270
 Ὁ τροπαιοῦχος νικητὴς εἶν' ὃς τὴν ζήσιν σβήσει
 κί ὁ νικημένος ὃς αὐτὴν ἀθέλητος κερδίσει.
 Τὸν θάνατον ὁ νικητὴς λαμβάνει γ' εἰς βραβεῖον
 κί ὁ νικημένος εἰς ποινὴν καὶ πίκραν τοῦ τὸν βίον.
 Ἀγανακτεῖ ὁ βασιλεὺς, νομίζει μέγα πρᾶμα 275
 τὸ ν' ἰσχυρογνωμοῦν πολλὰ ν' ἐγκαλεσθοῦν συνάμα.
 Ἡ ἀφοβία ἢ αὐτὴ 'ς τὰ κολαστήριά του
 φαίνεται πῶς ἐξουθενεῖ τὴν ὑψηλότητά του.
 «Ἄς τοὺς πιστεύσω (εἶπ' αὐτὸς) κ' οἱ δὺ' ἄς δοκιμάσουν
 τὰ ποθητὰ μαρτύρια φοβούμενοι μὴ χάσουν». 280
 Ἐντεῦθεν δίδει προσταγὴν εἰς ὑπουργοὺς ν' ὑπάγει
 κί ὁ Ὀλυνθος εἰς τὴν πυρὰν καὶ παρευθὺς ἀρπάγει.
 Ἴδου κ' οἱ δύο δυστυχῶς σιδηροπεδημένοι
 εἰς ἓνα στύλον καὶ αὐτὸν ἐκεῖ οἱ τεθλιμμένοι. 285
 Ὅψις εἰς ὄψιν στρέφεται, ἐγγίζει ὦμος 'ς ὦμον
 κ' ἡ μία τὴν ἄλλην ψυχὴν λυπεῖται κ' ἔχει τρόμον.
 Μ' ἀνάπτει ἡ σκληρὴ πυρὰ κ' ἐτοίμη νὰ τοὺς καύσει
 ἄρχετ' ὁ νέος δάκρυα τὴν μοῖραν τοῦ νὰ κλαύσει.
 Μὲ θλιβερὰ παράπονα φωνεῖ: «Εἶμαι σιμά σου,
 εὐμορφοτάτη μου κυρὰ, εἰς τὸ ἀτύχημά σου. 290
 Ταῦτ' εἶν' ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ ὅπου ἐφантаζόμουν
 νὰ μᾶς δεσμεύουν ζωντανοὺς κ' εἰς μάτην εὐφραινόμεον;
 Αὐτὴ ἐκείνη ἢ πυρὰ ἢ ἀκριβὴς τοῦ κόσμου
 ν' ἀνάπτει μας εἰς ἔρωτα, ὦ πνεῦμά μου καὶ φῶς μου;
 Ἐτέρας φλόγας καὶ δεσμὰ ἤλιπα Ἔρωσ τάσσει 295
 καὶ τώρα ἕτερα σκληρὰ ἢ μοῖρα μας φυλάσσει.
 Ὡ μοῖρ' ἀθέμιτος πολλὰ ὅπου κεχωρισμένους²⁷²
 σ. 43 μᾶς εἶχε πάντοτ' εἰς ζωὴν τοὺς πολυτεθλιμμένους
 καὶ τώρα μόνον συγχωρεῖς ἀθλίως ν' ἐνωθῶμεν,
 διότι ἦλθομεν ἐδῶ εἰς φλόγας νὰ χαθῶμεν. 300
 Ὡ ὦρα καὶ πικρὸς καιρὸς, γλυκεῖα Σωφρονία,
 ὦ θάνατος, ὦ στεναγμὸς, ὦ ποία ἀσπλαγχνία!

²⁷² Ἄδικη.

Μ' ἂν ζῶντος μου δὲν ἔμελλε ν' ἀξιωθῶ ἀνὴρ σου,
 ἄς μὲ δεχθεῖ θανούσης σου τὸ ἄχαρές μου πῦρ σου,
 καὶ, ἄχ ὁ δυστυχῆς ἐγὼ εἰς ὅ,τι δοκιμάζω, 305
 διὰ σὲ μόνον, διὰ σὲ, λιποθυμῶ, σπαράζω!
 Ὅσον περὶ τῆς μοίρας μου, ἐγὼ παρηγοροῦμαι
 πῶς ἀποπνέω μετὰ σοῦ, πῶς μετὰ σοῦ θωροῦμαι,
 παρηγορίαν ὑψηλὴν τοῦ δυστυχοῦς σου φόνου,
 ὅπου τὴν τύχην μου νοῶ ἀξιοτάτην φθόνου: 310
 ναὶ, Σωφρονία μου χρυσῆ, μοι φαίνεται ὅτ' εὐρίσκω
 Παράδεισον πολλὰ γλυκὺν ὅπου ὁμοῦ σου θνήσκω.
 Μ' ὁ θάνατος γλυκύτερος πῶς ἤθελ' εἶν ἀκόμι
 ἂν ἄστρ' οὐχ οὕτως τύραννα, ἂν εὐσπλαχνίας νόμοι
 συγχώρουν νὰ θωρούμεθα ἔς ἀγκάλην ἀμοιβαίαν 315
 κί οὐχὶ εἰς τόσην συμφορὰν μεγάλην καὶ φρικτέαν:
 κί ὁ κόλπος σου ἔς τὸν κόλπον μου καὶ τ' ὄμμα σου εἰς τ' ὄμμα
 νὰ ἀποπνεύσω, κόρη μου, εἰς τὸ γλυκὺ σου στόμα
 καὶ σὺ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν κ' εἰς ἓν καὶ τ' αὐτὸ νεῦμα
 νὰ πνεύσεις εἰς τὸ στόμα μου τὸ ὕστερόν σου πνεῦμα: 320
 καὶ μ' οὕτως εὐμορφον πολλὰ ἀντάλλαγμα ψυχῶν μας
 νὰ τελειώσουν αἱ στιγμαὶ τῶν ἀτυχῶν ζωῶν μας:
 ἄχ, ἄχ, ζωὴ μου καὶ ψυχὴ καὶ φῶς μου καὶ κυρά μου,
 σέν' εἶχε τότε ὁμοίωμα εἰς φύσιν ἢ χαρὰ μου!»
 Οὕτως ὠμίλει κ' ἔκλαιε κ' ἠποθητὴ ἀρχίζει 325
 ἀγίως νὰ παρηγορεῖ κί οὕτως νὰ σωφρονίζει:
 «Φίλε μου, ἄλλους λογισμοὺς κί ἄλλης λογῆς μεγάλα
 ἔς ἡμᾶς ἀρμόζουσι πολλὰ παράπονα τῶρ' ἄλλα.
 Τὰς ἀμαρτίας κατὰ νοῦν τὰς πεπραγμένας βάλε
 καὶ πόσον εἶναι πρὸ Θεοῦ δυσάρεστοι, μεγάλοι, 330
 σ. 44 καὶ τὰς ποινὰς τοῦ κί ἀμοιβὰς τὰς ἄκρας τώρα κρῖνε
 καὶ κάθε ἄλλος λογισμὸς ἐξῶνοος ἄς εἶναι²⁷³.
 Εἰς τ' ὄνομά του τὸ σεπτὸν ἀνδρίζου, ὦ παιδίον,
 κ' εἶναι γλυκὺ κάθε πικρὸν ἀνδρῶν σκληροκαρδίων.
 Ἴδε τὸν μέγαν οὐρανὸν, τὴν κεφαλὴν σου στρέψον 335
 κί αὐτὰς τὰς εὐμορφίας του τὰς ἀσυγκρίτους βλέψον.
 Ἴδε τὸν φίλον ἥλιον ὅπου ζωοπυρεῖ μας,
 φαίνεται πῶς μας προσκαλεῖ καὶ πῶς παρηγορεῖ μας».
 Ἐδῶ κρυστάλλων δάκρυα ποταμηδὸν ἐστάζον
 ἄπιστα ὄμματα πολλὰ καὶ στήθεα ἔστενάζον. 340
 Κλαίουν πικρῶς κί ὄλ' οἱ πιστοὶ, ἀλλὰ πολλὰ κρυφίως,

²⁷³ Ἐξω ἀπὸ τὸν νοῦν.

ὅτι τρομάζουν τὴν ὀργὴν [τ'] ἀδίκου βασιλῆος.
 Πλὴν εἰς τοιαύτην συμφορὰν τὸ σιδηροῦν του στῆθος
 δεῖξ' ἀπαλύνθη μικροντὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν κ' ἦθος,
 ἀλλ' ὡς παντὸς ἐπιθυμῆι εἰς ἀφιλανθρωπίαν 345
 πολλ' ἀναχώριστος νὰ ζῆ ὡς σὺς εἰς τὴν κροπίαν
 φοβεῖται, μὴ 'ς τὸ θέαμα τὸν λάβει κανεὶς πόνος,
 καὶ, στρέψας τὰ κακ' ὄμματα, ἐκεῖθ' ἔφυγε μόνος.
 Ὡς σωφρονία διὰ σὲ ὅλοι θρηνοῦν καὶ μόνον
 σὺ δὲν δακρῦεις παντελῶς εἰς τὸν καθόλου πόνον! 350
 Εἰς τοῦτον τὸν κακὸν καιρὸν τῶν δύο δεδεμένων,
 κόρου καὶ κόρης δυστυχῶς καὶ ἀπελπιζομένων,
 ἰδοὺ μαχητῆς ἄλκιμος, ἰδοὺ ἔκπαγλος ἥρωσ
 ὅπου τοιούτως φαίνετο πῶς ἦτον ὀλοκλήρως 355
 εἰς ὄψιν του καὶ ὄπλα του κ' ἐνδύματά του ξένα
 καὶ ἦλθεν ἀπὸ κλίματα πολλὰ μεμηκισμένα²⁷⁴.
 Τῆς περικεφαλαίας του ἡ τίγρις ἡ μεγάλη,
 τὰ πλήθη 'ς περιέργειαν ποικιλοτάτην βάλλει.
 Σύνηθες σῆμα εἶν' αὐτὸ ὅπου Κλορίνδη φόρει
 κὶ ὅλοι τὸ ὄνομα φωνοῦν κ' ἐμπράκτως εἶν' ἡ κόρη. 360
 σ. 45 Αὐτὴ ἀπεξουθένωσεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων
 βελόνην καὶ τὴν ἄτρακτον καὶ τὰ γυναῖκες εἶχον
 καὶ δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ βάλει μῆτ' ἐν πείρᾳ
 εἰς πράγματα σμικροπρεπὴ τὴν ὑψηλὴν της χεῖρα.
 Ἐφυγε τὰ φορέματα τὰ μαλακὰ κὶ ἀχρεῖα 365
 κ' ἐφόρεσεν ἠρωϊκὰ καὶ ἔβαλ' ὄπλ' ἀνδρεῖα,
 ἐστόλισε τὸ πρόσωπον μὲ βλέμμα θηριῶδες
 κ' ἐφόβιζεν ὡς ἀνδρικὸν, εὐφραίν' ὡς γυναικῶδες,
 ἀφῆκεν ἡδονὰς χωρῶν, ἀφῆκε κλειστοὺς τόπους
 κ' εἰς πεδιάδας ἔτρεξε νὰ ζήσει μ' ἄλλους τρόπους. 370
 Κορίσκη ἔτι τρυφερὰ μὲ χεῖρα παιδιῶδη,
 ἐδάμασ' ἵππον ἄγριον κ' ὑπὲρ τινὰ φρικῶδη,
 λόγχην καὶ σπάθην ἔπαιζε κ' ἐγύμναζ' ὡς ὠφέλει
 εἰς ἔργα παλαιστρικά τὰ ἀπαλά της μέλη.
 Ἐπειτ' εἰς τὰ μακρὰ βουνὰ κ' εἰς τὰ σκιώδη δάση, 375
 διὰ ν' ἐνασμενίζεται ἐν τοῖς κινδύνοις πᾶσι²⁷⁵,
 ἄρκτους καὶ λέοντας δεινοὺς θηρεύουσ' ἐφονεῦε
 κ' ἐζήτει μάχας πάντοτε κ' εἰς τὰ τοιαῦτ' ἀθλεῦε²⁷⁶.

²⁷⁴ Μακρινὰ μέρη.

²⁷⁵ Διὰ νὰ ξεφαντώνει εἰς κάθε κίνδυνον.

²⁷⁶ Ἐγυμνάζετο.

Εἰς τοὺς ἀνθρώπους δείκνυε φρικτότατον θηρίον,
 εἰς τὰ θηρία ἄνθρωπος μεγασθενῆς κί ἀρείων. 380
 Ἦλθ' ἐκ Περσίας τῶρ' αὐτὴ Χριστιανούς νὰ βλάψει,
 ἥτις θαλάσσας καὶ ξηρὰς πολλάκις εἶχε βάψει
 ἀπὸ τὸ αἶμα τῶν αὐτῶν νικήσασ' ἀμετρήτους
 καὶ πλέον κρατερόφρονας κί ἀξιοθεωρήτους.
 Ἐντεῦθεν φθάνουσα θωρεῖ τοιάνδ' ἑτοιμασίαν 385
 τῆς καταδίκης δι' αὐτῶν τῶν δύο τὴν θυσίαν.
 Περιεργία τὴν κινεῖ νὰ μάθει τὴν αἰτίαν
 κ' εὐθύς τὸν ἵππον της κεντεῖ εἰς κείνην τὴν φωτίαν.
 Παραχωροῦσιν ὁ λαὸς κί αὐτὴ τοὺς ἑρασμίους
 μένει πλησίον καὶ θωρεῖ ἀνηλεῶς δεσμίους. 390
 σ. 46 Θωρεῖ τὴν μίαν νὰ σιωπᾷ, τὸν δὲ ν' ἀναστενάζει,
 καὶ στερροτέραν τὴν ψυχὴν ἢ κόρη νὰ βαστάζει.
 Ὁ νέος θρῆνει λυπηρῶς, μὰ φαίνεται πῶς θρῆνει
 διὰ τὴν ποθουμένην του κί οὐδ' ἦν 'ς αὐτὸν εἰρήνη.
 Ἡ νέα τόσον προσχεῆς τὸν οὐρανὸν ἐθώρει²⁷⁷ 395
 ὅπου συσώμως ν' ἀναβεῖ ἐννόεις πῶς ἐμπόρει²⁷⁸.
 Ἄκουσ' ἢ ξένη συντριβὴν πολλὴν κί ἀναστενάζει
 διὰ τῶν δύο τὰ δεινὰ καὶ δάκρυ τι σταλάζει,
 πλὴν πλέον βαρυστέναξε διὰ τὴν Σωφρονίαν
 ὅπου εἰς τοῖον κίνδυνον δὲν εἶχ' ἀδημονίαν, 400
 μὰ μ' ὄψιν ἀδιάφορον θάρσος ἐνδεδυσμένη
 ἐπηρητημένον θάνατον καὶ πύρινον προσμένει.
 Πλεῖον τὴν νίκησ' ἢ σιγὴ τῆς δυνατῆς παρθένου
 παρὰ οἱ ἀναστεναγμοὶ Ὀλύνδου τοῦ θλιμμένου.
 Δίχως λοιπὸν ἀναβολῆς τότε ἢ ἀλκιμάχα, 405
 εἰς ἕνα γέροντα λαλεῖ διὰ νὰ μάθει τάχα:
 «Εἰπέ μοι, πάτερ, ποῖ' αὐτοὶ κί ἂν ἔνοχ' εἶν' ἐμπράκτως
 ἢ ἔχθρα μοῖρ' ὦδ' ὀδηγεῖ ἀδίκως τε κί ἀτάκτως;»
 Ἀπόκρισιν ἔδωσ' αὐτὴν ὁ γεραιὸς συντόμως,
 μὰ μὲ τὴν συντομίαν του αὐτὴν εἶπεν ὅλ' ὅμως, 410
 Ἐφριξε καὶ κατέλαβεν ἀθώους ἀμφοτέρους
 καὶ νὰ τοὺς σώσει βάλ' εἰς νοῦν δι' ἰδικοῦ της μέρους;
 ἢ μὲ τὴν μόνην προσφορὰν τῶν παρακαλεσμάτων
 ἢ μὲ τὰ ὄπλα τὰ χρυσᾶ δι' ἀνδραγαθημάτων.
 Τρέχει ταχὺ εἰς τὴν πυρὰν καὶ κάμνει νὰ μὴ φλέγει 415
 ἐτοίμην ἤδη ν' ἀναφθεῖ κ' εἰς ὑπηρέτας λέγει:

²⁷⁷ Προσεκτική.

²⁷⁸ Μ' ὅλον τὸ σῶμα.

- «Αὐτὸ τὸ ἔργον ἐξ ὑμῶν οὐδεὶς ἄς μὴ ποιήσει,
ὁ βασιλεὺς σας μετ' ἔμοῦ ἂν πρῶτα δὲν λαλήσει.
Οὐδεὶς 'ς αὐτὸ σᾶς ἐγκαλεῖ καὶ κάμετ' ὡς ὀρίζω,
μὴ τρέμετε ποινὴν τινὰ κ' ἐγὼ υπερασπίζω». 420
- σ. 47 Ὑπήκουσαν οἱ ὑπουργοὶ 'ς τὰ παρακίνησέ τους
κ' ἡ ὄψις ἡ βασιλικὴ σέβας πολὺ πνευσε τους.
Εἰς τὸν μονάρχην ἔπειτα εὐθύμως προχωρήσεν
ἐρχόμενον 'ς ἀπάντησιν κί ὡς εἶδεν ὡς λαλήσεν:
«Εἴμ' ἡ Κλορίνδη, βασιλεῦ, κ' ἐλπίζω τ' ὄνομά μου 425
ἤκουσας περισσαῖς φοραῖς καὶ τὸ κραταίωμά μου.
Ἔρχομαι τῶρ' ἐδῶ πρὸς σέ διὰ ἀντικειμένους
ὁμοῦ νὰ πολεμῶ κ' ἐγὼ, οὔσα ἀπ' ἑνὸς γένους:
ὦδ' εἴμ' εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ ὑψηλοῦ σου θρόνου
καὶ τῆς κοινῆς θρησκείας μας δι' ὅσου μέγα πόνου. 430
Πρόσταζ', ἀρχέ, καὶ πρόχειρος εἰς ἔργ' εἴμαι μεγάλα,
δὲν δειλιῶ τὰ ὑψηλὰ, δὲν παρορῶ μήτ' ἄλλα.
Μάχομ' ὡς θέλεις καὶ ποθεῖς καὶ ὡς προσταξαμένη
ἢ εἰς πεδίον ἀνοικτὸν ἢ 'ς τείχη κεκλεισμένη».
Ὁ βασιλεὺς: «᾿Ω μαχικῆ, ὦ ἔνδοξος παρθένε, 435
αἱ ἀρεταὶ σου ποῦ καὶ ποῦ δὲν εἶν' ἐγνωρισμέναι;
Εἰς τίνα τόπον μὲ τιμὰς ἢ φήμη δὲν σὲ φέρει
ἔνθα ὁ ἥλιος περᾶ καὶ γῆς ἔνθ' εἶναι μέρη;
Οὐχί, ἂν φοβερὸς στρατὸς 'ς ἐμὲ φίλος συμμάχει,
τοσοῦτον θάρσος δίδε μοι ὡς σὺ τῶρ', ἀλκιμάχη. 440
Ἦδ' ἤδη φαίνεται' εἰς ἐμὲ πῶς βλέπω τοὺς ἀπίστους
νενηκημένους ἀπὸ σοῦ κ' εἰς πόλεμον βραδίστους.
᾿Ωδ' ἡ Κλορίνδη παντελῶς εἰς μάχας κάθε τόπου
δὲν θέλει λάβει προσταγὰς ἐξ οὐδενὸς ἀνθρώπου,
ἀλλὰ οἱ ὅλοι ἄνθρωποι ἐκ τῆς Κλορίνδης ὅμως 445
θέλουν λαμβάνουν προσταγὰς κ' ἡ πᾶσα μία νόμος».
Αὐτὴ εἰς τὰ ἐγκώμια κ' εἰς τὴν τιμὴν ἐκείνην
ἀπέδιδ' εὐχαρίστησιν μ' ἄκραν φιλοφροσύνην.
Ἄναλαμβάνει τὴν φωνήν: «Ἀρχέ, εἶναι παρ' ὄρον 450
πρὶν νὰ σὲ δείξω δούλευσιν νὰ σοῦ ζητήσω δῶρον,
μὰ πείθει μ' ἀγαθότης σου καὶ σοῦ ζητῶ βραβεῖον
τῶν μελλουσῶν δουλεύσεων τῶν δὺ' αὐτῶν τὸν βίον.
Ἄν εἶναι ἀθῶ', εἶν' ἄδικον νὰ μὴ ἐλευθερώσεις,
σ. 48 κί ἂν εἶναι πταῖσται, τοὺς ζητῶ εἰς χάριν νὰ μὲ δώσεις 455
καὶ παύω νὰ διηγηθῶ τὴν ἀθωότητά τους
διὰ σημείων φανερῶν εἰς τοὺς δυστυχεστάτους.

Λέγω δὲ μόνον, ἀγκαλὰ ὅλοι κοινῶς νομίζουν
 πῶς ἔκλεψαν χριστιανοὶ τὸ ἄγαλμα κί ὀρίζουν,
 ὅμως ποτὲ δὲν συμφωνῶ ἐγὼ 'ς τὸ πρᾶγμ' ἐκείνο
 κί ἄλλως νοοῦσα κατ' ἐμὲ ἀλόγιστος δὲν κρίνω. 460
 Δὲν πρέπουν εἰς βωμοὺς ἡμῶν ποτὲ εἶδωλ' εἰκόνων
 καὶ μάλιστα τὰ εἶδωλα τῶν ἀλλοτριοφρόνων,
 ὅθεν τοῦ μάγου ἢ βουλή ἔβλαψε τὴν θρησκείαν
 τοῦ ὑψηλοῦ προφήτου μας μ' ἄκραν δυσαρρεσκείαν
 καὶ τοῦ Μωάμεθ εἶν' αὐτὸ, αὐθέντα, μέγα θαῦμα 465
 κί οὐχὶ ἀνθρώπων τὶς κλοπὴ καὶ μετὰ ταῦτα καῦμα:
 τὸ ἔκαμ' ἐξεπίτηδες νὰ μὴ μολύνει φίλον
 κί ἀμόλυντον αὐτοῦ βωμὸν τὸ μολυσμένον ξύλον.
 Ἄς πράττει καθὼς ἀγαπᾷ ὁ μάντης τὰς μαντείας
 ὅπου ὡς ὄπλα τὰς κρατεῖ κ' ἐκδίκους του φωτίας: 470
 ἡμεῖς δ' ἄς ἔχωμεν παντὸς τὰς σπάθας ἡμῶν μόνας
 ἐλπίδα καὶ κραταίωμα εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας».

Σιγᾶ: κί ὁ βασιλεὺς αὐτὸς μόνον ὀργίλος ὅλος
 καὶ μολονότι πείθεται κατὰ πολλὰ δυσκόλως,
 ὅμως, ὡς ἤρεσ' εἰς αὐτὸν νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ 475
 (κ' ἢδ' ἔπεισε μὲ λόγους της 'ς τὰ εἶχε παραστήσει),
 λέγει: «Ἄς ἔχουν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν
 καὶ ποῖος δύναται ποτὲ διὰ καμμίαν χρεῖαν
 εἰς τοῖον ἀξιοπρεπῆ ἰκέτην νὰ μὴν κλίνει
 καὶ ν' ἀρνηθεῖ τὴν χάριτα καὶ ἀπειθῆς νὰ μείνει; 480
 Ἄν εἶν' ἀθῶοι, σῶζω τοὺς κατὰ δικαιοσύνην,
 ἂν εἶναι πταῖσται, συγχωρῶ κατὰ εὐσπλαγχνοσύνην
 καὶ, ὅπως εἶναι, κόρη μου, μετὰ χαρὰς ὀρίζω
 καὶ διὰ τὴν ἀγάπην σου εἰς χεῖρας σου δωρίζω».

Τοιοῦτως οἱ γενναῖ' αὐτοὶ συνελευθερωθήσαν 485
 σ. 49 κί ἀπὸ τὸν Ἄιδην ἔφυγον ὅτε σχεδὸν μέσ' ἦσαν.
 Εὐδαιμονέστατος πολλὰ εἰς ἔρωτος τὰ πάθη
 διὰ τὴν φίλην τύχην του ὁ Ὀλυνδος ἐστάθη:
 ὅτ' ἀφ' οὗ δῶκε δοκιμὴν κείνου τοῦ πόθου τόσον
 εἰς τὴν καλὴν του ποθητὴν, ὡς τότε ἐκείνη πόσον 490
 ἄναψεν ἔρωτ' ἀγαθὸν δι' ἐραστὴν τοιοῦτον
 κί ἤκουσε φλόγα δυνατὴν ἐρωμανῆς ὅπου ἴτον!
 Τρέχουσιν ἄμφω παρευθὺς ἢ νέα μετὰ νέου
 ἀπὸ πυρὰν εἰς θάλαμον γλυκέως ὑμεναίου:
 μήτε δυνήθη νὰ μὴ ζῆ μὲ κείνον ὅπου θέλει 495
 νὰ καύσει δι' ἀγάπην της εἰς τὴν πυρὰν τὰ μέλη.

	Μ' ὁ ὑποπτὸς των βασιλεὺς ἔκρινε κινδυνώδεις εἰς χώραν του τοίας ψυχὰς μ' ὡς ἀρετὰς ἀνδρώδεις καὶ μετὰ ταῦτα τότε εὐθύς εἰς τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοὺς ἐξοστράκισε μακρὰν ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην.	500
	Μ' , ὡς ἀρκετὸν εἰς τοὺς σκληροὺς σκοποὺς του δὲν ἐδόκει, κ' ἐκεῖθ' ἑτέρους περισσοὺς χριστιανοὺς διώκει. Ἦ, τότε πῶς ἀφήνουσι τὰ βρέφη γ' εἰς οδύνας τοὺς παλαιοὺς πατέρας των καὶ τῶν νυμφῶν τὰς κλίνας! Ἦ, ἀναχωρισμὸς πικρὸς! Διώκει μόνους κείνους τοὺς εἰς τὸ πνεῦμα δυνατοὺς, κί ἀφόβους εἰς κινδύνους: τοὺς δὲ ἀμάχους γέροντας καὶ τοὺς νωθροὺς κί ἀπείρους ²⁷⁹ καὶ τοὺς υἱοὺς τοὺς τρυφεροὺς καὶ φιλομεμψιμοίρους ²⁸⁰ καὶ ὄλον τὸ ἀπόλεμον καὶ πρᾶον θῆλυ γένος, ὡς εἰς ἐνέχειρον κρατεῖ ὁ πεπονηρευμένος ²⁸¹ .	505
	Τὶς τότε' ἐδῶ, τὶς τότε' ἐκεῖ, ὀλοῦθεν πολλοὶ φῦγον καὶ περισσοὶ ὅπου τὸ ζῆν ἐμίσουν οὐκ ὀλίγον βεβαρυμένον ὑπ' ἀρχοῦ οὐδὲν αὐτοὺς πονοῦντος, εἶν' αὐτοφόντ' ἀπὸ θυμοῦ ἀπελπισμένοι οὖντως ²⁸² .	510
σ. 50	Ἀποστατοῦσιν ἕτεροι καὶ κατὰ τούτου βάλλον ὄπλα πολυφιλαίμονα ἀσπόνδων ἀντιπάλων. Τοῦτοι πορεύοντ' εἰς στρατοὺς τῶν σταυροφόρων πέρα ἐμβάντων εἰς τὴν Ἑμμαοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Ἡ Ἑμμαοὺς εἶναι μακρὰν ἀπὸ Σιών τὴν θεϊάν διάστημα τριῶν ὠρῶν τοῦ δρόμου κατ' εὐθείαν. Τοὺς δέχοντ' οἱ συναδελφοὶ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας καὶ θλίβοντ' εἰς τὰς συμφορὰς αὐτὰς των τὰς μεγάλας. Ἀνακαινίζειτ' ὁ θυμὸς αὐτῶν ἐπ' ἄλλοπίστους κί, ἀδημονοῦντες, ἀγαποῦν πολέμους πανταχίστους. Ἦστόσον, ὅτ' ὁ ἥλιος ὁ φωτοδότης δίνει, ὁ Γοτιφρίδος τὰς σκηνὰς εἰς Ἑμμαοὺς ἐκτείνει καὶ μόλις ὁ λαμπρὸς ἀστήρ 'ς ὠκεανὸν ἐκρύφθη κί ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἔφυγε κί ἀνελείφθη, δύο δυνάσται φάνησαν τότε ἠγνοημένοι καὶ μ' ἰπηλάτας κ' ὑπουργοὺς πολλοὺς συνοδευμένοι, ἀλλ' ἡ ἐνδυμασία τοὺς κί ὁ τρόπος τους ἐδήλει πῶς ἔρχοντ' εἰς τὸν στρατηγὸν τὸν Γάλλον ὡσάν φίλοι.	515
		520
		525
		530

²⁷⁹ Τοὺς ντεμπέληδες καὶ ἄτεχνους.

²⁸⁰ Τὰ κλαψοῦδικα παιδιὰ.

²⁸¹ Ἄμανάτι.

²⁸² Αὐτοφονεῦνται.

Ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐκεῖ πρέσβεις τοὺς στέλλει
 εἰρήνην νὰ ζητήσουσιν, ὅπου πολλὰ τὸν μέλει.
 Ἄλέτης ὁ εἷς λέγεται, γενέσεως ἀχρείας, 535
 μὰ μὲ τὰς εὐχειρίας του καὶ μὲ τὰς πονηρίας
 ἀνέβη εἰς κατὰ πολλὰ βαθμοὺς ὑψηλοτέρους
 ἀξιωματῶν ἀυλικῶν ὑπὲρ πολλοὺς ἑτέρους.
 Εὐγλωττος ἦτον κ' εὐφραδῆς ὥστ' ἄρκετὸς νὰ πείσει
 καὶ ἔτοιμος ν' ὑποκριθεῖ κί ἀγχίνους νὰ πλανήσει, 540
 εὐτρεπτοήτης κί ἄστατος κί οὕτως μηχανοπλόκος
 μεγάλων συκοφαντιῶν καὶ κόλαξ τε καὶ μῶκος,
 ὅπου σ' ὑβρίζει πληκτικῶς καὶ σὺ μήτ' ἀμφιβάλλεις,
 μάλιστα σὲ τιμᾶ νοεῖς μετὰ τιμῆς μεγάλης.
 Ὁ ἄλλος εἶν' ὁ ἀκουστὸς εἰς αἵματοχυσίαν 545
 Ἀργάντης, ὁ πολεμιστῆς ἀπὸ τὴν Κιρκασσίαν:
 ἄγριος, ἀνυπόμονος, ἄσπλαγχνος, θηριώδης,
 σ. 51 ἀκούραστος, ἀνίκητος, τρομακτικὸς, φρικώδης.
 Ἐουθενητῆς κάθε θεοῦ, διώκτης κάθε νόμου,
 διασχιστῆς καθ' ἐντολῆς χωρὶς οὐδενὸς τρόμου. 550
 Εἰς τὴν ξινήν ρομφαίαν του ἡ πίστις του κρεμᾶται
 κί οὐδ' ἐνθυμεῖται τὴν ψυχὴν, ἔς ὕπνον βαθὺν κοιμᾶται!
 Ἦλθ' εἰς Αἰγύπτου τὴν αὐλήν κ' εἰς μάχας σμερδαλέας²⁸³,
 εἷς εἶναι τώρα σατραπῶν πλησίον βασιλέως
 κ' εἰς στρατιωτικοὺς βαθμοὺς τοὺς πλέον δοξοδότας, 555
 σημειωμένος μὲ τιμὰς καὶ ὑπολείψεις πρώτας.
 Τοῦτ' οἱ ἀπόστολοι, λοιπὸν, εἰς τὸν ἀρχὸν ἐμβήκαν
 κ' εἰς μίαν ποταπὴν στολὴν καθήμενον εὐρῆκαν
 μετὰ ἑτέρων ἀρχηγῶν, μ' ἄπλαστος δόξα φαίνει
 ἀφ' ἑαυτῆς διαπαντὸς, μ' ὄλον ἀμελημένη: 560
 μήτ' ἔχει χρεῖαν μηδαμῶς ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων
 τῆς ἐξωτερικῆς πομπῆς κί ἀπὸ καινῶν πραγμάτων.
 Μικρὸν σημεῖον ἀσπασμοῦ ἔκαμεν ὁ σατράπης
 κί ὡς μέγαν ὅπου παρορᾶ πάντα χωρὶς ἀγάπης,
 μ' Ἀλέτης ὁ πολιτικὸς τὴν χεῖρ' ἔβαλ' εἰς στήθος 565
 κ' ἔκλινε καὶ τὴν κεφαλὴν κατ' ἔθνικόν του ἦθος
 καὶ τὸν ἐτίμησε πολλὰ μὲ πᾶσαν εὐμενεῖαν
 κ' ἔπειτ' ἀρχίζει ν' ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀρμονίαν.
 Τῆς εὐγλωττίας ποταμοὶ τοῦ ῥέον ἀπὸ στόμα
 γλυκύτεροι τοῦ μέλιτος κί ὡς τοῦ Διὸς τὸ πῶμα 570
 κί, ὡς ἔμαθον οἱ τοῦ σταυροῦ τὴν γλώσσαν τῆς Συρίας,

²⁸³ Φοβερός.

	τὰ εἶπ' εὐκόλως νόησαν χωρὶς ἀργοπορίας:	
	«ὦ μόνε ἄξι' ἀρχηγὲ ἠρώων περιφήμων, σὺ νὰ πρωτεύεις καὶ κρατεῖς ὁ δυνατὸς κὶ ἀμύμων: ἐκ τῆς ἀνδρειοσύνης σου κ' ἐκ τῆς ὀρθοβουλίας	575
	τόσας γνωρίζουσιν αὐτοὶ νίκας καὶ βασιλείας. Τὸ ὄνομά σου, Γοτιφρῆ, ἠχητικὸν μακρόθεν	
σ. 52	καὶ πέραν Στύλων Ἡρακλοῦς καὶ ὅθεν γῆ παντόθεν ἔφερε κ' εἰς τὴν Αἴγυπτον φήμη πολλὰ μεγάλη καὶ σ' ἐπαινοῦν, θαυμάζουσι, φρίττουν μικροὶ μεγάλοι,	580
	μ' ἀπ' ὅλων περισσότερον ὁ βασιλεὺς μου πάντα τὰ ἄκρα σου θαυμάσια καὶ τ' ἄρρητα συμβάντα ἔχει μὲ θάμβος εἰς τὸν νοῦν κὶ οὐ μόνον τὰ θαυμάζει, μὰ καὶ νὰ διηγεῖτ' αὐτὰ συχνῶς ἔτ' ἀγαπάζει.	
	Ὅ,τι σου ἔργον φοβερὸν εἰς τοὺς λοιποὺς ζηλίαν καὶ φθόνον περισσὸν κινεῖ καὶ φόβον καὶ δειλίαν, τὸ ἐναντίον εἰς αὐτὸν καὶ σὲ ποθεῖ ἀδόλως, ὅτ' εἶν' ἠρώφιλος πολλὰ, ὅτ' εἶναι φίλος ὅλος ²⁸⁴ .	585
	Νὰ ἐνωθεῖτε σοῦ ζητεῖ, κὶ οὐχὶ ἂν εἰς θρησκείαν, εἰς φιλοσύνην μ' ἀρετῆς δέσμευσιν τὴν γλυκεῖαν.	590
	Κινεῖτ' ἀπὸ νοήματα πολλῆς ἀγαθοσύνης κ' ἔστειλ' ἡμᾶς τῶρα πρὸς σὲ ἀγγέλους τῆς εἰρήνης κὶ ὡς τὰ φρονεῖς δὲν ἀγνοεῖ εἰς τὸ ν' ἀποθρονίσεις τὸν Ἀλαδῖνον φίλον του σοὶ πέμπει τὰς εἰδήσεις	595
	πρὶν ἕτερον κακὸν σταθῆ νὰ μάθεις τίνι τρόπῳ ἐπιθυμεῖ σε φίλον του καλὸν παντοίῳ τρόπῳ. Ζητεῖ εἰς τοὺς θριάμβους σου εὐχάριστος νὰ μείνεις καὶ νὰ σιγήσεις τὴν οργὴν τῆς μαχικῆς ὀδύνης: οὔτ' Ἰουδαίαν εἰς ἐξῆς, οὔτ' ἄλλο νὰ θελήσεις μέρος καὶ τόπον τοῦ αὐτοῦ ποτὲ νὰ ἐνοχλήσεις	600
	τὸ κεῖτ' εἰς ἐπαρχίας του ὅ,τ' ἄκρον, ὅ,τ' ὀλίγον καὶ ὅ,τι σώζετ' ὑπ' αὐτοῦ τῆς σκέπης τῶν πτερύγων. Ὅ δ' ὑπισχνεῖται νὰ τηρεῖ τὴν κυριότητά σου εἰς ὅλα σου τα κτήματα τὰ μὴ ἔτι στερρά σου.	
	Ἄν μ' ἔνωσιν τοὺς δὺ' ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουν, οἱ Τουρκοπέρσαι πῶς ποτὲ ἐκδίκησιν ἐλπίζουν;	605
σ. 53	Μεγάλα πράγματ' ἔπραξες, ἀρχέ, εἰς μικρὸν χρόνον ὅπου δὲν σβένονται ποτὲ αἰῶνας τῶν αἰώνων. Βιαίους πολιορκισμοὺς κραταιρικῶν πολέων, κλαυστοὺς ἀποθρονιασμοὺς ἐνδόξων βασιλέων,	610

²⁸⁴ Ἀγαπᾷ τὰ παλικάρια.

τελείους ἐξολοθρευμοὺς στρατῶν ἀκαταμάχων,
 ἀκαταπνεύστους διωγμοὺς καθ' ὄλων ἀντιμάχων,
 καὶ ὑπερέβης, νίκησας, δρόμους, κακοπαθείας,
 ἀγῶνας, πράγματα φρικτὰ, φρικτὰ ἐπ' ἀληθείας.
 Ὅλ' ἐπαρχίαι τοῦ Θεοῦ, πόλεις καὶ τὰ πεδία 615
 καὶ κάθε τόπος σὲ τιμᾶ, σὲ προσκυνεῖ ὡς Δία,
 ὥστ' ἕτερα βασιλεία ἂν στέρξεις ν' ἀποκτήσεις
 ἑτέρας δόξας καὶ τιμὰς οὐκέτι μὴν ἐλπίζεις.
 Ἦλθ' ἡ τιμὴ εἰς τὴν ἀκμὴν κ' εἰς τὸ ἐξῆς προσήκει
 τοὺς ἀμφιβόλους μαχισμοὺς ἢ φρόνησις ν' ἀφήκει. 620
 Τὶ κέρδισες ἂν ἔνωσες εἰς τ' ἄλλα κέρδη κί ἄλλα
 χωρὶς αὐξήσεως τιμῆς καὶ μὲ κακὰ μεγάλα;
 Μ' ἂν χάσεις τ' ἀποκτήματα, αὐθέντα, δὲν τὸ βλέπεις;
 Ὅλας τὰς δόξας καὶ τιμὰς εἰς ὕβριν μετατρέπεις.
 Διὰ μικρὸν κί ἀβέβαιον νὰ κινδυνεύσει ἕνας 625
 καὶ τὸ πολὺ καὶ βέβαιον εἶν' ἀσθενῆς τὰς φρένας.
 Ἄλλ' ἴσως σὺ κατανοεῖς πῶς ἐπειδὴ τις μοῖρα
 ἕως τοῦ νῦν δὲν ἔβαλεν εἰς σὲ βαρεῖαν χεῖρα,
 διατηρεῖς τὰ κέρδη σου 'ς διαμονὰς ἀκλόνους
 κί ἀδάμαστος πάντοτε σὺ εἰς ἐπιφθόρους πόνους 630
 κ' ἐκ τῶν ὄρμων τῆς τῶν στραβῶν καὶ τῶν εὐμετατρέπτων
 ἀπὸ στιγμῆν εἰς τὴν στιγμῆν καὶ πάντοτ' ἀπροσκέπτων
 ὁ ἀμετάτρεπτος σὺ ζῆς κί ἀπάτακτος καθόλου
 καὶ προσκοπέεις καὶ νικᾶς τοῦ κόσμου τὰ πάντ' ὄλου:
 κ' ἴσως οἱ τίτλ' οἱ ὑψηλοὶ μεγάλων νικητόρων 635
 ἀνάπτουσι φλόγας μακρὰς 'ς ψυχὰς τροπαιοφόρων
 ὅταν θωροῦν ὑπὸ ποδῶν ὑποτελεῖς καὶ δούλους
 τοὺς ἐπιλοίπους τῶν ἀνδρῶν ὡς ἀγενεῖς κ' ἀβούλους
 καὶ κάμνουν σ' ὑπερήφανον νὰ φεύγεις τὴν εἰρήνην,
 σ. 54 ὅπως οἱ ἄλλοι φεύγουσι μάχην, πολεμοσύνην. 640
 Αὐτὰ τὰ αἵτι' ἐμποροῦν νὰ σ' ὀδηγοῦν εἰς πόρους²⁸⁵
 ὅπου ἡ τύχη διὰ σὲ ἀνοιξεν εὐρυχώρους
 καὶ νὰ μὴ βάλεις παντελῶς τὴν μάχαιραν εἰς θήκην
 εἰς τῆς ὁποίας τὴν μορφήν βεβαίαν ἔχεις νίκην.
 Ἔως ὅπου τοῦ φοβεροῦ Μωάμεθ θεῖοι δόμοι²⁸⁶ 645
 μένουν ἀκαταπάτητοι κί ἄσχιστ' οἱ κείνου νόμοι:
 ἕως ὅπου ὁ βασιλεὺς δὲν βλέπει τὴν Ἀσίαν
 ἐρήμην ὅλην ἀπὸ σοῦ κ' εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν

²⁸⁵ Δρόμους.

²⁸⁶ Τὰ τζαμιά.

ἀπολαμβάνεις τὰς τιμὰς καὶ τ' ἀποκτήματά σου
 κ' ἡ μάχη εἶν' ἕως ἔδῳ γλυκεῖ' εἰς ἔργατά σου. 650
 Μ' ἀνίσως ἔχεις στοχασμοὺς ἐκ τούτων διαφόρους
 ἀντίους 'ς ἐπαρχίας του, ἀντίους 'ς θείους ὄρους,
 πλανᾶσαι καθ' ὑπερβολὴν καὶ ὑπὲρ ἄλλον σφάλλεις,
 εἶν' ἀποπίσω πράγματα καταστροφῆς μεγάλης.
 Ἐὰν ἡ ἔχθρα καθ' ἡμῶν σκέπος εἰς σὲ δὲν δώσει 655
 καὶ τὸ τοῦ λόγου τοῦ ὀρθοῦ φῶς κείνο δὲν σκοτώσει,
 σὺ θέλεις εἶδεις ἐμφανῶς τὴν μάχην ὅθ' ἀρχίσεις
 πῶς δύνασαι νὰ φοβηθεῖς χωρὶς οὐδὲν ν' ἐλπίζεις.
 Ἡ τύχη πάντοτ' ὡς τροχὸς ἀναβοκατεβαίνει
 καὶ διαφέρει πάντοτε κί οὐδόλως διαμένει: 660
 καὶ ἂν εὐφραίνει περισσῶς καὶ πλουσιοπαρόχως,
 θλίβει μ' ὑπερπερίσσευμα ἀλληλοδιαδόχως.
 Τῶρ' εἶναι φίλη, τῶρ' ἔχθρὰ ἐν τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι,
 ἔρχεται, φέρει, ἀφαιρεῖ, φεύγει, πάντοτ' ἀλλάσσει
 κί ἀπὸ πετάματ' ὑψηλὰ καὶ πράξεις κινδυνώδεις 665
 συχνῶς γεννῶνται κρημνισμοὶ πρόσπαιοι καὶ φρικώδεις²⁸⁷.
 Εἶπέ μοι ἂν ἡ Αἴγυπτος, εἶπέ μοι παρρησίᾳ,
 γῆ εἰς τὰ ὄπλα καὶ βουλὴν καὶ θησαυροὺς πλουσία
 δι' ἄλλην μάχην ἐνωθεῖ μ' Ὀθωμανοὺς καὶ Πέρσας
 σ. 55 κ' ἔνθ' ὁ υἱὸς καὶ Κασσανοῦ ἄνδρας πολλοὺς ἐγέρσας, 670
 τίς δύναμις εἶν' ἀρκετὴ εἰς τὸν θυμὸν ἐκείνον;
 Ποὺ εὗρεις καταφύγιον τῶν τόσων σου κινδύνων;
 Τάχα βοήθειαν θαρρεῖς ὁ βασιλεὺς νὰ στείλει
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑποσχεθεῖς ὡς φίλοι;
 Τίς τῶν Ἑλλήνων ἀγνοεῖ τὴν ἀπιστίαν κείνην, 675
 τὰς τόσας προδοσίας των καὶ τὴν δουλοφροσύνην;
 Τὸ γένος τὸ φιλάργυρον πόσαις φοραῖς καὶ πόσαις
 πλοκάς δὲν ἔπλεξε κακὰς ἔνθα σὺ πίστιν ἔδωσες;
 Ἀπὸ αὐτὰς τί εἶν' αὐτοὶ κί αὐτὸς σήμερον μάθε
 καὶ τὰ ἴπαθες ἂν δὲν ἀρκοῦν, προσέτι κί ἄλλα πάθε. 680
 Κεῖνος ὅπου τὸ πέραμα πολλὰ εἶχ' ἐμποδίζει,
 τῶρ' ὑπὲρ σου εἶν' ἔτοιμος καὶ τὴν ζωὴν νὰ θύσει;
 Τάχα ἐλπίζεις παντελῶς εἰς τὰ στρατεύματά σου
 ὅπου σὲ περιφέρουσιν εἰς τὰ προστάγματά σου;
 Τάχ' ὅσους ἔκτεινας, θαρρεῖς λαοὺς διασπαρέντας 685
 ἴσα καὶ τώρα τοὺς αὐτοὺς νὰ κτείνεις ἐνωθέντας;
 Ἀπὸ πολέμους οἱ στρατοὶ κί ἀπὸ κακοπαθείας

²⁸⁷ Αἰφνίδιοι.

	φύρασαν, ὀλιγώθησαν, φαίνεται' ἐπ' ἀληθείας. Στοχάσθητι πῶς πολεμείς τώρα κατ' ἐναντίων ὄλων ὁμοῦ, Ὀθωμανῶν, Περσῶν καὶ Αἰγυπτίων.	690
	Ἄλλ' ὅσον κρίνεις καὶ νοεῖς ἀδάμαστος πῶς εἶσαι καὶ πῶς τὸ σίδηρον καὶ πῦρ δὲν τρέμεις, δὲν φοβεῖσαι; Ὅμοφωνῶ: καὶ οὐρανοῦ ἄς εἶναι δῶρα κεῖνα, μὰ τὸ θηρίον σὲ νικᾷ τὸ φοβερὸν, ἢ πεῖνα.	
	Ποῖον ἀντίδοτον αὐτοῦ καὶ προσφυγὴν εὐρίσκεις ὅπου οὐδὲν ἕξω τροφῆς κί ἂν λείψει ἀποθνήσκεις; Μὰ τὴν ρομφαίαν τότε σὺ τράβησον ἐκ τῆς θήκης καὶ σφάζ' το καὶ καυχῆθητι ὕστερον ἔργον νίκης. Μάθ' ὅτ' εἰς τόπον εἰσχωρεῖς ὅπου οἱ τῶν κατοίκων, τὴν μάχην σου προβλέψαντες εὐθύς κατὰ καθήκον ²⁸⁸	695 700
σ. 56	τὰ πέριξ ὅλα παντελῶς οἴκους, δένδρεα, βρύσεις κατέκαυσαν κ' ἠφάνισαν, οὐδὲν νὰ μὴ εὐρίσεις, καὶ πρὶν ἐδῶ ἔλθετε σεῖς ἐπὶ οἰκονομία ἐφύλαζαν κάθε καρπὸν εἰς ἀσφαλῆ ταμεῖα. Σὺ ὅπου ἦλθες πεποιθῶς εἰς δύναμιν κ' ἐλπίδα ²⁸⁹ , πῶς θέλεις θρέψεις τοὺς ἵππεῖς καὶ τοὺς πεζοὺς; Οὐκ οἶδα! Λέγεις: “φροντίζει δι' αὐτοὺς ὁ τῆς θαλάσσης στόλος”. Λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνέμων ζῆς κ' ἐκεῖθεν κρεμᾶσ' ὄλος; Ἡ θάλασσα ὅπου κωφὴ εἶν' εἰς τὰς παρακλήσεις εἰς ἰδικάς σου προσταγὰς τρέπετ' ὅπως θελήσεις; Ἦ δὲν ἀρκεῖ, ἂν ἀσθενοῦν τὰ φυσικὰ στοιχεῖα, εἰς πλοῖα σου ν' ἀντιωθεῖ ζευκτὴ πολομαχία; Οἱ Πέρσαι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Θράκες εἶναι τόσοι ὅπου εὐκόλως δύνανται πικροὶ νὰ σὲ φανῶσι. Χρειαζεσαι κατὰ πολλὰ ἴν' ὡς ποθεῖς κερδίσεις δι' ἄλμης καὶ διὰ ξηρὰς διττῶς νὰ μᾶς νικήσεις ²⁹⁰ . Μία θαλάσσης συμφορὰ, μία γῆς ἀκερδία, πολλὴν ζημίαν κ' ἐντροπὴν φέρει πρὸς σὲ, μὰ Δία: ὅτι, ἂν χάσεις εἰς ξηρὰν, τὶ ὠφελεῖ ὁ στόλος; Κί ἂν εἰς τὴν ἄλμην ἐκ λιμοῦ ἔθνηξ' ὁ στρατὸς ὄλος. Τῶρ' ἂν ἀρνεῖσαι, δέσποτα, νὰ δώσεις εἰς Ἀσίαν εἰρήνην πολυζήτητον, φίλην ὀπλοστασίαν, τοῖα βουλή (συγχώρησον) δὲν εἶν' ὡς τὰς εὐθείας ἐκείνας ἄλλας σου βουλάς, οὐχὶ ἐπ' ἀληθείας.	705 710 715 720

²⁸⁸ Κατὰ πρέπον.

²⁸⁹ Persuaso.

²⁹⁰ Κατὰ δύο φορές ἢ τρόπους.

	Ἄλλ' εἴθ' ὁ θεῖος οὐρανὸς τὰς γνώμας σου ν' ἀλλάξει, ἄν εἶναι αὐταὶ μαχικαὶ, κ' εἰρηνικὰς φυλάξει. Δὸς εἰς Ἀσίαν, δέσποτα, τὴν ποθητὴν εἰρήνην, ν' ἀναπαυθεῖ μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν φλογοσύνην, νὰ παύσουσιν οἱ πόνοι της, τὸ κλαῦμα νὰ σφογγίσει, καὶ τῶν νικῶν σου τοὺς καρποὺς οὐδεὶς, οὐδεὶς ἐγγίσει.	725 730
σ. 57	Καὶ σεῖς, μεγάλθυμ' ἥρωες, ὅπου συγκοινωνεῖτε καὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν τῆς μάχης καὶ συζεῖτε, μὴ, μὴ εἰς ἔριδας καινὰς πλανήσει τύχης χάρις, ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε γλυκὺς ὁ θεὸς Ἄρης ²⁹¹ . Μιμήθητε τὸν πρακτικὸν κ' εὖνουν ναύκληρον κείνον ὅστις, ἀγκαλὰ κ' ἔφυγε θαλάσσης τῶν κινδύνων καὶ ἔβρεξε τὴν ἄγκυραν εἰς εὖορμον λιμένα κὶ ἄκραν γαλήνην θεωρεῖ, κύματ' ἡμερωμένα, δὲν παραβάλλετ' εὐχερῶς εἰς νέας πάλιν ἄλλας πολλὰ ἀσπόνδου καὶ σκληρᾶς θαλάσσης κακὰς ζάλας».	735 740
	Ὡς ὁ Ἀλέτης ἔπαυσεν οἱ δούκες μορμυρίσαν εἰς τρόπον ὅπου φάνησαν πῶς κατεθυμωθῆσαν. Τρὶς καὶ τετράκις ὁ ἀρχὸς στρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς του καὶ εἰς τὸ πρόσωπον θεωρεῖ ἄνδρας τοὺς ἰδικούς του. Ἔπειτα τοὺς προσήλωσεν εἰς τοῦτον τὸν Ἀλέτην ἀπόκρισιν προσμένοντα κὶ ὡς εἶπε μὲ μελέτην:	745
	«Πρέσβυ, ἀκούω πῶς λαλεῖς, ἀκούω πῶς προφέρεις ²⁹² , πῆ μὲν φιλικὸς φέρεσαι, πῆ δὲ ἀπειλὰς φέρεις. Ὁ βασιλεὺς ἂν μ' ἀγαπᾷ καὶ μὲ ἐγκωμιάζει, εἶν' ἀγαθὸς κ' εὐχαριστῶ πολλὰ κὶ ἄς μὲ προστάζει.	750
	Περὶ τῆς μάχης δὲ αὐτῆς ἢ τῆς πολυμαχίας ὅπου φοβίζεις καθ' ἡμῶν μεγάλας δυστυχίας, τοὺς ἐλευθέρους μου σκοποὺς μὲ λόγους ἀπλουστάτους τῶρ' ὁμιλῶ ὡς πάντοτε ἔχω συνηθεστάτους. Γίνωσκε, ὅσ' ἐπάθομεν κακὰ ὑπὸ τῆς σφαίρας διὰ ξηρᾶς καὶ δι' ὑγρᾶς, διὰ νυκτὸς κ' ἡμέρας, δι' ἄλλο αἴτιον, δὲν εἶν' εἰς κόπους μας καὶ μόχθους παρὰ ν' ἀνοίξομεν ἡμεῖς τοὺς δρόμους καὶ τοὺς ὄχθους τῆς σεβασμίας κ' ἱερᾶς Σιών κ' ἐκ τῶν δεσμῶν της ἐλευθερώσομεν ἡμεῖς τόσων σκληρῶν κὶ ὤμων της.	755 760
σ. 58	Τοῦτος ὁ κόσμος ὁ ψευδῆς διὰ τοιοῦτον τέλος, ὅ,τ' ἔχει, θυσιάζομεν κὶ αὐτὸ, χαρὰ καὶ γέλως.	

²⁹¹ Ὁ πόλεμος.

²⁹² Ambasciadore.

Δὲν ἦλθομεν ἡμεῖς ἐδῶ εἰς τὴν σταυροφορίαν
 διὰ καπνοὺς δόξης φθαρτῆς, διὰ φιλαργυρίαν. 765
 Ὁ ἐπουράνιος πατήρ τὴν τέτοιαν πανώλην²⁹³
 ἀπὸ τὰ στήθη μας μακρὰν ἄς ἐκδιώξει ὄλην.
 Ἄνίσως κατοικεῖ ποτέ εἰς μαχητὴν κἀνένα
 κὶ ἄς μὴ ποθεῖ, παρακαλῶ, κατὰ θυμὸν καὶ φρένα
 αὐτὸ τὸ γλυκὺ φάρμακον ἐδῶθε νὰ φωλεύει,
 ὅπου μολύνει τὰς ψυχὰς καὶ μ' ἠδονὴν φονεύει. 770
 Χάρις μᾶς ἔμπνευσε Θεοῦ δι' ἔργον κ' ἡγερέ μας
 καὶ ἀβλαβεῖς πάντων κακῶν ἕως ἐδῶ 'φερέ μας.
 Αὐτὴ ἰσάζει τὰ βουνὰ, τοὺς ποταμοὺς ξηραίνει,
 θάλπει χειμῶνος παγετοὺς, θέρους καύματ' ὑγραίνει,
 τὰ παραχῶδη κύματα θαλάσσης εἰρηνεύει 775
 καὶ τῶν ἀνέμων τὰ πτερὰ ἢ λύει ἢ δεσμεύει.
 Ἔνθα οἱ ἀστεροεγγεῖς πύργοι καταχαλῶνται,
 ἔνθα τὰ πλήθη στρατιῶν σκορπίζονται, νικῶνται,
 ἔνθα γεννᾶται ἡ ἐλπίς, ἔνθα ἡ ἀφοβία,
 ἔνθα κρεμῶνται κ' ἴστανται τὰ πάντ' ἐν ἀκριβεῖα 780
 κὶ οὐδὲν ἐκ τῶν φθαρτῶν ἡμῶν ἰσχύων κατορθοῦται
 χωρὶς αὐτῆς τῆς χάριτος ὅπου ὑπερυψοῦται.
 Μήτε ἠλπίζομεν ἡμεῖς φθορὰν κάθε δυνάστου
 ἂν βοηθὸν δὲν εἶχομεν τὴν δεξιὰν τοῦ Πλάστου,
 φέροντες κ' ἔτι μεθ' ἡμῶν ὅλα τὰ ὄπλ' Ἑλλήνων 785
 καὶ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς τοῦ κόσμου μετ' ἐκείνων.
 Φθάνει ἐκείνη μοναχὴ νὰ μὴ μᾶς ἀπολείψει
 καὶ δὲν φροντίζομεν οὐδὲν ἂν ἕτερος μᾶς λείψει:
 ὅστις ἐξεύρει ποῖ' αὐτῆς εἶναι ἡ βοηθεῖα,
 ποτὲ ἑτέραν δὲν ζητεῖ ἐν τῇ κακοπαθείᾳ. 790

σ. 59 Ἄλλ' ὅτ' ἀφήσει μας αὐτὴ εἰς πάσας ὑστερήσεις
 δι' ἀμαρτίας μας πολλὰς ἢ δι' ἀγνώστους κρίσεις,
 τίς εἶναι ὅπου δὲν ποθεῖ νὰ κηδευθεῖ εἰς χῶμα
 ἔνθ' ἐκηδεύθη τοῦ Χριστοῦ τὸ θεῖον κείνο σῶμα;
 Θνήσκομεν, μήτε ζωντανοὺς ἡμεῖς ποσῶς φθονοῦμεν, 795
 θνήσκομεν, μ' ἐκδικούμεθα καὶ ζήσιν δὲν πονοῦμεν.
 Καὶ ἂν εἰς πόλεμον ἐχθρὸς ποτὲ τίς μᾶς χαλάσει,
 πότ' ἢ Ἀσία μὴ θαρρεῖς πῶς ἔχει νὰ γελάσει.
 Θνήσκομεν, ναὶ, μίαν φορὰν, μ' ἐν κρατεροθυμίᾳ
 καὶ βλέπετε, μὰ τὸν σταυρὸν, τέρατα καὶ σημεῖα. 800
 Μὴ ὅμως ἔχε κατὰ νοῦν ὅτι ἡμεῖς μισοῦμεν

²⁹³ Πανούκλα.

εἰρήνην καὶ πραότητα καὶ πόλεμον ποθοῦμεν.
 Εὐαρεστεῖ μας περισσῶς τοῦ ἀρχηγοῦ σου τούτου
 τῆς φιλοσύνης ὁ δεσμὸς, σκοπὸς καλὸς τοῦ νοῦ του,
 μὰ σὺ ἐξεύρεις ἂν αὐτῷ ὑπόκειτ' Ἰουδαία, 805
 μὲ τί δικαίωμα, λοιπὸν, εἶναι τοιάδ' ἰδέα;
 Πῶς διὰ ξένα πράγματα νὰ ἐμποδίσει θέλει;
 Πράγματ' ὅπου δὲν ἔπρεπε νὰ μέλει κί ὅμως μέλει;
 Ἄς κυβερνᾷ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μὲ ἡδονὴν κ' εἰρήνην
 καὶ ἄς ἀφήσει τοὺς λοιποὺς εἰς ἐλευθεροσύνην». 810
 Τοιάνδ' ἔδωσ' ἀπόκρισιν, ἀλλ' ὁ Ἀργάντης βλάφθη
 κί ὄλος ὡς κάμινος πυρὰ πολλῆς ὀργῆς ἀνάφθη:
 μήτ' ἐκρατήθη τοῦ θυμοῦ, μὰ μὲ παχέα χεῖλη
 πλησίασ' εἰς τὸν στρατηγὸν κί ἀφρίζων ὡς ὠμίλει:
 « Ὅστις τὰς μάχας ἀγαπᾷ κ' ἐχθραίνει τὰς εἰρήνας 815
 ἄς ἔχει μάχας κί ἄς τρυφᾷ φιλόμαχος εἰς κείνας:
 ἀπὸ ἀνθρώπους ἀφορμὴ ποτὲ μαχῶν δὲν λείπει
 καὶ βλέψομεν, μισεῖρηνε, τίνος ἔσεται ἡ λύπη²⁹⁴ ».
 Ἔπειτ' ἀνασυστάμενος εὐθύς ἀπὸ κρασπέδου²⁹⁵
 σ. 60 ἐκείνον τὸν χιτῶνα τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Γοφρέδου, 820
 ἔκαμ' ὡς πήραν καὶ μ' ὀργὴν πλείον' ἀπὸ τὸ πρῶτον
 τοιοῦτοτρόπως ὀμιλεῖ μὲ ταραχὴν καὶ κότον²⁹⁶:
 « ὦ μέγα καταφρονητὰ τῆς πλέον ἐχθρᾶς μοίρας,
 μάχην κ' εἰρήνην φέρω σοι ἔσωθ' αὐτῆς τῆς πήρας.
 Ἔκλεξον μίαν τῶν αὐτῶν τὴν σὺ ποθεῖς ν' ἐκβάλεις, 825
 μὰ κάμ' αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν χωρὶς τε ν' ἀναβάλεις».
 Τὸ θηριῶδες σχῆμα τοῦ καὶ τοῦ λαλεῖν ὁ τρόπος
 κίνησε πάντας τοῦ σταυροῦ μάχην ν' εἴπουν εὐκόπως
 καὶ δίχως νὰ προσμείνουσι κἄν τὸν αὐτῶν στρατάρχη
 ὄλοι συμφώνως μετ' αὐτοῦ λαλοῦν: «Ναί, ναί, τὴν μάχην». 830
 Ἀργάντης τότε ὁ ἀδεὴς ἀπώλυσε τὴν πήραν
 κ' οἱ ἀγριότεροι θυμοὶ τὸν ἄναψαν κ' ἐπήραν
 καὶ μὲ κραυγὴν βροντοειδῆ βοᾷ ὁ αἰμοβόρος:
 «Εἰς μάχην σᾶς καλῶ, λοιπὸν, ὄλους θανατηφόρως».
 Τὸ εἶπε μὲ τόσην ἰσχὺν καὶ σχῆμα ὠμοῦ τυράννου, 835
 ὅπου ἐφάνη ὁ ναὸς ἄνοιξε τοῦ Ἰάνου.
 Ἐφάνη καθὼς ἔσεισεν κείνην τοῦ τὴν χλαμύδα,
 ὀργὴ μωρὰ κ' ἐχθρα κακὴ ἔνθ' ἔκβαινε κ' ἐπήδα:

²⁹⁴ Ὅπου μισεῖς εἰρήνην.

²⁹⁵ Ἀσηκῶνοντας ἀπὸ τὴν ἄκρη τὸ ροῦχο τοῦ τὸ ἔκαμε ὡσὰ σακκοῦλι.

²⁹⁶ Ἐχθραν.

κ' ἢ ταρταρία Μέγαιρα κ' ἢ Ἀληκτῶ πῶς ἄπτουν
 τὰς φοβεράς λαμπάδας των ἔς ὄμματ' αὐτοῦ κί ἀστράπτουν. 840
 Τοιοῦτος ἦτον κί ὁ θρασὺς γίγας τὸν πάλ' αἰῶνα
 ὅπου τὸν πύργον θέλησε ν' ὑψώσει ἔς Βαβυλῶνα
 κ' ἐπαναστάτης Οὐρανοῦ μ' ἄκραν ἀσυνεσίαν
 να φοβηρίσει τόλμησε τὴν ἀστεροθεσίαν.
 Μετέειπεν ὁ Γοτιφρῆς: « Εἶπατε μὲ τὰ χεῖλη 845
 τῶρ' εἰς τὸν βασιλέα σας ὅτ' εἴμεθ' ἐχθροὶ δηλοῖ²⁹⁷
 καὶ ἐκδεχόμεθ' ἐκ ψυχῆς μάχην θανατηφόρον
 ὅπου μᾶς φοβηρίζετε μὲ λόγους ὑπὲρ ὄρον.
 Ἄς ἔλθει τὸ λοιπὸν ταχὺς μετὰ μαχίμων φίλων
 σ. 61 ἢ, ἂν βραδύνει, τότε ἡμᾶς ἄς μένει γ' εἰς τὸν Νεῖλον». 850
 Ἐνταῦθ' ἀποχαιρέτησε τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον
 μὲ κείνην τὴν εὐγένειαν τὴν φυσικὴν τῶν Γάλλων.
 Εἰς τὸν Ἀλέτην ἔδωσε πλουσιοτάτην κόρυν²⁹⁸,
 ἣν εἶχε μ' ἄλλα λάφυρα ἀπὸ Νικαίας χώρην.
 Εἰς τὸν Ἀργάντην ἔδωσε διάλιθον ρομφαίαν²⁹⁹ 855
 κ' ὑπερβριθῆ ἀπὸ χρυσὸν μὲ κώπην πολλ' ὠραίαν³⁰⁰,
 μὰ τόσον ἦτον τεχνικὴ κείνης ἢ ἐργασία,
 ὥστ' ὑπερβάλλετ' ἐξ αὐτῆς ἢ ὕλις ἢ πλουσία.
 Τὴν δέχετ' ὁ Σαρρακινὸς χωρὶς ν' ἐπιπροσέξει
 κί οὕτως τὴν εὐχαρίστησιν εἰς κείνον εἶχε λέξει: 860
 «Αὐτὸ τὸ δῶρον, στρατηγέ, ὅπου πρὸς μὲ σὺ δίδεις,
 πῶς θέλω μεταχειρισθῶ ταχέως θέλεις εἶδεις».

Τότε μισεύουν κ' ὁμιλεῖ τοιοῦτως εἰς Ἀλέτην,
 τὸν φίλον του καὶ συνοδὸν καὶ δαιμονοφειλέτην³⁰¹:
 «Σὺ τὴν αὐγὴν εἰς Αἴγυπτον ὕπαγε, φίλ' Ἀλέτα, 865
 καὶ σὺ τὰς ἀποκρίσεις δὸς καὶ ἄλλο μὴ μελέτα.
 Ἐγὼ εἰς Ἱερουσαλήμ ὑπάγω κ' ἐν ἐσπέρα
 χρεῖαν δὲν ἔχεις ἀπ' ἐμὲ νὰ πάρεις ἐκεῖ πέρα.
 Ὅθ' εἶναι πόλεμος ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ μείνω
 καὶ νῆστις ἀπ' αἵματ' ἐχθρῶν, μὰ Δία, δὲν μακρύνω». 870
 Τοιοῦτως ἔμεινεν ἐχθρὸς ὁ μαχικὸς σατράπης,
 γενόμενος πρὸς τοῦ σταυροῦ ἄγγελος τῆς ἀγάπης,
 μ' ὁ τρόπος ὅπου φέρεται ἂν ἀπρεπὴς δὲν μέλει,
 πράττει καλῶς, πράττει κακῶς, ν' ἐξεύρει δὲν ἐθέλει.

²⁹⁷ Φανεροί.

²⁹⁸ Περικεφαλαία, ὅπου εἶχε μὲ ἄλλα κούρση.

²⁹⁹ Gemmata spada.

³⁰⁰ Βαρεῖαν ἀπὸ χρυσάφι μὲ λαβὴν ἢ μανίκι κτ.

³⁰¹ Ὅπου χρεωστεῖ τὴν ψυχὴν του τοῦ Διαβόλου.

	Ἄναχωρεῖ ἐκ συνοδοῦ χωρὶς ν' ἀποκριθεῖ τον	875
	καὶ νύκτ' ὑπάγει πρὸς Σιών κί ὅλος θυμώδης ἦτον.	
	Ἔμειν' Ἀλέτης, μὰ κί αὐτὸς μ' ὀργὴν κί ἀνυπομόνως	
σ. 62	νὰ φέρει τὴν ἀπόκρισιν 'ς εἶδησιν ἡγεμόνος.	
	Τότ' ἦτον μεσονύκτιον, ὅτε τερπνὴν εἰρήνην	
	ἔχουν τὰ κύματα Θεοῦ κ' οἱ ἄνεμοι γαλήνην ³⁰²	880
	κί ὁ κόσμος φαίνεται ἄλαλος καὶ εἶν' ἀναπαυμένα	
	κατὰ σπηλαίων καὶ μανδρῶν τὰ ζῶα κουρασμένα	
	καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ κ' ἰχθύες τῆς θαλάσσης	
	καὶ ὅλα τὰ θνητὰ τῆς γῆς χαίρουν ἀγαλλιᾶσαις	
	καὶ φαίνεται εἰς τὸν μαλακὸν κόλπον του πῶς τραβίζει	885
	ὁ ὕπνος ὁ μελιειδῆς καὶ τὰ ἀποκοιμίζει.	
	Μ' ὁ Γοδεφρίδος κ' οἱ λοιποὶ πολλὰ ἐννοιασμένοι	
	ἀπὸ τοῦ ὕπνου τὰς τρυφὰς δὲν εἶναι νικημένοι.	
	Ἄδημονοῦν νὰ ἔλθει φῶς τὸν δρόμον νὰ θωρήσουν	
	τῆς θείας Ἱερουσαλήμ, τὸν πόδα νὰ κινήσουν.	890
	Ἀπαύστως εἰς τὸν οὐρανὸν σημεῖ' αὐγῆς ζητοῦσι	
	κ' αἰῶνα πολυήμερον τὴν νύκτ' αὐτὴν νοοῦσι.	

Τέλος τῆς Δευτέρας Ὡιδῆς

³⁰² Ὅλα τὰ πράγματα εἶναι τοῦ Θεοῦ.

ΚΡΙΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

18   καὶ 1095   :   καὶ [εἰς τοὺς] 1095

ΩΔΗ ΠΡΩΤΗ

16	ν' ἀστράψουν :	νὰ λάμπουν καὶ ν' ἀστράψουν	(errata)
70	ρίψε :	'ρίψε	
90	ἔχη Ταγρίδης πόνους:	ἔχει ὁ Τακρίδης πόνους	
91	Ταγρίδης :	Τακρίδης (πάντοτε)	(errata)
100	ὅπου νὰ κτ. :	ὥστε δεν ἔμελλε	(errata)
110	ὅπου ὁ :	ὅπου' το	
113	μελακοὺς :	μαλακοὺς ³⁰³	
147	ὅπου ὁ Γάλλος :	ὀπόπ' ὁ Γάλλος	(errata)
190	ὅπου :	ὥστε	(errata)
210	ἐρρήξαμεν :	ἐρίξαμεν ³⁰⁴	
220	χάθη :	'χάθη	
321	τῶν :	τὸ	
406	δύω :	δύο (πάντα)	
460	τῆς :	τοὺς ³⁰⁵	
488	καὶ ὡς Ἴηρα :	καὶ Ἴηρα	(errata)
518	μὰ φρίκη ἢ θωρία:	μὰ φρίκη ἢ ἢ θωρία	(errata)
571	Ἰωτῶν	(Ἰωτων λέγεται ὀρθότερον)	(errata)
577	Γβίδους :	Γουΐδους (πάντοτε)	(errata)
615	ἔως ὅπου ἄκουσ':	ἔως ὅτ' ἄκουσεν	(errata)
617	τότ' ἔτη ἔτ' :	χρόνους ἀκόμ'	(errata)
618	ὅπου :	ὀπότ'	(errata)
631	τῆς :	τοὺς	
666	ἦ ἢ τακτικῆ :	ἦ τακτικῆ τ[ε]	(errata)

³⁰³ «Ἐπήρε χρόνους μαλακοὺς». Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ στον στίχο αυτό δηλώνεται ότι ενδύθηκε την εμφάνιση ενός νεαρού, ενός «μαλακού» στα χρόνια ανθρώπου. Είναι ένα επίθετο που στην μετάφραση του Γουζέλη συνδέεται και με τις γυναίκες, όπως στον στίχο 216 (“τὰς μαλακὰς γυναίκακας μας”). Υπάρχει ὁμως και αλλοῦ προκειμένου να περιγράψει τον χαρακτήρα ενός ανθρώπου, του Βαλδοβίνου συγκεκριμένα, ως ερωμανή (σελ. 98, 4η Ωδή, στίχος 341: “ὁ νέος τότ' ὁ μαλακός”).

Το πρωτότυπο κείμενο, δηλαδή εκείνο της XIII stanza του Canto I, έχει: “Tra giovane e fanciullo età confine”(Torquato Tasso, *Gerusalemme Liberata*, ed. Lanfranco Caretti, Giulio Einaudi, Τορίνο 1971, p. 17 και note 7: “Tra giovane ec: assunse un' età confinante (confineè aggetivo) tra la giovinezza e la fanciullezza”). Άρα θα πρέπει να δούμε την λέξη «μαλακοὺς» ως αναφορά στην νεαρή ηλικία.

Ο Edward Fairfax, στην απόδοση του έργου στα αγγλικά ως *Jerusalem Delivered* (1600) μεταφέρει το νόημα των συγκεκριμένων λέξεων ως εξής: “A stripling seemed he thrive five winters old”. Είναι, λοιπόν, πιο συγκεκριμένος, μιλάει για παιδί ηλικίας 5 ετών, “πέντε χειμώνων σε ηλικία” (“five winters old”). (<http://omacl.org/Tasso1book.html> και http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/tasso/tasso_jd.pdf).

³⁰⁴ Γράφω «ἐρίξαμεν» και όχι «ἐρήξαμεν» καθώς θεωρώ πως η λέξη προέρχεται από το ρήμα «ρίπτω» και όχι από το «ρηγνύω» (=σπάω).

³⁰⁵ Εννοεί “τους πλέον ερημώδεις δρυμούς της Ιβερνίας” και όχι ότι η Ιβερνία είναι ερημώδης. Στην τελευταία περίπτωση θα έπρεπε η λέξη να γραφτεί ως «ερημώδους», πράγμα που θα αλλοίωνε την ρίμα.

675	γενέσθ'	:	γίνεσθ'	
780	κείνους ὅλους	:	ἔχον ὅλους (ἔχοντας)	(errata)
867	κί ὅ,τι πρὸς	:	καὶ τὰ πρὸς	(errata)

ΩΔΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

118	Ἵλυνθος	:	Ἵλυνδος (πάντοτε)	(errata)
208	εἶχε	:	εἶχες	(errata)
342	ἀδίκου	:	τ' ἀδίκου ³⁰⁶	
347	λύπης πόνος	:	κανεῖς πόνος	(errata)
430	τὰ ἄλλα.	:	μήτ' ἄλλα	(errata)
447	ὄρον	:	ὄρον (κανόνα)	(errata)
484	ὅπου	:	ὅτε	(errata)
577	ἐδῶ φήμη	:	φήμη πολλὰ μεγάλη	(errata)
637	ὅπου	:	ὅταν	
659	ἢ τύχη κτ.	:	ἢ τύχη πάντοτ' ὡς τροχός	(errata)
801	μὴ ὅπως	:	μὴ ὅμως	(errata)
835	χλαμίδα	:	χλαμύδα (ἐπανωφόρεμα ³⁰⁷)	(errata)
839	ἢ ταταρία	:	ἢ ταρταρία (τοῦ ἄδου)	(errata)
853	κόριν	:	κόρυν ([ῆ] θεὰ)	(errata)
879	ὅπου	:	ὅτε	(errata)

³⁰⁶ Βάζω το οριστικό άρθρο «τ'» μπροστά από το «ἀδίκου βασιλῆος», διότι πρόκειται για συγκεκριμένο πρόσωπο.

³⁰⁷ Γράφω «ἐπανωφόρεμα» και όχι «ἐπανοφόρεμα», αφού όλα τα επιρρήματα, όταν χρησιμοποιούνται στην σύνθεση λέξεων, κρατάνε το -ω της κατάληξης τους αναλλοίωτο και δεν δέχονται το ενωτικό «ο». Βλ. «πανωφόρι», «ανώφλι», «κατώφλι» κ.ο.κ.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

A

ἀγλαΐζουσι (1.398)= ομορφαίνουν, στολίζουν, κοσμούν, λαμπραίνουν.
ἀειεσπέρων (1.72)= που σκοτεινιάζουν συνεχώς, διαρκώς
ἀειφεγγεῖς (1.14)= ανέσπερους, που λάμπουν διαρκώς
ἀκαταπνεύστους (2.610)= ακατάπαυστους
ἀκλόνοισι (2.627)= σταθερούς, ακλόνητους
ἄλκιμος (2.353)= δυνατός, γενναίος.
ἀλληλοδιαδόχως (2.660)= ἀλλήλος+διαδοχή
ἀλλοτριόφρων (2.460)= ἀλλόπιστων, ἀλλότριος+φρήν. (φρήν=πίστις, ἀποψη)
ἀμαρτοστομία (2.204)= ἀμαρτία του στόματος, ψέμα
ἀμύμων (2.572)= ὁμορφος, ἀψογος, βλ. και νύμφη Ἄμυμῶνη.
ἀναχωρισμός (2.503) = ἀποχωρισμός, ἀναχώρηση
ἀνδρίζουσι (2.733)= λάβαινε θάρρος, γίνε ἀνδρας, προστακτικὴ του ρήματος ἀνδρίζω.
ἀντιλήπτωρ (1.7)= βοηθός, σύμμαχος
ἀντιπολέμοισι (1.102)= ἐχθροῦ
ἀξιοθεωρήτοισι (2.384)= ἀξιοπρόσεκτους
ἀπάτακτος (2.631)= ἀνυπότακτος
ἀπεργατικός (2.195)= βοηθός, συνεργάτης
ἀποθρονίσεις (2.591)= ἐκθρονίσεις (και ως ἀποθρονίσματα στο 1.244)
ἀπροσκέπτων (2.630)= ἀνόητων, ἐπιπόλαιων
ἀργικεραύνουσι (1.307)= που ἐκτοξεύει κεραυνούς. Αρχαιοελληνικὸ ἐπίθετο του Δία.
ἀστεροεγγεῖς (2.775)= που φτάνουν ως τα ἀστέρια
αὐτοφόντα (2.512)= αὐτόχειρας

B

βροντοειδής (2.832)= βροντερή, ἀπὸ το ουσιαστικὸν ἢ βροντή.

Δ

δαιμονοφιλέτη (2.862)= ευεργετήθεντα ἀπὸ τους δαίμονες
διάλιθον (2.853)= πέτρινη
δοξοδότης (2.553)= αὐτός που δίδει δόξα
δριμυτάτοισι (1.104)= πολὺ δυνατούς, σφοδρούς. Ὑπερθετικὸς του ἐπιθέτου ὁ δριμύς, ἢ δριμεῖα, τὸ δριμύ.
δυσθαλπής (1.67)= που θάλπει με δυσκολία, ο πολὺ κρύος, ομηρικὸ ἐπίθετο για τον χειμῶνα, ὅπως ακριβῶς χρησιμοποιεῖται στην μετάφραση του Γουζέλη.
δυσμῶν (ἐκ) (1.371)= δυτικά (ἀπὸ)

E

εἰκοναρπάκτης (2.211)= ἀρπάκτης της εικόνας, ο κλέφτης της εικόνας
ἐμπνευματοῖ (1.175)= ἐμψυχώνει, ἐνθαρρύνει
ἐνασμενίζεται (2.374)= ευχαριστιέται, τέρπεται
ἐξώνοος (2.332)= ἀδιανόητος
εὐκλείας (2.183)= τιμής, δόξας
εὐδοκίμια (1.554)= εὐδοκίμηση, ἀνθηση
εὐκτίτων (1.749)= καλοφτιαγμένων
εὐτρεπτοήθης (2.539)= εὐτρεπτος+ἦθος, ευμετάβλητος ως προς το ἦθος ἢ χαρακτήρα

Η

ήρώφιλος (2.586)= ήρωσ+φίλος

Κ

καταμόνας (2.2)= μόνο του, ασυντρόφευτο

κόμας (1.410)= μαλλιά

κοράσιον (2.91)= κοπέλα μικρής ηλικίας, κορίτσι

κουστωδία (2.45)= φρουρά

κράσπεδο (2.818)= άκρη φορέματος που φτάνει ως το πάτωμα, και, συνεκδοχικά, το δάπεδο

κραταιών(1.210)= ισχυρών|κραταιρικῶν (2.607)= δυνατών, ισχυρών

κραταίωμα (2.424)= επικράτηση

κρατεροθυμία (2.797)= με ισχυρογνωμοσύνη

κρατερόφρων (2.384)= με ισχυρό πνεύμα, γενναίος (κρατερός+φρήν)

κροπία (2.346)= λάσπη, από το ουσιαστικό *η κοπρία* με αντιμετάθεση γραμμάτων.

κυνόμυγες (1.834)= μύγες που πάνε σε σκύλους

Λ

λατροχρίστους (1.849)= λάτρεις του Χριστού, χριστολάτρες

λευκασμός (2.226)= λεύκανση

Μ

μηχανοπλόκος (2.539)= ραδιούργος (πλέκω+μηχανές)

μισαντέας (1.30)= εχθρικής, αδυσώπητης, ενάντιας

μονότατος (1.352)= εντελώς μόνος

μῶκος (2.540)= χλευαστής

μῶλον (1.66)=(ὁ μῶλος) η ορμή

Ο

ὀνοματοκλύτων(1.549)= ονομαστών, φημισμένων, ξακουστών. Από το επίθετο *της αρχαίας ελληνικής κλυτός-ή-όν*.

Π

περιτραχήλου (2.285)= περιλαίμιου, γύρω από τον λαιμό.

πιστοκαυχομανία (2.240)= πίστη+καύχησις+μανία, η αλαζονεία λόγω υψηλής πίστης

πιστολάκτης (2.212) = αρνησίθρησκος, από το πίστις+λάξ

ποδοστράβη (2.221)= ὄργανο βασανισμού, φάλαγγα.

πολυϊδών(1.550)= πολυγνώστης, πολύξερως.

πολύφαιδρος (2.196)= που προκαλεί πολλή φαιδρότητα;, λαμπρός.

πόρους (2.638)= δρόμους (βλ. υπ. 160)

πορφύρεον (1.60)= πορφυρός, βαθυκόκκινος. Επίθετο που συνδέεται με τον θάνατο, όπως στον Όμηρο.

πρεπωδέστατον (Πρ. 5)= πιο ταιριαστό.

πρόοψιν (Αφ. 2)= πρόσοψιν.

πρόσπαιοι (2.664)= ξαφνικοί (βλ. υπ. στίχου).

Σ

σιδηροπεδημένοι (2.283)= σιδηροδέσμιοι, δεμένοι με σίδερα

σμερδαλέος (2.551)= δεινός, φοβερός (βλ. υπ.). Συνήθως για κτήνη και υπερφυσικά όντα.

στερρά (1.229)= στερεή, πυκνή, συμπαγής.

στέφη (1.87)= στεφάνια.

στοναχίζει (1.274)= θρηνεί. Από το αρχαιοελληνικό ουσιαστικό *ό στόνος*=θήνος, στεναγμός.

στρόμβος (1.268)= ανεμοστρόβιλος (βλ. υπ.)

συνεριστά (1.55)= μαζεμένα, από το ρήμα της αρχαίας ελληνικής *συνερίζω*= ενώνω, φέρνω μαζί.

σχετλίως (2.236)= δύσκολα (επίρρημα).

T

τάλαντος (1.38)= βασανισμένος. Από το αρχαίο ελληνικό επίθετο *ό τάλας, ή τάλαινα, τὸ τάλαν*.

ταχινοί (1.182)= γρήγοροι, με ταχύτητα.

τρίμματα (1.85, 1.226)= συντρίμματα, κομμάτια, τμήματα

Υ

ύπερβριθή (2.854)= υπερβολικά γεμάτο.

ύπερπερίσσευμα (2.660)= ύπερ+περίσσευμα, υπερ-πλεόνασμα.

Φ

φερέσβιον= ζωογόνο, που φέρει ζωή (1.284)

φιλομεμψιμοίρους (2.506)= φιλώ+μεμψίμοιρος (=μέμφομαι+μοίρα), οι συνεχώς παραπονούμενοι

X

χαλινός (3.10)= χαλινάρι, ηνίο

χαῦνος (1.308)= κενός, κυριολεκτικά και μτφ. χαμηλής υποστάθμης, άθλιος.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΥΡΙΩΝ, ΕΘΝΙΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Σημείωση: Με την συντομογραφία «Άφ.» αναφέρομαι στην Αφιέρωση του Γουζέλη στον Ναπολέοντα Α΄. Με την συντομογραφία «Πρ.» αναφέρομαι αντίστοιχα στον Πρόλογο που προτάσσει ο μεταφραστής στο ποίημα του, δηλαδή στα γραφόμενά του σχετικά με τις Σταυροφορίες, τον Βίο και το έργο του Τορκουάτο Τάσσο. Με την συντομογραφία «ύπ.» αναφέρομαι στις υποσημειώσεις του ίδιου του Γουζέλη.

A

Άγγλία: 1.785
Άγγλου: 1.538
Άγιος Πέτρος: 1.656
Άδέμαρος: 1.405
Άθέσεως: 1.607
Αί Έπτά Ήμέραι τής Πλάσεως τοῦ Κόσμου: Πρ. 14
Αἰγαῖον Πέλαγος: 1.621
Αἰγύπτιοι: 2.711 Αἰγυπτίων: 2.688
Αἴγυπτον: 2.577, 2.863 Αἴγυπτος: 2.665 Αἴγυπτου: 1.296, 1.684, 2.531, 2.551
Αἰρρήγον: 1.719
Άλαδῖνε: 2.175 Άλαδῖνον: 2.592 Άλαδῖνος: 1.810 Άλαδῖνου: 2.17
Άλέξανδρος: (Μέγας) Άφ. 3
Άλέξιον Κομνηνόν: 1.699
Άλέτα: 2.863
Άλέτην: 2.743, 2.851, 2.861 Άλέτης: 2.875, 2.533, 2.563, 2.739
Άληκτῶ: 2.837
Άλπεις: 1.649
Άλφόνσε: 1.29 Άλφόνσος: Πρ. 14, Πρ. 16, Πρ. 17
Άλωνάρης: Πρ. 5
Άμβακίαν: 1.637
Άμύντας(=Aminta): Πρ. 14
Άνατολάς: 1.760, 3.511 Άνατολῆς: 1.616
Άντιόχειαν: 1.63, 3.103 Άντιοχείας: 1.93
Άντιοχεῖς: 1.258
Άραυσίων: 1.413
Άργάντην: 2.853 Άργάντης: 2.544, 2.809
Άργοναυτῶν: 1.537
Άργος: 2.114
Άρην: 1.101, 1.604 Άρης: 2.732 Άρου(ον.Άρης): 1.578
Άριστοτέλης: Πρ. 14
Άρμίδα: Πρ. 9
Άρτοῦς (=Άρθούρου): 1.538 Άσία: 1.5 Άσίαν: 1.242, 2.719, 2.725 Άσίας: 1.536
Άφρική: 1.5
Άφροδίτης: 1.585, 2.92, 2.110
Άχιλλεύς: 1.573

B

Βαβυλῶνα: 2.840
Βαλδοβῖνος: Πρ. 5, 1.89, 1.415

Βέργεμον, Βέργομον, Βέργαμον: Πρ. 13
Βερνάνδου Τάσσου: Πρ. 13
Βερτόλδον: 1.609-δισ
Βοεμόνδον: 1.94
Βορρά: 1.872
Βουλιόνου: 1.81
Βουλλωνίου: 1.416
Βρεταννοί: 1.455

Γ

Γαβριήλ: 1.109 Γαβριήλος: 1.152
Γαλλί[α]: 1.785 Γαλλία: Πρ. 13 Γαλλίας: 1.390
Γαλλογερμάνων: 1.442
Γαλλοειδείς: 1.400
Γάλλοι: 1.389 Γάλλων: 2.850
Γάλλον: 1.763, 2.530 Γάλλου: 1.147, 2.530
Γαρούμνην: 1.630
Γεντόνιος: 1.567
Γεράρδων: 1.567
Γερμανία: Πρ. 4
Γερμανός: 1.429
Γερνάνδον: 3.373 Γερνάνδος: 1.559
Γερνιέρην: 1.575
Γεώργιος, 1.784
Γιλδίππη: 1.580
Γοδεφρείδον: 1.348, 5.420, Γοδεφρείδος: 1.199, 1.309, 2.885, Γοτιφρή: 1.116, 1.117, 1.153, 2.575
Γοτιφρή: Άφ. 3, Πρ. 4, 5, 1.299, 1.417, 1.669, 1.681, 1.739, 2.843, Γοτιφρίδος: 2.524
Γοφρέδον: 1.556 Γοφρέδου: 2.818
Γουέλφος: 1.347, 1.423, 1.429
Γουερίνος: Πρ. 14
Γουΐδου: 1.577
Γουλιέλμος: 1.347, 1.405, 1.457 (=Βρεταννίας), 3.558 (=Βρεταννίας)

Δ

Δανίας: 1.695
Δανιήλ: 1.832
Δία: 2.868
Δουδόνα: 1.547, 5.12
Δυτικῶν: 1.520

Ε

Έβεράρδον: 1.578
Έγκερλανός: 1.563
Έλικῶνος: 1.12
Έλισσός: Άφ. 3
Έλλάδος: 1.621 Έλλάς: Άφ. 2, 1.524
Έλλην: 1.519 Έλληνες: Πρ. 5, 10, 1.511 Έλλήνων: 1.700, 2.673, 2.783

Ἐλουϊητίους: 1.649
Ἐμμανουήλ: 2.38
Ἐμμοῦς(ή): 2.516, 2.517, 2.523
Ἐνετοί: 1.784
Ἐρρῖκον: 1.690
Ἐρωσ: 1.468, 1.490, 1.494, 1.504, 1.605, 2.169, 2.218, 2.270, 2.295 Ἐρωτα: 2.294, Ἐρωτος:
2.148, 2.485
Ἐστοανία: Πρ. 14, Πρ. 16, Πρ. 17 Ἐστοανίας: 1.428
Ἐτρουρίαν: 1.569
Εὐρώπη: 1.239 Εὐρώπης: Ἄφ. 4
Εὐρώτας: Ἄφ. 3
Εὐστάθειος: Πρ. 4 (=Κόμης, πατέρας Γοδεφρίδου), 1.556

Η

Ἡρα: 1.488
Ἡριδανός: 1.745

Θ

Θεμιστοκλέων: Ἄφ. 3
Θεόν: 1.147, 3.638 Θεός: 1.7, 1.85, 2.74, 2.270 Θεοῦ: 1.301, 1.536, 1.625, 1.661, 2.50, 2.330,
2.178, 2.613, 2.769, 2.878
Θηβῶν: 1.648
Θράκες: 2.711

Ι

Ἰάνου: 2.834
Ἰβερνίας: 1.460
Ἰένα: Ἄφ. 3
Ἰεροσολύμων: 1.303
Ἰερουσαλήμ: Ἄφ. 2, Πρ. 3, Πρ. 5, Πρ. 14-δς, 1.817, 2.865, 2.888, Ἰερουσαλήμ
Ἄπελευθερωθεῖσαν: Πρ. 14 Ἰερουσαλήμ Ἀποκτημένην: Πρ. 14
Ἰησοῦ: 1.288, Ἰησοῦ Χριστοῦ: 2.212
Ἰουδαία: 2.803 Ἰουδαίαν: 2.597
Ἰσμήνης: 2.2
Ἰταλία: Ἄφ. 2, Πρ. 5
Ἰταλός: 1.429
Ἰωάννης Βαπτιστῆς Μαρχέσιος: Πρ. 13

Κ

Κα[μ]πανίαν: 1.507
Καλαυρίας: 1.94
Κάμιλλος: 1.659
Καπανῆα: 1.647
Καπιτώλιο: Πρ. 18
Καρδινάλις Ἄλουΐσιος: Πρ. 14
Καρινθίαν: 1.431
Καρνούτων: 1.420= Κόμης
Κασσανοῦ: 2.668

Κιρκασσίαν: 2.544
Κλορίνδη: 2.359, 2.424, 2.441, Κλορίνδης: 2.443
Κλοταρεύς: 1.394
Κρούσκα (=Άκαδημία): Πρ. 5, Πρ. 14
Κυρίου: 1.874
Κωνσταντινουπόλεως: 2.672 Κωνσταντινούπολιν: 1.692

Λ

Λαγκαστρίας: 1.565
Λεωνίδες: Άφ. 3
Λεωνόραν: Πρ. 15
Λιβάνου: 1.141
Λιγουρίας: 1.784
Λοθαριγγία: Πρ. 4

Μ

Μακεδονία: Άφ.3
Μαρέγκου: Άφ. 3
Μάρκος: 1.784
Ματίλδη: 1.611
Μέγαιρα: 2.837
Μοῦσα: 1.11 Μούσας: Πρ. 17
Μωάμεθ: 1.818, 2.10, 2.463, 2.643
Μώσας: 1.443

Ν

Ναπολέων: Άφ. 1
Νεαπόλεως: Πρ. 13 Νεάπολιν: Πρ. 16
Νεῖλον: 2.848
Νίκαιαν: 1.62 Νίκαιας: 2.852
Νορμανοί: 1.399
Νορουεγίας (=Νορβηγίας): 1.559

Ο

Όβιτος: 1.569
Όθωμανούς: 1.257, 2.667, Όθωμανών: 2.688
Όϊστρω: 1.432
Όλλανδί(α): 1.7856
Όλυνδος: 2.118, 2.228, 2.283, 2.486 Όλύνδου: 2.404
Όμηρος: Άφ. 4, Πρ. 9, Πρ. 14
Όρθωσιάδα: 1.196 Όρθωσίαν: 1.115 Όρθωσιν: 1.66, 1.143, 1.180
Όρος: 1.22
Όρος Σεΐρ: 1.759
Όστερλίτζ: Άφ. 3
Ότων (Όθων): 1.571
Ούβάλδος: Πρ. 9, 1.568
Ούγων: 1.393
Ούερνόλλιον: 1.564

Ούλμη: Ἄφ. 3
Οὐρανοῦ (=Θεοῦ) 2.148, 2.691

Π

Παλαιστίνη: 1.295 Παλαιστίνην: 2.498
Παλαμίδης: 1.573
Παναγίαν: 2.248
Παντανάσσης: 2.178,
Παντοκράτορα: 1.284
Πάπας: Πρ. 4 Πάπας Κλήμης: Πρ. 17 Πάπας Οὐρβανός: Πρ. 3
Παραδείσου: 2.31
Πατάυιο: Πρ. 13
Πατριάρχης Σίμωνας: Πρ. 3, Πρ. 4
Πέρσ' (αι): 1.474 Πέρσαι: 2.711 Πέρσας: 1.259, 2.667 Περσῶν: 1.65, 2.688
Περσίας: 2.381
Πλάστης: 2.23 Πλάστου: 2.782
Πλίνιος: Πρ. 13
Πλουβήριον: 1.638
Πλούτωνα: 2.6
Ποδίου: 1.414
Πόλον: 1.698
Πυρηναῖα Ὅρη: 1.630

P

Ραιτοῖ: 1.432
Ραμβάλδος: 1.568,
Ραυμοῦνδος (Τολώσης): 1.628, 3.533
Ρῆνος: 1.443 Ρήνω: 1.432
Ριδόλφον: 1.575
Ρινάλδε: 3.480 Ρινάλδον: 1.101, 1.462 Ρινάλδος: Ἄφ. 3, Πρ. 9, Πρ. 14 (=ὁμώνυμο ἔργο Τάσσο) 1.587,
Ροβέρτον: 1.454 (=Φλάνδρας) Ροβέρτος: 1.403 (=Νορμανδίας)
Ροσμόνδος: 1.565
Ρουγιέρης: 1.563
Ρωμαῖοι: Πρ. 17 Ρωμαίους: 1.662
Ρώμη: Πρ. 17

Σ

Σαρρακινός: 2.857
Σβένος: 1.695
Σειρήνες: Πρ. 13
Σικελία: 1.786
Σιών: Πρ. 4, 1.122, 1.158, 1.227, 1.272, 1.672, 1.800, 1.865, 2.517, 2.757, 2.874
Σόλυμα: Πρ. 3, 1.59, 1.872
Σορέντον, Σουρρεντινόν: Πρ. 13
Σουεύ'(οι) (Σουηβοί): 1.432
Σοφία: 1.607, 1.608
Στέφανος: 1.637

Στύλων Ἡρακλοῦς: 2.576

Συρία: 3.354 Συρίαν: 1.75 Συρίας: 1.686, 2.569 Συριακῶν: 17.34

Σφόρτης: 1.573

Σωφρονία: 2.117, 2.229, 2.239, 2.301, 2.311, 2.350 Σωφρονίαν: 2.188, 2.399 Σωφρονίας: 2.133

T

Τακρίδης: 1.91, 1.461, 1.475, Τακρίδου: Ἄφ. 3

Τάσσοι: Ἄφ. 2, Ἄφ. 4, Πρ. 3, Πρ. 5, Πρ. 7, Πρ. 8, Πρ. 9, Πρ. 10, Πρ. 13, Πρ. 14, Πρ. 15-τετράκις, Πρ.16

Τατῖνος: 1.519

Τολώσης: 1.628

Τορισμόνδου: (=Il Re Torrismondo) Πρ. 14

Τορκουάτος: (=Τάσσοι) Πρ. 9, 15

Τουρκοπέρσαι: 2.604

Τούρκου: 1.48

Τούρς: 1.638

Τριπόλεως: 1.749

Φ

Φερραρία: Πρ. 14, Πρ. 15

Φοῖβος: 1.369

Φριεδλάν: Ἄφ. 3

X

Χίος: 1.778

Χριστόν: 2.9 Χριστός: 1.790, Χριστοῦ: 1.2, 1.58, 1.386, 1.560, 1.818, 1.821, 2.792

ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Abbé Ladvoat, Docteur , Πρ. 2

Pastor Fido, Πιστός Βοσκός, Πρ. 14

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Κείμενα

1. Γ.Β.Γκαίτε, *Τορκουάτο Τάσσο*, Άγρα, Αθήνα 1999.
2. Δημήτριος Γουζέλης, *Η Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένη*, Βενετία 1807.
3. -----, *Η κρίσις του Πάριδος*, Τεργέστη 1817.
4. -----, *Τα κατά τους Έλληνας*, Αίγινα 1833.
5. Ανδρέας Κάλβος, *Ωδαί*, επ. Filippo Maria Pontani, Ίκαρος, Αθήνα 1988..
6. Αδαμάντιος Κοραΐς, *Προλεγόμενα στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς*, τ.Α΄, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2008 (ανατ.).
7. Αντώνιος Μαρτελάος, *Ύμνος εις την περίφημον Γαλλίαν, τον αρχιστράτηγον Βοναπάρτη και τον στρατηγόν Γεντίλλην* στον τόμο *Η Λύρα Ανδρέου Κάλβου και ανέκδοτος ύμνος Αντωνίου Μαρτελάου*, Ζάκυνθος 1881.
8. Κωνσταντίνος Οικονόμος, *Αλληλογραφία*, τ. Β΄, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2002,
9. Θεόδωρος Ορφανίδης, *Ο Άγιος Μηνάς (επεισόδιον της ελληνικής επαναστάσεως)*, *ποίημα λυρικο-επικό εις άσματα τέσσερα*, Αθήνα 1860.
10. Victor Hugo, «Το μανιφέστο του ρομαντισμού (πρόλογος στον *Κρόμβελ*)», στο περ. *Νέα Εστία*, τεύχος 110, *Τα Εκατόν Πενήντα Χρόνια του Ελληνικού Ρομαντισμού (και ο Ρομαντισμός στον 19^ο αιώνα)*, Αθήνα 1981,
11. Αλέξανδρος Ρίζος-Ραγκαβής, *Άπαντα τα Φιλολογικά*, Τύποις Ελληνικής Ανεξαρτησίας, Αθήνα 1875, τ. Στ΄-Ζ΄.
12. Διονύσιος Σολωμός, *Ποιήματα*, Ίκαρος, Αθήνα 1993.
13. -----, *Ιταλικά (ποιήματα και πεζά)*, τ. Β΄, Παράρτημα, μτφ. Λίνου και Γ.Ν.Πολίτη, Ίκαρος, Αθήνα 1991.
14. *Τυπάλδου Άπαντα: ποιήματα-πεζά-μεταφράσματα-ιταλικά*, επ. Ντίνος Κονόμος, Πηγή, Αθήνα 1953, σελ. 131-302 (και *Τορκουάτου Τάσσου Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένη* στο περ. *Ζακύνθιος Ανθών*, Έτος Δ΄(1878). *Άσμα Γ΄*, στο περιοδικό *Ζακύνθιος Ανθών*, Έτος Δ΄(1878), σελ. 179-, *Άσμα Ζ΄*, Έτος Δ΄ (1878), σελ. 37-54).

Β. Μελέτες

1. Γ.Βελουδής, *Γραμματολογία, Θεωρία της Λογοτεχνίας*, Δωδώνη, Αθήνα 1994.
2. Σπυρίδων Δε Βιάζη, «Εισαγωγή» στο *Χάσης*, Πελεκάνος, Αθήνα 2005.
3. C.P.Brand, *Torquato Tasso, A Study of the Poet and his contribution to English Literature*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 1965.
4. Ρενέ Γκρουσέ, *Ιστορία των Σταυροφοριών*, Γκοβόστης, Αθήνα 1988.
5. Κ.Θ.Δημαράς, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Ερμής, Αθήνα 1983.
6. Κ.Θ.Δημαράς, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Γνώση, Αθήνα 2000.
7. Κ.Θ.Δημαράς, *Ελληνικός Ρωμαντισμός*, Ερμής, Αθήνα 1994.
8. *Gilbert Highet, Η κλασική παράδοση, ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της Δύσης*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2000.
9. Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Επικαιρότητα, Αθήνα 1963.

10. Émile Legrand, *Bibliographie Ionienne.description raisonnee des ouvrages publiés par les Grecs des Sept-Iles ou concernant ces iles du quinzieme siecle a l'annee 1900*, τ. Α', Παρίσι 1910.
11. Thierry Lenz, *Napoléon, Que sais-je?*, Presses Universitaires de France, Παρίσι 2003.
12. Peter Mackridge, *Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στην Ελλάδα, 1766-1976*, Πατάκης, Αθήνα 2013.
13. Paul Merchant, *Το Έπος*, Ερμής, Αθήνα 1983.
14. Γ.Σ.Πλουμίδης, *Το βενετικόν τυπογραφείον του Δημητρίου και Πάνου Θεοδοσίου (1755-1824)*, Αθήνα 1969.
15. Brian Richardson, *Τυπογραφία, συγγραφείς και αναγνώστες στην Ιταλία της Αναγέννησης*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2014.
16. Αλμπέρτο Αζόρ Ρόζα, *Ιστορία της Ιταλικής Λογοτεχνίας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 264-265.
17. Κωνσταντίνος Σάθας, *Βιογραφίαι των εν γράμμασι διαλαμψάντων Ελλήνων, από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής Εθνεγερσίας (1453-1821)*, Τυπογραφία τέκνων Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα 1868.
18. Ναταλίνο Σαπένιο, *Ιστορία της Ιταλικής Λογοτεχνίας*, Ποσειδώνας, Θεσσαλονίκη 1972.
19. Νίκος Ε.Σκιαδάς, *Χρονικό της Ελληνικής Τυπογραφίας, Σκλαβιά-Διαφωτισμός-Επανάσταση*, τ.Α'(1476-1828), Gutenberg, Αθήνα 1976.
20. Γεράσιμος Σπαταλάς, *Η στιχουργική τέχνη, μελέτες για την νεοελληνική μετρική* (επ. Ευριπίδης Γαραντούδης-Άννα Κατσιγιάννη), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997.
21. Ζήσιμος Χ.Συνοδινός, «Εισαγωγή» στο *Χάσης*, Ωκεανίδα, Αθήνα 1997.
22. Θόδωρος Χατζηπανταζής, *Το Ελληνικό Ιστορικό Δράμα, Από τον 19ο στον 20ο αιώνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2006.
23. -----, *Διάγραμμα Ιστορίας του Νεοελληνικού Θεάτρου*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2014.

Γ. Μελέτες σε συλλογικούς τόμους

1. Nestor Camariano, "Torquato Tasso in literatura greaca" στο περιοδικό *Studi italiani*, τχ. 3 (1936), p. 95-135 (στα ρουμανικά με ιταλική περίληψη)³⁰⁸.
2. Cristiano Luciani, «Μανιερισμός στο ύφος του *Ερωτόκριτου*» στον συλλογικό τόμο *Ζητήματα Ποιητικής στον Ερωτόκριτο*, επ. Στέφανος Κακλαμάνης, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2006.
3. Φίλιππος Ηλιού, «Η διόρθωση των κειμένων. Ιστορικές διαστάσεις και κακές συνήθειες» στο *Ιστορίες του ελληνικού βιβλίου* (επ. Άννα Ματθαίου-Στρατής Μπουρνάζος-Πόπη Πολέμη), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2005.
4. Μανούσος Μανούσακας, «Ανέκδοτα ιντερμέδια του Κρητικού Θεάτρου», περ. Κρητικά Χρονικά, τ. Α'(1947) Ηράκλειο, σελ. 525-580.
5. Κωστής Παλαμάς, *Άπαντα*, Μπίρης-Γκοβόστης, Αθήνα 1972, τ. Η', «Ιούλιος Τυπάλδος», σελ. 285-310.

³⁰⁸ Δεν μπόρεσα να συμβουλευτώ το άρθρο αυτό. Το παραθέτω για όποιον ενδιαφέρεται να ασχοληθεί περαιτέρω πάνω στο ζήτημα των επιδράσεων του Τάσσο στην νεοελληνική λογοτεχνία.

Δ. Λεξικά

1. *Encyclopédie de L'Art, Livre de poche/Garzanti Editore, Μιλάνο*³ 2000.
2. *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007.
3. *Λεξικό Τέχνης και Καλλιτεχνών*, Πανεπιστήμιο Οξφόρδης-Νεφέλη, Αθήνα 1997.
4. LSJ=Henry George Lidell-Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of Roderick McKenzie, Clarendon Press, Οξφόρδη 1940.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το 1807 ο Ζακυνθινός Δημήτριος Γουζέλης, συγγραφέας της διάσημης κωμωδίας «Ο Χάσης», εκδίδει στην Βενετία μία έμμετρη μετάφραση της *Gerusalemme Liberata* του Torquato Tasso με τίτλο «Η Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένη». Ο Γουζέλης ακολουθεί στην μετάφραση αυτή τις γλωσσικές θεωρίες του Κοραή και χρησιμοποιεί ύφος αρχαϊζών. Το κείμενο είναι έως τώρα γνωστό μονάχα σε μία έκδοση. Οι περισσότεροι κριτικοί της λογοτεχνίας θεωρούν αποτυχημένη ή κακή την μετάφραση αυτή. Ίσως δεν είναι ασύνδετο αυτό το γεγονός με την γλώσσα της μετάφρασης.

Ωστόσο ο Γουζέλης είναι ένας καλός αγωγός της προεπαναστατικής παιδείας, συνδέεται με τους αποκαλούμενους *προσολωμικούς*. Στο έργο του υπάρχει ένα ολόκληρο τμήμα από ανέκδοτη μετάφραση του ίδιου έργου από τον Αντώνιο Μαρτελάο, σημαντικού λογίου του 18^{ου} αιώνα, σχόλια γλωσσολογικού περιεχομένου, αφιέρωση στο Ναπολέοντα Α΄, καθώς και ένας πρόλογος για τη ζωή και το έργο του Tasso, που μας φέρνουν άμεσα στο κλίμα του Ρομαντισμού.

Θεωρώ λοιπόν ότι πρέπει να εξετάσουμε την μετάφραση αυτή και μέσα στην εποχή στην οποία εκδόθηκε και όχι απλά με αισθητικά κριτήρια, πράγμα που επιχειρώ στην εργασία αυτή. Επιπλέον εκδίδω τις δύο πρώτες ωδές του έργου, την αφιέρωση στο Ναπολέοντα Α΄ και τον πρόλογο του Γουζέλη. Έχω προσθέσει κριτικό υπόμνημα, λεξιλόγιο και ευρετήριο ονομάτων.

ABSTRACT

In 1807 Demetrius Gouzelis from Zante, author of the famous comedy “Ο Χάσης” publishes at Venice one translation in verses of Torquato Tasso’s *Gerusalemme Liberata* as «Η Ιερουσαλήμ Ελευθερωμένη». Gouzelis followed in this translation Korai’s linguistic theories and used an archaic language. His text is known until now in one edition. The most literary critics consider this translation as unsuccessful or bad. Maybe this fact is not irrelevant with the language of the translation.

However, Gouzelis had a good level of knowledge as a scholar that lived before the national revolution of Greeks in 1821, he is connected with the cycle of the authors before Dionysios Solomos («προσολωμικοί»). At his text there is a part of one unpublished translation of the same poem by Antonios Martelaos, one respectful scholar of the 18th century, some notes about linguistic theories, a dedication to Napoleon I and also a prologue about the life and works of Tasso that brings us to the atmosphere of Romanticism.

From my side I consider that we have to examine this translation through the period it had been published, not only with aesthetic criteria. I examine this aspect of the translation in my work. Furthermore I publish the first two “Odes” or “Cantos”, the dedication to Napoleon I and Gouzeli’s prologue. I have added an apparatus criticus, glossary and an index of proper names.